TEODOR *al* MOPSUESTIEI

OMILII CATEHETICE

Editura Renașterea

LITURGICA

ISBN: 978 973-1714-20-2

Teodor al Mopsuestiei

OMILII CATEHETICE

Retipărite după traducerea apărută în revista *Glasul Bisericii*.

«Omiliile I-IV», *Glasul Bisericii*, nr. 11-12, 1972, pp. 1165-1187.
«Omiliile V-VIII», *Glasul Bisericii*, nr. 3-4, 1973, pp. 339-366.
«Omiliile IX-X», *Glasul Bisericii*, nr. 5-6, 1973, pp. 498-513.
«Omilia XI», *Glasul Bisericii*, nr. 7-8, 1973, pp. 691-700.
«Omilia XII», *Glasul Bisericii*, nr. 9-10, 1973, pp. 1174-1184.
«Omilia XIII», *Glasul Bisericii*, nr. 3-4, 1974, pp. 302-306.
«Omilia XIV», *Glasul Bisericii*, nr. 5-6, 1974, pp. 478-489.
«Omiliile XV-XVI», *Glasul Bisericii*, nr. 9-10, 1974, pp. 869-895.

Nota redacției:

Citatele şi trimiterile biblice au fost redactate în conformitate cu **Biblia sau Sfânta Scriptură. Ediție jubiliară a Sfântului Sinod** – versiune diortosită după Septuaginta, redactată şi adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2001.

De asemenea, pentru citarea cărților Sfintei Scripturi s-a adoptat notarea şi prescurtările folosite în aceeaşi ediție biblică.

TEODOR AL MOPSUESTIEI

OMILII CATEHETICE

Tipărite cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

BARTOLOMEU ANANIA

Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului
Mitropolitul Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului

Traducere şi introducere
Ion V. Paraschiv

Îngrijirea ediției
Cezar Login

editura
Renașterea

Cluj-Napoca
2008

Teodor al Mopsuestiei
Omilii catehetice

Tehnoredactarea: Pr. Eugen Mera
Coperta: Delia Kerekes
Corectura: Paul Siladi
Lectura: Nicoleta Pălimaru

© Editura Renaşterea, 2008

EDITURA RENAŞTEREA

Piaţa Avram Iancu, nr. 18
400117 Cluj-Napoca, România
Tel./Fax: +40-264-599649
e-mail: editura_renasterea@yahoo.com
http://www.renasterea-cluj.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

TEODOR, episcop al Mopsuestiei
Omilii catehetice / Teodor al Mopsuestiei ; trad.: Ion V. Paraschiv ; îngrijirea ed. şi trad. prefeţei: Cezar Login. - Cluj-Napoca : Renaşterea, 2008
ISBN 978-973-1714-20-2

I. Paraschiv, Ion V. (trad.)
II. Login, Cezar (trad.)

252:28

CUPRINS

Prefață VII
Introducere 1
Omilia întâi 3
Omilia a doua 12
Omilia a treia 21
Omilia a patra 30
Omilia a cincea 39
Omilia a şasea 51
Omilia a şaptea 62
Omilia a opta 72
Omilia a noua 83
Omilia a zecea 95
Omilia a unsprezecea 108
Omilia a douăsprezecea 123
Omilia a treisprezecea 140
Omilia a paisprezecea 149
Omilia a cincisprezecea 170
Omilia a şaisprezecea 195

PREFAȚĂ

Teodor, episcop al Mopsuestiei[1], sau Teodor din Antiohia – după locul unde s-a născut şi unde a fost preot – este cel mai cunoscut reprezentant al şcolii antiohiene de hermeneutică.

VIAȚA ŞI OPERA

Teodor s-a născut la Antiohia în preajma anului 350[2]. Tatăl său deţinea o funcţie publică în Antiohia, iar familia sa era înstărită[3]. Vărul lui Teodor, Paenius, căruia Hrisostom îi adresează câteva epistole[4], avea o poziţie importantă în cârmuirea civilă; fratele său Polihroniu a devenit episcop al scaunului mitropolitan din Apamea. Îl întâlnim pentru prima dată pe Teodor în calitate de prieten al lui Hrisostom, concitadinul său, egalul său, şi doar cu doi sau trei ani mai în vârstă decât el. Împreună cu prietenul lor Maxim, ulterior devenit episcop al Seleuciei, Hrisostom şi Teodor au luat parte la prelegerile sofistului Libanius[5], ajuns în Antiohia la apogeul faimei sale. Avem asigurarea lui Sozomen că el s-a bucurat de o educaţie filosofică. Hrisostom ne spune despre prietenul său că a avut studii serioase, dar viaţa luxuriantă a Antiohiei civile pare să fi ocupat o parte egală din mintea sa. Atunci când Hrisostom însuşi s-a îndepărtat de plăcerile lumii ca urmare a

---

[1] H. Wace, W. C. Piercy (ed.), *A Dictionary of Christian Biography and Literature*, Hendrickson Publishers, 1999, pp. 965–973 (reeditare a textului apărut în 1911 la Londra); traducere cu acordul editurii.

[2] A se vedea O. F. Fritzsche, *De Theodori Mopsuesteni vita et scriptis commentatio historica theologica*, Halae, 1836, pp. 1–4, pentru cronologie; cf. H. Kihn, *Theodor von Mopsuestia und Junilius Africanus*, Freiburg, 1880, p. 39, n. 1.

[3] Sf. Ioan Hrisostom, *Ad Theodorum Lapsum* II (PG 47, 209).

[4] *Epp.* 95, 193, 204, 220 (PG 52).

[5] Socrates Scholasticus, *Historia Ecclesiastica* VI, 3; cf. Sozomenus, *Historia Ecclesiastica* VIII, 1.

influenței lui Vasilie, acesta a reușit să-i atragă împreună cu el și pe Maxim și pe Teodor. Cei trei prieteni l-au părăsit pe Libanius și s-au retras la școala monahală a lui Carterius și Diodor, frecventată deja de Vasilie. Este puțin probabil ca Teodor să fi fost botezat mai înainte; totuși, Hrisostom vorbește curând despre el în termeni care par să sugereze botezul său[6]. Cu energia caracteristică, s-a dedicat noilor sale studii. După cum mărturisesc prietenii săi, zilele și le petrecea citind, iar nopțile în rugăciune; postea îndelung, dormea pe pământ și practica toate formele de asceză; și, totuși, era cu inima ușoară și plină de bucurie, căci descoperise că slujirea lui Hristos este libertatea deplină. Convertirea sa a fost rapidă, sinceră și completă, însă a fost urmată de o reacție care a amenințat viața sa de curând aflată. Se dedicase vieții de celibat, când a fost fascinat de o fată, pe nume Hermiona[7], și s-a gândit să se căsătorească, în același timp revenind la vechiul său mod de viață[8]. «Căderea» sa a dat naștere la consternare în mica societate. Multe rugăciuni au fost înălțate și multe eforturi s-au făcut pentru recuperarea sa. „Valerie, Florentin, Porfirie și mulți alții" au trudit pentru a-l recupera; iar în primele compoziții literare ale lui Hrisostom – două epistole „către Teodor, în vremea căderii lui" – se poate simți teama. A doua epistolă descoperă instantaneu tăria afecțiunii lui Hrisostom și măreția caracterului prin care, tânăr fiind, (Teodor nu avea încă 20 de ani), găsise deja atât de multe lucruri ce meritau îndrăgite. Teodor a rămas constant în făgăduințele sale[9], deși dezamăgirea a lăsat urme în viața sa ulterioară.

Legătura lui Hrisostom cu Diodor a fost probabil ruptă în anul 374, atunci când s-a afundat într-o retragere monastică și mai adâncă; Teodor pare să fi continuat legătura până când Diodor a fost așezat episcop al scaunului din Tars (378 d.Hr.). Fără îndoială, bazele familiarizării lui Teodor cu Sfintele Scripturi și cu învățătura bisericească s-au pus în această perioadă, și a fost saturat pentru întreaga viață cu principiile interpretării scripturistice pe care Diodor le-a moștenit de la o genera-

[6] Hrisostom, *Ad Th. Laps.*

[7] *Ibid.* I, PG 47, 297.

[8] Sozomen VIII, 2.

[9] Sozomen, *loc. cit.*

ție anterioară de antiohieni, și cu viziunea particulară asupra Persoanei lui Hristos în care maestrul fusese împins ca urmare a antagonismului său față de Apolinarie. Ultimii ani ai acestei decade stau mărturie pentru prima apariție a lui Teodor ca scriitor. A început cu un comentariu la Psalmi, în care metoda lui Diodor a fost exagerată, și pentru care s-a căit[10]. Ortodocșii din Antiohia, se pare, au simțit pierderea interpretării mesianice tradiționale și, dacă putem să ne încredem în Isihie, Teodor a fost silit să făgăduiască arderea lucrărilor sale – o promisiune pe care a reușit să nu o pună în aplicare[11].

Ghenadie[12] îl prezintă pe Teodor ca preot al Bisericii din Antiohia; iar din epistola lui Ioan din Antiohia[13] aflăm că s-au scurs 45 de ani între hirotonia și moartea lui. Prin urmare, se pare că a fost hirotonit preot la Antiohia în 383 d.Hr., la vârsta de 33 de ani, fără îndoială, de către episcopul Flavian, vechiul prieten și colaborator al lui Diodor, al cărui „discipol îndrăgit" a devenit Teodor[14]. Epitetul pare să sugereze că Teodor era un aderent apropiat al grupării meletiene; dar nu există nicio dovadă care să arate că el s-a amestecat în scandalurile care vreme de câțiva ani după hirotonia lui Flavian i-au tulburat pe creștinii din Antiohia. Marele tratat al lui Teodor, despre Întrupare[15], datează din această perioadă, și, la fel, câteva dintre comentariile sale la Vechiul Testament. Ca predicator, se pare că avea talent în domeniul polemicii[16]. Isihie al Ierusalimului[17] ne spune că Teodor a părăsit Antiohia pe când încă era preot și a mers la Tars, până în 392, când, se pare, prin influența lui Diodor, a fost hirotonit, probabil de el, episcop al Mopsuestiei, scaun rămas vacant prin moartea lui Olimpiu. Aici și-a petrecut ultimii 36 de ani de viață[18].

---

[10] Facundus III, 6; X, 1 (PL 67).

[11] Mansi IX, 284.

[12] *De Viris Illusribus* 12.

[13] Facundus II, 2.

[14] Ioan al Antiohiei, *apud* Facundus, *loc. cit.*

[15] Ghenadie, *loc. cit.*

[16] Facundus VIII, 4.

[17] Mansi, IX, 248.

[18] Teodoret, *Historia Ecclesiastica, loc. cit.*

Mopsuestia era o cetate liberă pe malul râului Pyramus, între Tars şi Issus, cam la 65 km de fiecare dintre ele, şi la 20 km de mare. Ținea de Cilicia Secunda, al cărei scaun mitropolitan se afla la Anazarbus. În veacul al IV-lea avea o oarecare importanță, era faimoasă datorită podului său, ridicat peste Pyramus de către Constantin. Astăzi, este un oraş lipsit de importanță: Mensis sau Messis.

Lungul episcopat al lui Teodor nu a fost marcat de incidente semnificative. Epistolele sale, cunoscute nestorienilor sirieni sub titlul de *Cartea mărgăritarelor*, s-au pierdut; următorii săi ne-au lăsat doar câteva detalii personale. În 394 a participat la Constantinopol la un sinod privind scaunul din Bostra din patriarhia Antiohiei[19]. Probabil cu această ocazie, Teodor a predicat înaintea împăratului Teodosie I, care atunci pornea în ultima sa expediție în Apus. Predica a făcut o puternică impresie, iar Teodosie, care stătuse la picioarele Sf. Ambrozie şi a Sf. Grigorie de Nazianz, a declarat că nu a întâlnit niciodată un asemenea învățător[20]. Tânărul Teodosie a moştenit respectul bunicului său pentru Teodor şi i-a scris adeseori. O altă informație cu privire la viața de episcop a lui Teodor ne este oferită de o epistolă a lui Hrisostom adresată lui din exil (404–407 d.Hr.)[21]. Patriarhul exilat „nu poate să uite niciodată dragostea lui Teodor, atât de autentică şi caldă, atât de sinceră şi firească, o dragoste păstrată de demult, dar manifestată abia acum". Hrisostom[22] îi mulțumeşte abia acum pentru frecventele sale eforturi de a obține eliberarea sa. Niciun titlu de cinste, niciun termen de afecțiune nu părea a fi prea mult pentru prietenul său. În sfârşit, el îl asigură pe Teodor că „aşa exilat cum este, el dobândeşte o mângâiere aparte din această comoară, din această mină de bunăstare din inima sa, din dragostea unui suflet nobil şi care priveghează". Nu putea fi adusă o mărturie mai înaltă, sau de către un judecător mai competent; şi acest fapt a fost atât de acut perceput de dușmanii lui Teodor de la Sinodul al V-lea Ecumenic încât

[19] Mansi III, 851; cf. Hefele II, 406.

[20] Ioan al Antiohiei, *apud* Facundus II, 2.

[21] Hrisostom *Ep.* 212 (PG 52, 668).

[22] *Ep.* 204.

în zadar au făcut eforturi de negare a identității corespondenței lui Hrisostom cu episcopul Mopsuestiei.

În ciuda activității sale literare, Teodor a lucrat plin de zel pentru binele eparhiei sale. Faimoasa epistolă a lui Ibas[23] mărturisește că el a adus Mopsuestia pe calea adevărului, adică a desființat arianismul și alte erezii de acolo. Unele dintre lucrările sale sunt, fără nicio îndoială, monumente ale acestor eforturi pastorale (spre exemplu, omiliile catehetice, mărturisirea de credință (*ekthesis*) și posibil tratatul despre „Magia persană"). Și totuși, lucrarea sa episcopală nu a fost doar cea a unui simplu episcop eparhiot. Peste tot era privit ca „vestitor al adevărului și mare dascăl al Bisericii"; „chiar și bisericile îndepărtate primeau sfaturi de la el". Așa îl elogiază Ibas înaintea lui Maris, iar epistola sa a fost citită fără a exista dezaprobare la Sinodul de la Chalcedon[24]. Teodor „a explicat Scriptura în toate bisericile Răsăritului", spune Ioan din Antiohia[25], și adaugă faptul că, în viața sa, Teodor nu a fost niciodată acuzat de vreun ortodox. Dar într-o epistolă către Nestorie[26], Ioan îl roagă pe acesta să retracteze, după exemplul lui Teodor, care, atunci când într-o predică de la Antiohia a spus ceva ce a generat o ofensare puternică și manifestă, de dragul păcii și pentru a evita scandalul, după câteva zile, s-a corectat în public. Leontie[27] ne spune cauza nemulțumirii publice: aceasta a fost negarea atribuirii Sfintei Fecioare titlul de *Theotokos* (Născătoarea de Dumnezeu). Atât de mare a fost tulburarea încât poporul a fost gata să îl ucidă cu pietre pe predicator[28]. Sectele eretice atacate de Teodor și-au arătat nemulțumirea în chip mai discret, dar probabil mai tenace. Au complotat cu scrierile lui, sperând astfel să-l implice în afirmații heterodoxe[29].

Ultimii ani ai lui Teodor au fost tulburați de o nouă controversă. În 418, când liderii pelagieni au fost depuși și alungați din Apus, ei au căutat în Răsărit simpatia celui mai important reprezentant al Școlii

[23] Mansi, VII, 247; Facundus VII, 7.

[24] Facundus II, 1 *seq.*

[25] *Ibid.* II, 2.

[26] *Ibid.* X, 2.

[27] PG 86, 1363.

[28] Sf. Chiril al Alexandriei, *Ep.* 69 (PG 77, 340).

[29] Facundus X, 1.

Antiohiene aflat în viață. Întâmplarea este notată de Marius Mercator, care o prezintă pe larg[30]. Aceştia au rămas cu Teodor probabil până în 422, când Iulian s-a întors în Italia. Fără nicio îndoială, cu ocazia vizitei lui Iulian a scris Teodor volumul său *Împotriva apărătorilor păcatului originar*. Mercator îl acuză pe Teodor că s-a întors împotriva lui Iulian imediat ce acesta a părăsit Mopsuestia şi l-a anatematizat într-un sinod local[31]. Cu greu poate fi crezut faptul că acel sinod ar fi o invenție, deoarece Mercator era un scriitor contemporan lui; dar este foarte probabil să fi fost convocat, aşa cum sugerează Fritzsche, fără vreo legătură deosebită cu chestiunea pelagiană. Dacă Teodor şi-a citit atunci mărturisirea de credință (*ekthesis*), atunci anatema cu care s-a încheiat [sinodul] ar fi putut fi percepută în afara conciliului ca o osândire sinodală a liderilor pelagieni. De fapt, cuvântul lui Mercator aceasta sugerează.

În ultimul an al vieții lui Teodor, Mopsuestia a fost vizitată de un ereziah mai mare decât Iulian. Evagrie[32] ne spune că Nestorie, în drumul său de la Antiohia la Constantinopol (428 d.Hr.), s-a sfătuit cu el şi a primit de la el sâmburele ereziei pe care acesta a răspândit-o îndată cu rezultate dezastruoase. Evagrie face această afirmație bazându-se pe autoritatea lui Teodul, un personaj de altfel necunoscut. Am putea să o respingem în siguranță, căci aceasta susține că hristologia lui Nestorie a luat naştere în urma unei singure discuții. Germenul doctrinei nestoriene care se găsea în învățătura lui Nestorie şi în lucrările de tinerețe ale lui Teodor; nu putea să fie ceva nou pentru Nestorie, care era un eminent învățător al bisericii din Antiohia.

Către sfârşitul anului 428[33] Teodor a murit, epuizat de peste cincizeci de ani[34] de lucrări literare şi pastorale, la vârsta de 78 de ani, fiind întreaga sa viață implicat în controverse, şi nu o singură dată în conflict cu noțiunea populară de ortodoxie; şi totuşi, aşa cum ne arată Facundus (II, 1), a plecat triumfător, împăcat cu biserica şi pe

[30] *Praefatio ad Symbolum Theodori Mopsueteni et ejus refutation*, PL 48, 215.
[31] *Op. cit.*, 216.
[32] *H.E.* I, 2 (PG 86, 2425).
[33] Teodoret, *HE* V, 39.
[34] Facundus II, 2.

culmile reputației. Furtuna se apropia, dar nu a izbucnit decât după moartea sa.

Istoria postumă

Popularitatea lui Teodor a crescut odată cu moartea sa. Meletie, succesorul său pe scaunul Mopsuestiei, susținea că viața sa ar fi în pericol dacă ar murmura un cuvânt împotriva predecesorului său[35]. „Credem așa cum Teodor a crezut; viață îndelungată credinței lui Teodor!" era un strigăt adesea auzit în bisericile Răsăritului[36]. „Mai degrabă ne-am lăsa arși decât să-l condamnăm pe Teodor", a fost răspunsul episcopilor din Siria dat grupării ce dorea condamnarea lui Teodor[37]. Flacăra a fost alimentată de unii lideri care fuseseră discipoli ai Interpretului: de Teodoret, care îl privise ca pe un „mare dascăl al Bisericii Universale"[38]; de Ibas al Edesei, care în 433 scrisese faimoasa sa epistolă către Maris, spre lauda lui Teodor; de Ioan, care în 429 urcase pe scaunul Antiohiei. Nici nu i s-a răcit bine trupul, când în alte părți unii au început să-l treacă în dizgrație. În 431, deja, Marius Mercator l-a denunțat ca pe autorul real al ereziei pelagiene[39]; și nu mult după aceasta, prefațat de traducerea mărturisirii de credință a lui Teodor (*ekthesis*), într-un atac încă și mai violent, l-a arătat a fi precursorul nestorianismului[40]. Totuși, Sinodul de la Efes, în timp ce îl condamna pe Nestorie nominal, s-a mulțumit să condamne crezul lui Teodor, însă fără a menționa numele lui Teodor; iar gruparea nestoriană, ca urmare, s-a agățat de cuvintele lui Teodor, și a început să le pună în circulație în mai multe limbi, ca cea mai bună expunere disponibilă asupra viziunii lor. Această circumstanță a adâncit și mai mult neîncrederea ortodocșilor, și chiar în Răsărit unii au purces la condamnarea învățăturii lui Teodor. Către anul 435, Isihie al Ierusalimului, l-a atacat în *Istoria* sa *bisericească*; Rabbulas, episcopul Edesei, care la Efes

[35] Tillemont, *Mémoires ecclesiastiques*, XII, p. 442.

[36] Sf. Chiril al Alexandriei, *Ep.* 69 (PG 77).

[37] *Ep.* 72.

[38] *Historia Ecclesiastica* V, 39.

[39] *Liber subnotationum in verba Juliani*, praef., PL 48, 110.

[40] *Ibid.*, pp. 208, 1046, 1048.

trecuse de partea lui Ioan al Antiohiei, acum îl anatematiza public pe Teodor[41]. Proclu a cerut episcopilor din Siria să condamne anumite afirmații presupuse ca provenind din scrierile lui Teodor. Chiril, care odinioară vorbise favorabil cu privire la unele lucrări ale lui Teodor[42], acum sub influența lui Rabbulas, a luat o hotărâtă opoziție; a scris Sinodului de la Antiohia[43] că părerile lui Diodor, Teodor și ale altor din aceeași școală „s-au pornit cu toată puterea împotriva slavei lui Hristos"; împăratului[44] i-a scris că Diodor și Teodor au fost părinții blasfemiei lui Nestorie; lui Proclu[45], că dacă Teodor ar mai fi fost încă în viață și ar fi aprobat deschis învățătura lui Nestorie, fără nicio îndoială că ar fi fost anatematizat; dar, fiind mort, era suficient să fie osândite erorile din cărțile sale, ținându-se seama de tulburările care ar fi fost generate în Răsărit de unele măsuri mai extreme. El a adunat și a răspuns la o serie de afirmații din scrierile lui Diodor și Teodor[46], o lucrarea la care Teodoret a scris îndată o replică. Apoi, pentru o vreme, fermentul a dospit, însă discipolii lui Teodor, alungați în Apus, și-au croit drum din Siria răsăriteană în Persia. Ibas, care i-a urmat lui Rabbulas în 435, a restaurat școala din Edesa, și aceasta a continuat să dezvolte teologia lui Teodor până când, în 489, a fost suprimată de Zeno. La Nisibe, Barsumas, un devotat aderent al grupării, a fost episcop între 435 și 489. După suprimarea școlii de la Edesa, Nisibe a devenit centrul exegezei și teologiei antiohiene. Regii persani au favorizat o mișcare neplăcută pentru imperiu; iar Persia a devenit cartierul general al nestorianismului. Printre nestorienii din Persia, scrierile lui Teodor erau privite ca standard pentru doctrină și interpretare, iar Biserica Persiei a răspuns condamnărilor ortodoxe, aruncând anatema asupra tuturor celor ce se opuneau sau respingeau aceste învățături[47]. Ulterior, școala de la Nisibe a reacționat asupra

[41] IBAS, *Epistola ad Marin.*

[42] FACUNDUS VIII, 6.

[43] *Ep.* 67.

[44] *Ep.* 71.

[45] *Ep.* 72.

[46] PG 26, 1438 *seq.*

[47] Cf. J. S. ASSEMANI, *Bibliotheca Orientalis...*, Roma, 1719-1728, III. I, p. 84; iar pentru o istorie completă a răspândirii învățăturilor lui Teodor la Edesa și Nisibe, a se vedea KIHN, *op. cit.*, pp. 198–209, 333–336.

Apusului, iar influența, chiar dacă nu și numele lui Teodor a apărut în *Instituta Regularia* a lui Junilius Africanul, și în *De Institutione Divinarum Literarum* a lui Casiodor[48].

Secolul al VI-lea a stat mărturie la o nouă și ultimă pornire împotriva lui Teodor. Sinodul al V-lea Ecumenic (553), sub influența împăratului Justinian, a pronunțat anatema pe care Teodosie II a refuzat să o ratifice, și pe care și Chiril se ferise să o sugereze. Această osândire a lui Teodor și a celor doi susținători ai săi a cutremurat armătura Bisericii Universale. Nu este aici momentul să intrăm în istoria celor „Trei Capitole", dar putem sublinia un rezultat al politicii lui Justinian. Apusul, îndeosebi Africa, se ridicase împotriva unui decret care părea a sfida autoritatea sinoadelor de la Efes și Chalcedon, și, de asemenea, leza sfințenia morților. Episcopii africani nu au apărat cauza lui Teodor din pricina vreunui interes particular față de învățătura sau metoda exegetică a lui Teodor. Episcopul Pontian a spus limpede împăratului că el le-a cerut să condamne un bărbat despre a cărui scrieri ei nu știau nimic[49]. Însă agitația cu privire la Teodor a dus la cercetări; lucrările sale, sau porțiuni din ele, au fost traduse și au circulat în Apus. Este aproape sigur că din această cauză ni s-au păstrat în veșmânt latin cel puțin o jumătate din comentariile lui Teodor la Epistolele Sfântului Pavel. Publicate sub numele Sfântului Ambrozie, lucrările lui Teodor au ajuns din Africa în bibliotecile mănăstirești din Apus, au fost copiate în compilațiile lui Rabanus Maurul și ale altora și, în varianta lor completă sau abreviată, au oferit în Evul Mediu o interpretare acceptată a unei importante părți a Sfintei Scripturi. Totuși, numele lui Teodor a dispărut aproape complet din literatura bisericească apuseană după secolul al VI-lea. Abia înainte de începutul secolului al XIX-lea scriitorii apuseni au făcut dreptate, ieșind la iveală importanța marelui antiohian ca teolog, predicator și precursor al viitorului mod de gândire.

[48] KIHN, pp. 209 *seq.*

[49] PL 47, 997.

Fragmente literare

Facundus (X, 4) vorbește despre „nenumăratele cărți" ale lui Teodor; Ioan al Antiohiei, într-o epistolă citată de Facundus (II, 2), descrie numai lucrările sale polemice ca numărând „decem millia" (adică μυρία, *zeci de mii*), bineînțeles o exagerare, dar bazată pe un fapt real. Un catalog al scrierilor sale, așa cum se păstrau odinioară în traduceri siriace, ne este dat de Ebedjesu, mitropolitul nestorian de Soba (1318 d.Hr.)[50]. Aceste traduceri siriace ocupă 41 de volume. Doar o singură lucrare completă se mai păstrează.

Scrieri exegetice la Vechiul Testament

Cărțile istorice

Un comentariu la Facere este citat de Cozma Indicopleustes, Ioan Philoponus și Fotie[51]. Fragmente ale originalului grecesc supraviețuiesc în scrierile lui Nichifor[52]. Fragmente latine pot fi întâlnite în Actele Sinodului Constantinopol II, și mai există o importantă colecție de fragmente siriace nitriace manuscrise de la Muzeul britanic care au fost publicate de Dr. E. Sachau[53]. Fotie, criticând stilul acestei opere în termeni mai mult sau mai puțin aplicabili tuturor fragmentelor rămase de la Teodor, notează opoziția autorului față de metoda alegorică de interpretare. Ebedjesu a fost uimit de grija și atenția întâlnite în operă. Aceste *catenae* conțin fragmente, atribuite lui Teodor, cu privire la cărțile Pentateuhului și la Iosua, Judecători, Rut, Samuel și Regi[54]. Leontie[55] afirmă că Teodor a respins cele două cărți Paralipomena, și nu se întâlnește niciun fragment de comentariu la aceste cărți care să poarte numele lui Teodor.

[50] Assemani, *op. cit.*, III. I, pp. 30 *seq.*

[51] *Cod.* 3, 8.

[52] Nicephorus Hieromonachus, *Catena in Octateuchum et Libros Regum*, Leipzg, 1772.

[53] *Theodorus Mopsuestenus Fragmenta Syriaca*, Leipzig, 1869, pp. 1–21.

[54] Mai, *Scriptorum veterum nova collectio* I, praef., p. xxi.

[55] PG 86, 1368.

Cărțile poetice

Comentariul lui Teodor la Iov a fost dedicat Sfântului Chiril al Alexandriei. Dintre toate lucrările sale acest comentariu pare a fi cel mai puțin vrednic de această dedicație. Doar patru fragmente au supraviețuit[56], dar sunt suficiente pentru a justifica cenzura pronunțată asupra operei de către Sinodul al V-lea Ecumenic. Teodor îl privește pe Iov ca un personaj istoric, dar îl vede așa cum este descris de autorul cărții, pe care îl socotește a fi un edomit păgân.

Psalmii au fost primul domeniu de lucru al efortului hermeneutic al lui Teodor. Fragmentele tipărite, grecești și latine, ocupă 25 de coloane în Patrologia Migne. O atenție mai recentă a fost acordată versiunii siriace[57], și noi fragmente dintr-o versiune latină și din originalul grecesc au fost tipărite. Faptul că prima sa aventură literară a fost prematură și pripită, a fost recunoscut și de către Teodor însuși[58]. Zelul său pentru metoda istorică de interpretare l-a dus până la a nega aplicarea la persoana lui Hristos a majorității Psalmilor, cu excepția a 3 sau 4 Psalmi socotiți, de obicei, ca fiind mesianici.

Până acum nu a fost descoperit niciun fragment cuprinzând comentarii la Ecclesiast, tâlcuire pe care Ebedjesu o numără printre traducerile siriace. Din rămășițele comentariului la cartea lui Iov se pare că Teodor a negat expres inspirația de sus a ambelor cărți sapiențiale ale lui Solomon. Vorbește în termeni pozitivi despre Cântarea Cântărilor[59]. Respinge ideea că ar fi indecentă, dar îi neagă caracterul duhovnicesc. Este doar cântecul de nuntă al fiicei lui Faraon, o relicvă a altor lucrări poetice ale lui Solomon, permițând o imagine asupra vieții casnice. Din acest motiv, adaugă el, nu a fost niciodată citită în sinagogă sau în biserică.

Cărțile profetice

În lista lui Ebedjesu este întâlnit un comentariu la cei patru profeți mari; dar se păstrează doar unul sau două fragmente inedite. Comen-

[56] Mansi IX, pp. 223 seq.

[57] F. Baethgen, *Siebzehn makkabäische Pss nach Theodor von Mopsuestia*, ZAW 6 (1886), 261-288.

[58] Facundus, *loc. cit.*

[59] Mansi IX, 225.

tariul la profeții mici s-a păstrat și a fost integral publicat de Mai (Roma, 1825–1832) și Wegner. Valoarea sa exegetică este diminuată de încrederea absolută a lui Teodor în Septuaginta, de excesiva independență față de autoritățile hermeneutice anterioare, și de refuzul de a accepta interpretarea hristologică, cât și de obișnuitele sale defecte de stil. Totuși, este un monument apreciabil al puterii sale de expunere, și este cea mai bună ilustrarea a metodei antiohiene de interpretare a profețiilor vetero-testamentare de care dispunem.

Scrieri exegetice la Noul Testament

Evangheliile

Ebedjesu amintește comentariile la *Matei*, *Luca* și *Ioan*. Fragmente din acestea, împreună cu alte fragmente la Noul Testament, au fost colecționate și editate de O. F. Fritzsche (1847) și retipărite de Migne. Comentariul la Ioan există în versiune siriacă și a fost publicat de J. B. Chabot (Paris, 1897).

Faptele Apostolilor și Epistolele sobornicești

Se păstrează un singur fragment din comentariul la Faptele Apostolilor; îl datorăm zelului oponenților lui Teodor de la Sinodul al V-lea Ecumenic. Contrar lui Mai[60], este mai mult decât îndoielnic faptul dacă Teodor a scris comentarii la Epistolele sobornicești. Ca și ceilalți antiohieni, probabil a urmat vechiul canon sirian și a respins II *Petru* și II și III *Ioan*.

Epistolele pauline

Ebedjesu afirmă limpede că Teodor a scris comentarii la toate Epistolele pauline, inclusiv la *Evrei*. Comentariul la *Evrei* este citat de Sinodul al V-lea Ecumenic, de Vigilius și Pelagius II; cel la *Romani* este citat de Facundus (III, 6). O fericită descoperire din ultimul veac ne-a oferit versiunea latină completă a comentariului la *Galateni* și la următoarele nouă epistole. Textul latin, se pare lucrarea unui cleric african

[60] *Loc. cit.*, p. xxi.

din perioada Sinodului al V-lea Ecumenic, abundă în expresii colocviale şi semi-barbare; versiunea nu este întotdeauna îngrijită, şi uneori coruptă aproape fără vreo şansă de recuperare. Însă ne oferă materialul interpretării lui Teodor la Epistolele Sfântului Pavel şi, prin urmare, avem de la el un comentariu caracteristic la o considerabilă parte din fiecare Testament[61].

Scrieri controversate

Cea dintâi din această categorie, şi cea mai veche, a fost tratatul, în 15 cărți, despre întrupare. După Ghenadie[62], acest tratat a fost focalizat împotriva lui Apolinarie şi Eunomie, şi a fost scris pe când, probabil, autorul era încă preot la Antiohia (382-392 d.Hr.). Ghenadie adaugă o schiță a conținutului. După o demonstrație logică şi scripturistică a adevărului şi deplinătății fiecăreia dintre firile lui Hristos, Teodor abordează mult mai pe larg omenitatea. În cartea XIV abordează Taina Sfintei Treimi şi relația creaturii cu Natura Divină; în cartea XV lucrarea se încheie, după Ghenadie, cu un apel la autoritate: „citatis etiam patrum traditionibus". Ample fragmente din acest tratat au fost adunate din diverse locuri. Niciun alt fragment păstrat nu aruncă o lumină mai limpede asupra hristologiei lui Teodor.

Cărți împotriva lui Apolinarie: Facundus (VIII, 2) spune că Teodor a scris mai multe tratate distincte împotriva lui Apolinarie. Unul, intitulat *De Apollinario et ejus Haeresi*, a fost scris, aşa cum arată Teodor în unicul fragment păstrat, la treizeci de ani după tratatul despre Întrupare (X, 1). Un număr important de fragmente păstrate în Actele constantinopolitane şi în scrierile lui Facundus, Justinian, Leontie etc., sunt indicate ca provenind din cărțile III şi IV „Împotriva lui Apolinarie".

Teodor a conceput o scriere polemică împotriva lui Eunomie, din care un singur fragment caracteristic a supraviețuit[63]. Lucrarea se vrea a fi o apărare a Sfântului Vasile. În original, atingea uimitoarea

[61] Publicat la Cambridge University Press, 1880–1882.

[62] *De Vir. Ill.* 12.

[63] FACUNDUS IX, 3.

întindere de 25[64] sau chiar de 28[65] de cărți. Fotie se plânge de greşelile de stil şi se îndoieşte de ortodoxia autorului, dar recunoaşte claritatea argumentelor şi sănătatea dovezilor scripturistice.

Ebedjesu include în lista sa două „volume despre Sfântul Duh", o lucrarea probabil îndreptată împotriva ereziei pnevmatomahilor[66].

Trei cărți despre „Magia persană" – aflăm de la Fotie că prima carte era o expunere a sistemului zoroastrian; cărțile II şi III conțineau o schiță cuprinzătoare a istoriei şi doctrinelor creştine, începând de la referatul scripturistic al creației. În acest fragment, mai ales în cartea III, Teodor îşi trădează viziunile „nestoriene" şi chiar avansează surprinzătoarea teorie a restaurării finale a tuturor oamenilor. Nu putem decât să regretăm pierderea unui astfel de volum, mai ales având în vedere faptul că fusese scris în interesul misiunii creştine, o pledoarie a spiritului misionar care ulterior a fost atât de marcant în biserica nestoriană.

După Ebedjesu, Teodor a scris „două volume împotriva celor ce susțin că păcatul este înnăscut în firea umană". Titlul, dat de Marius Mercator, care a publicat fragmente latine din acest volum la scurtă vreme după moartea lui Teodor, este o simplă descriere parțială a conținutului său: „Contra S. Augustinum defendentem originale peccatum et Adam per transgressionem mortalem factum catholice disserentem". Mercator, un prieten şi discipol al Fericitului Augustin, a imaginat opera lui Teodor ca fiind orientată firesc împotriva marelui atac apusean al lui Pelaghie; însă, mai degrabă, Teodor pare să-l fi ales pe Ieronim ca reprezentant al principiilor pe care le atacă. Aşa cum sunt, rămăşitele acestei cărți sunt cel mai bun ghid pe care îl avem în privința antropologiei lui Teodor.

Scrieri practice, pastorale şi liturgice

Ebedjesu menționează un tratat *Despre preoție*, care pare să fi fost unul extensiv, probabil detaliind învățătura sa despre Taine, bazându-se pe învățătura despre Întrupare. A fost scris, după cum ne spune Isihie, la bătrânețe. O abordare mai populară a aceluiaşi subiect pare

[64] PHOTIUS, *Cod.* 4.

[65] *Cod.* 177.

[66] A se vedea KLENER, *Symb. Liter.*, p. 76.

să fi fost încercată în *Omiliile catehetice*[67]. Fragmentele, care provin în mare parte din cartea VIII, vorbesc aproape exclusiv despre Întrupare. Un manuscris cuprinzând textul siriac integral există în biblioteca Colegiului American din Beirut. Fritzsche crede că la cel puțin câteva exemplare ale acestor cuvântări Teodor le-a adăugat (1) o explicare a crezului de la Nicea, un fragment care, păstrat de Sinodul al V-lea Ecumenic, sugerează că obiectul lor era interpretarea crezului în concordanță cu învățătura episcopului despre Persoana lui Hristos; și (2) mărturisirea de credință (*ekthesis*) produsă ulterior, la Sinodul al III-lea, de preotul filadelfian Harisius, și condamnată, însă fără a se menționa numele autorului[68]. Documentul corespunde îndeaproape cu învățătura lui Teodor, îi descoperă stilul atât în ceea ce privește slăbiciunile cât și punctele forte, și i-a fost atribuit de contemporanul său, Mercator, care și-a fundamentat pe acest text atacul său împotriva hristologiei lui Teodor. Mărturisirea (*ekthesis*) a fost probabil alcătuită cu bună credință și a intenționat să servească interesul învățăturii universale.

Și, în final, Leontie afirmă că Teodor a scris o porțiune de Liturghie, căci „nefiind mulțumit cu creionarea unui nou crez, el a încercat să impună Bisericii o nouă anaforauă"[69]. O Liturghie siriacă atribuită lui „Mar Theodorus Interpretul" este încă folosită de creștinii din Asiria de-a lungul unei treimi a anului, de la începutul Adventului până la Duminica Floriilor. Porțiunile preanaforale și de după împărtășire sunt preluate din mai vechea Liturghie, așa numită „a Apostolilor", fiind caracteristică doar *anaforaua*. O versiune latină a acestei *anaforale* se găsește în Renaudot și este publicată în limba engleză de Dr. Neale[70] și Dr. Badger[71]. Mărturiile interne confirmă ipoteza lui Neale, care socotește această anaforauă ca fiind o lucrare autentică a lui Teodor.

---

[67] „Catechismus", după MARIUS MERCATOR; Sinodul V Ecumenic le numește „Allocutiones ad baptizandos"; FACUNDUS (IX, 3), mai puțin corect, „Liber ad baptizatos".

[68] MANSI IV, 1347 seq.

[69] PG 86, 1367.

[70] *History of the Holy Eastern Church*, Londra, 1850.

[71] *Eastern Ch. Assoc.*, occasional paper, XVII, Rivingtons, 1875.

Doctrina

Abordăm particularitățile învățăturii lui Teodor sub aspectul antropologiei, hristologiei şi soteriologiei.

Antroplogia

Întregul său sistem doctrinar depinde, aşa cum au apreciat corect Neander şi Dorner, de concepția sa asupra relației omului cu Universul şi cu Dumnezeu. (1) Universul (ὁ κόσμος = ἡ σύμπασα κτίσις) este un tot unitar (ἓν σῶμα), fiind alcătuit din elemente în parte vizibile şi materiale, în parte invizibile şi spirituale. În cadrul acestui organism, omul este legătura predestinată (φιλίας ἐνέχυρον, σύνδεσμος, συνάφεια, *copulatio*) şi, prin urmare, a fost zidit ca o creatură compozită, trupul său fiind alcătuit din elemente materiale, iar natura sa spirituală fiind înrudită cu cea a duhurilor (νοηταὶ φύσεις). El a fost făcut şi să fie chip al lui Dumnezeu, adică reprezentantul Său văzut şi, prin urmare, vrednic să primească cinstire din partea întregii creații. Prin urmare, toate lucrurile îi slujesc, şi chiar ființele îngereşti chivernisesc mişcările lumii fizice spre bunăstarea omului. Astfel, omul este cununa lucrării Ziditorului şi mediul potrivit pentru comunicarea Ziditorului cu zidirea. (2) În istoria întregii vieți inteligente create, Teodor deosebeşte două etape (καταστάσεις): prima, o stare de fluctuație, expusă conflictelor, ispitelor şi morții; a doua neschimbătoare şi liberă de toate formele de rău moral şi fizic. Dintru început Dumnezeu a rânduit ca a doua dintre aceste condiții (ἡ μέλλουσα κατάστασις) trebuie să se facă descoperită prin întruparea Fiului Său. Omul a fost creat în prima stare, natura sa fiind de la început supusă destrămării. „Pământ din pământ" – corpul omenesc se reîntoarce firesc la elementul din care a fost luat. (3) Prin urmare, căderea nu a adus mortalitatea, ci a transformat potențialitatea într-o realitate. Căci nu s-a spus „Vei deveni muritor", ci „Vei muri". De fapt, „moartea a venit prin păcat"; iar despărțirea sufletului de trup a fost urmată de despărțirea şi mai serioasă a legăturii care în persoana omului legase până atunci elementele văzute şi nevăzute. Căderea primului om a întărit poziția păcatului în lume. Acelaşi lucru s-a întâmplat în cazul fiecăruia dintre urmaşii lui Adam care au păcătuit;

şi fiindcă toți au păcătuit, moartea a „trecut la toți oamenii, căci toți au păcătuit". (4) Deoarece mortalitatea noastră nu a izvorât dintr-o remuşcare a lui Dumnezeu, atunci nici condamnarea la moarte nu a fost o pedeapsă vindicativă. Această viață, cu vicisitudinile ei şi cu încercările ei, este o întreagă disciplină, făcând loc exersării voinței libere şi dobândirii bunătății care, în lipsa eforturilor noastre, ar fi înlocuită cu o vrednicie morală. Deşi natura umană este liberă, totuşi, în condiția sa actuală muritoare şi schimbătoare, este insuficientă pentru a putea birui puterile răului şi a ajunge la virtutea deplină fără un ajutor supranatural. Într-adevăr, o nouă zidire este necesară pentru a aboli păcatul şi moartea.

Hristologia

Şi astfel ajungem la doctrina lui Teodor cu privire la misiunea şi Persoana lui Hristos. (1) Misiunea lui Hristos este, în primul rând, restaurarea unității sfărâmate a κόσμος-ului şi de a chema toate lucrurile la El Însuşi, realizând în persoana Sa poziția omului de Chip văzut al lui Dumnezeu şi cap a toată Zidirea; în al doilea rând, de a restaura omenirea prin unirea cu El ca Al Doilea Adam şi Cap al Bisericii, aducându-o la o stare de deplină eliberare de păcat şi moarte.

(2) Pentru a îndeplini această misiune, a trebuit ca Dumnezeu-Cuvântul să devină om desăvârşit. Desăvârşirea umanității lui I-a cerut să posede un suflet omenesc rațional, capabil să exercite o alegere reală între bine şi rău, chiar dacă persista în alegerea binelui; şi pentru a dobândi deplinătatea experienței umane trebuia ca El să ia natura umană în starea sa schimbătoare, să treacă printr-o perioadă de creştere, şi să intre în conflict nu numai cu cel viclean, ci şi cu patimile sufletului omenesc. (3) Deşi om desăvârşit, omul Hristos i-a întrecut pe toți ceilalți oameni. El a fost cu totul lipsit de păcat, iar viața Sa a fost un continuu progres de la o treaptă a desăvârşirii la alta, un parcurs merituos al cărui sfârşit a fost biruința asupra morții şi intrarea într-o stare nemuritoare şi neschimbătoare. Această nepăcătoşenie şi deplină perfecțiune a umanității lui Hristos s-a datorat (a) naşterii Sale mai presus de fire şi botezului de la Duhul, pe care l-a primit într-un mod caracteristic Lui, adică în deplinătatea harului Său; dar şi mai mult (b) ca urmare a unirii Sale cu Persoana Cuvântului Dumne-

zeiesc. Această unire a primit-o ca recompensă pentru nepăcătoşenia şi virtutea Sa mai dinainte ştiută, căci în privinţa lui, ca şi în cazul restului omenirii, darurile divine depind de modul de lucrarea al voinţei umane. Totuşi, unirea l-a afectat pe Om, cu care Cuvântul S-a făcut una; cooperarea Dumnezeirii Întrupate a făcut, din punct de vedere moral, imposibil ca el să poată păcătui. (4) Dar cum S-a unit pe Sine Cuvântul cu Omul pe care şi l-a asumat? A priori, există trei moduri posibile ale sălăşluirii divine: aceasta poate fi după fiinţă, după lucrarea, sau morală (κατ'οὐσίαν, κατ'ἐνέργειαν, κατ'εὐδοκίαν). O sălăşluire după fiinţă a lui Dumnezeu este exclusă prin însăşi ideea adecvată asupra Naturii Sale. Sălăşluirea lui Dumnezeu în Hristos şi în sfinţi este *generic* aceeaşi, dar există o foarte importantă diferenţă specifică, prin care Teodor încearcă să menţină concepţia adevăratei întrupări a lui Dumnezeu. „Nu sunt atât de nebun", zice el, „încât să afirm că sălăşluirea lui Dumnezeu în Hristos este de acelaşi fel cu cea în sfinţi. El S-a sălăşluit în Hristos ca într-un Fiu (ὡς ἐν υἱῷ); vreau să spun că El Şi-a unit deplin omul asumat şi la făcut potrivit să ia parte alături de El la cinstea de care Persoana întrupată, Care este prin natura Sa Fiu, ia parte". Mai mult, unirea Cuvântului cu omul Hristos diferă de sălăşluirea divină din sfinţi prin alte două particularităţi importante. A început cu prima alcătuire a Sfântului Trup în pântecele Fecioarei („a prima statim plasmatione... Creator... occulte eidem copulatus existens non aberat cum formaretur, non dividebatur cum nascebatur"). Şi odată luând fiinţă, unirea rămâne indisolubilă (ἀχώριστον πρὸς τὴν θείαν φύσω ἔχων τὴν συνάφειαν). Atât de strânsă a fost unirea, atât de inefabilă, încât Cuvântul şi omul pe care şi l-a asumat pot fi privite şi prezentate ca o Singură Persoană, aşa cum bărbatul şi femeia „nu mai sunt doi, ci un singur trup", sau „cum sufletul şi trupul sunt un singur om". Prin urmare, în Scriptură sunt adesea prezentate lucruri ale unei firi ca aparţinând celeilalte. Ca atare, întrebarea dacă Fecioara este corect numită *anthropotokos* sau *theotokos* este lipsită de importanţă, căci ea a fost amândouă. Ea a fost mama Omului, dar în acel Om, atunci când I-a dat naştere, deja sălăşluia Dumnezeu. Pe de altă parte, orice idee a Întrupării care tinde să confunde între ele naturile este exclusă. Atunci când Sfântul Ioan spune „Cuvântul trup S-a făcut", trebuie să îl înţelegem

că vorbește doar despre ceea ce Cuvântul a devenit în aparență; nu că trupul luat de El nu ar fi fost real, ci că nu S-a transformat cu adevărat în trup (τὸ «ἐγένετο»... κατὰ τὸ δοκεῖν... οὐ γὰρ μετεποιήθη εἰς σάρκα). (5) În Hristos nu există doi Fii, căci nu există doi Hristoși; unitatea Persoanei trebuie păstrată cu la fel de multă grijă ca și distincția firilor; Omul este Fiu numai în virtutea unirii Sale indisolubile cu Cuvântul Dumnezeiesc; atunci când Îl numim Hristos pe Fiul lui Dumnezeu, ne gândim în principiu la El, Cel ce este cu adevărat și în ființă Fiu, dar includem în concepția noastră omul care este indisolubil Una cu El și, prin urmare, are parte de aceeași onoare și același Nume cu El.

Soteriologia

În ultimul rând, care sunt elementele, condițiile și rezultatele ultime ale lucrării de restaurare pe care Fiul Întrupat a venit să o facă? (1) Teodor a așezat virtutea răscumpărătoare a morții lui Hristos mai ales în aceasta, adică aceasta a însemnat tranziția celui de al doilea Adam de la o stare schimbătoare într-una neschimbătoare, pasul necesar pentru viața întru înviere, în care moartea și păcatul sunt abolite definitiv. (2) Botezul, care reprezintă moartea și învierea Domnului, ne unește cu Hristos Cel înviat prin participarea Duhului Său, ca prin aceasta să trecem ca printr-o a doua naștere în sferele vieții viitoare. (3) Cel regenerat ocupă un tărâm intermediar între cele două lumi, trăind în prezent dar aparținând viitorului, potențial lipsit de păcat și nemuritor, dar în realitate supus păcatului și morții. Este datoria lor, cu ajutorul Sfântului Duh, să-și modeleze viețile lor prezente în conformitate cu viața lui Hristos Celui Înviat și cu condițiile stării viitoare. Trăind astfel ei sunt îndreptățiți prin credință, adică, credința lor le dă posibilitatea unui fel de anticipare a viitoarei lor nepăcătoșenii. (4) Însă îndreptățirea reală și finală poate fi dobândită doar la înviere. Prin urmare, *Parousia* este marea speranță a Bisericii, ca aducând odată cu ea cele două mari urmări ale Întrupării, nepăcătoșenia (ἀναμαρτησία) și nestricăciunea (ἀφθαρσία) Trupului lui Hristos. Nimic în afara stării finale de perfecțiune care va fi atunci inaugurată nu poate epuiza sensurile unor termeni de felul „răscum-

părării", „iertării păcatelor" și „mântuirii". (5) Deși a Doua Venire va aduce aceste binecuvântări doar celor care într-o anumită măsură au răspuns chemării lor baptismale și au cooperat cu Duhul lui Hristos, Teodor este departe de a pronunța cazul celor nepregătiții ca fiind complet lipsit de speranță. Pedeapsa celor osândiți va fi într-adevăr veșnică în firea lor, fiind astfel deoarece aparține veșniciei iar nu timpului; dar atât rațiunea cât și Scriptura arată că acești pot fi iertați prin pocăință. Unde (se întreabă el) vor fi beneficiile, de pe urma învierii, pentru astfel de persoane dacă ei au fost crescuți doar pentru a fi pedepsiți fără remediu sau sfârșit? Care ar fi, atunci, sensul unor texte de felul celor din *Matei* 5, 26, sau *Luca* 12, 47, 48? Mai mult, concepția fundamentală a lui Teodor cu privire la misiunea și Persoana lui Hristos îl determină să creadă că va avea loc o restaurarea finală a întregii creații.

Metoda exegetică

În calitate de învățat și succesor al lui Diodor[72], Teodor a moștenit sistemul antiohian de interpretare istorică și gramaticală, și denunță stilul alegoriștilor alexandrini. Recuperarea comentariului la *Galateni* 4, 24, arată că Teodor se convinsese că metoda alegorică era în esența ei raționalistă, subminând adevărul istoric al narațiunii vetero-testamentare. Folosirea alegoriei (ἀλληγορία) de către Sfântul Pavel era diferită, deoarece presupunea datele istoriei și le folosea doar ca ilustrare. În interpretarea sa atât la Scripturile istorice cât și la cele profetice, primul principiu al lui Teodor a fost aflarea intenției scriitorului și refuzarea sensurilor secundare și mai subtile atunci când cuvintele puteau avea un sens literal și practic. Însă aplicarea acestui principiu a fost stopată de câteva considerații, cum ar fi (i) folosirea (ἰδίωμα) Scripturii sau a scriitorului izolat; (ii) ghidarea contextului; (iii) în cazul scriitorilor vetero-testamentari, scopul general al vechiului legământ. Al treilea punct reclamă o atentă examinare. (a) Teodor era profund convins de caracterul propedeutic al Vechiului Testament. A văzut că scopul divin care se întinde de-a lungul întregului său parcurs culminează în Întrupare și în Evanghelia lui

[72] Cf. Socrate VI, 3; Sozomen VIII, 2.

Hristos. Comentariul său la profeții mici pare să fi fost scris pentru a-i contracara pe alegoriști. Dumnezeul ambelor Testamente, fiind Unul și Același, Și-a pregătit scopul având un singur obiectiv. Ca urmare, evenimentele din Vechiul Testament au fost astfel rânduite încât să fie tipice pentru cele ce aveau să urmeze. În consecință, istoriile și profețiile vechii revelații sunt susceptibile a fi aplicate datelor și învățăturilor Evangheliei, pentru care oferă o mai înainte vedere divină și o paralelă instinctivă. Cuvintele psalmiștilor și ale profeților sunt constant hristologice, deoarece evenimentele cu care relaționează își găsesc o contrabalansare perfectă în Hristos[73]. Limbajul lor este adesea hiperbolic sau metaforic, dacă este văzut în relație cu obiectul său original; se deschid complet doar în realitățile mai înalte ale Împărăției cerurilor[74]. (b) Cu excepția câtorva pasaje în care recunoaște direct profețiile cu privire la Mesia și vremurile Sale, Teodor susține că limbajul Vechiului Testament se aplică lui Hristos și înțelegerii creștine doar prin acomodare. Totuși, această acomodare este deplin justificată de faptul că în dumnezeiasca înainte-știință primul ciclu de evenimente a fost rânduit să fie tipic pentru cel de al doilea. Astfel, *Psalmul* 12, spune Teodor, este o evidentă prezentare a conflictului din David și Avesalom, dar folosit adecvat de către evanghelist pentru a descrie patimile lui Hristos, în care cuvintele își găsesc o împlinire desăvârșită și, într-o oarecare măsură, literală. Iarăși, cuvintele din *Ioil* 2, 28, nu pot să fi fost o prezicere a venirii Sfântului Duh, deoarece scriitorii vetero-testamentari nu știau nimic despre un Duh personal al lui Dumnezeu; „Turna-voi din Duhul Meu" înseamnă „Voi extinde asupra tuturor îngăduința și protecția divină". Și totuși, Sfântul Petru citează corect această profeție ca găsindu-și împlinirea în pogorârea Sfântului Duh la Cincizecime; căci împlinirea ei pentru evreii răscumpărați a fost un tip al pogorârii Duhului peste Biserica Universală. Această viziune, argumentează Teodor, arată îndată baza istorică a profeției și amplifică iconomia creștină care a transpus în faptă cea mai înaltă imagine a vechilor Scripturi.

Deși exegeza neo-testamentară a lui Teodor este mai puțin caracteristică, este cu siguranță cu mult mai satisfăcătoare decât interpre-

[73] *In Ps.* XVI; XXII.

[74] *In Joel* II, 281.

tarea sa la profețiile iudaice. Mintea și educația sa erau grecești; în explicarea Vechiului Testament el s-a bazat exclusiv pe Septuaginta; comentându-i pe Evangheliști și pe Sfântul Pavel s-a aflat față în față cu un original pe care era capabil să-l manevreze după propriile sale principii. În fragmentele care ni s-au păstrat din comentariile sale la Evanghelii, observăm precizia cu care aderă la tema autorului lor (spre exemplu la *Matei* 26, 26), deschiderea sa spre interpretarea cuvintelor minore care de obicei sunt trecute cu vederea (*Ioan* 13, 33, ἄρτι), grija sa la preciziile gramaticale (3, 21) și la punctuație (9, 27), analiza atentă a pasajelor neclare (1, 3), ascuțimea sa în identificarea ἰδιώματα Scripturii (1, 14), și în prezentarea punctelor unei parabole au ale unui discurs (*Matei* 4, 26; *Ioan* 3, 5; 10, 1 *seq.*, 14, 4, 26). Totuși, remarcăm dorința unei viziuni duhovnicești (*Ioan* 11, 21, ὃ δὲ λέγει κ.τ.λ.) și a unei simțiri duhovnicești (11, 35), și identificăm o îndepărtare ocazională față propriile principii sub presiunea prejudiciului teologic (20, 22; 28). Comentariul la epistolele pauline pare a fi întru totul vrednic de marele nume al autorului. Manifestă în chiar mai mare măsură grija și precizia sa și, în plus, un onest și neîncetat efort de a identifica urmarea gândirii Sfântului Pavel. Vina sa principală este introducerea continuă a unor paranteze teologice, care fragmentează cursul interpretării și nu arareori îl conduc pe cititor spre speculații cu totul străine de cugetul Apostolului. Dar chiar și aceste digresiuni își au valoarea lor în calitate de expuneri ale teologiei antiohiene și arătând procesul prin care un intelectual de talia lui Teodor poate extrage acea teologie din epistolele Sfântului Pavel, sau poate reconcilia două sisteme atunci când acestea par a fi întru totul deosebite.

Meritul contribuției lui Teodor la exegeza Scripturistică a fost estimat diferit. Pentru noi, el este cel mai important exponent al exegezei antiohiene. Diodor a lăsat prea puține scrieri pentru a fi reprezentativ; Hrisostom a fost mai degrabă un predicator, iar nu un expunător științific; Teodoret nu este mult mai mult decât un compilator judicios din scrierile lui Hrisostom și Teodor. Teodor este un scriitor independent, dar influențat de tradițiile antiohiene mult mai mult decât Hrisostom sau Teodoret. Nu a trebuit să împace nicio audiență, nici să înfricoșeze vreun sinod, și tratează cu hotărârea unui om conștient că reprezintă un principiu important și este deplin con-

vins de adevărul lui. Expunerile sale, în special la Noul Testament, posedă o valoare intrinsecă neobișnuită. Cu excepția situațiilor în care este deviat de prejudecăți teologice, stricta sa aplicare a metodei gramaticale și istorice și un fel de capacitate instinctivă de a ajunge la modul de gândire al autorului, i-au dat posibilitatea de a anticipa cele mai recente concluzii ale exegezei. Totuși, pe lângă faptul că este descurajat de stilul său greu de mânuit, cititorului îi lipsește tonul liturgic și duhovnicesc care străbate majoritatea comentariilor patristice. Abundentele sale discuții teologice și învățăturile morale nu compensează aceasta. Totuși, după fiecare deducție corectă, îi putem acorda lui Teodor o poziție mai înaltă în panoplia comentatorilor, chiar o poziție pe care stă aproape singur alături de vechii tâlcuitori ai Scripturii – cea a unui cercetător independent, înzestrat cu o adevărată metodă de extragere a sensului autorului său și un considerabil talent în folosirea acestei metode.

Bibliografie selectivă:

Viața și opera: O.F. Fritsche, *De Theod. Mops. Vita et Scriptis Commentatio Hist. Theologica* (Halae, 1836). J.L. Jacobi în *Deutsche Zeitschrift für Christl. Wissenschaft* (1864); F.J.A. *Hort în Journal of Class. and Sacred Philology*, IV (Camb. 1859); Bickell, Conspect. Rei Syror. Liter. (Monast. 1871); H. Kihn, *Theodor. v. Mops. u. Junilius Africanus* (Freiburg im Breisgau, 1880); F. Loofs, „Theodor. v. Mopsuestia", în Hauck-Herzog, *Realencyklopädie*, XIX (1907); O. Bardenhewer, Patr. pp. 301 ff.; F. Barthgen, „Du Psalmenkommentar d. Theodor. v. Mops in Syrichen Bearbeitung", în Z. A. T. W. v. (1889), „Sichenzahn Makkabäische Psalmen" în Z. A. T. W. vi. (1887); J.B. Chabot, *Commentarius Theod. Mops. in Evang. D. Johannis i. (textus Syriacus)* (Paris, 1897); J. Lietzmann, *Der Psalmenkommentar*, S.B.A. (1902).

Doctrina și metoda de interpretare: Neander, *Allgem. Geschichte*, II. iii.; Dorner, *Lehre v. der Person Christi*, II. i.; în Ch. Quart. Rev. Oct. 1875, „Theodore and Modern Thought"; Sanday în *Expositor*, June 1880; A. Harnack, „Antiochenische Schule" în Hauck-Herzog, *Realencyklopädie*, i. (1896); *History of Dogmas* (trad. eng.), iii. 279 ff., iv. 165 ff.; J. H. Soarsby, art. „Antiochene Theology" în Hastings, *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, i. (1908); J. F. Bethune-Baker, *Early History of Christian Doctrine*, pp. 256 ff.; *Nestorius and his Teaching, passim* (1908). J.P. Migne, PG 66 (1864) pentru toate lucrările publicate și fragmentele din PG. În 1869 Dr. E. Sachau a publicat textul inedit siriac al fragmentelor din mss. de la Muzeul Britanic, cu o retipărire a materialului deja strâns de P. de Lagarde în *Analecta Syriaca* (Leipzig, 1858). Zahn, *Das N.T. Theodors von Mops. în Neue Kirch. Zeitschr.* 1900, xi. pp. 788 f.

(traducere și adaptare: Cezar Login)

INTRODUCERE

Titlul de Omilii catehetice este potrivit celor şaisprezece omilii ale lui Teodor de Mopsuestia, despre care se ştia, din diferite mărturii patristice, că a lăsat, pe lângă alte scrieri, şi o «explicare la Simbolul celor 318 Părinţi de la Niceea», ori o «carte despre Taine» şi alta «despre credinţă».

Într'adevăr cele şaisprezece omilii, – care s-au păstrat doar în traducerea siriacă făcută încă în epoca de aur a literaturii creştine, dar parvenită printr-un manuscris (ms. *Mingana 561*) datat de la 1340, cuprind două părţi, după cum se precizează în textul lor: prima parte «explică Simbolul credinţei celor 318 Părinţi de la Sinodul de la Niceea» şi cuprinde primele zece omilii (la sfârşitul Omiliei a zecea precizează: «S-au sfârşit de scris cele zece omilii: Explicarea Crezului pe care a făcut-o minunatul şi prietenul lui Hristos Mar Theodoros, episcopul şi interpretul dumnezeieştilor Scripturi»); iar partea doua «explică Tainele acelaşi fericit Mar Theodoros» (cum se precizează la începutul Omiliei a unsprezecea) şi cuprinde: o omilie (XI) asupra rugăciunii «Tatăl nostru...», trei omilii (XII–XIV) asupra Botezului şi două omilii (XV şi XVI) asupra Euharistiei. Că cele şase ultime omilii (XII–XVI) sunt concepute ca o unitate mărturiseşte însemnarea care încheie ultima omilie: «S-au terminat cele şase omilii despre Explicarea Tainelor Sfintei Biserici, pe Care a făcut-o Mar Theodoros, episcop şi interpret al dumnezeieştilor Scripturi».

În îndelungata activitate a lui Teodor de Mopsuestia, aceste omilii au putut fi rostite de el după Sinodul al II-lea Ecumenic (381) şi înainte de ridicarea lui la episcopat (392), către catehumenii care se pregăteau să primească Botezul în noaptea Paştilor. Aceasta a dictat şi ţinuta omiliilor: de a explica, în mai multe cuvântări, rostite la mici intervale, diferite articole din Simbolul credinţei, învăţătura morală a rugăciunii «Tatăl nostru» şi ritualul şi semnificaţia celor două Taine

– Botezul şi Euharistia –, pe care catehumenii urmau să le primească, după ce iniţierea lor în dreapta credinţă avea să fie terminată.

După detaliile aflate în omilii asupra ceremoniilor Botezului, care presupun cadrul şi personalul numeros al marilor cetăţi creştine, se poate crede că Teodor de Mopsuestia a rostit aceste omilii la Antiohia, şi că, în curând după aceea, au fost citite în traducere siriacă în cadrul Şcolii de Edesa. Traducerea siriacă a omiliilor catehetice din ms. *Mingana 561*, fiind singura păstrată, capătă valoare de mărturie originală a concepţiei teologice a lui Teodor de Mopsuestia.

Urmărind să facă cunoscută gândirea lui Teodor de Mopsuestia în termenii în care ea a fost exprimată în aceste cateheze, precum şi succesiunea logică a argumentelor şi a concluziilor lui în explicarea Simbolului de credinţă; să facă astfel înţeleasă mărturia Omiliilor asupra teologiei Şcolii catehetice din Antiohia; şi totodată să facă cu putinţă precizarea contribuţiei pe care Teodor de Mopsuestia a adus-o la tezaurul credinţei creştine tradiţionale, Colecţia «Studi e testi», editată de Biblioteca Apostolica Vaticana, publică (în nr. 145, Roma, 1969, pp. xxix + 623): *Les Homélies cathechetiques de Théodore de Mopsueste, Reproduction phototypique du Ms. Mingana Syr. 56l* (Seily Oak Colleges' Library, Birmingham), traduction, introduction, index par Raymond Tonneau O.P. en collaboration avec Robert Devresse.

Având în vedere importanţa pe care o prezintă aceste Omilii catehetice în opera teologică a lui Teodor de Mopsuestia şi valoarea lor educativă, care-şi păstrează prospeţimea şi pentru vremea noastră, am purces la traducerea lor în limba română (după lucrarea indicată mai sus) [...].

EXPLICAREA SIMBOLULUI DE CREDINȚĂ AL CELOR 318 PĂRINȚI DE LA SINODUL I ECUMENIC PE CARE A FĂCUT-O MAR TEODOR INTERPRETUL

OMILIA ÎNTÂI

1. Ce cuvânt ar putea fi egal sau ce gând ar fi pe măsura măreției temelor ce ne-am propus să le explicăm? Or, ce limbă ar fi în stare să facă înțelese aceste mistere? Căci într-adevăr este greu să înfățișăm întocmai cu graiul nostru chiar cele ce se referă la creaturi, deoarece ele au fost zidite de asemenea cu mare înțelepciune de către Făcătorul lor. Dar cum nu va depăși orice gândire omenească ceea ce este mai presus de natura noastră – căci, de fapt, despre aceasta vrem să vorbim? De aceea, în chip necesar, aceasta rămâne mai presus de cuvintele noastre. Fericitul Pavel mărturisește aceasta când zice: «Pe cele ce ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc» (*1 Co* 2, 9).

2. Așadar, aceste lucruri minunate vrea să le spună cuvântul nostru, și la bucurarea de aceste Taine suntem chemați, pentru că vremea marelui praznic al Paștilor pretinde de la noi să învățăm despre acestea. De fapt, dacă Dumnezeu a fi vrut ca aceste bunuri cereşti să ne rămână necunoscute, noi nu am mai fi putut vorbi despre ele. Căci, într-adevăr, ar putea cineva să vorbească despre lucruri necunoscute? Însă întrucât El a voit de la început și «mai înainte de întemeierea lumii» (*In* 17, 24) să facă vădită, prin «iconomia» Mântuitorului nostru Iisus Hristos, înțelepciunea ascunsă în El, Dumnezeu ne-a descoperit tainele cele ascunse și măreția acestor bunuri și le-a făcut cunoscute oamenilor prin Duhul Sfânt. «Nouă însă ni le-a dezvăluit Dumnezeu prin Duhul Său» (*1 Co* 2, 10) și ne-a arătat măreţele taine inefabile

săvârşite prin puterea Duhului Sfânt; taine cu ajutorul cărora noi suntem în stare, prin credinţă, să ne ridicăm la bunurile viitoare.

Pentru acestea, prin urmare, noi avem de gând să vorbim despre aceste taine inefabile şi cu mult mai presus de noi, cu încredere, după harul lui Dumnezeu, care ne-a fost dăruit, mai ales că vremea acestui praznic ne obligă să vorbim despre aceste taine de temut celor care le doresc.

3. A venit aşadar pentru mine vremea să spun: «Cântaţi-I Domnului cântare nouă, că lucruri minunate a făcut Domnul» (*Ps* 97, 1). În adevăr lucrurile noi cer o laudă nouă, căci subiectul cuvântului nostru va fi legământul cel nou, pe care Dumnezeu l-a încheiat cu neamul omenesc prin «iconomia» Mântuitorului nostru Iisus Hristos, desfiinţând toate lucrurile cele vechi şi ridicând în locul lor altele noi: «Prin urmare, dacă este cineva întru Hristos, el e făptură nouă: cele vechi au trecut, iată că toate au devenit noi» (*2 Co* 5, 17). S-au ofilit moartea şi stricăciunea, s-au sfârşit patimile şi putinţa de schimbare. Şi iată că a apărut viaţa făpturii celei noi la care noi aşteptăm să ajungem prin învierea din morţi: Dumnezeu va face prin învierea din morţi pentru noi în locul lucrurilor vechi lucruri noi, în locul celor muritoare şi stricăcioase, lucruri nestricăcioase şi nemuritoare; acesta este legământul cel nou pe care ni l-a dat şi care este pe măsura celor ce s-au făcut noi.

În vederea acestui legământ noi primim cunoştinţa acestor taine «Nu vă minţiţi unul pe altul, de vreme ce v-aţi dezbrăcat de omul cel vechi laolaltă cu faptele lui, şi v-aţi îmbrăcat cu cel nou, care spre cunoaştere se reînnoieşte după chipul Celui ce l-a zidit. Acolo nu este elin şi iudeu, tăiere împrejur şi netăiere împrejur, barbar, scit, rob, liber, ci Hristos, totul întru toţi» (*Col* 3, 9–11). Aceasta se va înfăptui întocmai în viaţa viitoare când, deveniţi nemuritori şi nestricăcioşi, vom privi pe Hristos Însuşi, a Cărui împărăţie o vom avea împreună.

4. Dar pentru că este nevoie să avem o credinţă tare în aceste bunuri viitoare, de teama că noi ne-am putea îndoi din pricina măreţiei lor, văzându-le atât de străine şi de superioare faţă de natura noastră, aceste taine de temut au fost înfăptuite pentru noi, pentru ca prin ele, ca prin simboluri şi imagini, să ajungem la speranţa celor viitoare şi fără ezitare să avem credinţă în aceste bunuri viitoare, stăruind într-o

purtare conformă cu această lucrare şi, pe cât este cu putinţă, rânduind viaţa noastră după ea, după cum s-a spus: «Căci pentru noi, cetatea noastră e de la început în ceruri» (*Flp* 3, 20), «locuinţa noastră pământească – se va desface, avem zidire de la Dumnezeu, casă nefăcută de mână, veşnică în ceruri» (*2 Co* 5, 1). Prin urmare, noi am fost înscrişi, încă de acum, graţie acestor taine inefabile, pentru această mărire nebiruită a lumii viitoare. Însă chiar dacă noi suntem încă pe pământ, noi ne aflăm, pe cât este cu putinţă, fixaţi în obiceiurile cereşti, nepreţuind ceea ce se vede şi dorind ceea ce are să fie.

Aşadar, cei ce vor să se apropie de aceste taine de temut, la care harul lui Dumnezeu i-a chemat acum, se vor apropia nu de bunuri mediocre şi obişnuite, ci se apropie ca să devină cu desăvârşire alţii şi să dobândească o mare varietate de virtuţi prin darul harului divin pe care-l vor primi. De fapt, ei vor deveni nemuritori în loc de muritori, nestricăcioşi în loc de schimbători; în loc de robi liberi, în loc de vrăjmaşi, prieteni, din străini ei vor deveni fii, şi nu vor mai fi cinstiţi ca parte a lui Adam, ci a lui Hristos; şi nu vor mai numi pe Adam tatăl lor, ci pe Hristos, Care i-a făcut noi. Nu vor mai cultiva pământul care să le rodească spini şi pălămidă, ci vor locui în cerul care este departe şi străin de orice tristeţe şi suspin. Peste ei nu va mai domni moartea, ci ei înşişi vor domni în viaţa cea nouă, nemaifiind robi ai păcatului, ci slujind adevărul; nemaifiind în slujba lui Satan, ci locuind veşnic cu Hristos.

5. Adam, părintele comun, a avut locuinţa în paradis; dar, din cauza nerecunoştinţei şi a păcatului său, a fost izgonit din paradis. Dar pe noi, care suntem moştenitori ai firii şi ai pedepsei lui, credinţa în Hristos, prin participarea la aceste taine, ne face să urcăm la cer, după cum este scris: «Adevăr, adevăr îţi spun, de nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va putea să intre în împărăţia lui Dumnezeu» (*In* 3, 5). Prin urmare, cel care primeşte această naştere spirituală este îndată înscris în cer şi devine moştenitor şi părtaş la bunurile viitoare, cum spune Fericitul Pavel (*Rm* 8, 17; *Ga* 3, 18; 4, 17). Întrucât toţi cei care au crezut în Hristos aşteaptă să locuiască după învierea din morţi în cer – de fapt cerul este pentru noi speranţa, în care Hristos a intrat pentru noi, înainte de noi –, ei sunt într-adevăr înscrişi în această locuinţă prin mijlocirea acestor taine.

6. Deci avem nevoie de grijă şi de mare sârguinţă ca să nu cădem din această minunată făgăduinţă şi să fim supuşi, ca Adam, la izgonirea din paradis. De asemenea, dacă am primit fără ezitare, printr-o mărturisire tare a credinţei, participarea minunată la aceste taine de temut, noi trebuie să păzim amintirea acestei mărturisiri de credinţă şi să păstrăm cu multă grijă ceea ce am primit. Este adevărat că atunci când noi vom fi primit în chip desăvârşit aceste bunuri cereşti de care ne vom bucura şi pe care le vom fi primit efectiv ca moştenire adevărată, noi nu vom mai putea cădea din ele, dar în lumea aceasta – aflându-ne în speranţa că le vom primi participând la aceste taine – este cu putinţă încă să cădem, căci avem o fire schimbătoare. Este deci nevoie ca să purtăm cu multă teamă grija şi să veghem a avea tare în noi speranţa în cele viitoare.

7. Care este, aşadar, mărturisirea de credinţă şi care sunt angajamentele prin care noi primim participarea la taine, în speranţa bunurilor cereşti de care ne vom bucura, dacă nu cele ce, cu credinţă, mărturisim la Botez înaintea Domnului nostru Hristos? Dacă ar fi cu putinţă ca la simpla auzire să poată fi pătruns întreg înţelesul celor mărturisite, cuvântul nostru n-ar mai fi necesar; ar fi, adică, de ajuns ca ele să fie rostite pentru ca cei ce le ascultă să le înţeleagă. Însă, întrucât în cea mai mare măsură înţelesul este ascuns – deoarece Fericiţii noştri Părinţi ne-au transmis, printr-un dar al lui Dumnezeu, un tezaur de nepătruns în puţine cuvinte care să fie uşor de învăţat şi simplu de ţinut minte –, nevoia de a le studia este obligatorie pentru cei ce vor să ia parte la aceste taine, pentru ca să le devină limpezi învăţătura şi semnificaţia care sunt ascunse în ele, pătrunzând măreţia darului la care vor să ajungă şi înţelegând învăţătura mărturisirii şi angajamentelor lor, datorită cărora ei primesc un astfel de dar, şi vor putea cu grijă păzi în ei înşişi credinţa care li s-a încredinţat.

8. Începutul mărturisirii voastre şi al angajamentului vostru, pe care va trebui să-l păstraţi cu multă grijă în taină, este acesta: «Cred într-un singur Dumnezeu, Tatăl atotputernic, Făcătorul tuturor celor văzute şi [al] celor nevăzute». Să purcedem acum, cu harul Domnului nostru, să explicăm toţi aceşti termeni, unul după altul, căci este bine ca voi să cunoaşteţi înţelesul tuturor.

Şi trebuie să începem de acolo de unde voi înşivă veţi începe mărturisirea voastră de credinţă: «Cred într-un singur Dumnezeu, Tatăl atotputernic». Aceasta este temelia mărturisirii (de credinţă) religioase, căci «Căci cu inima crezi în vederea îndreptăţirii, iar cu gura mărturiseşti în vederea mântuirii» (*Rm* 10, 10). Acesta este începutul învăţăturii celei tari de credinţă. Pentru că, întrucât noţiunea de religie este constituită de mărturisirea de credinţă în realităţile invizibile şi inefabile, ea are nevoie de credinţa care să facă aşa încât conştiinţa să vadă ceea ce este invizibil.

Într-adevăr, ceea ce este vizibil noi vedem cu ochii noştri, în timp ce ceea ce este invizibil noi putem vedea prin credinţă, căci «credinţa e fiinţarea celor nădăjduite, dovada lucrurilor celor nevăzute» (*Evr* 11, 1).

9. Această credinţă duce în chip substanţial la cunoaşterea a ceea ce, strict vorbind, încă nu există. De fapt, prin credinţă noi admitem cu tărie că există învierea şi împărăţia cerului şi întreagă această schimbare («catastază») viitoare, care nu există încă. Credinţa face ca sufletul să vadă şi să cunoască cele invizibile şi inefabile. Prin credinţă noi meritǎm să vedem firea divină, care, de fapt, este «Cel ce singur are nemurire şi locuieşte întru lumină neapropiată, Cel pe Care nimeni dintre oameni nu L-a văzut şi nici nu poate să-L vadă; Lui fie-I cinstea şi stăpânirea veşnică! Amin» (*1 Tim* 6, 16).

Prin urmare, aşa cum lucrurile vizibile pot fi văzute cu ochii trupului, – dacă ei sunt sănătoşi şi capabili să vadă şi dacă nimic nu-i împiedică să vadă în chip exact, căci dacă intervine o leziune lucrurile vizibile devin toate invizibile, cu toate că ele sunt vizibile –, tot aşa şi cu lucrurile invizibile şi inefabile pe care «învăţătura religioasă» (λόγος εὐσεβείας = „învăţătura bunei-cinstiri") ne face să le cunoaştem: noi toţi le vedem cu precizie dacă credinţa noastră este sănătoasă; dar ele devin invizibile pentru cei a căror credinţă este bolnavă. Şi întrucât acestea sunt cele două lucruri care constituie «învăţătura religioasă» – mărturisirea de credinţă în Dumnezeu şi că tot ce a fost şi va fi provin de la El, oricât de numeroase şi de variate ar fi –, Fericitul Pavel ne arată că credinţa este cerută de către amândouă aceste lucruri: «fiindcă cel ce se apropie de Dumnezeu trebuie să creadă că El există şi că răsplătitor Se face celor ce-L caută» (*Evr* 11, 6) şi că încă

«printr-un cuvânt al lui Dumnezeu întemeiatu-s-au lumile, cele ce se văd alcătuindu-se astfel din cele ce nu par» (*Evr* 11, 3). Prin cea dintâi afirmație el învață că însăși mărturisirea lui Dumnezeu nu poate subzista dacă aceasta nu se încadrează într-un plan religios (și) numără prin credință. În cea de-a doua, el ne învață că noi nu putem înțelege și recunoaște ceea ce provine de la Dumnezeu decât numai dacă am primit cunoașterea prin credință. Credința dă celor care cred perfecțiunea deplină în adevărul religios; iar cei care se îndepărtează de ea pierd mântuirea.

10. De fapt, Apostolul Pavel numește Biserica «stâlp și temelie» (*1 Tim* 3, 15) pentru că ea este sănătoasă în credință și încredințată de învățătura religioasă. Iar toți cei care sunt în afara credinței – păgâni și iudei cu tot restul de eretici – fiind lipsiți de credință, se rătăcesc cu totul de adevăr. De fapt, păgânii, neavând credință, nu au putut înțelege că Dumnezeu poate crea din nimic și că poate face orice lucru și că-l poate face să existe în chip substanțial (ὑποστατικῶς); dar în rătăcirea lor, ca în halucinații, ei au introdus pe lângă Dumnezeu un grup (de puteri) care ar fi fost împreună cu El din toată veșnicia; iar în alte diferite fabule ei au căzut de la adevăr.

11. Cât privește pe iudeii învățați în numele Fiului, ei n-au înțeles, din cauza necredinței lor, că El este Fiul cel adevărat. În acest fel și ereziile, toate străine de Biserică, și-au atribuit în zadar și în chip mincinos numele lui Hristos. Fiind lipsiți de credință, (ereticii) să rătăcesc ignorând adevărul și – fără a vă înșira toate ereziile ca cea a lui Arie, Eunomie și ale tuturor celor care au înrudire cu părerile acestora –, suferă de răul iudaismului: din cauza necredinței lor, ei n-au înțeles și n-au admis natura divină a Fiului, Dumnezeu din Dumnezeu, Care există cu El din toată veșnicia, și că tot ce se spune despre firea Tatălui se spune de asemenea și despre firea Fiului, firea Tatălui nesuferind nicio știrbire din aceea că are un Fiu adevărat, Care să fie El Însuși în stare să facă văzut pe Tatăl Său.

12. Am spus atât de puțin din multele lucruri ce se pot spune ca dojană despre cei care s-au rătăcit de la adevăr, pentru că erau lipsiți de credință. Într-adevăr numeroase și felurite sunt rătăcirile în care au căzut oamenii din pricina necredinței. Și așa cum, când credința lipsește, abundă eroarea, tot așa când este prezentă credința adevă-

rată, ea procură ştiinţa. De fapt, noi prin credinţă ştim că există un Dumnezeu şi că El este Făcătorul a toate şi că El a creat toate lucrurile din nimic; şi tot prin credinţă noi ştim că cei care sunt morţi şi descompuşi vor reveni la viaţă şi vor trăi atunci când Ziditorul lor va voi aceasta.

Prin credinţă noi am ştiut că Tatăl are un Fiu, născut din firea Sa şi Care este Dumnezeu ca şi El. Prin credinţă noi am admis în legătură cu Duhul Sfânt că El este din firea lui Dumnezeu-Tatăl şi că El este totdeauna cu Tatăl şi cu Fiul. Prin credinţă noi suntem siguri şi nu ne îndoim de predicarea iconomiei lui Hristos care a avut loc în lume. De aceea a fost bine că la începutul învăţăturii noastre şi în taina angajamentului nostru, Fericiţii noştri Părinţi au aşezat pentru noi, ca temelie, credinţa. Iar Tradiţia lor ne obligă să începem cu aceasta.

13. «Cred într-un singur Dumnezeu, Tatăl atotputernic». Nu trebuie să ne mire deloc felul în care Sfinţii Părinţi au concentrat şi ne-au transmis în puţine cuvinte întreaga învăţătură de credinţă. Pentru că ei au socotit că cuvântările lungi erau potrivite pentru alte momente şi pentru alte persoane; în timp ce pentru voi – care de multă vreme v-aţi separat de lume şi aţi venit de bunăvoie la credinţă, şi care cu multă grijă şi în chip conştiincios sunteţi pregătiţi să primiţi tainele dumnezeieşti –, este nevoie într-un astfel de important moment de cuvinte puţine care să fie uşor de reţinut datorită scurtimii lor, încât voi să păstraţi amintirea mărturisirii (de credinţă) pe care o veţi face şi a angajamentului pe care-l veţi lua în schimbul acestor taine dumnezeieşti. Este însă nevoie ca la aceasta să fie adăugată studierea lor, pentru a le înţelege exact şi pentru a fi puşi în gardă împotriva tuturor cuvintelor duşmanilor credinţei, rămânând tari în această învăţătură dumnezeiască ce vi se încredinţează.

14. «Cred într-un singur Dumnezeu, Tatăl atotputernic». Luaţi aminte în ce fel Fericiţii Părinţi au purtat grijă ca, chiar de la primele cuvinte ale mărturisirii de credinţă, să ne îndepărteze de eroarea politeismului: formularea este în acord desăvârşit cu întreaga învăţătură a Vechiului Testament. Pentru că cuvintele Noului Testament despre Hristos se aflau în Vechiul Testament în profeţie; iar profeţia însăşi exista ca în simbol, ca în semn, încât prin aceasta iudeii aşteptau ca

Mesia să li se arate ca om; în timp ce în Dumnezeirea Fiului Unic, Care este Dumnezeu-Cuvântul, niciunul dintre ei nu credea.

De fapt, această învățătură desăvârșită, pe care ne-au transmis-o Părinții noștri, ne deosebește de păgânism, pe noi care am fost inițiați în credința care îndepărtează de eroarea politeistă pe cei care și-o însușesc, învățându-i că firile dumnezeiești nu sunt nici mai multe, nici distincte, ci că există o singură fire unică: Dumnezeu care există din toată veșnicia și Care este cauza oricărui lucru; că Acesta este Dumnezeu și în afară de El nimic nu este Dumnezeu prin fire, iar cel ce nu este din toată veșnicia și nici nu este cauza tuturor lucrurilor acela nu este Dumnezeu, ci făptură a lui Dumnezeu, Care singur are puterea de a face din nimic orice lucru.

15. Pentru aceea s-a spus: «Domnul, Dumnezeul nostru, este singurul Domn» (*Dt* 6, 4; *Mc* 12, 30), ca noi să învățăm că există o singură fire a Dumnezeirii, Căreia i se cade numele de Domn și de Dumnezeu. S-a zis încă: «Dumnezeii care n-au făcut cerul și pământul să piară de pe pământ și de sub cerul acesta» (*Ir* 10, 11), pentru ca noi să înțelegem că cel ce nu este cauza tuturor lucrurilor nu este Dumnezeu și că există un singur Dumnezeu, Care este cauza tuturor. Pentru aceea s-a zis către Moise: «Eu sunt Cel ce este», ca noi să înțelegem că Acesta într-adevăr există; că există din toată veșnicia și există în toată vremea și că El este Dumnezeu.

Iar cel care este diferit de Acesta și care nu este din toată veșnicia, acela nu există în adevăr, pentru că el este făcut, și că a fost făcut când nu exista, atunci când a voit să-l facă Cel ce există din toată veșnicia și Care este Dumnezeu. Pentru aceasta s-a zis: «Eu sunt Cel-Dintâi și Eu sunt de azi înainte; în afară de Mine nu este Dumnezeu» (*Is* 44, 6), ca noi să înțelegem că Acela este Dumnezeu, Care este cel dintâi și din toată veșnicia și nu este cu putință ca un altul, creat, să devină Dumnezeu, căci firea dumnezeiască este prea sublimă pentru a fi creată.

16. Toate aceste cuvinte ne garantează învățătura de credință și desființarea erorii păgâne; căci, întrucât pentru păgâni zeii sunt numeroși și feluriți, și unii dintre ei sunt tineri iar alții bătrâni, unii au o anumită putere iar alții altă putere, unii dispar iar alții devin mai mari, ei sunt firi numeroase.

Vechiul Testament ne-a învăţat să ne îndepărtăm de toate acestea prin profeţii care au vorbit de la Duhul Sfânt – căci «toţi dumnezeii păgânilor sunt demoni» (*Ps* 95, 5) şi nu sunt dumnezei pentru că singurul Dumnezeu este Cel care este din toată veşnicia şi este cauza tuturor –, zicând: «Nu va fi un dumnezeu nou în mijlocul tău», «nici te vei închina la dumnezeu străin» (*Ps* 80, 10), pentru că nimic din ceea ce este nou nu este Dumnezeu; «dumnezeilor pe care ei nu i-au ştiut, cei noi şi de curând veniţi, pe care părinţii lor nu i-au ştiut», a zis (*Dt* 32, 17), adică ei sunt făcuţi.

Firea dumnezeiască este, într-adevăr, singura care există din toată veşnicia şi nu are nevoie de altă fire pentru a exista, ci ea este cauza tuturor; şi din pricina aceasta Dumnezeu este unic; iar ceea ce a fost făcut nu poate deveni în chip firesc Dumnezeu, întrucât a fost făcut de un altul. Însă toate creaturile recunosc în chip sincer pe Făcătorul lor, Care este într-adevăr Dumnezeu prin Care ele au existenţă. Şi din pricina aceasta, ele sunt datoare să-I aducă mulţumire, pentru că El le-a dăruit existenţă din nimic, prin bunăvoia Sa, prin tăria puterii Sale.

17. Întreagă această învăţătură, mare în scurtimea ei, a fost concentrată de Fericiţii Părinţi în acest cuvânt «Cred într-un singur Dumnezeu». Şi ca urmare, deci, noi primim credinţa într-un singur Dumnezeu, după predica profeţilor şi după învăţătura Părinţilor noştri.

Pentru că, într-adevăr, firea dumnezeiască este una singură, care există din toată veşnicia şi este cauza tuturor, nu ca în eroarea păgânilor, după care ar exista numeroşi şi feluriţi dumnezei.

Însă, pentru că este necesar ca învăţătura despre orice lucru să vă fie înfăţişată puţin câte puţin, pentru ca voi să puteţi să vă amintiţi ceea ce vi s-a spus deja – ceea ce este necesar pentru toţi cei care sunt hotărâţi să participe la taine şi îşi însuşesc aceste cuvinte –, lăsăm ca să împlinim, cu ajutorul harului lui Dumnezeu, făgăduinţa noastră în alte zile. Pentru acum să ne mulţumim cu ceea ce a fost spus şi să înălţăm laudă Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A DOUA

1. Despre credința, ce este temelia inițială a mărturisirii de credință, v-am vorbit, așa cum ne-a dăruit harul, ieri; noi ne-am oprit la cuvintele învățăturii noastre de credință și am demonstrat că prin credința într-un singur Dumnezeu întreaga eroare a politeismului păgânilor este cu desăvârșire desființată. Am învățat, din înseși Cărțile Sfinte ale profeților să îndepărtăm de la noi orice părere păgână despre zeii lor numeroși și feluriți și să credem că firea dumnezeiască este unică și că ei i se cuvine să primească numele de Dumnezeu și Domn, pentru că ea există din toată veșnicia și este cauza tuturor, și că toate ființele create sunt foarte departe de această fire.

De fapt, nu este cu putință ca ceea ce a fost creat să fie socotit că există din toată veșnicia și nicio ființă creată nu poate fi numită în chip propriu Domn și Dumnezeu prin fire. Într-adevăr, un lucru creat de către un alt lucru nu poate el însuși crea ceva din nimic; după dreptate, el nu poate fi numit Dumnezeu, ci el trebuie să admită că a fost creat de către Dumnezeu. Pentru aceea, noi spunem că există un singur Dumnezeu, așa cum ne-au învățat fericiții profeți, care, prin harul Sfântului Duh, au grăit și au definit care este firea lui Dumnezeu, și în chip lămurit ei nu au învățat altceva.

2. Însă învățătura despre Tatăl și despre Fiul a fost rezervată Domnului nostru Hristos, Care a învățat El Însuși pe ucenicii Săi ceea ce era necunoscut altădată și nu fusese descoperit înțelegerii oamenilor, și le-a poruncit ca ei să învețe aceasta pe alții, spunând limpede: «Drept aceea, mergeți și învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh» (*Mt* 28, 19). Într-adevăr așa cum fericitul Moise, începând învățătura sa, zice: «Domnul, Dumnezeul nostru, este singurul Domn» (*Dt* 6, 4) – și ca urmare toți profeții au învățat la fel –, tot așa Domnul nostru Hristos a predicat învățătura Sa în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, fără a

mai spune ce trebuia înțeles și învățat pe alții despre Domnul Dumnezeu, întrucât acest lucru fusese limpede predicat de către profeți. Iar ceea ce lipsea pentru desăvârșirea învățăturii profeților, El a poruncit Apostolilor Săi să învețe toate neamurile, zicând: «mergeți și învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh». Iar acest lucru l-a făcut nu pentru ca noi să gândim că vreunul dintre Aceștia nu este Dumnezeu, nici că în afară de Aceștia există un Dumnezeu, ci pentru ca noi să credem că numai Aceștia sunt firea dumnezeiască, despre care altădată profeții ne-au învățat că este unică.

3. Împotriva învățăturii politeiste a păgânilor despre dumnezei numeroși și diferiți după tinerețe și bătrânețe, după slăbiciune și tărie, dintre care unii aveau o anumită putere iar alții altă putere, Hristos a poruncit ucenicilor să învețe toate neamurile să se întoarcă de la orice eroare păgână și să creadă că una este firea dumnezeiască – după învățătura ce fusese transmisă altădată oamenilor și prin care ei primiseră cunoștința religioasă –, și ca neamurile să știe că Cel care există din toată veșnicia și este cauza tuturor lucrurilor este singura fire dumnezeiască, cunoscută în trei Ipostasuri: al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh.

Într-adevăr ar fi fost cu neputință ca atunci când îndepărtezi neamurile de numele false ale zeilor să le aduci la cunoașterea Tatălui, dacă ei nu ar fi știut cu adevărat că El este firea dumnezeiască; nici să le aduci la cunoașterea Fiului, dacă ele nu ar fi cunoscut cu adevărat că El este de aceeași fire; nici să fie aduși la cunoașterea Duhului Sfânt, dacă Acesta ar fi fost străin de această fire. Căci aceasta ar fi însemnat a-i aduce la o minciună, la o cunoaștere mincinoasă. Însă este cert că Hristos a poruncit ucenicilor Săi să îndepărteze prin învățătura Sa neamurile de dumnezeii falși, care purtau pe nedrept numele de dumnezei; pentru a-i aduce la cunoașterea adevărată a lui Dumnezeu, care constă în mărturisirea Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh. Într-adevăr, fiecare dintre aceste Ipostasuri este Dumnezeu adevărat și firea dumnezeiască este unică Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, fire despre care noi credem că există din toată veșnicia și că este cauza tuturor lucrurilor.

4. În acest fel concordă învățătura Vechiului Testament cu Noul Testament; şi cuvintele spuse de Dumnezeu prin profeți, nu sunt nici străine, nici contrarii cuvintelor Domnului nostru Iisus Hristos, transmise neamurilor prin Apostoli; ci ele concordă cu adevărata cunoaştere religioasă în calitate de învățătură a profeților care se opune în chip absolut erorii politeismului; cuvintele Domnului sunt superioare învățăturii profeților prin desăvârşirea cunoaşterii, întrucât prin profeți noi nu am cunoscut decât pe Dumnezeu şi ce este firea necreată, în timp ce prin învățătura Domnului nostru Iisus Hristos noi am cunoscut pe deplin Ipostasurile în care există firea dumnezeiască.

Pentru aceasta, Fericiții noştri Părinți au stabilit mai întâi mărturisirea de credință într-un singur Dumnezeu, aşa cum ea a fost scrisă în Vechiul Testament, pentru a desființa eroarea politeismului; şi apoi ne-au transmis cunoaşterea Ipostasurilor, după învățătura lui Hristos. Ei ar fi putut, şi aceasta le-ar fi fost uşor, să repete în scurt cuvântul Domnului nostru: «în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh». Însă, întrucât ei au scris acest (simbol de credință) împotriva învățăturii ereticilor, ei au învățat această credință, de asemenea, pe cât cu putință în cuvinte puține, totuşi mai multe decât în transmiterea Domnului nostru, pentru distrugerea erorii şi pentru instruirea Bisericii, pentru ca, prin înțelegerea acestor cuvinte să combată pe cei care se împotriveau dreptei credințe. Aşadar, după ce au spus «Cred în Dumnezeu», ei au adăugat pe drept cuvânt numele de «Tată».

5. După cuvintele despre Dumnezeu, Părinții noştri au trecut la învățătura despre Ipostasuri, care constituie adevărata mărturisire de credință a creştinilor şi adevărata cunoaştere a celor ce devin ucenici ai lui Hristos. Dar, întrucât cuvântul spus despre firea dumnezeiască se ia pentru toate cele trei Ipostasuri, în timp ce învățătura despre Ipostasuri nu ar putea fi spusă o singură dată, Sfinții Părinți, pe drept cuvânt, ne-au spus în mod deosebit ceea ce se referă la fiecare dintre Ipostasuri.

La începutul cuvântului lor ei au aşezat pe Tatăl, din Care (provin) Fiul şi Sfântul Duh! Căci Tatăl, într-adevăr, este Cel care este singur Tată. Despre fiecare dintre Ipostasuri noi susținem cu tărie că este Dumnezeu, pentru că această adevărată învățătură în mărturisirea acestor Ipostasuri ne-a transmis-o Hristos, însă când zicem «Tată»

nu înțelegem această noțiune în felul obișnuit, ci afirmăm cu tărie că Dumnezeu este Tată, și într-adevăr Tată, căci El este Tată într-un fel unic; și noi cugetăm că Dumnezeu este Tată așa cum aceasta convine firii dumnezeiești.

6. Într-adevăr toate ființele create au obținut și însușirea de a deveni «tată» abia după ce au dobândit existența, de asemenea nu există nimeni între oameni care să posede odată cu devenirea sa existent și însușirea de a deveni tată. Pentru că Adam însuși, primul om, care nu s-a născut din om, nu a avut în timpul când devenea existent și însușire de a deveni tată; ci el devine tată prin voința lui Dumnezeu, Ziditorul său. Și această însușire de a deveni tată nu s-a înfăptuit îndată ce i-a fost acordată: «Adam a cunoscut-o pe Eva, femeia sa; și ea, zămislind, l-a născut pe Cain» (*Fc* 4, 1). Abia după această împreunare cu Eva și după un lung timp de gestație, de dureri și de naștere, Adam a devenit tată și a putut fi numit așa. Nimic din aceste lucruri nu poate fi cugetat despre firea dumnezeiască. De fapt, Cel care nu are nevoie de timp pentru a deveni existent nu are nici nevoie de timp pentru a deveni tată; ci întrucât El există din toată veșnicia, El este de asemenea Tată din toată veșnicia.

7. Deci, «Tată» este într-adevăr Dumnezeu-Tatăl, și El nu a primit această însușire în timp căci El nu a avut Fiu după un timp oarecare întrucât Fiul a existat din toată veșnicia alături de Dumnezeu-Tatăl și din toată veșnicia a fost din El și cu El ca Fiu. Pentru aceasta Domnul nostru, transmițând ucenicilor Săi această minunată învățătură a zis: «mergeți și învățați toate neamurile» (*Mt* 28, 19), neavând nevoie să adauge vreun cuvânt pentru a face cunoscut pe cine numește Tată, căci spunând «învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh» era suficient pentru a indica pe Cine numea Tată: în adevăr, El numea Tată pe Dumnezeu în Care trebuia să creadă și să se boteze neamurile, Dumnezeu Care există din toată veșnicia, după învățătura profeților.

8. Prin urmare, este cu neputință ca Cel ce există din toată veșnicia să devină Tată după trecerea unui timp oarecare; iar însuși numele de Tată fără niciun complement determinativ indică aceasta. Într-adevăr, dacă ar fi devenit Tată mai târziu, ca noi, El ar fi fost asemenea cu noi și după nume și după semnificația numelui: adică, întrucât

numele de Tată ar fi fost asemenea numelui de tată atribuit multora, ar fi fost necesar să se întrebe: Cine îl numeşte Tată? Însă, întrucât El este Tată după adevăr, înseamnă că El însuşi este Tată prin Sine. Într-adevăr, aşa cum El există[1] în chip firesc din toată veşnicia, tot aşa El este Tată din toată veşnicia, Tată unic prin nume şi prin semnificaţia numelui, şi noi nu suntem obligaţi să întrebăm cine este numit Tată, căci numele însuşi ne duce la Tatăl cel adevărat.

9. Aşa cum, când zice «Eu sunt Cel ce este [...] Acesta-i numele meu de-a pururi; aceasta-i pomenirea Mea din neam în neam» (*Iş* 3, 14–15) noi înţelegem că Dumnezeu este chemat cu acest nume pentru că El există, pe când toate creaturile Sale nu există în adevăr, întrucât ele au devenit existente din nimic şi după voinţa Făcătorului lor; şi că El există, cu adevărat, din care cauză El este numit «Cel ce este», nefiind făcut de către un altul; tot aşa acest nume de Tată – întrucât nu ne este asemănător, nici nu este tată ca noi şi nu a primit în timp însuşirea de a fi tată – ne obligă, auzind numele «tată», să ne gândim la acest «Tată» adevărat, Care nu a dobândit în timp însuşirea de a deveni tată şi Care nu a avut nevoie de vreo împreunare, ci este Tată cu adevărat şi din toată veşnicia este Tată, fire desăvârşită cu Care este din veşnicie Fiul.

10. Toate acestea ne învaţă acest cuvânt «Cred într-un singur Dumnezeu Tatăl»; după care era necesar să fie adăugat cuvântul: «Făcătorul tuturor lucrurilor, al celor văzute şi al celor nevăzute», ca să înţelegem că El este nu numai Tatăl Fiului, ci şi Făcătorul tuturor creaturilor, prin aceasta ţinând seama de diferenţa care există între numele de Tată şi numele de Făcător, şi între numele de Fiu şi numele de creaturi; într-adevăr, El este Tatăl Fiului şi Făcătorul creaturilor. Creaturile au fost făcute după, (în timp), pe când Fiul de la început este din El şi cu El. Diferenţa ce există între «Tată» şi «Făcător» este aceasta: este numit Tată şi Cel care este născut din El, şi este numit «Făcător» de către toate creaturile (zidirile), care, fiind străine de El (de firea Lui), au fost create din nimic prin voinţa Sa. Încât mărturisind că El este «Tată» nu s-a adăugat nimic, deoarece această denu-

[1] εἶναι = «a exista» este opus în toată această argumentare lui γενέσθαι = «a deveni»

mire de «Tată» este de fapt suficientă pentru a face cunoscut pe Fiul – căci nu există tată fără fiu, şi orice tată este tatăl unui fiu. De altfel, nu s-a adăugat nimic, pentru că trebuie să completăm – pe cât ne va fi cu putinţă – învăţătura noastră cu învăţătura despre Fiul.

11. Dar la acest «Făcător» s-a adăugat «al tuturor lucrurilor văzute şi nevăzute» ca să se indice şi prin aceasta diferenţa care există între Fiul şi creaturi: Dumnezeu este «Tată» numai al Fiului, în timp ce «Făcător» este al oricărui lucru, fie că este văzut, fie că este nevăzut, întrucât toate au fost create din nimic. Într-adevăr, nu s-ar fi spus Tată al Fiului şi Făcător al creaturilor, dacă între ele nu ar fi existat diferenţa atât de mare ca cea care este între un Fiu şi între creaturi. Astfel, El este numit şi este Tată al Fiului pentru că este dintru aceeaşi fire cu a Celui care este arătat a fi propriul său Fiu, în timp ce este numit Făcător al oricărui lucru pentru că orice lucru a fost făcut din nimic.

Cu toate că creaturile văzute diferă de cele nevăzute, totuşi ele toate sunt create, văzute şi nevăzute; deşi, după cum ştim, de fapt există o diferenţă între ele, totuşi ele toate există prin voinţa Făcătorului lor. Şi fiecare din ele a fost făcută (ἐγένετο) aşa cum a voit-o Făcătorul lor, însă această însuşire – de a fi fost făcute din nimic – ele o au în chip egal, pentru ca toate au fost create din nimic prin voinţa Făcătorului lor. Astfel, fericitul David zice : «Lăudaţi-L pe El, întru cele înalte. Lăudaţi-L pe El, toţi îngerii Lui, lăudaţi-L pe El, toate puterile Lui. Lăudaţi-L pe El, soarele şi luna» (*Ps* 148, 1–3) şi înşiră pe rând tot ceea ce a fost făcut (ἐγένετο) în cer şi pe pământ, fiinţe văzute şi nevăzute, muritoare şi nemuritoare, raţionale şi neraţionale, înţelegătoare şi sensibile, pe cele vii şi pe cele lipsite de viaţă; şi invitându-le să laude pe Dumnezeu, psalmistul înfăţişează tuturor un singur motiv: «că El a zis şi ele s-au ivit, El a poruncit şi ele s-au zidit; El le-a aşezat în veac şi în veacul veacului: lege a pus, şi ea nu se va trece» (*Ps* 148, 5–6).

12. Într-adevăr, pentru că orice lucru a fost creat de El şi subzistă după voinţa Lui, orice lucru, văzut sau nu, este dator să laude pe Făcătorul său. Deci, noi trebuie să recunoaştem în Dumnezeu-Tatăl două lucruri: că El este Tată şi Făcător, şi să înţelegem diferenţa dintre acestea, întrucât nu pentru că este Tată El este şi Făcător, şi nici pentru că este Făcător El este şi Tată; deoarece El nu este Făcător al Celui căruia îi este Tată şi nici, cu atât mai mult, nu este Tată al celor cărora

El le este Făcător. Ci El este Tată numai al Fiului cel adevărat, unic, Cel care este în sânul Tatălui din Care s-a născut şi Care este din toată veşnicia; în timp ce El este Făcător al tuturor lucrurilor care au devenit existente şi au fost create, care sunt foarte îndepărtate de esenţa (οὐσία) Sa şi au fost create prin voinţa Sa atunci când I-a plăcut Lui. Prin urmare, El este numit şi este Tată al Fiului pentru că Acesta este din El şi din firea Sa; în timp ce El este Făcător şi Creator al creaturilor pentru că le-a adus la existenţă din nimic.

13. De oameni este însă numit Tată nu pentru că El i-a făcut să-L numească Tată, ci pentru că ei îi sunt apropiaţi şi familiari (din cauza şi a οἰκείωσις). Căci El este numit Tată nu de către toată lumea, ci numai de cei care sunt din casa Sa, după cuvântul: «Născut-am fii şi i-am crescut» (*Is* 1, 2), – pentru că celor care au devenit apropiaţi El le-a dăruit, prin bunăvoinţă, dreptul să fie numiţi fii cum se spune încă: «Aşa grăieşte Domnul: – Israel este fiul Meu cel întâi-născut» (*Iş* 4, 22), întrucât celelalte creaturi nu erau fii.

14. Cunoscând, deci, această diferenţă ce există în numirea lui Dumnezeu: Tată al Fiului unic, Cel ce singur este, Fiul adevărat Care este de aceeaşi fire (cu Tatăl) şi Făcător a tot ce din nimic a fost creat şi subzistă, noi trebuie să ţinem seama de această semnificaţie în mărturisirea noastră de credinţă, fără a gândi în legătură cu Dumnezeu (când îl mărturisim Tată şi Făcător) acelaşi lucru pe care-l gândim despre oameni, când îi numim «tată» şi «autor». Însă diferenţa între tată şi autor noi o înţelegem cum trebuie pentru că ne este proprie. Aşa cum una este «autorul» (făcătorul) şi alta este «tatăl», tot aşa şi despre Dumnezeu; pentru că şi noi primim numele de părinţi (taţi) de la cei care provin din noi şi sunt născuţi din firea noastră, în timp ce numele de «autor» (făcător) nu îl primim de la cei care sunt din firea noastră, ci de la ceea ce este făcut din elemente dinafară de noi şi care, de asemenea, subzistă: o casă, o corabie şi orice alte asemenea lucruri străine de firea noastră, dar care sunt făcute de noi.

15. Lucrurile acestea fiind spuse despre noi, trebuie, prin cugetare prudentă, să cercetăm ce diferenţă este între «Tată» şi «Făcător» în Dumnezeu. Şi vom înţelege că Dumnezeu este «Tată» al Fiului unic Care este născut din firea Sa, pe când «Făcător» El este în raport cu toate creaturile care au fost create din nimic şi care subzistă, şi că

Vechiul Testament ne-a învățat să ne îndepărtăm de toate acestea prin profeții care au vorbit de la Duhul Sfânt – căci «toți dumnezeii păgânilor sunt demoni» (*Ps* 95, 5) și nu sunt dumnezei pentru că singurul Dumnezeu este Cel care este din toată veșnicia și este cauza tuturor –, zicând: «Nu va fi un dumnezeu nou în mijlocul tău», «nici te vei închina la dumnezeu străin» (*Ps* 80, 10), pentru că nimic din ceea ce este nou nu este Dumnezeu; «dumnezeilor pe care ei nu i-au știut, cei noi și de curând veniți, pe care părinții lor nu i-au știut», a zis (*Dt* 32, 17), adică ei sunt făcuți.

Firea dumnezeiască este, într-adevăr, singura care există din toată veșnicia și nu are nevoie de altă fire pentru a exista, ci ea este cauza tuturor; și din pricina aceasta Dumnezeu este unic; iar ceea ce a fost făcut nu poate deveni în chip firesc Dumnezeu, întrucât a fost făcut de un altul. Însă toate creaturile recunosc în chip sincer pe Făcătorul lor, Care este într-adevăr Dumnezeu prin Care ele au existență. Și din pricina aceasta, ele sunt datoare să-I aducă mulțumire, pentru că El le-a dăruit existență din nimic, prin bunăvoia Sa, prin tăria puterii Sale.

17. Întreagă această învățătură, mare în scurtimea ei, a fost concentrată de Fericiții Părinți în acest cuvânt «Cred într-un singur Dumnezeu». Și ca urmare, deci, noi primim credința într-un singur Dumnezeu, după predica profeților și după învățătura Părinților noștri.

Pentru că, într-adevăr, firea dumnezeiască este una singură, care există din toată veșnicia și este cauza tuturor, nu ca în eroarea păgânilor, după care ar exista numeroși și feluriți dumnezei.

Însă, pentru că este necesar ca învățătura despre orice lucru să vă fie înfățișată puțin câte puțin, pentru ca voi să puteți să vă amintiți ceea ce vi s-a spus deja – ceea ce este necesar pentru toți cei care sunt hotărâți să participe la taine și își însușesc aceste cuvinte –, lăsăm ca să împlinim, cu ajutorul harului lui Dumnezeu, făgăduința noastră în alte zile. Pentru acum să ne mulțumim cu ceea ce a fost spus și să înălțăm laudă Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A DOUA

1. Despre credința, ce este temelia inițială a mărturisirii de credință, v-am vorbit, așa cum ne-a dăruit harul, ieri; noi ne-am oprit la cuvintele învățăturii noastre de credință și am demonstrat că prin credința într-un singur Dumnezeu întreaga eroare a politeismului păgânilor este cu desăvârșire desființată. Am învățat, din înseși Cărțile Sfinte ale profeților să îndepărtăm de la noi orice părere păgână despre zeii lor numeroși și feluriți și să credem că firea dumnezeiască este unică și că ei i se cuvine să primească numele de Dumnezeu și Domn, pentru că ea există din toată veșnicia și este cauza tuturor, și că toate ființele create sunt foarte departe de această fire.

De fapt, nu este cu putință ca ceea ce a fost creat să fie socotit că există din toată veșnicia și nicio ființă creată nu poate fi numită în chip propriu Domn și Dumnezeu prin fire. Într-adevăr, un lucru creat de către un alt lucru nu poate el însuși crea ceva din nimic; după dreptate, el nu poate fi numit Dumnezeu, ci el trebuie să admită că a fost creat de către Dumnezeu. Pentru aceea, noi spunem că există un singur Dumnezeu, așa cum ne-au învățat fericiții profeți, care, prin harul Sfântului Duh, au grăit și au definit care este firea lui Dumnezeu, și în chip lămurit ei nu au învățat altceva.

2. Însă învățătura despre Tatăl și despre Fiul a fost rezervată Domnului nostru Hristos, Care a învățat El Însuși pe ucenicii Săi ceea ce era necunoscut altădată și nu fusese descoperit înțelegerii oamenilor, și le-a poruncit ca ei să învețe aceasta pe alții, spunând limpede: «Drept aceea, mergeți și învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh» (*Mt* 28, 19). Într-adevăr așa cum fericitul Moise, începând învățătura sa, zice: «Domnul, Dumnezeul nostru, este singurul Domn» (*Dt* 6, 4) – și ca urmare toți profeții au învățat la fel –, tot așa Domnul nostru Hristos a predicat învățătura Sa în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, fără a

mai spune ce trebuia înțeles și învățat pe alții despre Domnul Dumnezeu, întrucât acest lucru fusese limpede predicat de către profeți. Iar ceea ce lipsea pentru desăvârșirea învățăturii profeților, El a poruncit Apostolilor Săi să învețe toate neamurile, zicând: «mergeți și învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh». Iar acest lucru l-a făcut nu pentru ca noi să gândim că vreunul dintre Aceștia nu este Dumnezeu, nici că în afară de Aceștia există un Dumnezeu, ci pentru ca noi să credem că numai Aceștia sunt firea dumnezeiască, despre care altădată profeții ne-au învățat că este unică.

3. Împotriva învățăturii politeiste a păgânilor despre dumnezei numeroși și diferiți după tinerețe și bătrânețe, după slăbiciune și tărie, dintre care unii aveau o anumită putere iar alții altă putere, Hristos a poruncit ucenicilor să învețe toate neamurile să se întoarcă de la orice eroare păgână și să creadă că una este firea dumnezeiască – după învățătura ce fusese transmisă altădată oamenilor și prin care ei primiseră cunoștința religioasă –, și ca neamurile să știe că Cel care există din toată veșnicia și este cauza tuturor lucrurilor este singura fire dumnezeiască, cunoscută în trei Ipostasuri: al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh.

Într-adevăr ar fi fost cu neputință ca atunci când îndepărtezi neamurile de numele false ale zeilor să le aduci la cunoașterea Tatălui, dacă ei nu ar fi știut cu adevărat că El este firea dumnezeiască; nici să le aduci la cunoașterea Fiului, dacă ele nu ar fi cunoscut cu adevărat că El este de aceeași fire; nici să fie aduși la cunoașterea Duhului Sfânt, dacă Acesta ar fi fost străin de această fire. Căci aceasta ar fi însemnat a-i aduce la o minciună, la o cunoaștere mincinoasă. Însă este cert că Hristos a poruncit ucenicilor Săi să îndepărteze prin învățătura Sa neamurile de dumnezeii falși, care purtau pe nedrept numele de dumnezei; pentru a-i aduce la cunoașterea adevărată a lui Dumnezeu, care constă în mărturisirea Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh. Într-adevăr, fiecare dintre aceste Ipostasuri este Dumnezeu adevărat și firea dumnezeiască este unică Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, fire despre care noi credem că există din toată veșnicia și că este cauza tuturor lucrurilor.

4. În acest fel concordă învățătura Vechiului Testament cu Noul Testament; şi cuvintele spuse de Dumnezeu prin profeți, nu sunt nici străine, nici contrarii cuvintelor Domnului nostru Iisus Hristos, transmise neamurilor prin Apostoli; ci ele concordă cu adevărata cunoaştere religioasă în calitate de învățătură a profeților care se opune în chip absolut erorii politeismului; cuvintele Domnului sunt superioare învățăturii profeților prin desăvârşirea cunoaşterii, întrucât prin profeți noi nu am cunoscut decât pe Dumnezeu şi ce este firea necreată, în timp ce prin învățătura Domnului nostru Iisus Hristos noi am cunoscut pe deplin Ipostasurile în care există firea dumnezeiască.

Pentru aceasta, Fericiții noştri Părinți au stabilit mai întâi mărturisirea de credință într-un singur Dumnezeu, aşa cum ea a fost scrisă în Vechiul Testament, pentru a desființa eroarea politeismului; şi apoi ne-au transmis cunoaşterea Ipostasurilor, după învățătura lui Hristos. Ei ar fi putut, şi aceasta le-ar fi fost uşor, să repete în scurt cuvântul Domnului nostru: «în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh». Însă, întrucât ei au scris acest (simbol de credință) împotriva învățăturii ereticilor, ei au învățat această credință, de asemenea, pe cât cu putință în cuvinte puține, totuşi mai multe decât în transmiterea Domnului nostru, pentru distrugerea erorii şi pentru instruirea Bisericii, pentru ca, prin înțelegerea acestor cuvinte să combată pe cei care se împotriveau dreptei credințe. Aşadar, după ce au spus «Cred în Dumnezeu», ei au adăugat pe drept cuvânt numele de «Tată».

5. După cuvintele despre Dumnezeu, Părinții noştri au trecut la învățătura despre Ipostasuri, care constituie adevărata mărturisire de credință a creştinilor şi adevărata cunoaştere a celor ce devin ucenici ai lui Hristos. Dar, întrucât cuvântul spus despre firea dumnezeiască se ia pentru toate cele trei Ipostasuri, în timp ce învățătura despre Ipostasuri nu ar putea fi spusă o singură dată, Sfinții Părinți, pe drept cuvânt, ne-au spus în mod deosebit ceea ce se referă la fiecare dintre Ipostasuri.

La începutul cuvântului lor ei au aşezat pe Tatăl, din Care (provin) Fiul şi Sfântul Duh! Căci Tatăl, într-adevăr, este Cel care este singur Tată. Despre fiecare dintre Ipostasuri noi susținem cu tărie că este Dumnezeu, pentru că această adevărată învățătură în mărturisirea acestor Ipostasuri ne-a transmis-o Hristos, însă când zicem «Tată»

nu înțelegem această noțiune în felul obișnuit, ci afirmăm cu tărie că Dumnezeu este Tată, și într-adevăr Tată, căci El este Tată într-un fel unic; și noi cugetăm că Dumnezeu este Tată așa cum aceasta convine firii dumnezeiești.

6. Într-adevăr toate ființele create au obținut și însușirea de a deveni «tată» abia după ce au dobândit existența, de asemenea nu există nimeni între oameni care să posede odată cu devenirea sa existent și însușirea de a deveni tată. Pentru că Adam însuși, primul om, care nu s-a născut din om, nu a avut în timpul când devenea existent și însușire de a deveni tată; ci el devine tată prin voința lui Dumnezeu, Ziditorul său. Și această însușire de a deveni tată nu s-a înfăptuit îndată ce i-a fost acordată: «Adam a cunoscut-o pe Eva, femeia sa; și ea, zămislind, l-a născut pe Cain» (*Fc* 4, 1). Abia după această împreunare cu Eva și după un lung timp de gestație, de dureri și de naștere, Adam a devenit tată și a putut fi numit așa. Nimic din aceste lucruri nu poate fi cugetat despre firea dumnezeiască. De fapt, Cel care nu are nevoie de timp pentru a deveni existent nu are nici nevoie de timp pentru a deveni tată; ci întrucât El există din toată veșnicia, El este de asemenea Tată din toată veșnicia.

7. Deci, «Tată» este într-adevăr Dumnezeu-Tatăl, și El nu a primit această însușire în timp căci El nu a avut Fiu după un timp oarecare întrucât Fiul a existat din toată veșnicia alături de Dumnezeu-Tatăl și din toată veșnicia a fost din El și cu El ca Fiu. Pentru aceasta Domnul nostru, transmițând ucenicilor Săi această minunată învățătură a zis: «mergeți și învățați toate neamurile» (*Mt* 28, 19), neavând nevoie să adauge vreun cuvânt pentru a face cunoscut pe cine numește Tată, căci spunând «învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh» era suficient pentru a indica pe Cine numea Tată: în adevăr, El numea Tată pe Dumnezeu în Care trebuia să creadă și să se boteze neamurile, Dumnezeu Care există din toată veșnicia, după învățătura profeților.

8. Prin urmare, este cu neputință ca Cel ce există din toată veșnicia să devină Tată după trecerea unui timp oarecare; iar însuși numele de Tată fără niciun complement determinativ indică aceasta. Într-adevăr, dacă ar fi devenit Tată mai târziu, ca noi, El ar fi fost asemenea cu noi și după nume și după semnificația numelui: adică, întrucât

numele de Tată ar fi fost asemenea numelui de tată atribuit multora, ar fi fost necesar să se întrebe: Cine îl numeşte Tată? Însă, întrucât El este Tată după adevăr, înseamnă că El însuşi este Tată prin Sine. Într-adevăr, aşa cum El există[1] în chip firesc din toată veşnicia, tot aşa El este Tată din toată veşnicia, Tată unic prin nume şi prin semnificaţia numelui, şi noi nu suntem obligaţi să întrebăm cine este numit Tată, căci numele însuşi ne duce la Tatăl cel adevărat.

9. Aşa cum, când zice «Eu sunt Cel ce este [...] Acesta-i numele meu de-a pururi; aceasta-i pomenirea Mea din neam în neam» (*Iş* 3, 14–15) noi înţelegem că Dumnezeu este chemat cu acest nume pentru că El există, pe când toate creaturile Sale nu există în adevăr, întrucât ele au devenit existente din nimic şi după voinţa Făcătorului lor; şi că El există, cu adevărat, din care cauză El este numit «Cel ce este», nefiind făcut de către un altul; tot aşa acest nume de Tată – întrucât nu ne este asemănător, nici nu este tată ca noi şi nu a primit în timp însuşirea de a fi tată – ne obligă, auzind numele «tată», să ne gândim la acest «Tată» adevărat, Care nu a dobândit în timp însuşirea de a deveni tată şi Care nu a avut nevoie de vreo împreunare, ci este Tată cu adevărat şi din toată veşnicia este Tată, fire desăvârşită cu Care este din veşnicie Fiul.

10. Toate acestea ne învaţă acest cuvânt «Cred într-un singur Dumnezeu Tatăl»; după care era necesar să fie adăugat cuvântul: «Făcătorul tuturor lucrurilor, al celor văzute şi al celor nevăzute», ca să înţelegem că El este nu numai Tatăl Fiului, ci şi Făcătorul tuturor creaturilor, prin aceasta ţinând seama de diferenţa care există între numele de Tată şi numele de Făcător, şi între numele de Fiu şi numele de creaturi; într-adevăr, El este Tatăl Fiului şi Făcătorul creaturilor. Creaturile au fost făcute după, (în timp), pe când Fiul de la început este din El şi cu El. Diferenţa ce există între «Tată» şi «Făcător» este aceasta: este numit Tată şi Cel care este născut din El, şi este numit «Făcător» de către toate creaturile (zidirile), care, fiind străine de El (de firea Lui), au fost create din nimic prin voinţa Sa. Încât mărturisind că El este «Tată» nu s-a adăugat nimic, deoarece această denu-

[1] εἶναι = «a exista» este opus în toată această argumentare lui γενέσθαι = «a deveni»

mire de «Tată» este de fapt suficientă pentru a face cunoscut pe Fiul – căci nu există tată fără fiu, şi orice tată este tatăl unui fiu. De altfel, nu s-a adăugat nimic, pentru că trebuie să completăm – pe cât ne va fi cu putinţă – învăţătura noastră cu învăţătura despre Fiul.

11. Dar la acest «Făcător» s-a adăugat «al tuturor lucrurilor văzute şi nevăzute» ca să se indice şi prin aceasta diferenţa care există între Fiul şi creaturi: Dumnezeu este «Tată» numai al Fiului, în timp ce «Făcător» este al oricărui lucru, fie că este văzut, fie că este nevăzut, întrucât toate au fost create din nimic. Într-adevăr, nu s-ar fi spus Tată al Fiului şi Făcător al creaturilor, dacă între ele nu ar fi existat diferenţa atât de mare ca cea care este între un Fiu şi între creaturi. Astfel, El este numit şi este Tată al Fiului pentru că este dintru aceeaşi fire cu a Celui care este arătat a fi propriul său Fiu, în timp ce este numit Făcător al oricărui lucru pentru că orice lucru a fost făcut din nimic.

Cu toate că creaturile văzute diferă de cele nevăzute, totuşi ele toate sunt create, văzute şi nevăzute; deşi, după cum ştim, de fapt există o diferenţă între ele, totuşi ele toate există prin voinţa Făcătorului lor. Şi fiecare din ele a fost făcută (ἐγένετο) aşa cum a voit-o Făcătorul lor, însă această însuşire – de a fi fost făcute din nimic – ele o au în chip egal, pentru ca toate au fost create din nimic prin voinţa Făcătorului lor. Astfel, fericitul David zice : «Lăudaţi-L pe El, întru cele înalte. Lăudaţi-L pe El, toţi îngerii Lui, lăudaţi-L pe El, toate puterile Lui. Lăudaţi-L pe El, soarele şi luna» (*Ps* 148, 1–3) şi înşiră pe rând tot ceea ce a fost făcut (ἐγένετο) în cer şi pe pământ, fiinţe văzute şi nevăzute, muritoare şi nemuritoare, raţionale şi neraţionale, înţelegătoare şi sensibile, pe cele vii şi pe cele lipsite de viaţă; şi invitându-le să laude pe Dumnezeu, psalmistul înfăţişează tuturor un singur motiv: «că El a zis şi ele s-au ivit, El a poruncit şi ele s-au zidit; El le-a aşezat în veac şi în veacul veacului: lege a pus, şi ea nu se va trece» (*Ps* 148, 5–6).

12. Într-adevăr, pentru că orice lucru a fost creat de El şi subzistă după voinţa Lui, orice lucru, văzut sau nu, este dator să laude pe Făcătorul său. Deci, noi trebuie să recunoaştem în Dumnezeu-Tatăl două lucruri: că El este Tată şi Făcător, şi să înţelegem diferenţa dintre acestea, întrucât nu pentru că este Tată El este şi Făcător, şi nici pentru că este Făcător El este şi Tată; deoarece El nu este Făcător al Celui căruia îi este Tată şi nici, cu atât mai mult, nu este Tată al celor cărora

El le este Făcător. Ci El este Tată numai al Fiului cel adevărat, unic, Cel care este în sânul Tatălui din Care s-a născut şi Care este din toată veşnicia; în timp ce El este Făcător al tuturor lucrurilor care au devenit existente şi au fost create, care sunt foarte îndepărtate de esenţa (οὐσία) Sa şi au fost create prin voinţa Sa atunci când I-a plăcut Lui. Prin urmare, El este numit şi este Tată al Fiului pentru că Acesta este din El şi din firea Sa; în timp ce El este Făcător şi Creator al creaturilor pentru că le-a adus la existenţă din nimic.

13. De oameni este însă numit Tată nu pentru că El i-a făcut să-L numească Tată, ci pentru că ei îi sunt apropiaţi şi familiari (din cauza şi a οἰκείωσις). Căci El este numit Tată nu de către toată lumea, ci numai de cei care sunt din casa Sa, după cuvântul: «Născut-am fii şi i-am crescut» (*Is* I, 2), – pentru că celor care au devenit apropiaţi El le-a dăruit, prin bunăvoinţă, dreptul să fie numiţi fii cum se spune încă: «Aşa grăieşte Domnul: – Israel este fiul Meu cel întâi-născut» (*Iş* 4, 22), întrucât celelalte creaturi nu erau fii.

14. Cunoscând, deci, această diferenţă ce există în numirea lui Dumnezeu: Tată al Fiului unic, Cel ce singur este, Fiul adevărat Care este de aceeaşi fire (cu Tatăl) şi Făcător a tot ce din nimic a fost creat şi subzistă, noi trebuie să ţinem seama de această semnificaţie în mărturisirea noastră de credinţă, fără a gândi în legătură cu Dumnezeu (când îl mărturisim Tată şi Făcător) acelaşi lucru pe care-l gândim despre oameni, când îi numim «tată» şi «autor». Însă diferenţa între tată şi autor noi o înţelegem cum trebuie pentru că ne este proprie. Aşa cum una este «autorul» (făcătorul) şi alta este «tatăl», tot aşa şi despre Dumnezeu; pentru că şi noi primim numele de părinţi (taţi) de la cei care provin din noi şi sunt născuţi din firea noastră, în timp ce numele de «autor» (făcător) nu îl primim de la cei care sunt din firea noastră, ci de la ceea ce este făcut din elemente dinafară de noi şi care, de asemenea, subzistă: o casă, o corabie şi orice alte asemenea lucruri străine de firea noastră, dar care sunt făcute de noi.

15. Lucrurile acestea fiind spuse despre noi, trebuie, prin cugetare prudentă, să cercetăm ce diferenţă este între «Tată» şi «Făcător» în Dumnezeu. Şi vom înţelege că Dumnezeu este «Tată» al Fiului unic Care este născut din firea Sa, pe când «Făcător» El este în raport cu toate creaturile care au fost create din nimic şi care subzistă, şi că

pentru aceasta El nu a avut nevoie de materie, ci El însuşi a creat firile care prin materie apar şi există.

16. Întrucât noi am fost făcuţi după chipul lui Dumnezeu, pornind de la ceea ce ne este propriu la cugetarea despre Dumnezeu, noi vom înţelege ca într-o imagine cu cât mai sublim este ceea ce se spune despre Dumnezeu. În acest fel, înţelegând cum şi câtă este diferenţa între a recunoaşte pe cineva ca «tată» şi ca «autor», devine cu putinţă înţelegerea acestei diferenţe când vorbim despre Dumnezeu, pornind, de la ceea ce ne este propriu – ţinând în chip evident seama că este mare diferenţă între noi şi Dumnezeu –, avem astfel putinţa să ne facem o idee justă despre firea dumnezeiască şi despre operele ei. Însă, când vorbim despre firea dumnezeiască, noi trebuie să înlăturăm cu desăvârşire din concepţia noastră ceea ce ţine de slăbiciunea noastră. Astfel când noi săvârşim un lucru oarecare avem nevoie de trudă, de materie şi de timp, pe când Dumnezeu este mai presus de toate acestea, căci El face ca odată cu voinţa Sa lucrurile să ia fiinţă în chip desăvârşit din nimic. Ba mai mult, născând cu greutate, noi avem nevoie de o trecere treptată ca să devenim «taţi»: avem nevoie de firea femeiască, în chip de materie, şi de timp îndelungat, căci fără acestea ne este cu neputinţă să devenim «taţi». Pe când Dumnezeu, dimpotrivă, departe de toate acestea, există ca «Tată», pentru că El nu încearcă nicio greutate, nu foloseşte nicio trecere treptată, nu are nevoie de împreunare şi nici de trecere de timp; ci dintr-o dată, din toată veşnicia El există ca «Tată».

17. Este necesar ca atunci când vorbim de «naştere» şi de «lucrare» în legătură cu Dumnezeu să îndepărtăm toate gândurile nedemne care ne vin în minte din pricina slăbiciunii. Pentru că noi facem totul cu efort şi natura însăşi prin efortul însuşi oboseşte şi progresează, pe când Dumnezeu este departe de toate acestea. Într-adevăr, însuşi faptul de a domni, de a stăpâni, de a judeca, de a purta grijă, de a vorbi, de a vedea şi orice facem, noi nu facem fără efort; iar când munca se prelungeşte, vine oboseala şi pentru că firea noastră este muritoare şi stricăcioasă, firea însăşi prin efort se distruge. Pentru Dumnezeu însă, tot ceea ce se spune despre El se face fără efort, fără trecere treptată şi fără prejudicii, fie că El conduce şi supraveghează, fie că domneşte, că judecă, ori că face orice alt lucru.

18. Asemenea concepție se cade să ne facem despre Dumnezeu și asemenea credință trebuie să avem despre Dumnezeu-Tatăl. Dacă noi îl numim «Tată» ca din partea Fiului îl numim «Tată», pe El care într-adevăr este prin fire «tată» ca și noi. De fapt, în niciun fel altfel nu putem înțelege că El este într-adevăr «Tată», decât că El este «Tată» după fire: din toată veșnicia El există ca «Tată», pentru că firea Sa există din toată veșnicia și prin această fire El este «Tată». Iar când îl numim «Făcător», noi înțelegem că El a făcut toate cu înțelepciune, după cum se spune: «pe toate întru înțelepciune le-ai făcut» (*Ps* 103, 24), așa, cum și noi lucrăm cu înțelepciunea priceperii noastre de a prelucra ceva. Însă Dumnezeu, ca Făcător, voiește și lucrurile devin existente (γενέσθαι) în chip desăvârșit, neavând nevoie de timp și neavând niciun mijlocitor între voința Sa și existența operei; ci, în momentul în care El voiește să facă ceea ce voiește, aceasta din nimic devine existență.

19. În această mărturisire de credință și în această concepție ne-au transmis Fericiții Părinți credința «într-un singur Dumnezeu-Tatăl, Făcătorul...», învățătura pe care v-am înfățișat-o pe larg, pentru ca voi să o puteți păstra neschimbată. Pentru că dacă mărturisirea voastră de credință este sănătoasă, voi veți putea să vă țineți departe de părerile greșite ale ereticilor, cu harul Domnului nostru Iisus Hristos, a Căruia, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, să fie slava și mărirea în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A TREIA

1. Ați învățat îndeajuns despre cele ce trebuie să creadă și să mărturisească despre Dumnezeu-Tatăl cei care îmbrățișează dreapta credință. Acum să cercetăm ce au spus în același Simbol de credință Fericiții noștri Părinți despre Fiul: «El este chipul nevăzutului Dumnezeu, Întâi-Născut a toată zidirea (*Col* 1, 15)». În continuare va trebui să păstrăm ordinea și rânduiala cuvintelor cu care Fericiții Părinți, după învățătura despre Tatăl, ne-au instruit despre Fiul în conformitate cu tradiția Domnului nostru. Și așa cum despre Tatăl ei n-au zis simplu «Tatăl», după învățătura Domnului nostru, ci au adăugat că «Dumnezeu-Tatăl este unic, Făcător al tuturor lucrurilor» – și în primul rând au așezat în mărturisirea de credință numele lui Dumnezeu, spunând că este unic, pentru a destrăma eroarea politeismului și după aceea a spus că «El este Tată și Făcător al tuturor lucrurilor» – tot așa au făcut și cu privire la Fiul: «întru unul singur Domnul Iisus Hristos, Fiul unic al lui Dumnezeu și cel Întâi-Născut a toată zidirea», fiind astfel în acord deplin cu predica (κέρυγμα) Fericitului Pavel care, învățând împotriva chipurilor și a idolilor, pentru a combate eroarea politeismului, zice: «nu este alt Dumnezeu decât numai Unul» (*1 Co* 8, 4).

2. Știind că noi mărturisim credința în Tatăl și în Fiul și în Sfântul Duh, «au avut grijă să ne facă să știm limpede că formula mărturisirii Ipostasurilor nu aduce niciun prejudiciu credinței noastre și nici nu ne târăște spre eroarea politeismului. Pentru că noi știm că unică este firea dumnezeiască a Tatălui și Fiului și a Sfântului Duh; Sfântul Pavel voind să ne învețe pe scurt această credință, zice: «totuși pentru noi este un singur Dumnezeu, Tatăl, din Care sunt toate» (*1 Co* 8, 6). Și spunând că unic este Dumnezeu-Tatăl, el a destrămat întreaga eroare a politeismului și a făcut să se știe că noi predicăm o singură fire dumnezeiască. Însă adăugând persoana (πρόσωπον) Tatălui, el ne-a descoperit de asemenea pe Fiul. Căci, într-adevăr, el zice după aceas-

ta: «şi un singur Domn, Iisus Hristos, prin Care sunt toate şi prin care suntem noi» (*1 Co* 8, 6), pentru ca să ne înveţe dintr-odată pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Sfântul Duh, incluzând de asemenea în fraza sa întruparea Domnului nostru, Care s-a făcut pentru mântuirea noastră: prin întrupare, firea dumnezeiască ne-a devenit mântuitor. Prin urmare, spunând că «Unic este Domnul, prin Care toate s-au făcut», Sfântul Pavel ne face să cunoaştem pe Dumnezeu-Cuvântul, Care este Fiul adevărat, de o fiinţă cu Tatăl Său şi pe Care, pe drept cuvânt, îl numeşte Domn, pentru a ne face să înţelegem că El este din firea dumnezeiască a lui Dumnezeu-Tatăl. Într-adevăr Tatăl nu este numit «un singur Dumnezeu», ca şi când Fiul nu ar fi Dumnezeu; nici Fiul nu este numit «Domn unic» ca şi când Tatăl nu ar fi El însuşi Domn. De fapt este sigur şi evident că Cel care este Dumnezeu adevărat este şi Domn adevărat, şi Cel care este Domn adevărat este, de asemenea, şi Dumnezeu adevărat. Iar cel care nu este Dumnezeu adevărat nu mai este nici Domn adevărat, căci «Domnul Dumnezeul nostru, este singurul Domn» (*Dt* 6, 4), întrucât El singur există cu adevărat şi posedă în adevăr cele două lucruri: că El singur este numit într-adevăr Domn şi Dumnezeu şi că nu există nimic altceva în afară de această fire care să poată fi numită într-adevăr Domn şi Dumnezeu.

3. Cel care spune «un singur Dumnezeu» arată de asemenea că unic este Domnul şi cel care spune că unic este Domnul mărturiseşte de asemenea că unic este Dumnezeu. Mai înainte Sfântul Pavel spune că «este un singur Dumnezeu, Tatăl, din Care sunt toate şi'ntru Care suntem noi» şi după aceea, că «... şi un singur Domn» pentru a distinge Ipostasurile; despre fiecare dintre Ele el afirmă că este «unic», pentru ca cele două Ipostasuri să fie cunoscute ca fiind o singură fire dumnezeiască şi că aceasta este într-adevăr Domn şi Dumnezeu.

4. Mai departe, pentru a include în mărturisirea lor firea omenească asumată pentru mântuirea noastră, Fericiţii Părinţi au zis: «Un singur Domn Iisus Hristos» pentru că acesta este numele omului pe care Dumnezeu l-a îmbrăcat, după cuvântul îngerului: «Şi iată în pântecele tău vei zămisli şi vei naşte Fiu şi numele Lui îl vei chema Iisus» (*Lc* 1, 31). Dar au adăugat şi «Hristos», ca să facă cunoscut pe Sfântul Duh, «adică despre Iisus din Nazaret, cum L-a uns pe El Dumnezeu cu Duhul Sfânt şi cu putere» (*FA* 10, 38). El, Iisus Hristos, este Dum-

nezeu din cauza unirii depline cu această fire dumnezeiască, fire care este într-adevăr Dumnezeu.

Exact în acelaşi fel, Fericiţii Părinţi, întruniţi la acest mărit Sinod al Bisericii întregi (καθολική), imitând pe Sfântul Pavel, au vorbit în primul rând despre firea dumnezeiască la care au adăugat un cuvânt care indică forma (μορφή) omenească pe care a luat-o: «Şi întru unul singur Domn Iisus Hristos, Fiul unic al lui Dumnezeu Cel Întâi-Născut a toată Zidirea». În acest fel ei au voit să instruiască pe credincioşi, făcându-i să cunoască firea dumnezeiască a Fiului; în acelaşi timp mărturisind umanitatea Sa în care firea dumnezeiască a fost cunoscută şi proclamată, după cum spune Fericitul Pavel: «Fost-a El arătat în trup» (*1 Tim* 3, 16) şi Evanghelistul Ioan spune: «Şi Cuvântul trup S-a făcut şi S-a sălăşluit întru noi; şi noi văzutu-I-am slava ca pe slava Unuia-Născut din Tatăl, plin de har şi de adevăr» (*In* 1, 14). Aşadar, Părinţii noştri au gândit pe drept cuvânt că nu trebuia să neglijeze învăţătura despre umanitatea Domnului nostru, care posedă o unire inefabilă cu firea dumnezeiască.

5. Prin «Şi întru unul singur Domn Iisus Hristos» noi mărturisim – spun ei că există un singur Domn, Care este din firea dumnezeiască şi Căruia i se cade într-adevăr acest nume de Domn şi Dumnezeu. Făcându-ne cunoscut pe Dumnezeu-Cuvântul, ei spun: «Prin Care toate s-au făcut», aşa cum spune şi Evanghelistul: «toate printr-Însul s-au făcut şi fără de El nimic nu s-a făcut din ceea ce s-a făcut» (*In* 1, 3). Pe Acesta, spun ei, noi îl socotim ca singurul Domn, Care este din firea dumnezeiască a lui Dumnezeu-Tatăl – fire care pentru mântuirea noastră a îmbrăcat trup de om, a sălăşluit în el şi prin acest om s-a manifestat şi a fost cunoscută de toţi oamenii –, întrucât acesta este omul despre care îngerul a zis că va fi numit Iisus. Şi a fost uns cu Duhul Sfânt, prin Care El a fost desăvârşit şi justificat, după mărturia Fericitului Pavel.

6. Spunând aceasta şi făcând cunoscută firea dumnezeiască şi firea omenească în care s-a îmbrăcat Dumnezeu, Părinţii noştri au adăugat: «Fiul unic, Cel Întâi-născut a toată zidirea». În două cuvinte ei ne-au învăţat cele două firi; prin deosebirea de nume ei ne-au învăţat deosebirea firilor; într-adevăr, ei, care ne-au spus aceste două lucruri despre persoana unică a Fiului, ne-au învăţat şi unirea deplină

a celor două firi. Dar nu de la ei înşişi au folosit ei aceşti termeni, ci din învăţătura Sfintelor Scripturi, căci Fericitul Pavel zice: «din care, după trup, e Hristos, Cel ce peste toate este Dumnezeu binecuvântat în veci» (*Rm* 9, 5). Nu se spune că «Cel ieşit după trup din casa lui David este în chip firesc Dumnezeu», ci zice «după trup» pentru a indica firea omenească asumată; pe când «Dumnezeu mai presus de toate» se spune pentru a ne indica firea dumnezeiască cea mai presus de toate, Care este Domnul.

7. Însă aceşti doi termeni au fost spuşi în acelaşi timp despre persoana unică, pentru a face cunoscută mărirea şi vrednicia la care a ajuns omul asumat în care s-a îmbrăcat Dumnezeu. Tot în acelaşi fel ei au spus: «Fiul unic, Cel Întâi-Născut a toată Zidirea». Într-adevăr, pentru că, în legătură cu cele două firi, ei trebuiau să ne înveţe cum există ele, şi că firea dumnezeiască este cea care s-a pogorât şi că firea omenească este cea care a fost asumată, ei spun în acelaşi timp la început aceste două nume prin care indică cele două firi: «Unic şi Cel Întâi-Născut a toată Zidirea», pentru că nu se pot spune aceste două lucruri despre o singură fire. Într-adevăr există o mare diferenţă între un «Fiu unic» şi un «întâi-născut», şi este cu neputinţă ca aceeaşi fiinţă să fie şi «unic» şi «întâi-născut». Pentru că «Întâi-născut» se spune despre cineva care are fraţi mai mulţi, în timp ce «unic» se spune despre cineva Care n-are fraţi. Diferenţa între «Fiul unic» şi «cel dintâi-născut» este aceeaşi care deosebeşte firea dumnezeiască, fire care este unică, de firea omenească, fire care este comună multora. Pentru că este numit «unic» cel care nu are niciun fel de fraţi, iar «întâi-născut» este numit, evident, cel care are şi alţi fraţi.

8. Întocmai acelaşi lucru ne învaţă Sfânta Scriptură, căci vorbind despre Fiul unic, zice: «şi noi văzutu-I-am slava ca pe slava Unuia-Născut din Tatăl, plin de har şi de adevăr» (*In* 1, 14), şi încă: «Fiul Cel Unul-Născut, Care este în sânul Tatălui» (*In* 1, 18), pentru ca să se ştie că prin unirea Sa cu Tatăl a fost cunoscut Cel unic; «noi am văzut slava Lui, slavă a singurului Fiu născut din Tatăl» se spune pentru a arăta că El singur există prin naştere din firea Tatălui, şi că El este singurul Fiu. Iar cuvântul «sân» învaţă unirea inseparabilă din toată veşnicia. Căci ar fi o ruşine să înţelegem sânul corporal vorbind despre Dumnezeu; însă aşa cum Scriptura numeşte ochiul vedere şi

urechea auz, tot aşa numeşte «sân» unirea veşnic inseparabilă, după cuvântul: «Vecinilor noştri dă-le'n sân de şapte ori» (*Ps* 78, 12), adică: vor primi continuu şi totdeauna pedeapsă.

Astfel este înţelesul a ceea ce s-a spus despre «Fiul unic»: El singur există prin naştere din Tatăl şi este singurul Fiu; El există totdeauna cu Tatăl Său şi este cunoscut cu El, pentru că în adevăr El este Fiul născut din Tatăl Său.

9. În ceea ce priveşte termenul «Cel Întâi-Născut a toată zidirea» îl vom înţelege după cuvântul: «că pe cei pe care mai dinainte i-a cunoscut, mai dinainte i-a şi rânduit să fie asemenea chipului Fiului Său, ca să fie El Întâi-născut între mulţi fraţi» (*Rm* 8, 29). Şi a folosit termenul de întâi-născut» nu pentru a ne învăţa că El este singurul Fiu, ci ca să ne facă să înţelegem că există mulţi fraţi. Căci cei mulţi – se ştie – sunt cei care au părtăşie cu El prin adopţiune filială, şi din pricina lor El primeşte numele de «întâi-născut», întrucât ei sunt fraţii Lui.

Aşa cum este folosită formula «Cel Întâi-Născut a toată zidirea» (*Col* 1, 15) şi aici în Simbolul credinţei formula este folosită pentru a vorbi despre întruparea lui Hristos. Într-adevăr nu se spune simplu «Cel Întâi-Născut», ci «a toată zidirea», întrucât nu se poate spune «Cel Întâi-Născut» dacă nu există şi alţi fraţi, din pricina cărora El este numit şi este «Cel Întâi-Născut».

De asemenea, aşa cum s-a zis «Cel Întâi-Născut a toată zidirea», pentru că El cel dintâi, prin învierea din morţi, a fost reînnoit şi transformat într-o nouă viaţă minunată, tot aşa El a reînnoit toate creaturile şi le-a adus la o altă stare (catastază) excelentă. «Căci, se zice, oricine este în Hristos este creatură nouă; lucrurile cele vechi au trecut şi totul s-a reînnoit în Domnul nostru Iisus Hristos» (*2 Co* 5, 17). El este deci «Cel Întâi-Născut a toată zidirea», pentru că toată făptura a fost reînnoită şi transformată în această reînnoire pe care El a dat-o prin har; adică prin reînnoirea pe care El însuşi a primit-o cel dintâi când a trecut la o viaţă nouă şi a fost înălţat mai presus decât toate creaturile. Prin urmare, pe drept cuvânt, El însuşi a fost reînnoit în primul rând şi după aceea va reînnoi creaturile, fiind El însuşi mai înălţat decât toate în cinste.

10. Iar diferenţa între cele două nume («Fiu unic» şi «Cel Întâi-Născut») a fost înţeleasă de Părinţii noştri – instruiţi prin Sfintele

Scripturi – ca referindu-se la o singură persoană (πρόσωπον); ei au spus: «într-un singur Fiu unic, Cel Întâi-Născut a toată zidirea» pentru a ne demonstra, aşa cum s-a arătat deja, unirea deplină a celor două firi. Şi pe drept cuvânt ei au spus la început «unic» şi după aceea «întâi-născut», pentru că se cădea ca mai întâi să ne indice pe Cel care, fiind în forma (μορφή) lui Dumnezeu, şi-a asumat, datorită milostivirii Sale, firea noastră; şi ca după aceea să ne vorbească de forma de rob asumată pentru mântuirea noastră. În acest fel ei ne-au făcut să cunoaştem, prin diferenţa numelor termenilor folosiţi, cele două firi şi diferenţele lor, şi că Fiul este unic din pricina unirii depline a firilor, săvârşită prin voinţa dumnezeiască.

Aşadar, păstrând rânduiala (τάξις) cuvintelor, ei ne-au instruit mai întâi asupra firii dumnezeieşti, care prin milostivire s-a pogorât spre noi şi s-a îmbrăcat într-un om; şi după aceea ne-au instruit asupra umanităţii asumate prin har; iar la sfârşit – ca învăţătură fermă pentru combaterea ereticilor care se împotrivesc adevărului –, Părinţii au reluat în învăţătura lor vorbirea despre firea dumnezeiască, despre care spuseseră la începutul Simbolului de credinţă: «Care S-a născut din Tatăl mai înainte de toţi vecii şi nu a fost făcut».

11. Este evident că Părinţii au spus aceasta despre firea dumnezeiască; cu toate că pentru cei ce nu pun în discuţie aceasta, numele «Cel unic» ar fi fost suficient pentru a le da o cunoaştere deplină a Fiului: căci dacă El este «unic» este sigur că El singur provine prin naştere din Tatăl şi că El singur este Fiu, de aceeaşi fire cu Tatăl. Toate acestea le indică numele de «Fiu unic», şi cu toate că mulţi sunt numiţi «fii ai lui Dumnezeu», Acesta singur este «Fiul unic», după cum este scris: «Eu am zis: sunteţi: «Dumnezei sunteţi voi, şi toţi sunteţi fii ai Celui-Preaînalt» (*Ps* 81, 6) şi încă: «Născut-am fii şi i-am crescut» (*Is* 1, 2). Or, întrucât mulţi sunt cei care primesc numele de «fii», Acesta n-ar fi fost «Fiu unic» dacă n-ar fi existat o mare diferenţă între ei. Aceia sunt numiţi fii prin har, pentru că au devenit apropiaţi şi familiari, şi, din cauza acestei familiarităţi ei au dobândit favoarea de a purta numele de «fii»; în timp ce Acesta a fost numit «Fiu unic» pentru că El singur este Fiu, de aceeaşi fire cu Tatăl Său. El nu a primit numele de «Fiu» pentru că ar fi meritat adopţiunea filială prin har, ci a fost numit şi este «Fiu» pentru că este născut din aceeaşi fire. Dar cu toa-

te că acest lucru este cunoscut şi descoperit în Sfânta Scriptură şi cu toate că pentru toată lumea este evident că nimeni nu poate fi numit «Fiu unic» dacă el nu este Singurul Fiu adevărat din firea Tatălui Său, totuşi părerea greşită şi îndărătnică a ereticilor rămâne incorigibilă.

12. Într-adevăr, Arie, dintre toţi cei care au primit cunoaşterea lui Hristos, a fost cel dintâi care a avut nelegiuita îndrăzneală să spună că Fiul este făptură a lui Dumnezeu şi că este făcut din nimic, ceea ce constituie ceva nou şi străin pentru felul general de a vedea şi pentru legile (νόμος) naturii. Căci ceea ce este făcut nu este Fiu, iar Cel ce este Fiu nu este creatură; căci nu este cu putinţă ca o făptură să fie numită Fiu adevărat şi, cu atât mai mult, Fiul adevărat nu poate fi numit făptură. Din această pricină Fericiţii noştri Părinţi au fost nevoiţi să se adune din toate părţile şi să organizeze un Sfânt Sinod în oraşul Niceea din regiunea Bitinia; acolo ei au fixat acest Simbol de credinţă pentru a apăra învăţătura adevărului, pentru a reprima nelegiuirea lui Arie, pentru a combate pe cei care s-au ivit apoi cu numele seducătorului lor, Eunomie, şi pentru a nimici ereziile constituite din păreri eronate.

13. Şi cu toate că lucrul era sigur şi evident pentru toată lumea, prin legea naturală, prin consimţământul general şi prin învăţătura Cărţilor Sfinte, Părinţii au adăugat şi aceste cuvinte: «Care a fost născut, şi nu făcut». Într-adevăr, ei au propus cuvinte care să convină mărturisirii de credinţă în Fiul: căci – spun ei – ci zicem Fiu nu în modul obişnuit, nici pentru că acesta ar fi un nume de împrumut, ca pentru cei care prin har primesc numele de fii din pricina familiarităţii lor, ci zicem Fiul adevărat, El singurul. El este Fiu adevărat pentru că este «unic» şi «născut» din Tatăl Său şi provenit din El. El a fost născut din firea Lui şi, într-adevăr şi există din toată veşnicia, ca şi Tatăl. De fapt, nu există nicio fiinţă creată care să fie dinainte de veci, ci mai înainte de veci este doar Cel care singurul există din toată veşnicia; şi în acelaşi fel în care există Tatăl din toată veşnicia, în acelaşi fel există din toată veşnicia şi Fiul Cel născut din Tatăl.

Dar El nu a devenit existent după un timp oarecare, nici nu a fost născut mai târziu, ci din toată veşnicia, înainte de toţi vecii, El a fost născut din Cel care este din toată veşnicia, şi El este cu Tatăl din toată veşnicia. După cum spune Evanghelistul Ioan: «Întru-nceput era Cu-

vântul» (*In* 1, 1). El este din toată veşnicia, şi nu a devenit existent mai în urmă, ci înainte de orice lucru, «întru început El exista».

Căci cel care a devenit existent (ἐγένετο) după un timp este «ulterior», iar «cel ulterior» nu este cel dintâi, şi cine nu este (ἐστίν) cel dintâi nu este «întru început». Iar dacă El era «întru început», El este şi primul, căci nu este nimic anterior «începutului». Dar dacă El este cel dintâi, El nu este posterior, şi dacă nu este posterior, atunci El nu a devenit existent după aceea. Aşadar «întru început El era», dar El era la început născut din Tatăl, adică din toată veşnicia, înainte de toţi vecii, El era cu Dumnezeu.

14. Şi pentru a indica că El era cu Dumnezeu, – nu în afară, fără raport cu El –, ci că era din firea aceleiaşi «*ousia*», Evanghelistul Ioan l-a numit «Cuvânt», pentru că cuvântul aparţine cuiva şi vine de la cineva. Evanghelistul învaţă, de asemenea, prin comparaţia sa (cu cuvântul) că este cu putinţă să existe ceva provenit din altul şi să fie cu cel din care provine, încât auditorii să nu pună la îndoială că Fiul există din toată veşnicia, născut din veci din Cel care există din toată veşnicia, pentru că tot aşa cuvântul sufletului, al cărui caracter raţional dobândeşte perfecţiunea în el, există în chip firesc în suflet şi el (cuvântul) există numai în suflet. Că sufletul este raţional, se poate şti numai prin cuvântul lui, care provine din suflet, şi din suflet şi în suflet apare, şi cuvântul există totdeauna cu sufletul şi prin el este cunoscut. Tot aşa Fiul este născut din Tatăl, după asemănarea cu cuvântul sufletului, pentru că El este din toată veşnicia născut din Tatăl şi este lângă El; Fiul este în Tatăl şi din toată veşnicia este cunoscut cu El.

Aşadar, «El era întru început», adică: din toată veşnicia El era şi din toată vechimea El era şi dinainte de orice lucru El era; nu ca şi când ar fi devenit existent după un timp, ci «întru început El era» şi în toată vremea El era; şi născut din Tatăl din toată veşnicia El era şi cu Tatăl din toată veşnicia El era, după asemănarea cu cuvântul sufletului care totdeauna este provenit din suflet şi este cu el. Şi pentru că cuvântul sufletului pare a fi altceva decât sufletul, căci cuvântul este ipostaza sufletului, deoarece cuvântul sufletului însuşi nu are ipostază, ci el se vede în suflet – Sfântul Evanghelist Ioan, de teamă ca nu cumva, urmând această comparaţie, să ne închipuim că Fiul este

de asemenea fără Ipostas ori străin de firea Tatălui, adaugă scurt că «Cuvântul Dumnezeu era » (*In* 1, 1).

Într-adevăr, după ce spusese «că El era» şi că «El era la Dumnezeu», Evanghelistul spune «Şi Cuvântul Dumnezeu era», ca să ne facă să înţelegem limpede că nu există altceva în această fire, în afară de ea şi nici că (Cuvântul) este străin Tatălui în «*ousia*», ci că Cuvântul este aceeaşi cu ceea ce este Cel din care El s-a născut şi că, Dumnezeu fiind, Cuvântul există alături de Cel care este Dumnezeu.

15. Prin urmare, în chip minunat, Evanghelistul ne spune că «Cuvântul Dumnezeu era», pentru a ne arăta că Cuvântul este tot una cu Cel despre care Fericiţii Părinţi au afirmat pe drept cuvânt: «a fost născut mai înainte de toţi vecii», voind să facă ştiut că din toată veşnicia, înainte de toţi vecii fiind născut din Tatăl, Cuvântul exista de la început şi că exista cu Tatăl.

Dar cuvântul lor nu se opreşte aici, ci pentru a învăţa în chip deplin adevărul, pentru a apăra pe credincioşi şi pentru a înlătura eroarea ereticilor, Părinţii noştri au adăugat că «El nu a fost făcut».

Ar fi nevoie însă de multe cuvinte dacă am voi să explicăm în chip desăvârşit tot ce Fericiţii noştri Părinţi au spus despre Dumnezeirea Fiului unic. Însă de teamă că, explicând prea pe larg, să nu vă fie prea greu, vă vom explica puţin câte puţin, pentru ca voi să le puteţi înţelege şi învăţa. Ne oprim, aşadar, la cât am spus şi vom continua altădată ceea ce trebuie încă spus. Pentru toate acestea însă să înălţăm laudă lui Dumnezeu-Tatăl şi Fiului unic şi Duhului Sfânt, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A PATRA

1. Data trecută ne-am ocupat şi v-am explicat, după putinţa noastră, ceea ce Fericiţii Părinţi au spus despre Dumnezeirea Fiului unic, lăsând celelalte pentru astăzi.

Am ajuns, după cum vă amintiţi, în dezvoltarea noastră până la explicarea cuvântului din Simbolul credinţei: «Care este născut din Tatăl Său mai înainte de toţi vecii, şi Care nu este făcut». Vom reîncepe astăzi, cu harul Domnului nostru, tot de la acest cuvânt.

Am arătat că prin acest cuvânt: «Care este născut din Tatăl Său mai înainte de toţi vecii», Părinţii noştri ne-au învăţat că El este Fiu adevărat, şi nu prin atribuire, ca cei care prin har sunt numiţi fii – cum pretind ereticii, care spun că El este fiu prin nume de împrumut, însă El este singurul Fiu adevărat al lui Dumnezeu Tatăl, pentru că este Cel unic şi pentru că este El singur născut din Dumnezeu, Tatăl Său.

2. Fericiţii Părinţi au spus: «Cel care este născut din Tatăl Său mai înainte de toţi vecii» pentru că aceasta se cuvenea să fie spus despre Fiul unic al lui Dumnezeu, despre Cel care în adevăr este Fiu şi nu a primit numai numele de fiu, ci este din aceeaşi fire cu Tatăl şi din toată veşnicia există din Tatăl şi este cu El; iar prin aceasta au arătat că nu poate fi conceput că între Dumnezeu-Tatăl şi Dumnezeu-Fiul ar mai exista ceva. Căci Dumnezeu este mai presus de toate lucrurile; iar cine este mai presus de toate lucrurile este şi mai presus de timp şi există din toată veşnicia. Dacă deci Dumnezeu-Tatăl exista din toată veşnicia şi dacă Fiul este Dumnezeu, El exista, de asemenea, din toată veşnicia, Dumnezeu din Dumnezeu – Care exista din toată veşnicia –, născut din Cel care exista din toată veşnicia, atunci nu există nimic între Dumnezeu şi Dumnezeu. Prin urmare, nu se poate concepe nici timp, nici veacuri care ar putea exista înainte de Dumnezeu (Tatăl) şi, de asemenea, nici înainte de Fiul nu există nimic, pentru că El este tot Dumnezeu. El este născut din Tatăl Său înaintea tuturor lucrurilor şi

El există din toată veşnicia, căci El este născut din Cel care există din toată veşnicia.

3. Ca mărturisire, de credinţă perfectă, pentru cei de bună credinţă ar fi suficient să accepte acest nume de «Unic» şi să spună că El este Fiu adevărat. Însă Părinţii au adăugat încă cuvintele: «Care este născut mai înainte de toţi vecii», prin care arată că Cel unic este Fiul lui Dumnezeu. Iar pentru a combate pe cei care urăsc adevărul au adăugat, pe drept cuvânt: «Care nu a fost făcut».

De aceea, noi mărturisim că El este Unic, că este Fiul lui Dumnezeu, că este născut din Tatăl mai înainte de toţi vecii şi că El există din toată veşnicia din firea Tatălui; dar ne abţinem cu totul a vorbi despre ceea ce gândesc cei nelegiuiţi care spun că Fiul lui Dumnezeu este o făptură. Întrucât El este născut din Dumnezeu şi nu a fost făcut; El este din firea lui Dumnezeu şi nu este făptură; căci a fi Fiu este cu totul altceva decât a fi făptură. Într-adevăr dacă El este Fiu, El nu este făptură; şi dacă este făptură nu este Fiu; dacă este Fiu, El este din Tatăl şi nu este dinafară Tatălui; dar dacă este făptură El este dinafară Tatălui; iar dacă este Fiu El este din Tatăl şi este asemenea Tatălui; dar dacă este făptură El este dinafară Tatălui şi nu este din Tatăl şi nici nu este asemenea Tatălui.

4. Acelaşi lucru învaţă şi legile naturii, întrucât noi înşine numim fii pe cei ce sunt născuţi din noi, şi numim opere cele ce neexistând au fost făcute dinafară de către noi. Acelaşi lucru se poate spune şi despre Dumnezeu: făpturile (operele), după cum ştim, sunt multe, dar Fiul este unul; Cel pe care noi îl numim «Unic». Şi acest singur Fiu este Cel care singur există din Tatăl din toată veşnicia; în timp ce făpturile sunt multe, nenumărate, compuse din firi numeroase, şi au fost făcute după aceea în chip diferit şi variat după bunăvoia Făcătorului lor. Căci Dumnezeu ştie că diversitatea este foarte potrivită şi folositoare creaturilor, de aceea au şi fost făcute: unele mai înainte, altele după acelea, iar altele mai târziu; există creaturi care au fost făcute împreună, iar altele mult după acelea. Pentru că toate creaturile trebuiau să ajungă la existenţă, în chip necesar unele au fost făcute în primul rând, iar altele după aceea.

5. Fiindcă orice fel de operă are un început al existenţei sale, este firesc ca toate cele făcute mai târziu să fie asemănătoare cu cele dintâi;

în timp ce Fiul, pentru că nu a fost făcut mai târziu decât exista Tatăl Său, ci de la început este născut din Tatăl, Fiul există din Tatăl şi este cu Tatăl din toată veşnicia, El singur fiind Fiu.

Într-adevăr, nu era cu putinţă ca Cel care ar fi fost făcut mai târziu să fie după asemănarea Celui care exista din toată veşnicia, întrucât nu era cu putinţă ca cel ce are un început să fie după asemănarea Celui care există din toată veşnicia.

6. De fapt, este mare deosebire între ceea ce există din toată veşnicia şi ceea ce a avut un început al existenţei sale; între ele există o aşa de mare distanţă că este cu neputinţă ca cele două să se afle împreună. Într-adevăr, ce comuniune poate fi între Cel care exista din toată veşnicia şi cel care nu exista şi abia mai târziu a luat începutul existenţei sale? Este evident că cel care are un început se află foarte departe şi la o distanţă de nemăsurat de Cel care exista din toată veşnicia, pentru că Cel care este din toată veşnicia nu are limită. În timp ce cel care are un început al existenţei sale are o existenţă circumscrisă de o limită; iar pentru cel care are un început delimitat, timpul care precede existenţa sa este infinit. Căci nu se poate delimita şi nici nu se poate spune cât este de departe Cel care există din toată veşnicia de cel care, neexistând, are un început al existenţei lui. Aşadar, ce asemănare sau ce comuniune poate exista între cele ce sunt atât de diferite una de alta? Însă, întrucât Fiul este născut din toată veşnicia din Tatăl Care există din toată veşnicia, un alt Fiu nu poate deveni mai târziu după asemănarea Sa, ci El rămâne singur Fiu, pentru că El este născut din toată veşnicia din Cel care exista din toată veşnicia; şi era potrivit pentru Cel care exista în acest fel să fie singurul Fiu născut din Tatăl.

7. În acest fel Părinţii noştri ne-au prevenit în privinţa cunoaşterii ce trebuie să avem despre Fiul; ei ne-au arătat învăţătura cea adevărată că, mărturisind pe Fiul unic, trebuite să înţelegem că El este din Tatăl, şi ne-au învăţat să fugim de nelegiuirea ereticilor şi să nu spunem că a fost făcut Fiu, întrucât aceasta este total străin de adevăr. Nu trebuie să gândim că Fiul a fost făcut, nici că El ar fi făptură, ci pentru fiecare dintre acestea Fiu şi făptură – trebuie să mărturisim aşa cum se cuvine pentru fiecare din ele: Fiul este de aceeaşi fire cu Tatăl, iar făptura nu este născută din Tatăl, ci este dinafară, creată din nimic.

8. Aceasta ne-au învățat Fericiții Părinți şi au adăugat ceea ce se impunea de la sine: «Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat». Ce am putea gândi despre Cel care este născut din Tatăl şi care nu devine existent dinafară, ci este din însăşi firea Tatălui decât că este Tatăl în firea Sa, adică Dumnezeu adevărat? Căci şi în aceasta Părinții au urmat învățătura Evangheliei, care spune: «Cuvântul era la Dumnezeu şi Cuvântul Dumnezeu era» (*In* 1, 1). Într-adevăr, aşa cum Evanghelistul zice «Dumnezeu, El era la Dumnezeu», – şi că El era aceeaşi cu ceea ce este Cel lângă Care era şi din Care El este –, tot aşa au spus şi Părinții noştri: «Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat».

9. Ei au adăugat la «Dumnezeu din Dumnezeu», «adevărat din adevărat» din cauza răutății celor care, chiar împotriva lucrurilor sublime, vor să discute şi să polemizeze însă cuvântul Părinților nu este diferit de cuvântul Evangheliei: «El este Dumnezeu la Dumnezeu»; desigur el spune «adevărat lângă adevărat» căci nu zice că El este numit Dumnezeu, ca cei ce sunt numiți de către oameni zei, nici că El este alături de Cel ce singur este numit Dumnezeu, ci că El este Dumnezeu alături de Cel ce este Dumnezeu.

10. Şi este firesc că El este Dumnezeu alături de Cel care în chip firesc este Dumnezeu. Despre oameni se spune că sunt dumnezei, dar nu se crede că ei ar fi dumnezei după fire: «Eu am zis: Dumnezeu sunteți voi, şi toți sunteți fii ai Celui-Preaînalt; dar voi ca nişte oameni muriți» (*Ps* 81, 6–7); căci Eu am spus aceasta despre voi pentru a vă acorda cinstire, dar voi nu sunteți dumnezei după fire, căci, oameni fiind, voi sunteți muritori prin fire, lucru cu totul străin firii lui Dumnezeu! Şi aceasta este logic prin faptele însăşi, căci dacă voi ați fi fost dumnezei prin fire, voi nu ați fi fost implicați în săvârşirea păcatului (primordial) şi pentru aceasta pasibili de moarte.

Dumnezeu însă nu numai prin nume este chemat Dumnezeu, ci El este prin fire ceea ce arată numele pe care-l poartă; iar Dumnezeu-Cuvântul, Care este lângă Dumnezeu, nu are un nume de împrumut, ci El este Dumnezeu prin fire; iar Cel care prin fire este Dumnezeu, ce poate fi altceva decât Dumnezeu? Căci ce este mai adevărat decât firea? Sau cum ar fi cu putință ca El să nu poarte cu adevărat numele a ceea ce este prin fire? Dacă deci prin fire El nu este Dumnezeu, El nu este nici Dumnezeu adevărat. Căci acest nume al Dumnezeirii,

sau este purtat prin minciună şi în chip revoltător de demonii care îndrăznesc să şi-l atribuie ei înşişi prin uzurpare, sau este purtat în chip de cinstire de oameni ca o concesiune a harului. Or, Fiul este Dumnezeu prin fire, aşa cum este şi Tatăl.

11. Desigur, în alt fel nu ar îndrăzni şi ereticii să acorde Celui unic numele de Fiu şi de Dumnezeu, dacă El nu ar fi în chip firesc Dumnezeu. Or, este lucru cert că şi Fiul este într-adevăr Dumnezeu, pentru că nu există nimic mai adevărat decât ceea ce este prin firea Sa; întrucât este evident că Cel care este Dumnezeu prin firea Sa este Dumnezeu adevărat, nu este mai puţin evident că nimic nu este «mai adevărat decât adevărul», – după cum vorbeşte noua înţelepciune a ereticilor când mărturisesc despre fiecare dintre cei doi (Tatăl şi Fiul) că fiecare prin firea Sa este Dumnezeu adevărat. Căci, spunând că Dumnezeu-Tatăl este Dumnezeu prin fire şi că Dumnezeu-Fiul este Dumnezeu prin fire, ei nu pot spune că Fiul nu este Dumnezeu adevărat, El despre Care au spus că este Dumnezeu prin fire. Ereticii introduc astfel, în invenţiile lor, o lege (νόμος) nouă: Fiul este Dumnezeu adevărat, spun ei, dar El nu este ca Dumnezeu Tatăl Său.

12. Or, dat fiind că fiecare dintre Ei (Tatăl şi Fiul) este Dumnezeu prin fire, cum se poate gândi că unul este mai presus şi celălalt mai prejos, când amândoi sunt Dumnezeu prin fire? De fapt, este cu neputinţă ca un adaos ori o lipsă să existe la Cel despre care Sfintele Scripturi şi cei care susţin învăţătura scripturistică învaţă că El este Dumnezeu, prin fire.

Într-adevăr, Fericiţii Părinţi s-au alăturat Scripturilor şi ne-au pus în gardă împotriva părerii detestabile şi a flecărelii ereticilor, scriind «Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat» căci lucrul pe care îl spun Scripturile – că El este Dumnezeu – l-au spus şi Părinţii; dar la ceea ce spun ereticii, Părinţii au adăugat cu prudenţă «adevărat», pentru ca noi să credem că Fiul este Dumnezeu adevărat ca şi Tatăl, pentru că El este Dumnezeu adevărat prin fire, ca şi Tatăl.

13. Aşa cum, pentru a nimici eroarea despre mulţimea de zei care la popoarele pământului sunt numiţi în chip fals dumnezei, Tatăl este mărturisit Dumnezeu, tot aşa Fiul lui Dumnezeu este mărturisit Dumnezeu, cu toate că noi mărturisim că Dumnezeu-Tatăl şi Dumnezeu-Fiul sunt un singur Dumnezeu, întrucât unică este firea dum-

nezeiască a Tatălui şi a Fiului. Pentru aceasta, Fericiții noştri Părinți au adăugat că Fiul este «de o fire cu Tatăl Său», cuvânt care întăreşte pe credincioşi şi combate pe necredincioşi, căci deşi litera însăşi nu este scrisă, dar ideea este înscrisă în Sfintele Scripturi; de fapt, Părinții explică acum printr-un termen clar ideea pe care o indicaseră mai înainte. Într-adevăr, nu există diferență între «de o fire cu Tatăl Său» şi «Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat», deoarece prin cuvântul «Care este de o fire cu Tatăl Său» Părinții nu au vrut să arate altceva decât ceea ce spuseseră mai întâi: «Care a fost născut din Tatăl mai înainte de toți vecii, şi nu a fost făcut».

Şi dacă Fiul este «Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat», este evident că unul este de aceeaşi fire cu celălalt, întrucât Cel care este Dumnezeu adevărat după fire este «de o fire» cu Cel care este Dumnezeu adevărat prin fire.

14. De fapt, ideea cuvântului «de o fire cu Tatăl Său» este limpede înfățişată în Scriptură, când zice: «Întru-nceput era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Cuvântul Dumnezeu era» (*In* 1, 1). Prin aceşti doi termeni Scriptura învață că Fiul este Dumnezeu prin fire şi că Fiul este de o fire cu Dumnezeu-Tatăl. Aceasta este şi ideea din cuvântul «Eu şi Tatăl Meu una suntem» (*In* 10, 30). Or, dacă Fiul este una (cu Tatăl) prin putere (δύναμις) şi prin fire, Fiul este de o fire cu Tatăl, căci zicând: «Oile Mele glasul Meu îl ascultă, şi Eu le cunosc şi ele Mă urmează. Şi Eu le dau viață veşnică şi ele-n veac nu vor pieri şi din mâna Mea nimeni nu le va răpi» (*In* 10, 27–28), Fiul aduce mărturie despre mărirea şi puterea sa şi despre faptul că nimeni nu este mai presus de El; dar cum ideea la care ducea acest cuvânt era prea înaltă în raport cu Omul care era Iisus, El adaugă: «Tatăl Meu, Cel ce Mi le-a dat, *este* mai mare decât toți, *şi din* mâna Tatălui Meu nimeni nu le poate răpi » (*In* 10, 29), cuvânt în care prin «Care Mi le-a dat» El slăbeşte tăria declarației inițiale. De fapt, El spune despre persoana (πρόσωπον) Tatălui acelaşi lucru pe care-l spusese şi despre Sine: nimeni nu poate fi mai presus de puterea Lui. Şi pentru a demonstra că nu fără intenție s-a folosit de termeni asemănători, – ci pentru a face să se ştie că puterea amândurora este unică şi că nimeni nu poate fi mai presus de puterea Sa, nici de puterea Tatălui, despre Care crede

că este mai presus de toate –, El spune: «Eu şi Tatăl Meu una suntem» (*In* 10, 30).

15. El spune limpede acum sensul pe care cuvintele de mai înainte ne lăsau să-l înţelegem: una este puterea şi este mai presus de orice, aşa cum este şi pentru Tatăl Meu. Şi nu există nimic care să fie mai presus de puterea Mea, nici mai presus de puterea Tatălui Meu. Căci, de fapt, una suntem Eu şi Tatăl Meu şi una este puterea şi una este autoritatea (noastră) care este mai presus de orice.

Din cauza aceasta iudeii îl şi numeau blasfemiator – neînţelegând firea dumnezeiască ce sălăşluia în El, ci cunoscând numai ceea ce vedeau (omul) – şi voiau să-L ucidă cu pietre ca pe un om care rosteşte cuvinte blasfemiatoare.

16. Acelaşi lucru învaţă şi cuvântul: «Cel ce M-a văzut pe Mine L-a văzut pe Tatăl»; şi «Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine» (*In* 14, 9, 11). Căci dacă Tatăl este văzut în Fiul, este evident că firea amândurora este unicat şi că fiecare dintre Ei este văzut şi cunoscut în Celălalt; tot aşa egalitatea Unuia cu Celălalt indică o egalitate de fire (ὁμοούσιος).

Iar cuvântul: «Nimeni nu-L cunoaşte pe Fiul decât numai Tatăl, şi nici pe Tatăl nu-L va cunoaşte nimeni decât Fiul» (*Mt* 11, 27) arată ideea că Fiul este de o fire cu Tatăl; într-adevăr, dacă niciunul nici altul dintre ei nu este cunoscut, nici văzut, este evident că din pricina egalităţii firii lor Ei sunt invizibili pentru toţi, în timp ce numai fiecare dintre Ei Îl cunoaşte pe Celălalt. Şi dacă este aşa atunci Fiul este de o fire cu Tatăl.

17. Dar cu toate că această idee a fost limpede arătată în Sfintele Scripturi, cei ce sunt înclinaţi spre rău şi sunt perverşi au avut îndrăzneala să spună – pentru condamnarea lor – că una este firea Fiului şi alta este firea Tatălui, iar din aceasta ei conclud că El nu este nici Fiu. Însă este sigur că Cel care este cu adevărat Fiu este de asemenea de o fire cu Cel al Cărui Fiu este.

Aşadar, au avut dreptate Fericiţii noştri Părinţi când au socotit potrivit să aşeze aici această expresie a cărei idee este subînţeleasă în numeroase locuri din Sfintele Scripturi, urmărind să pună în gardă pe credincioşi şi totodată să combată pe eretici. Părinţii au voit să înfăţişeze această idee în puţine cuvinte. Şi dacă Sfântul Pavel nu s-a

oprit să folosească în învățătura sa expresii folosite de filozofii greci, cum este cuvântul: «Că neam (γένος) al Lui suntem şi noi» (*FA* 17, 28) şi cuvântul «Cretanii, pururea mincinoşi, fiare rele, pântece leneşe» (*Tit* 1, 12), dacă el nu s-a temut să scrie acestea pentru a combate pe eretici, cu cât mai îndreptățiți au fost Părinții noştri, fixând Simbolul credinței, să folosească cuvântul: «Fiul este de o fire cu Tatăl», cuvânt a cărui idee se află cu siguranță în multe locuri, chiar dacă cuvântul nu se găseşte întocmai în Sfintele Scripturi.

18. După aceasta, Părinții noştri au spus: «Cel prin care au fost alcătuite lumile îşi prin Care au fost create toate lucrurile». De fapt, aşa cum au făcut când după mărturisirea lui Dumnezeu-Tatăl au adăugat după cuvântul «Tatăl»: «Făcătorul tuturor lucrurilor», tot aşa au făcut şi cu privire la Fiul; căci după ce au mărturisit că Fiul este născut din Tatăl şi că este de o fire cu Tatăl, ei au adăugat ceea ce era drept să adauge: «El este Făcătorul tuturor lucrurilor». Deoarece Fiul adevărat, Care este din firea Tatălui Său, este de asemenea cu adevărat Făcător ca şi Tatăl. Din aceeaşi pricină, Fericitul Evanghelist Ioan, după ce a zis: «Într-nceput era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu», a adăugat: «Toate printr-Însul s-au făcut şi fără El nimic nu s-a făcut din ceea ce s-a făcut» (*In* 1, 3) pentru a ne face să ştim că Fiul este Făcător ca şi Dumnezeu, Tatăl Său.

19. În acelaşi fel şi Fericiții noştri Părinți, după ce au spus că «Fiul este din Tatăl», că este «Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat» şi că este «de o fire cu Tatăl Său», au adăugat: «Prin El au fost alcătuite lumile şi prin El au fost create toate lucrurile». Ei au spus aceasta pentru că Fiul există, înainte de toate lumile, cu Tatăl Său şi pentru că El este Făcătorul tuturor, ca şi Dumnezeu Tatăl Său. Şi pentru că prin El au fost alcătuite lumile, Fiul este Făcător a toată zidirea; şi El există înainte de toate lumile, pentru că El există din toată veşnicia, şi pentru că nu a existat un «după aceea» în care El a început să devină existent, ci «de la început El era»; iar El este Făcătorul tuturor lumilor, cum spune Fericitul Pavel că «în zilele acestea de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul, pe Care L-a pus moştenitor a toate, prin Care şi veacurile le-a făcut» (*Evr* 1, 2).

Ca şi Sfântul Pavel, Fericiții noştri Părinți, după ce au spus că: «Prin El au fost alcătuite lumile», au adăugat: «El, Care este Făcătorul

tuturor lucrurilor», prin care în acelaşi timp ne instruiesc cu privire la Dumnezeirea Fiului unic, spunând ceea ce concordă cu înţelesul Sfintelor Scripturi, pun în gardă pe cei ce se dedică Ortodoxiei şi combat pe cei ce neagă Dumnezeirea Fiului unic.

Şi noi, pe cât a fost cu putinţă de scurt v-am explicat înţelesul Simbolului credinţei. Socotind, împreună cu voi, că este îndeajuns pentru acum, să înălţăm laudă Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh, în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A CINCEA

1. Sunt convins că vă amintiți ceea ce v-am spus despre Dumnezeirea Fiului unic şi că Fericiții noştri Părinți, după învățătura despre Tatăl, s-au ocupat de asemenea de cuvintele spuse în Sfintele Scripturi despre Fiul şi că ei au învățat în acelaşi timp despre Dumnezeirea Fiului şi despre forma (μορφή) de om pe care El a luat-o pentru mântuirea noastră. Într-adevăr, ei au socotit că nu se cade să treacă sub tăcere firea omenească cu care El s-a îmbrăcat, pentru că prin aceasta noi am luat cunoştință de firea dumnezeiască a Fiului unic.

După ce au spus «Întru unul singur Domn Iisus Hristos», pentru a ne face să cunoaştem firea dumnezeiască şi firea omenească, ei au adăugat: «El este chipul nevăzutului Dumnezeu, Întâi-Născut a toată zidirea [*Col* 1, 15]», învățându-ne din nou despre firea dumnezeiască şi despre forma de om pe care şi-a asumat-o pentru mântuirea noastră. Pentru a ne învăța fiecare lucru pas cu pas şi cu precizie – mai întâi despre Dumnezeirea Fiului unic şi despre felul în care credem noi că este Dumnezeirea – ei ne-au transmis tradiția, zicând: Fiul unic Care este din firea Tatălui, şi nu este fiu printr-un nume de împrumut, cum sunt oamenii care sunt fii prin har şi nu prin fire; însă El, fiind din Tatăl, este Fiu adevărat.

Din pricina aceasta El este de asemenea «Unic», pentru că El singur este născut din firea Tatălui Său. Adică, El nu a devenit existent mai târziu şi nici nu a primit numele de Fiu; ci de la început, înainte de toți vecii este născut din Tatăl Său. El este din toată veşnicia şi nu a fost făcut; de asemenea nu trebuie ca Fiul lui Dumnezeu să fie numit «făptura lui Dumnezeu», pentru că El nu a ajuns la ființă din neant, după legea (νόμος) tuturor ființelor create; ci din toată veşnicia El este din Tatăl Său, «Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, de o ființă cu Tatăl Său», pentru că El este Fiu adevărat şi pentru că El este prin fire ceea ce este Cel care L-a născut.

2. Iată precis ce ne-au învățat despre Dumnezeirea Fiului unic Părinții noștri și care este mărturisirea de credință pe care ei au întărit-o în sufletele noastre, făcându-ne să aruncăm departe de noi părerea celor răucredincioși care îndrăznesc să spună că Fiul lui Dumnezeu a fost făcut și creat, El care S-a născut din Tatăl Său din toată veșnicia, mai înainte de toți vecii.

Și după ce au curățit conștiința noastră de toată înșelăciunea eretică, ei au început să vorbească despre întruparea Domnului nostru, care s-a făcut pentru mântuirea noastră, zicând: «Care pentru noi, oamenii și pentru a noastră mântuire S-a coborât din cer și S-a întrupat și S-a făcut om».

3. Pe drept cuvânt ei au așezat la început cuvintele: «pentru noi oamenii, și pentru a noastră mântuire», căci se cădea – întrucât începeau să vorbească de iconomia înomenirii Sale – să arate la început cauza; or, ei nu puteau face aceasta în cadrul formulelor despre Dumnezeirea Fiului unic, despre Care erau preocupați să ne învețe că El era din toată veșnicia din Tatăl Său. Dar propunându-și să ne învețe despre umanitatea Sa, au fost obligați să ne spună înainte de toate cauza pentru care firea dumnezeiască s-a umilit atâta «pentru noi», de fapt, pentru că se îngrijea de «mântuirea noastră», firea dumnezeiască Și-a însușit chipul de rob. Era deci necesar ca Părinții noștri, începând să ne învețe despre «iconomia» întrupării Sale, să așeze ca început al cuvântului lor această cauză: «Care pentru noi, oamenii, și pentru a noastră mântuire». Iar cuvântul «pentru mântuirea noastră», este foarte bine așezat după cuvântul «pentru noi, oamenii». Căci ei ne învață că nu numai «pentru oameni» S-a întrupat El, ci și pentru scopul venirii Sale: El a venit să mântuiască pe oameni, adică printr-un har și o milostivire de negrăit să facă vii și să libereze de rău pe cei care erau pierduți și supuși celui rău. Iată pentru ce – zic Sfinții Părinți – S-a coborât El din cer.

4. Așadar, «El a coborât» nu înseamnă că El S-a deplasat dintr-un loc în altul. Căci nu trebuie gândit că firea dumnezeiască, ce se află în tot locul, se deplasează dintr-un loc în altul, deoarece nu este cu putință ca firea dumnezeiască, fiind netrupească, să fie legată de un loc; iar ceea ce nu este circumscris de un loc, se află în orice loc; de aceea este de neconceput ca ceea ce se află în orice loc să se deplase-

ze. dintr-un loc în altul. Despre aceasta aduce mărturie Evanghelistul Ioan când zice: «În lume era şi lumea printr-Însul s-a făcut, dar lumea nu L-a cunoscut. Întru ale Sale a venit, dar ai Săi nu L-au primit» (*In* 1, 10–11).

Dar iată, zice că El era în lume şi că a venit în lume. Dacă El era în lume, cum a venit în lume? Cum se poate spune că cineva vine acolo unde este? Însă spune că «El era în lume», pentru a arăta că El era pretutindeni; iar cuvântul «El a venit la ai Săi» a fost adăugat din pricina «iconomiei» întrupării. Aşa cum spune şi fericitul David: «El cerurile le-a plecat şi S-a pogorât» (*Ps* 17, 9), pentru a ne arăta că Dumnezeu i-a salvat din necazurile lor – căci ceea ce el numeşte «coborârea lui Dumnezeu», este bunăvoinţa lui Dumnezeu: El, Care este atât de înălţat, mai presus de toate, coboară ca să-i salveze de necazuri. Tot aşa se spune că Dumnezeu Cuvântul, Fiul unic al lui Dumnezeu, a coborât pentru mântuirea noastră: pentru că Cel ce este din toată veşnicia din Tatăl Său şi este totdeauna cu Tatăl, înălţat mai presus de toate, El, care, este cauza tuturor, a primit totuşi ca pentru mântuirea noastră să se coboare până la asemenea umilire, ca să ia chip de rob şi să existe în acest chip, pentru ca, prin aceasta, să ne acorde nouă bucuria darului Său magnific.

5. Pe drept cuvânt, Fericiţii noştri Părinţi au spus: «Pentru noi, oamenii şi pentru a noastră mântuire, S-a coborât din cer». Ceea ce ei numesc coborârea Celui preaînalt, este «icomomia» întrupării Sale, de care se minuna fericitul David când zicea: «Ce este omul că-Ţi aminteşti de el? Sau fiul omului, că-l cercetezi pe el?» (*Ps* 8, 4).

«Care pentru noi, oamenii şi pentru a noastră mântuire S-a coborât din cer». Ce este deci coborârea Lui şi care este scopul ei? Şi ce a făcut omul pentru ca – din pricina lui – Fiul unic să se umilească până la atât, încât să devină om şi să ia chip de rob.

Pentru mântuirea noastră El a primit să devină om şi să se arate tuturor. Şi să ia asupra Sa tot ce ţine de firea omenească, pe care a desăvârşit-o prin puterea Sa în toate facultăţile ei. Încât, chiar când El a primit moartea după legea (νόμος) firii, El nu S-a îndepărtat de ea: ci fiind împreună cu ea, prin lucrarea harului, a smuls-o din moarte şi din stricăciunea iadului, a înviat-o din morţi şi i-a acordat cinstea sublimă, făgăduită înainte de a fi fost supus morţii, când a zis: «Dă-

râmaţi Templul acesta şi-n trei zile îl voi ridica» (*In* 2, 19); ceea ce a şi împlinit.

6. El nu S-a despărţit de firea omenească nici în timpul răstignirii Sale şi nici în moarte nu S-a îndepărtat de ea. Ci a rămas în ea până ce, prin puterea Sa, a rupt legăturile morţii şi a liberat sufletul Său din legăturile de nedezlegat; şi a înviat din morţi şi a trecut într-o viaţă care nu mai moare; a făcut-o nemuritoare, nestricăcioasă şi neschimbătoare şi a urcat-o la cer unde acum «şi aşezându-L de-a dreapta Sa întru cele cereşti, mai presus decât toată Începătoria şi Stăpânia şi Puterea şi Domnia şi decât tot numele ce se numeşte, nu numai în veacul acesta, ci şi în cel viitor» (*Ef* 1, 20–21), după mărturia Sfântului Apostol Pavel; şi ea primeşte încontinuu adorare din partea întregii creaţii din cauza unirii sale depline cu Dumnezeu Cuvântul.

7. Aşadar, pe bună dreptate, Fericiţii noştri Părinţi au zis: «Care S-a întrupat şi S-a făcut om», El, Cel care pentru mântuirea noastră, a înfăptuit o astfel de iconomie de a fi crezut un om obişnuit de către cei care nu cunoşteau Dumnezeirea care sălăşluia în El, ci aveau toată atenţia încordată asupra a ceea ce se vedea. Într-adevăr «Iudeii I-au răspuns: Nu pentru lucru bun aruncăm noi cu pietre asupra ta, ci pentru blasfemie şi pentru că tu, om fiind, te faci pe tine Dumnezeu» (*In* 10, 33).

Sfântul Apostol Pavel spune de asemenea că a fost om: «devenind asemenea oamenilor şi la înfăţişare (σχῆμα) aflându-se ca om» (*Flp* 2, 7). De altfel, «forma de om» nu indica nimic altceva decât că El S-a făcut om. Căci atunci când Scriptura zice: «Dumnezeu: trimiţându-L pe Fiul Său într-un trup asemănător cu acela al păcatului şi pentru păcat» (*Rm* 8, 3), «asemănarea trupului» nu spune nimic altceva decât trupul însuşi după cum se spune încă: «Fost-a El arătat în trup» (*1 Tim* 3, 16). Faptul că într-un loc se spune «trupul», iar în alt loc «asemănarea trupului», nu ne arată un lucru prin «trup» şi altul prin «asemănarea trupului», ci amândouă textele ne arată că El a apărut în trup. De altfel, cuvântul «formă» nu înseamnă altceva decât «om». Prin urmare, pe drept cuvânt Fericiţii noştri Părinţi au zis: «Care S-a întrupat şi S-a făcut om», pentru a ne învăţa că El S-a făcut om, după mărturia Fericitului Pavel, şi că El a înfăptuit această «iconomie» pentru mântuirea noastră.

Aşadar, în mărturisirea lor de credinţă, Fericiţii noştri Părinţi au folosit acest termen pentru distrugerea nelegiuirii ereticilor, în deplin acord cu mărturisirea credinţei adevărate a Bisericii. Şi pentru că erau numeroase împărţirile între oameni în legătură cu această «iconomie» de negrăit şi în legătură cu omul pe care şi l-a asumat Domnul nostru, pe bună dreptate ei au folosit această expresie «Care S-a întrupat şi S-a făcut om», pentru a le nimici pe toate.

8. Într-adevăr, marcioniţii şi maniheienii, împreună cu urmaşii lui Valentin şi ceilalţi eretici care suferă de această boală, spun că Domnul nostru nu a luat niciuna din firile noastre – trup sau suflet –, ci că aceasta era doar ceva «asemănător», care apărea în ochii oamenilor în felul viziunilor pe care le aveau profeţii şi în felul în care Avraam a văzut pe cei trei oameni, dintre care niciunul nu era de natură corporală, ci doar el credea că ei erau oameni, care săvârşeau acţiuni omeneşti: mergând, vorbind, spălându-se, mâncând şi bând. În acelaşi fel, zic ei, Domnul nostru nu a luat nimic trupesc, ci El a fost crezut om pentru că Îl vedeau făcând şi supunându-se tuturor lucrurilor după legea (νόμος) oamenilor. Şi cu toate că ceea ce vedeau nu era fire omenească, ci numai aspect omenesc, El a fost crezut om; dar că în realitate El nu Şi-a însuşit nimic din firea omenească, ci doar cei care-L vedeau credeau că El primise firea omenească.

9. În ceea ce priveşte pe discipolii lui Arie şi ai lui Eunomie, ei spuneau că Domnul nostru a luat un trup omenesc, dar nu şi un suflet omenesc: El avea în loc de suflet, spun ei, firea dumnezeiască. Şi ei coboară firea dumnezeiască a Fiului unic până la atâta, că spun că El a decăzut din măreţia Sa naturală şi săvârşeşte acţiunile sufletului (omenesc), închizându-Se în acest trup omenesc şi făcând totul pentru a-l face pe acesta să subziste. În consecinţă, dacă Dumnezeirea Sa ţine loc de suflet, El nu a avut nici foame, nici sete, nici nu a obosit, nici nu avea nevoie de hrană; întrucât toate acestea se întâmplă cu trupul din cauza slăbiciunii lui şi pentru că sufletul nu este capabil să satisfacă cele de care are nevoie trupul decât cu ceea ce el posedă după legea (νόμος) firii pe care Dumnezeu i-a dăruit-o.

Însă sufletul are nevoie ca trupul să fie perfect întru totul pentru a-l putea face să subziste, or, dacă trupului îi lipseşte ceva, sufletul nu numai că nu-l poate ajuta cu nimic, dar el însuşi este învins de slăbi-

ciunea trupului şi, împotriva voii sale, este constrâns să-l părăsească. Pe când, dacă Dumnezeirea îndeplinea rolul sufletului, în chip necesar ea îndeplinea şi rolul trupului, şi atunci trebuie socotit adevărat cuvântul ereticilor rătăciţi – care neagă că Fiul a luat un trup şi că numai în aparenţă (σχήματι) este văzut aşa (cu trup) ca îngerii: că Domnul nostru nu era om decât după aspect (aparenţă), fără a avea în vreun fel firea omenească.

Desigur, Dumnezeirea este în stare să îndeplinească orice rol şi să facă aşa ca cei ce văd să creadă că văd «un om»; în acest fel a văzut Avraam pe îngeri prin voinţa lui Dumnezeu. Însă dacă firea Sa dumnezeiască era capabilă de toate acestea, nu mai trebuia, oare, ca El să ia firea omenească – cea care avea nevoie de harul mântuirii, care vine de la Dumnezeu? Iar dacă, după părerea ereticilor, Dumnezeirea însăşi a ţinut locul (τάξις) firii omeneşti, atunci era inutil să mai ia un trup, întrucât Dumnezeirea era în stare de toate.

10. Dar nu aceasta a vrut Dumnezeu. Ci El a vrut să se îmbrace în omul care era căzut şi să-l ridice pe el – cel compus dintr-un trup şi dintr-un suflet nemuritor şi raţional – pentru ca «aşa cum printr-un om a intrat păcatul în lume – şi prin păcat moartea –, tot astfel moartea a trecut în toţi oamenii prin aceea că toţi au păcătuit. Dar cu greşeala nu e aşa cum e cu harul; că dacă cei mulţi au murit prin greşeala unuia, cu mult mai mult harul lui Dumnezeu şi darul Lui au prisosit asupra celor mulţi prin harul unui singur Om, Iisus Hristos» (*Rm* 5, 12, 15); şi pentru «că de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om a venit şi învierea morţilor. Că după cum toţi mor în Adam, tot aşa toţi vor învia întru Hristos» (suntem făcuţi vii), după mărturia Fericitului Pavel (*1 Co* 15, 21–22).

Aşadar, Fiul nu trebuia să-şi însuşească numai un trup, ci şi un suflet nemuritor şi raţional. Şi nu moartea trupului era cea pe care trebuia s-o desfiinţeze El, ci mai degrabă moartea sufletului, care este păcatul; căci, întrucât «printr-un om a intrat păcatul în lume» – după cuvântul Fericitului Pavel, «şi, prin păcat, moartea» (*Rm* 5, 12) – se cuvenea ca mai întâi să fie înlăturat păcatul, care a fost cauza morţii, şi apoi – odată cu el – să fie desfiinţată moartea. Iar dacă păcatul nu a fost înlăturat, în chip fatal noi rămânem muritori şi în starea de schimbabilitate în care ne aflăm noi păcătuim, şi dacă noi păcătuim,

noi vom fi din nou pasibili de pedeapsă şi din nou se va înstăpâni autoritatea morţii.

11. Pe drept cuvânt deci, înainte de orice, era nevoie de desfiinţarea păcatului, întrucât după desfiinţarea păcatului nu mai poate fi loc de intrare pentru moarte. Or, este evident că înclinarea spre păcat îşi are începutul în voinţa sufletului, pentru că, chiar la Adam, sufletul a fost cel dintâi care a primit sfatul de rătăcire, şi nu trupul: căci nu trupul a fost cel pe care Satan l-a convins prin pofta de bunuri sublime să fie de acord cu el şi să se îndepărteze de Dumnezeu şi să ia ca seducător pe cel care-l ajutase. Şi Adam a încălcat porunca lui Dumnezeu şi, după sfatul lui Satan, a preferat ceea ce era împotriva poruncii lui Dumnezeu. Aceste lucruri nu trupul trebuia să le cunoască, ci sufletul său care a poftit măreţia făgăduită; sufletul a primit sfatul celui viclean şi a pierdut bunurile pe care le poseda.

Aşadar, Hristos trebuia să-Şi însuşească nu numai trupul, ci şi sufletul; ba chiar, mai întâi sufletul trebuia însuşit şi apoi, din pricina lui, şi trupul. Căci, dacă din păcat vine moartea – or, moartea este stricăciunea trupului – păcatul trebuia să fie desfiinţat mai întâi şi apoi, cu el, moartea, întrucât numai astfel trupul avea să fie liberat de moarte şi de stricăciune. Or, aceasta devenea cu putinţă dacă Hristos făcea mai întâi sufletul neschimbător şi-l elibera de înclinările păcatului, pentru că, dobândind statornicia, noi am fi eliberaţi de păcat, iar prin desfiinţarea morţii, şi prin faptul că moartea este desfiinţată, trupul nostru poate rămâne trainic şi nestricăcios.

12. Dacă sufletul nu săvârşea decât acele păcate care pornesc din pasiunile trupului, poate ar fi fost de ajuns ca Domnul nostru să ia numai trupul pentru a salva sufletul de păcat; dar întrucât sufletul este cel care naşte cele mai numeroase şi ruşinoase dintre păcate, şi în primul rând păcatul care l-a făcut să se asocieze cu Satan, adică mândria, despre care Fericitul Pavel zice: «orbit de trufie, să cadă în osânda diavolului» (*1 Tim* 3, 6).

De fapt, prin acest cuvânt, Apostolul ne învaţă că oricine cade în mândrie este asociat lui Satan în pedeapsă, pentru că el a primit în sufletul său aceeaşi pasiune pe care Satan, cu toate că este netrupesc, o posedă prin răutatea conştiinţei sale, este deci în chip evident sigur că sufletul are nevoie de mult mai multă grijă de a fi eliberat de căderi

şi salvat şi de pasiunile trupului, care, prin puterea pe care o posedă, sunt în stare să-l domine.

13. Şi Sfântul Apostol Pavel mărturiseşte în favoarea cuvântului nostru, când enumeră relele spre care sunt antrenaţi şi către care se pleacă oamenii pe care Hristos vine în această lume să-i mântuiască, zicând: «Şi aşa cum ei n-au încercat să-L păstreze pe Dumnezeu în cugetele lor, tot aşa şi Dumnezeu i-a lăsat la mintea lor cea fără judecată, să facă ceea ce nu se cade, plini fiind de toată nedreptatea, de desfrânare, de viclenie, de lăcomie, de răutate; plini de invidie, de ucidere, de ceartă, de înşelăciune, de purtări de rele; bârfitori, pârâtori, urâtori de Dumnezeu, ocărâtori, semeţi, trufaşi, lăudăroşi, născocitori de rele, nesupuşi părinţilor, nesocotiţi, călcători de cuvânt, lipsiţi de iubire, lipsiţi de milă» (*Rm* 1, 28–31). Toată lumea, cu mult înainte de cuvântul nostru, are certitudinea sigură a acestui fapt şi că multe din aceste lucruri nu aparţin facultăţilor trupului, ci că aparţin numai voinţei sufletului. Căci răutatea, ciuda, pizma, cearta, înşelăciunea, înclinarea la rău cu mândria şi mărirea deşartă şi priceperea la rău, nesupunerea faţă de părinţi, lipsa de dragoste, de credincioşie, de milă, toate acestea, în chip evident, pornesc din suflet.

14. Era necesar deci ca Domnul nostru să ia sufletul pentru ca acesta să fie salvat mai întâi de păcat şi prin harul lui Dumnezeu să ajungă la statornicie, prin care sufletul domină şi pasiunile trupului. De fapt, când păcatul este desfiinţat şi nu mai are intrare în sufletul devenit statornic, în chip necesar, după aceasta este desfiinţată şi orice formă (σχῆμα) de pedeapsă şi este nimicită şi moartea. Şi în acest fel va rămâne trupul – devenit străin morţii – gata de a lua parte la nemurire.

Acest lucru îl confirmă şi Sfântul Apostol Pavel, când zice: «Drept aceea, nicio osândă nu este acum pentru cei ce sunt în Hristos Iisus. Fiindcă legea (νόμος) duhului vieţii în Hristos Iisus m-a eliberat din legea păcatului şi a morţii» (*Rm* 8, 1–2). Într-adevăr, el spune că a fost desfiinţată orice sentinţă de moarte şi orice condamnare pentru cei care au crezut în Hristos, pentru că ei au devenit străini de obiceiurile mortalităţii şi că ei au primit Duhul nemuririi! (şi că odată cu nemurirea, ei au dobândit şi statornicia) şi că au fost eliberaţi cu desăvârşire de păcat şi mortalitate.

15. Prin urmare, este o mare nebunie să nu recunoşti că Hristos a luat sufletul; şi este şi mai nebun cel care spune că El a luat raţiunea (νοῦς) omenească, întrucât zice, de asemenea, sau că El nu a luat sufletul, sau că a luat sufletul, dar nu sufletul omenesc, ci sufletul neraţional, care face animalele şi brutele să trăiască. Or, sufletul omenesc diferă de sufletul animalelor numai prin aceea că sufletul animalelor nu are ipostază (ὑπόστασις) proprie, ci intră în compoziţia însăşi a animalului şi nu are existenţa sa separată prin care el subzistă, şi că după moartea animalului se crede că (sufletul neraţional) nu mai există. De asemenea, se spune că sângele animalelor este sufletul lor, întrucât în timp ce sângele animalelor se scurge, piere şi ceea ce este numit suflet, adică ceea ce înainte de moartea animalului se credea că există în ipostaza şi în facultăţile animalelor.

În privinţa oamenilor nu este aşa: căci sufletul există în ipostaza sa proprie, şi că este cu mult mai presus faţă de trup, întrucât trupul este muritor şi primeşte viaţa de la suflet; şi că trupul moare, se descompune, dacă se întâmplă ca sufletul să plece din trup. În timp ce sufletul, părăsind trupul, rămâne indestructibil şi trăieşte permanent în ipostaza sa, pentru că este nemuritor şi pentru ca nu poate primi nimic în chip firesc de la oameni. «Nu vă temeţi de cei ce ucid trupul, dar sufletul nu pot să-l ucidă; ci mai degrabă temeţi-vă de acela care poate ca şi sufletul şi trupul să le piardă în gheenă» (*Mt* 10, 28); desigur, acest cuvânt ne învaţă în chip lămurit că trupul poate muri, pentru că este muritor prin fire, în timp ce sufletul rămâne nemuritor, pentru că în chip firesc el nu poate suferi nicio stricăciune din partea oamenilor.

16. Aşadar, este o mare diferenţă între sufletul oamenilor şi sufletul animalelor; căci sufletul animalelor este fără raţiune şi n-are ipostază proprie, în timp ce sufletul oamenilor este nemuritor şi, în chip necesar, se crede că este şi raţional. Cine deci va fi atât de nebun şi lipsit de minte (νοῦς) omenească, încât să spună că sufletul unui om este fără cunoaştere şi fără raţiune? În afară de cazul când vrea să devină un nou învăţător al unui lucru care nu există în lume: că ar putea exista şi o fire nemuritoare care trăieşte o viaţă nepieritoare, dar cu toate acestea este fără şi raţiune. Ceea ce nu poate exista. De fapt,

orice este nemuritor prin firea sa şi are o viaţă nepieritoare, este într-adevăr şi capabil să cunoască şi este dotat cu raţiune.

17. Însă Fericiţii noştri Părinţi ne-au pus în gardă asupra tuturor acestora, zicând: «Care S-a întrupat şi S-a făcut om», ca noi să credem că un om desăvârşit a fost cel pe care l-a asumat şi în care a rămas Dumnezeu Cuvântul, Care a fost perfect în toate după firea omenească, stare care rezultă dintr-un trup muritor şi dintr-un suflet raţional, căci El «pentru om şi pentru mântuirea lui S-a coborât din cer». Ei au spus pe bună dreptate că El a asumat un om asemenea celor dintre care acesta a fost luat; căci omul pe care El l-a asumat, fiind asemenea lui Adam care a introdus păcatul în lume, desfiinţa păcatul prin ceea ce era de aceeaşi fire cu el. Şi El S-a îmbrăcat într-un om asemenea lui Adam, care, după ce păcătuise, primise o sentinţă de moarte, ca păcatul şi moartea să fie desfiinţate din noi printr-o fiinţă asemănătoare.

18. Cuvântul «vine stăpânitorul acestei lumii şi el întru Mine n-are nimic» (*In* 14, 30) ne face să cunoaştem că aşa este cauza învierii Sale din morţi. Căci, după cuvântul Fericitului Pavel (*Rm* 3, 9–23; 5, 12 ş.u.), Satan având stăpânia morţii din cauza păcatului inerent în noi, totdeauna prevala moartea şi, în acest fel, fiind robi ai păcatului, noi nu aveam nicio speranţă de eliberare: harul lui Dumnezeu a păstrat liber de păcat pe omul în care s-a îmbrăcat, pentru noi, Dumnezeu. A intervenit Satan şi, prin înşelăciunea sa, el a excitat pe toţi iudeii împotriva Domnului nostru întrupat şi a adus asupra Lui moartea ca asupra unui om. Şi pentru că Satan nu poseda prin niciun fel de păcat ceva pentru care să supună la moarte pe Hristos Domnul nostru, Acesta a acceptat moartea pe care pe nedrept uzurpatorul Satan o adusese asupra Lui. Dar Hristos a arătat lui Dumnezeu că nu avea niciun păcat şi că El fusese supus împotriva dreptăţii la pedeapsa cu moartea, şi a primit cu uşurinţă desfiinţarea pedepsei, a înviat din morţi prin puterea dumnezeiască, a meritat viaţa nouă şi de nedescris şi a făcut ca acest har să fie comun întregului neam omenesc.

Pentru aceasta a zis Domnul nostru: «vine stăpânitorul acestei lumii şi el întru Mine n-are nimic» (*In* 14, 30); iar în altă parte zice: «Acum este judecata acestei lumi; acum stăpânitorul (ἄρχων) acesteia va fi aruncat afară. Iar Eu, când mă voi înălţa de pe pământ, pe toţi îi voi trage la Mine» (*In* 12, 31–32). Prin cele spuse în primul text,

Domnul nostru ne arată că, într-adevăr, Satan nu are niciun motiv just pentru a-L supune la moarte; prin cele spuse în al doilea text, care se prezintă ca o judecată împotriva uzurpatorului, ne arată că îl va condamna şi îl va arunca din autoritatea sa abuzivă, şi că El însuşi, fiind pus în stăpânirea acestor bunuri excelente, va face părtaşi la slava Sa pe toţi oamenii.

19. Fericiţii noştri Părinţi au spus: «Care S-a întrupat», de asemenea, pentru ca voi să înţelegeţi că El a asumat un om desăvârşit; căci aceasta a fost aşa nu numai pentru înfăţişarea (aspectul) Sa, cum s-a crezut, ci pentru că El a avut în realitate firea omenească. Şi, precum, se crede, El nu a luat numai un trup, ci a luat omul întreg, compus din trup şi din suflet nemuritor şi raţional.

El a asumat pentru mântuirea noastră omul şi prin aceasta a înfăptuit mântuirea pentru viaţa noastră. Iar acest om a fost îndreptăţit şi fără pată prin puterea Sfântului Duh, cum zice Fericitul Pavel: «îndreptăţit în Duh» (*1 Tim* 3, 16) şi încă: «cel ce fără prihană prin veşnic Duh I s-a adus lui Dumnezeu» (*Evr* 9, 14) şi, primind moartea după legea (νόμος) oamenilor, a înviat din morţi, pentru că era fără păcat, prin puterea Duhului Sfânt şi a meritat viaţa nouă în care sunt constante voinţele sufletului; iar trupul Său El îl face nemuritor şi nestricăcios, şi în acest fel ne face pe toţi părtaşi la făgăduinţele Sale. Iar ca arvună a făgăduinţelor Sale, El ne-a dat pârga Duhului, ca noi să avem o credinţă tare în lucrurile ce vor veni: «Iar Cel ce-n Hristos ne întăreşte pe noi împreună cu voi şi ne-a uns este Dumnezeu, Care Şi-a şi pus pecetea pe noi şi a dat arvuna Duhului în inimile noastre» (*2 Co* 1, 21–22).

20. Aşadar, şi noi aşteptăm să devenim nemuritori şi nestricăcioşi la învierea din morţi, când păcatul nu va mai avea intrare în noi. Despre care lucru mărturiseşte Fericitul (Pavel), când zice: «Căci trebuie ca fiinţa aceasta stricăcioasă să se îmbrace în nestricăciune şi fiinţa aceasta muritoare să se îmbrace în nemurire. Iar când fiinţa aceasta stricăcioasă se va îmbrăca în nestricăciune şi fiinţa aceasta muritoare se va îmbrăca în nemurire, atunci va fi cuvântul care este scris: Înghiţitu-s-a moartea-ntru biruinţă. Unde-ţi este, moarte, biruinţa? Moarte, unde-ţi este boldul? Iar boldul morţii este păcatul, iar puterea păcatului este legea» (*1 Co* 15, 53–56).

Adică, se spune că atunci când noi vom fi înviați din morți, devenind nemuritori şi nestricăcioşi, şi când firea noastră va fi primit statornicia, noi nu vom mai putea păcătui; iar când noi vom fi eliberați de păcat, noi nu vom avea nevoie de Lege. Căci ce nevoie va mai avea de Lege firea care va fi eliberată de păcat şi nu va mai fi capabilă să se încline spre rău?

21. Şi era firesc ca, după aceasta, Fericitul Pavel să spună: «Dar să-I dăm mulțumire lui Dumnezeu, Care ne-a dat biruința prin Domnul nostru Iisus Hristos!» (*1 Co* 15, 57) ca să ne învețe că Dumnezeu a fost pentru noi cauza oricărui bine şi că El ne-a dat biruința asupra a tot ce este potrivnic, fie moarte, fie păcat, sau orice alt rău ce ni s-ar întâmpla; El s-a îmbrăcat, pentru noi, în Domnul nostru Iisus, omul, şi prin învierea din morți L-a făcut să treacă la viața nouă şi L-a făcut să şadă la dreapta Sa; iar nouă ne va da prin harul Său, părtăşie cu El, atunci când, într-adevăr, după cuvântul Fericitului Pavel, «va schimba trupul nostru de smerenie spre a-l face după chipul trupului Său de slavă» (*Flp* 3, 21).

Însă pentru că multe sunt cuvintele Fericiților noştri Părinți în legătură cu întruparea Domnului nostru, noi punem capăt învățăturii de astăzi şi înălțăm laudă Tatălui şi Fiului şi Duhului Sfânt, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A ŞASEA

1. V-am explicat cum s-au exprimat Fericiții noştri Părinți, inspirându-se din Sfintele Scripturi, despre întruparea Domnului nostru în Simbolul de credință pe care l-au redactat şi pe care apoi ni l-au transmis. A fost nevoie să vă vorbim pe larg pentru ca voi să înțelegeți în chip desăvârşit sensul cuvântului lor; şi s-ar fi putut spune şi mai mult pentru a stabili adevărul şi a înlătura cuvintele viclene ale ereticilor. Însă pentru voi, care aveți bunăvoința pietății, este de ajuns cât s-a spus. Căci, într-adevăr pentru o conştiință îndărătnică, oricât de multe cuvinte s-ar spune, e lucru fără folos; în timp ce pentru cei ce au bunăvoință sunt de ajuns puține cuvinte pentru a demonstra adevărul, când cuvintele sunt scoase din mărturia Sfintelor Scripturi. Cu ajutorul harului dumnezeiesc, să trecem la explicarea în continuare a ceea ce se spune în Simbolul de credință.

După ce au zis: «Care pentru noi oamenii, şi pentru a noastră mântuire, S-a coborât din cer şi S-a întrupat şi S-a făcut om», Părinții au adăugat: «Care s-a născut din Fecioara Maria şi a fost răstignit în vremea lui Ponțiu Pilat». Ei ar fi putut spune multe lucruri care s-au petrecut între timp – precum că «L-a înfăşat şi L-a culcat în iesle» (*Lc* 2, 7), că a fost «născut din femeie, născut sub Lege» (*Ga* 4, 4), că «a venit Iisus din Galileea la Iordan, către Ioan, ca să fie botezat de către acesta» (*Mt* 3, 13) şi că a fost exemplu de viață evanghelică şi alte multe lucruri de acest fel – dacă ar fi vrut să ne istorisească tot ceea ce ne învață Sfintele Scripturi despre El.

2. Şi toate acestea El le-a făcut pentru mântuirea noastră: El a păzit întocmai legea (νόμος) firii pentru noi, întrucât El trebuia să transforme firea noastră; El a păzit de asemenea cu strictețe Legea lui Moise pentru a plăti Legiuitorului datoria în locul nostru; El S-a prezentat să Se boteze pentru a da modelul (τύπος) harului botezului nostru; El a dat tuturor prin viața Lui Însuşi un exemplu într-adevăr desăvârşit

de viață evanghelică; și după toate acestea El s-a dat spre răstignire și moarte «Cel din urmă vrăjmaș care va fi nimicit este moartea» (*1 Co* 15, 26) și să înfățișeze în chip limpede viața nouă și nemuritoare.

Părinții noștri au purtat însă grijă să spună foarte pe scurt toate lucrurile, pentru ca ele să fie ușor de înțeles de către cei ce le ascultă. Noi putem afla fiecare în aceste lucruri în Sfânta Scriptură și le putem învăța de acolo; însă toate aceste lucruri, Fericiții noștri Părinți le-au înfățișat pe scurt când au redactat Simbolul de credință. Astfel, ei au spus: «Care S-a născut din Fecioara Maria și a fost răstignit în vremea lui Ponțiu Pilat» înfățișând doar începutul și sfârșitul iconomiei înfăptuite pentru noi: Căci începutul întregului har a fost naşterea Sa din Fecioara Maria, iar sfârșitul a fost răstignirea, întrucât Părinții numesc Cruce pătimirea și tot ce a avut loc în timpul pătimirii, și totul a fost cuprins într-un singur cuvânt: Crucea. Pentru că prin Cruce a venit moartea, iar prin moarte a venit viața cea nemuritoare, după cum spune și Fericitul Pavel: «Căci cuvântul crucii nebunie este pentru cei ce pier; dar pentru noi, cei ce ne mântuim, este puterea lui Dumnezeu» (*1 Co* 1, 18), și încă: «deși a fost răstignit în virtutea slăbiciunii, El, dimpotrivă, este viu în virtutea puterii lui Dumnezeu» (*2 Co* 13, 4). El ne învață că învățătura Crucii este o putere a lui Dumnezeu pentru cei care trăiesc, pentru că prin ea El a desființat moartea și a dat exemplul vieții noi.

3. Oprindu-se deci la începutul și la sfârșitul (iconomiei), Fericiții noștri Părinți, în scurtimea Simbolului de credință, înțeleg că odată cu aceasta ne-au transmis pentru instruirea celor ce vor să cunoască adevărul și tot ce s-a întâmplat între început și sfârșit.

Desigur, Părinții nu au gândit că firea dumnezeiască a Fiului unic a fost născută dintr-o femeie, ca și când din acest moment ea (firea dumnezeiască) și-ar fi luat începutul; căci firea dumnezeiască – despre care ei au spus «că a fost născută din Tatăl Său mai înainte de toți vecii și care din toată veșnicia este născută din El și există împreună cu El» – nu a avut începutul său din Fecioara Maria. Însă Sfinții Părinți au urmat Sfintele Scripturi care vorbesc în chip diferit despre cele două firi, învățând o singură persoană (πρόσωπον) din pricina unirii depline care a avut loc și de teamă ca cineva să nu-și închipuie că ei (Sfinții Părinți) ar fi împărțit, unirea desăvârșită care a avut loc

între ceea ce a fost asumat şi ceea ce a asumat. Căci dacă această unire ar fi fost desfiinţată, ceea ce a fost asumat nu mai apare ca nimic altceva decât ca un om ca noi. Pentru aceasta Sfintele Scripturi proclamă cei doi termeni (despre cele două firi) ca despre un singur Fiu, ca să facă să fie cunoscută, în însăşi mărturisirea de credinţă, slava Fiului unic şi, totodată, mărirea omului în care S-a îmbrăcat.

4. Într-adevăr, Fericitul Pavel, după ce a spus: «ai cărora sunt părinţii şi din care», a adăugat «după trup, e Hristos» (*Rm* 9, 5) ca să facă deosebire între firi. El nu ne face să înţelegem că Hristos Cel născut din iudei după trup ar fi firea Dumnezeirii Celui Unul-Născut, şi nici că el ar acorda acest nume lui Dumnezeu Cuvântul – Care «la început era la Dumnezeu» şi Care din toată veşnicia «Care este în sânul Tatălui» (*In* 1, 18) – ci, că el acordă acest nume formei de om pe care El o asumase. Or, de teamă ca prin acest nume şi prim acest adaos (că firea omenească a fost asumată dintre iudei) să nu fie înjosită slava lui Hristos (Care este om prin fire şi S-a născut între oameni şi că prin această fire nu are nimic mai mult), Apostolul Pavel spune mai departe: «Care este Dumnezeu mai presus de toate, pentru a arăta slava lui Hristos, care vine de la Dumnezeu Cuvântul, Care Şi-a asumat şi a unit firea omenească cu Sine, Care este cauza şi stăpânul tuturor».

Şi din cauza acestei uniri depline pe care o are acest om cu Dumnezeu Fiul, toată creaţia îl cinsteşte şi îl adoră. Neîndoielnic că Fericitul Pavel ar fi putut zice: «în Care este Dumnezeu mai presus de toate», dar el a lăsat la o parte această formulă şi a zis: «El care este Dumnezeu mai presus de toate», din cauză unirii depline a celor două firi. Căci, nu pentru că El s-a născut dintre iudei după trup, Apostolul Pavel a crezut că El este Dumnezeu mai presus de toate, şi că firea omenească este cea despre care el mărturisea că este cauza a toate şi în chip normal şi stăpân a toate. Ci că prin «Hristos în trup» el recunoştea forma de om pe care El o asumase, şi pe Cel care asumase această formă el Îl numea «Dumnezeu mai presus de toate».

Or, Apostolul Pavel vorbeşte de aceste două lucruri în acelaşi timp pentru a indica deosebirea firilor. Căci nu există nimeni care, spunând: «Cel care s-a născut dintre iudei după trup», să declare că în chip firesc (prin aceasta) el este Dumnezeu; şi nici cineva care, spunând «Dumnezeu mai presus de toate» să creadă că Acesta S-a născut

ca Dumnezeu dintre iudei. Însă prin faptul că Apostolul spune aceste lucruri în acelaşi timp, el ne face să cunoaştem unirea deplină între Cel ce a asumat şi ceea ce a fost asumat; încât, odată cu deosebirea firilor, el indică de asemenea tuturor demnitatea şi mărirea pe care omul asumat le-a obţinut prin aceasta unire cu Dumnezeu Care l-a asumat.

5. După cum acelaşi Apostol zice când scrie filipenilor: «Cel ce dintru-nceput fiind în chipul lui Dumnezeu a socotit că a fi El întocmai cu Dumnezeu nu e o prădare, dar S-a golit pe Sine luând chip de rob, devenind asemenea oamenilor şi la înfăţişare (σχῆμα) aflându-se ca un om» (*Flp* 2, 6–7). Şi aici Apostolul face evidentă deosebirea firilor, că una este chipul lui Dumnezeu şi alta chipul de rob; că una a asumat şi că alta a fost asumată, şi că Cel care a asumat devine în cel care a fost asumat: în chip de om; însă cel care a fost asumat era în adevăr chip de om în care se afla Cel care l-a asumat. Iar Cel care a asumat – nefiind om, ci fiind prin fire necorporal şi necompus – ia chip de rob, formă care avea în chip natural trup şi era compus; căci după legea (νόμος) trupului omenesc, El a devenit om. Şi în acest fel El s-a ascuns în timpul cât a fost în lume: a vorbit cu oamenii încât toţi care îl vedeau că trăieşte ca un om şi nu ştiau nimic altceva, gândeau că El era un om obişnuit.

Spunând acestea şi făcând evidentă deosebirea firilor (prin faptul că una este chip al lui Dumnezeu şi alta chip de rob, că aceasta a asumat şi că aceea a fost asumată), Apostolul ne-a învăţat despre firea omenească în care era Domnul nostru şi, ca urmare, spune ceea ce convenea firii omeneşti pe care o asumase: «S-a smerit pe Sine făcându-Se ascultător până la moarte – şi încă moarte pe cruce! Pentru aceea, şi Dumnezeu L-a preaînălţat şi I-a dăruit Lui nume care-i mai presus de orice nume, pentru ca-ntru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cereşti, al celor pământeşti şi al celor dedesubt, şi să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu-Tatăl» (*Flp* 2, 8–11).

6. Căci nu firea dumnezeiască a fost cea care a primit moartea, ci în chip sigur omul asumat ca templu de către Dumnezeu Cuvântul. Cel care a fost asumat a fost distrus şi l-a înviat Cel care îl asumase. Şi, după răstignire, nu firea dumnezeiască a fost înviată, ci templul

asumat: «Şi a înviat din morţi şi S-a suit la ceruri şi şade de-a dreapta Tatălui». Şi nu firii dumnezeieşti – care este cauza a toate – i s-a făcut darul de a fi adorată de către toţi («ca tot genunchiul să se plece înaintea ei»), ci această adorare a fost acordată chipului de rob, care prin firea sa nu poseda această adorare.

Fiind evident şi sigur că aceasta s-a spus despre firea omenească, acum el o spune prin comunicare despre firea dumnezeiască, pentru ca acest cuvânt să surprindă şi să fie perceput de cei ce ascultă. Că toţi o adoră întrucât este mai presus decât firea omenească, trebuie înţeles că aceasta a fost spus ca despre una singură, încât să se creadă că acest cuvânt a fost spus ca urmare a unirii depline între cele două firi. De fapt, Apostolul face limpede cunoscut de unde a putut primi o astfel de cinste ceea ce a fost asumat: de nicăieri decât din partea firii dumnezeieşti a Celui care a asumat-o şi a rămas în ea.

7. Într-un fel analog au făcut şi Fericiţii Părinţi în redactarea Simbolului de credinţă.

Mai întâi în legătură cu firea dumnezeiască a Fiului unic, ei ne învaţă că «El este din Tatăl mai înainte de toţi vecii şi El a fost născut din firea Tatălui, nu făcut» şi că «El este Dumnezeu adevărat şi de o fiinţă cu Dumnezeu», pentru că este născut din Tatăl Său.

Şi după ce ne-au învăţat aceasta despre Dumnezeirea Fiului unic, Sfinţii Părinţi au trecut la învăţătura despre iconomia întrupării Sale şi au spus că «pentru noi, oamenii, şi pentru a noastră mântuire S-a coborât din cer şi S-a făcut om» asemenea nouă, pentru a înfăptui mântuirea întregului Său neam. Şi ei au învăţat tot ceea ce se referă la firea omenească, prin care Dumnezeu a vrut să fie înfăptuită iconomia Sa cu privire la noi; şi ca cel care pentru a noastră mântuire a fost asumat să ia asupra Sa tot ceea ce este obişnuit oamenilor şi să merite desăvârşirea şi să devină pentru noi, prin asocierea noastră cu El, pricina tuturor bunurilor.

Sfinţii Părinţi au spus aceasta la un loc, în deplin acord cu gândirea Scripturilor. Aceste lucruri omeneşti nu au fost în chip normal înfăptuite din partea lui Dumnezeu, ci – din pricina unirii depline cu El – ei vorbesc despre aceste lucruri omeneşti ca să fie crezute şi lucrurile de măririle spuse despre El, lucrurile care I-au revenit după pătimirea Sa şi care sunt mai presus de firea omenească, încât toată

lumea să convină şi să înveţe că firea dumnezeiască a îmbrăcat acest om şi că, drept urmare a unirii cu firea dumnezeiască, omul a primit atât de mare cinste şi mărire.

8. Nenumărate lucruri, după cum am spus, I s-au întâmplat după legea (νόμος) oamenilor, lucruri pe care le putem cunoaşte din Evanghelie. Într-adevăr, El a fost înfăşat în scutece după naştere şi aşezat într-o iesle; a primit tăierea-împrejur după Lege, a urcat la Templu după porunca lui Moise, şi a apărut în faţa Domnului; El a făcut toate acestea în timp ce creştea cu vârsta, în înţelepciune şi har, fiind supus părinţilor Săi, şi se comporta întocmai după toată dreptatea Legii. Apoi, El S-a prezentat la Botez, pentru a ne transmite prin acesta legământul (διαθήκη) nou, ca exemplu (τύπος); s-a supus ispitirilor lui Satan, a luat asupra Sa oboseala călătoriilor şi cu multă purtare de grijă a adus lui Dumnezeu rugăciunea Sa. Pe scurt spunând, El a dus o viaţă cu totul evanghelică, plină de oboseală şi de sudoare, a dovedit marea Sa răbdare faţă de cei care-I făceau nedreptate; în sfârşit, El S-a dăruit morţii pe Cruce, pentru ca prin ea să distrugă moartea, prin învierea Lui din morţi.

9. Fericiţii noştri Părinţi au lăsat toate acestea la o parte şi au zis: «Care S-a născut din Fecioara, Maria şi a fost răstignit în vremea lui Ponţiu Pilat», întrucât una constituie începutul, iar cealaltă sfârşitul iconomiei Sale pentru noi; şi între aceste două extreme Sfinţii Părinţi au înţeles toate lucrurile care, după cum arată Evanghelia, au avut loc între ele.

Aşadar, S-a născut din Fecioara Maria, ca un om supus legii (νόμος) oamenilor, şi S-a născut dintr-o femeie, aşa cum spune Apostolul Pavel: «dar când a venit plinirea vremii, Dumnezeu L-a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub lege, ca pe cei de sub lege să-i răscumpere, ca să dobândim înfierea» (*Ga* 4, 4–5). Or, prin cuvântul «născut din femeie», Apostolul arată că El, după legea omenească, a intrat în (această) Lume printr-o femeie; şi că prin cuvântul «născut sub lege, ca pe cei de sub lege să-i răscumpere, ca să dobândim înfierea», Apostolul arată că El a plătit pentru noi Legiuitorului datoria după dreptate şi că pentru noi el a obţinut viaţa.

10. Pentru că El a devenit după fire ca unul dintre noi, în chip necesar El a plătit datoria pentru rasa Sa (γένος), neamul omenesc al

Său, căci se cădea ca El, din pricina comunității de fire, să fie Cel care să săvârșească aceasta de fapt; și noi am fost mântuiți în chip drept prin slujirea Lui de rob, din pricina libertății pe care El ne-a acordat-o prin harul Său.

Faptul că nu a fost zămislit printr-un om, ci de la Duhul Sfânt a luat ființă în sânul maicii Sale, este în afara firii omenești; însă cuvântul că S-a «născut din femeie» este spus pentru a ne arăta că El a luat ființă și s-a născut din firea femeii, după legea naturii. Într-adevăr, unul din aceste două lucruri S-a înfăptuit într-un chip nou, iar altul după legea firii; iar primul din aceste lucruri – cel care a fost înfăptuit într-un chip nou – nu introduce ceva de caracter nou în natură: Eva, de asemenea, a fost făcută din Adam; or, ea este de origine diferită de cea a tuturor oamenilor: a primit ființa nu prin unire conjugală, ci dintr-o simplă coastă. Desigur, ea poseda o comuniune de fire cu Adam, întrucât ea primise prin el principiul existenței sale.

În acest fel trebuie să înțelegem ceea ce este nou în legătură cu Hristos, Domnul nostru: că El a luat ființă dintr-o femeie, fără unire cu bărbatul ei, ci prin puterea Duhului Sfânt; că El participă la firea omenească prin faptul că este din firea Mariei; pentru aceasta El și este numit «urmașul lui David și al lui Avraam», întrucât prin firea Sa, El este din neamul (γένος) lor. Astfel zice Fericitul Pavel: «Că nu îngerilor le-a supus El lumea viitoare despre care vorbim. Dar cineva a mărturisit undeva, zicând: Ce este omul, că-Ți aminteşti de el? sau fiul omului că-l cercetezi pe el» (*Evr* 2, 5–6), și mai departe: «că nu pe îngeri i-a luat El în grijă, ci pe urmașii lui Avraam» (*Evr* 2, 16), arătând prin acest cuvânt că Domnul nostru nu a asumat trup de îngeri și nici nu a făcut vreun înger căpetenie și înnoitor al creației viitoare pe care o aşteptăm; ci El a asumat un om din seminția lui Avraam, și în acest om El a înfăptuit această «iconomie» de necuprins cu mintea, și a înviat pe primul om din morți și l-a trecut în viața nemuritoare și pururea fiitoare și din el a făcut căpetenia și înnoitorul întregii făpturi, că adică trebuie socotit căpetenia creației celei noi.

Ca om, El S-a născut după legea (νόμος) firii dintr-o femeie, având fără îndoială acest lucru nou: că El singur din întreg neamul (γένος) omenesc a luat ființă într-un pântece prin Duhul Sfânt, fără împreunare cu bărbat. Cu toate acestea, tot ceea ce El înfăptuia pentru noi, se

făcea după legea (νόμος) firii noastre: El a crescut încetul cu încetul şi a ajuns la vârsta desăvârşită, împlinind întocmai şi poruncile Legii. Şi pentru că El a împlinit obligaţia noastră faţă de Lege, El a primit de la Legiuitor, ca preţ al biruinţei de a fi respectat poruncile Legii, dreptul de a atrage prin Sine asupra întregii sale rase (γένος) binecuvântarea făgăduită de Lege celor ce o vor respecta.

11. El a venit de asemenea la Botez, pentru a transmite într-un fel bine rânduit (τάξις) viaţa Evangheliei şi, în sfârşit, a primit moartea şi a desfiinţat moartea. Ar fi fost desigur simplu şi uşor pentru Dumnezeu să-L facă dintr-odată (de la început) nemuritor şi nestricăcios şi pururea fiitor, cum a devenit după înviere, însă întrucât nu era numai El singur pe care voia să-L facă nemuritor şi pururea fiitor, ci eram şi noi înşine care îi eram asociaţi în firea Sa, era nevoie, din pricina a însăşi acestei asocieri, ca El să devină pârgă pentru noi toţi, aşa cum spune Sfântul Apostol Pavel: «Ca să fie El Cel dintâi întru toate» (*Col* 1, 18). Se cade deci ca, din pricina asocierii pe care noi o avem cu El în lumea aceasta, noi să primim de asemenea participarea cu El la aceste bunuri viitoare.

Şi aşa cum, fiind născut dintr-o femeie, încet-încet El a crescut după legea oamenilor şi a ajuns adult, a fost sub Lege şi şi-a dus viaţa în conformitate cu Legea, tot aşa, prin viaţa evanghelică, El, ca om, a oferit oamenilor modelul (τύπος) de urmat. Pentru că, întrucât se cădea ca noi, care ne-am născut mai târziu, să primim credinţa în bunurile viitoare şi să credem că Hristos Domnul nostru este Mântuitorul nostru, căpetenia şi cauza a toate acestea, era nevoie ca, chiar în lumea aceasta, să rânduim obiceiurile noastre, atât cât aceasta este cu putinţă după această speranţă în cele viitoare; pentru aceasta era necesar ca El să fie căpetenia noastră; El a mers deci la Botez pentru a ne da model (τύπος) pentru botezul nostru, şi din momentul acela El S-a detaşat de toată comportarea conform Legii şi a împlinit întreaga viaţă evanghelică. Şi-a ales Apostoli, a rânduit învăţătura Legii şi a doctrinei celei noi, a arătat obiceiurile care convin doctrinei Sale, obiceiuri diferite de ceea ce învăţa Legea, şi ne-a învăţat că obiceiurile noastre, ale noastre celor ce credem, trebuie să fie asemenea cu acele obiceiuri.

12. Pentru ca şi noi, odată botezaţi, oferim privirilor o figură (τύπος) a lumii acesteia. Căci prin Botez noi murim cu El şi ca în chip (τύπος) noi înviem odată cu El; şi noi ne dedicăm a ne conduce după aceste porunci, din pricina speranţei în bunurile viitoare pe care noi le aşteptăm din învierea din morţi, pe care ne-o va da asocierea cu El. Într-adevăr, dacă în ceasul în care Hristos Domnul nostru învia din morţi, El înviase pe toţi oamenii care muriseră până atunci, noi nu am avea nicio nevoie de aceste acte. Însă întrucât în chip firesc El înfăptuieşte de fapt în El singur această reînnoire viitoare – El a înviat din morţi, trupul Său a devenit nemuritor şi sufletul Său neschimbător – era nevoie ca această lume veche şi muritoare să subziste încă, pentru ca oamenii să creadă în El, să primească, în speranţă, asocierea cu El şi viaţa viitoare. În chip necesar deci, El a plătit datoria Legii (νόμος), a mers la Botez şi a arătat exemplul obiceiurilor noi ale Evangheliei, care sunt un chip (τύπος) al lumii viitoare; în aşa fel ca şi noi, care am crezut în Hristos şi am obţinut harul botezului şi, în taina (μυστήριον) acestor rituri, am primit chipul (τύπος) lumii viitoare, să fim datori să trăim după poruncile Sale.

13. Tot aşa spune Fericitul Pavel: «Mulţumim însă lui Dumnezeu că voi, cei ce aţi fost robi ai păcatului, din inimă aţi ascultat de regula învăţăturii căreia i-aţi fost încredinţaţi» (*Rm* 6, 17), pentru a ne arăta că prin Botez noi am primit o învăţătură de viaţă nouă, care se înfăţişează ca chip al lumii viitoare, şi după care, atât cât este cu putinţă, noi ne vom dedica să trăim îndepărtându-ne de orice păcat – şi nu numai după obiceiul Legii. De fapt, iată cum am fost botezaţi: ca oameni care murim şi înviem împreună cu El, ca în chip: «Oare nu ştiţi că toţi câţi în Hristos ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat? Aşadar, prin botez ne-am îngropat cu El în moarte, pentru ca, aşa cum Hristos a înviat din morţi prin slava Tatălui, tot astfel şi noi să umblăm întru înnoirea vieţii» (*Rm* 6, 3–4).

După ce am primit harul botezului, noi devenim străini de toate faptele Legii şi intrăm ca într-o viaţă nouă: «şi voi prin trupul lui Hristos i-aţi murit legii» (*Rm* 7, 4); Apostolul spune că prin naşterea botezului voi aţi ajuns la o viaţă nouă şi aţi devenit o parte din trupul lui Hristos Domnul nostru. Noi aşteptăm să avem comuniune cu El şi, de acum înainte, El ne smulge vieţii lumii acesteia şi ne face să fim

morți pentru lume şi pentru Lege, pentru că Legea are putere asupra acestei lumi, în timp ce noi, după chipul (τύπος) botezului, am devenit străini cu totul de lumea aceasta.

14. Când Hristos Domnul nostru a împlinit toate acestea pentru noi, atunci El a mers la moarte şi a primit-o prin cruce; şi aceasta nu s-a făcut în taină, ci moartea Sa a fost văzută şi cunoscută de toți, pentru că învierea Domnului nostru a trebuit să fie proclamată întregii creații de către Fericiții Apostoli. Semnele săvârşite în chip minunat de către Duhul Sfânt au fost de ajuns pentru confirmarea mărturiilor lor; totuşi, se cădea ca moartea să fie vădită de asemenea întregii lumi, întrucât desființarea morții este învierea Lui. El a dezlegat în chip desăvârşit legăturile morții prin învierea Sa din morți, S-a urcat la ceruri şi şade la dreapta lui Dumnezeu; El este un chezaş real pentru noi, datorită asocierii noastre la moartea Sa: «pe noi, cei ce eram morți prin greşelile noastre, ne-a făcut vii împreună cu Hristos – prin har sunteți mântuiți! – şi împreună cu El ne-a sculat şi ne-a făcut să şedem întru cele cereşti întru Hristos Iisus, pentru ca-n veacurile viitoare să arate covârşitoarea bogăție a harului Său, prin bunătatea Sa față de noi întru Hristos Iisus» (*Ef* 2, 5–7).

Dar, de teamă că noi nu am crede în aceste bunuri pe care El ni le-a făgăduit – din pricina măreției lor şi că ele sunt prea înalte pentru noi – El ne-a dat ca arvună din cele viitoare pârga Duhului Sfânt. După cum zice şi Fericitul Petru: «Deci, înălțându-Se de-a dreapta lui Dumnezeu şi primind de la Tatăl făgăduința Duhului Sfânt, El L-a revărsat pe Acesta, aşa cum vedeți voi şi auziți acum» (*FA* 2, 33); el numeşte făgăduința Duhului Sfânt harul care a fost dat pentru confirmarea bunurilor ce vor veni prin Duhul Sfânt; întrucât aceste bunuri viitoare subzistă în noi prin puterea Duhului Sfânt, cum spune Fericitul Pavel că «se seamănă trup firesc, învie trup duhovnicesc» (*1 Co* 15, 44). Şi ca dovadă că printr-o astfel de credință noi vom dobândi în chip sigur aceste bunuri viitoare, El ne-a dat chiar aici, jos, pârga Duhului Sfânt, pe care noi o primim în chip de arvună, despre care Fericitul Pavel zice: «Întru El de asemenea şi voi, după ce ați auzit cuvântul adevărului, Evanghelia mântuirii voastre, şi după ce ați crezut în El ați fost pecetluiți cu Duhul cel Sfânt al făgăduinței – arvuna moştenirii noastre» (*Ef* 1, 13–14).

15. Aşa este iconomia harului pe care a înfăptuit-o Hristos Domnul nostru: pentru această iconomie noi mergem la Botez. Şi pe bună dreptate Fericiţii noştri Părinţi ne-au transmis mărturisirea de credinţă, prezentându-ne aceasta într-un rezumat, în care au inclus tot ce trebuia, zicând: «Care S-a născut din Fecioara Maria şi a fost răstignit în vremea lui Ponţiu Pilat».

Socotesc însă că cele ce am spus, depăşesc măsura cuvenită. Aceste noţiuni asupra iconomiei harului lui Hristos ne-au fost transmise în aceşti termeni, de teama ca voi să nu primiţi o învăţătură imperfectă. Şi pentru ca noi să nu vă fi dat o sarcină prea mare prin mulţimea cuvintelor, să lăsăm pentru altă zi cele ce trebuie spuse despre celelalte cuvinte din Simbolul de credinţă. Întrucât pentru astăzi este de ajuns, să înălţăm laudă Tatălui şi Fiului şi Duhului Sfânt, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A ŞAPTEA

1. Reîncepem a vorbi despre harul iconomiei întrupării Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos şi să vedem ce ne-au transmis Fericiţii noştri Părinţi în redactarea Simbolului de credinţă. De fapt, iată sunt trei zile de când ne întreţinem despre aceasta şi ne străduim ca voi să înţelegeţi câte puţin, pentru ca să ţineţi minte ceea ce vi s-a spus. Vom continua astăzi să vorbim, despre cele ce s-au zis, în continuare.

Într-adevăr, îndată ce Fericiţii Părinţi au început să vorbească despre iconomie, ei au indicat în primul rând pentru cine a fost înfăptuită o astfel de iconomie, spunând: «Pentru noi, oamenii». Dar au adăugat: «Şi pentru mântuirea noastră» – pentru ca să fie ştiut că acesta este scopul iconomiei; apoi au spus încă: «Care... S-a coborât din ceruri», ca sa facă înţeleasă umilirea fără margini a Fiului lui Dumnezeu în iubirea Sa faţă de noi, ca şi când ar fi repetat cuvântul Fericitului Pavel: «că El, bogat fiind, a sărăcit de dragul vostru, pentru ca voi prin sărăcia Lui să vă îmbogăţiţi» (*2 Co* 8, 9), El din înălţimea demnităţii Sale şi dintr-o aşa de înaltă mărire, S-a coborât până la neputinţa noastră. Şi pentru a ne învăţa cum S-a coborât, ei au zis: «S-a făcut om». Dar nu S-a coborât printr-o simplă providenţă, nici prin acordarea unui ajutor puternic, cum a făcut de multe ori şi cum face şi acum, ci El a asumat însăşi firea noastră, S-a îmbrăcat în ea şi a locuit în ea, şi – pentru a o face desăvârşită prin Patimă – S-a unit cu ea.

Părinţii noştri au spus aceasta pentru a face cunoscut astfel darul harului Său faţă de neamul (γένος) omenesc, că El a asumat, născându-Se din noi, omul, şi că s-a sălăşluit în el. Părinţii ne-au învăţat că El a suferit şi S-a supus la toate după legea (νόμος) firii omeneşti, pentru ca noi să înţelegem că El a fost om şi nu chip (σχῆμα) de aparenţă, ci că El a fost într-adevăr om şi că a suferit ceea ce este omenesc, în conformitate cu firea omenească. Însă de teama de a nu lungi cuvântul

lor, Părinții au lăsat toate aceste lucruri, pe care El le-a înfăptuit unul după altul, şi pe care noi le putem cunoaşte exact prin citirea Evangheliei; şi pe bună dreptate au folosit puține cuvinte, zicând: «Care S-a născut din Maria Fecioara şi a fost răstignit în vremea lui Ponțiu Pilat», pentru a include întreaga iconomie în începutul şi sfârşitul ei. După cât ținem minte, noi v-am spus că este o orânduială (νόμος) proprie Scripturilor de a indica prin menționarea Crucii întreaga iconomie a lui Hristos, întrucât prin Cruce El a ajuns la moarte; or, prin moarte El a desființat moartea şi a făcut cunoscută în chip vădit viața nouă, nemuritoare şi pururea fiitoare.

Aşadar, Fericiții noştri Părinți, cu toate că au inclus în aceşti termeni întreaga iconomie, au înțeles totuşi că erau datori să ia seama la ceea ce ei spuneau despre Patimă sau despre ceea ce s-a întâmplat după Patimă, întrucât aceasta depăşeşte toată înțelegerea omenească. Într-adevăr, de teamă ca măreția a ceea ce s-a întâmplat după Patimă să nu ducă pe ascultători la îndoială în legătură cu Patima şi ca ei să nu-şi închipuie că Patima ar fi avut loc doar în aparență (σχῆμα), ei au trebuit să ia seama la cuvântul lor pentru ca să se creadă că într-adevăr El a murit, şi pentru a arăta că moartea omenească şi toate patimile au fost desființate în învierea lui Iisus Hristos. Căci dacă Hristos a suferit moartea Lui, prin răstignirea pentru acest motiv – de a da tuturor o certitudine (evidentă despre moartea Sa), şi odată cu moartea Sa, şi despre învierea Sa, prin care a fost desființată moartea – atunci pe bună dreptate Fericiții noştri Părinți au atras atenția mai întâi asupra morții Sale şi după aceea ne-au învățat despre învierea Sa.

2. Pentru aceasta, după ce au spus: «Care a fost răstignit în vremea lui Ponțiu Pilat», ei au adăugat «Care a fost aşezat în mormânt», pentru a învăța că nu a murit numai în aparență, ci că El a murit într-adevăr de moarte omenească. Şi, bineînțeles, că după moarte trupul Său a fost aşezat în mormânt după legea (νόμος) firii omeneşti, în aceasta, Părinții au urmat învățăturii Fericitului Pavel când scria Corintenilor despre învierea din morți, amintind învierea lui Hristos Domnul nostru, întrucât învierea generală este asigurată prin învierea lui Hristos. Mai întâi, vorbind de moartea Lui, Apostolul învață că Hristos a murit şi a murit cu adevărat: pentru ca după ce avea să fie recunoscută

moartea Lui, să fie acceptate cuvintele care proclamau învierea Lui, El spune: «Căci înainte de toate v-am predat ceea ce şi eu am primit: că Hristos a murit pentru păcatele noastre, potrivit Scripturilor, că a fost îngropat şi că a înviat a treia zi, după Scripturi» (*1 Co* 15, 3–4). Or, nu fără intenţie, Apostolul a folosit acest adaos «a fost îngropat», ci pentru a dovedi că într-adevăr, după legea (νόμος) oamenilor, El a murit şi că a suferit moartea aşa cum se cuvine unei firi muritoare.

3. În acelaşi fel, Fericiţii noştri Părinţi, după ce au spus: «El a fost răstignit în vremea lui Ponţiu Pilat», pentru a învăţa că El a murit, au adăugat cuvântul «a fost îngropat», pentru ca – după predica Apostolului – să înveţe că a murit cu adevărat.

Şi aşa cum, după ce a spus: «a fost îngropat», arătând că El a murit cu adevărat, Fericitul Pavel a adăugat: «şi că a înviat a treia zi, după Scripturi» (*1 Co* 15, 5) – pentru că în acest fel el putea să înveţe învierea lui Hristos după moartea Sa, pentru a întări în sufletul ascultătorilor adevărata credinţă despre moartea Lui – tot aşa Fericiţii noştri Părinţi, după ce au zis: «a fost îngropat», au adăugat: «şi a înviat a treia zi, după Scripturi», adică exact acelaşi cuvânt al Scripturii, de care ei se serviseră pentru a ne transmite mărturisirea de credinţă în înviere.

4. De aceea, nu trebuie nesocotit cuvântul care făgăduieşte învierea: căci pentru cei care nu cred, acest cuvânt constituie primejdie (κινδύνος) de moarte şi de pierdere a tuturor bunurilor; iar celor care cred cuvântul acesta, le procură încredinţarea; întrucât învierea pune pecetea asupra tuturor minunilor săvârşite în iconomia lui Hristos.

Într-adevăr, învierea constituie desăvârşirea întregii iconomii a lui Hristos şi acţiunea capitală între toate acţiunile de îndreptare pe care le-a săvârşit Hristos: prin ea a fost distrusă moartea şi a fost desfiinţată stricăciunea, au dispărut patimile, s-a sfârşit nestatornicia, s-au stins imboldurile păcatului, a fost nimicită puterea lui Satan, a fost distrusă violenţa demonilor şi a fost depăşită constrângerea Legii. La aceasta se adaugă făgăduinţa unei vieţi nemuritoare şi neschimbătoare, prin care va fi distrusă şi desfiinţată această viaţă, întrucât tocmai prin ea pătrunseseră demonii ca să lupte împotriva noastră.

5. Iată ce zice Fericitul Pavel: «Dacă nu există înviere a morţilor, atunci nici Hristos n-a înviat, atunci zadarnică este propovăduirea

noastră, zadarnică e şi credinţa voastră» (*2 Co* 15, 13–14). Într-adevăr, dacă nu este cu putinţă să învieze morţii, devine evident că nici Hristos nu a înviat, căci şi El prin trup era de aceeaşi fire şi a primit moartea după legea (νόμος) firii. Însă dacă noi mărturisim că Hristos a înviat, devine desigur evident că există într-adevăr o înviere, căci ceea ce nu poate fi nici în El nu ar fi putut fi.

Dar dacă în El învierea a avut loc şi s-a înfăptuit, este evident şi sigur că ea poate avea loc. Deci, nu este convenabil pentru noi să negăm învierea ca imposibilă, ci în chip necesar noi suntem datori să facem mărturisire de credinţă în ea, întrucât ea a avut loc odată şi şi-a luat început în Hristos Domnul nostru. Or, cel care neagă învierea generală anulează de asemenea învierea lui Hristos, întrucât şi El prin trup face parte din firea comună; iar cel care anulează învierea lui Hristos dovedeşte că «zadarnică este propovăduirea noastră, zadarnică e şi credinţa voastră». Pentru că, întrucât bunul cel mai mare din întreaga iconomie a lui Hristos în trup este învierea – care distruge toate relele şi ne introduce în toate bunurile – oricine anulează învierea face zadarnică propovăduirea noastră şi credinţa voastră. Dacă moartea nu a fost distrusă, subzistă stăpânirea relelor şi deci noi nu mai putem aştepta niciun bine. Este limpede că dacă învierea nu a avut loc, moartea a rămas stăpână şi că imperiul ei nu a fost desfiinţat. Iar prin moarte, păcatul îşi păstrează de asemenea stăpânirea lui şi toate relele rămân în jurul nostru.

Apostolul zice: «Că dacă morţii nu învie, atunci nici Hristos n-a înviat. Iar dacă Hristos n-a înviat, zadarnică vă este credinţa, voi sunteţi încă în păcatele voastre» (*1 Co* 14, 16–17), arătând că prin înviere a fost distrusă moartea, şi prin moarte păcatul. Căci numai după înviere noi vom deveni nemuritori şi neschimbători; iar dacă învierea nu există, zadarnică este credinţa, căci domneşte încă moartea şi păcatul împreună cu ea. «Voi sunteţi încă în păcatele voastre» şi nu există niciun fel de speranţă pentru voi; căci noi v-am propovăduit speranţa care există prin înviere.

6. Prin urmare, pe bună dreptate, Fericiţii noştri Părinţi, după cuvântul Apostolului despre bunul cel mai de seamă din iconomia lui Hristos, au zis în primul rând: «El a înviat din morţi», şi au adăugat îndată: «S-a suit la ceruri». De fapt, după ce ne-au învăţat că a înviat

din morți, trebuia să ne facă să știm unde este Hristos după înviere. Într-adevăr, în același fel în care Sfânta Scriptură spune despre Adam că l-a făcut Dumnezeu și adaugă în ce fel și din ce, și în ce loc l-a așezat ca să-și ducă viața, tot așa despre Hristos Domnul nostru – Care a fost asumat de noi și a fost ca noi după firea noastră – după ce spuseseră că «El a înviat din morți», cu drept cuvânt au adăugat: «S-a suit la ceruri», ca noi să știm că El a fost trecut într-o fire nemuritoare și că S-a suit la ceruri, întrucât se cuvenea ca El să fie mai presus de toate.

7. Or, toți Evangheliștii ne istorisesc învierea din morți și ei așează ca încheiere a Evangheliilor lor învierea, convinși că pentru noi este de ajuns să știm că El a înviat din morți și că a fost trecut la o viață nemuritoare și neschimbătoare și că El ne-a dăruit speranța că și noi vom fi asociați Lui la aceste bunuri viitoare. Însă Fericitul Luca, de asemenea unul dintre cei oare au redactat Evanghelii, a adăugat: «S-a suit la cer» (*Lc* 24, 51), ca noi să știm unde este El după înviere. Iar tot el, scriind Faptele Apostolilor, de la început ne învață același lucru, și apoi a adăugat, în ordine celelalte după rostul (τάξις) obișnuit al cuvântării. Și întrucât Hristos a fost pentru noi pârgă nu numai prin învierea Sa, ci și prin suirea Sa la ceruri, și întrucât El ne-a asociat cu Sine, prin harul Său, la amândouă aceste acțiuni, este drept pentru noi să recunoaștem pe amândouă, căci noi nu așteptăm numai să înviem din morți, ci să ne și urcăm la cer pentru a fi acolo cu Hristos Domnul nostru.

8. Astfel, Fericitul Pavel zice: «Că la un semn poruncitor, la glasul arhanghelului și-n trâmbița lui Dumnezeu, Însuși Dumnezeu, Însuși Domnul Se va pogorî din cer, și cei morți întru Hristos vor învia întâi; după aceea noi, cei vii, cei rămași, împreună cu ei vom fi răpiți în nori ca să-L întâmpinăm pe Domnul în văzduh; și astfel pururea cu Domnul vom fi» (*1 Tes* 4, 16–17). Iar într-alt loc zice de asemenea: «Căci pentru noi, cetatea noastră e de la-nceput în ceruri, de unde-L și așteptăm ca Mântuitor pe Domnul Iisus Hristos, Care va schimba trupul nostru de smerenie spre a-l face după chipul trupului Său de slavă, potrivit cu lucrarea puterii Lui ca pe toate Sieși să le spună» (*Flp* 3, 20–21), pentru a ne arăta că noi vom fi conduși în cer, de unde va veni Hristos Domnul nostru, Care ne va preschimba prin învierea Sa din morți, făcându-ne după asemănarea trupului Său și făcându-ne

să ne suim la cer pentru a fi pururea cu El. Şi încă: «fiindcă noi ştim că dacă acest cort – locuinţa noastră pământească – se va desface, avem zidire de la Dumnezeu, casă nefăcută de mână, veşnică în ceruri» (2 *Co* 5, 1), învăţându-ne că prin înviere noi vom deveni nemuritori şi vom trăi în cer.

9. Iar puţin mai departe, Apostolul zice: «Aşadar, totdeauna plini de încredere şi ştiind noi că petrecând în trup suntem departe de Domnul, căci umblăm prin credinţă, nu prin vedere...» (2 *Co* 5, 6–7), învăţându-ne prin aceasta că, atâta vreme cât suntem în acest trup muritor, noi suntem ca trecători, departe de Domnul nostru, întrucât nu ne bucurăm încă în chip efectiv de bunurile viitoare. Pentru că noi nu le-am primit decât prin credinţă, dar avem totuşi o mare siguranţă în ceea ce trebuie să fie şi noi aşteptăm cu multă grijă acest moment când vom dezbrăca şi vom arunca departe de noi mortalitatea acestui trup şi vom deveni nemuritori şi neschimbători prin învierea din morţi şi vom fi în sfârşit cu Domnul nostru, ca oameni care prea multă vreme am fost departe de El în lumea aceasta, aşteptând să ne unim cu El.

De asemenea, Apostolul zice: «dar Ierusalimul-cel-de-sus e liber, cel ce este mama noastră» (*Ga* 4, 27); or, ceea ce Apostolul numeşte Ierusalimul cel de sus este locuinţa din cer, în care, prin învierea din morţi, noi ne vom naşte (din nou) şi vom deveni nemuritori şi neschimbători, bucurându-ne într-adevăr de libertate în adevărata veselie, nemaiatingându-ne nicio violenţă, nemaiîntâmpinându-ne nicio tristeţe; şi unde noi ne vom afla în fericire de negrăit şi în desfătări fără de sfârşit.

Aşadar, întrucât noi aşteptăm să ne bucurăm de aceste bunuri, pentru care a fost pârgă Hristos Domnul nostru – El în Care S-a îmbrăcat Dumnezeu Cuvântul şi Care prin unirea deplină a meritat o astfel de cinste şi ne-a acordat şi nouă nădejdea de a-I fi asociat – pe drept cuvânt Sfânta Scriptură ne învaţă nu numai că El a înviat din morţi, ci şi că S-a suit la cer; încât, noi avem dreptul să sperăm acelaşi lucru, cum au zis Fericiţii noştri Părinţi, care, după ce au spus «a înviat după trei zile», au adăugat «S-a suit la cer».

10. Însă ei au adăugat la acest cuvânt că: «El S-a aşezat la dreapta lui Dumnezeu»: mai întâi pentru a arăta nemăsurata cinste pe care

acest om asumat a primit-o prin unirea sa cu Dumnezeu Cuvântul, Care S-a îmbrăcat cu el şi, în al doilea rând, pentru ca noi să înţelegem în ce bunătăţi ne vom afla, dacă într-adevăr noi avem părtăşie cu El. Căci Fericitul Pavel, când zice: «Iar pe voi, care eraţi morţi prin greşelile şi prin păcatele voastre, pe noi, cei ce eram morţi prin greşelile noastre ne-a făcut vii împreună cu Hristos – prin har suntem mântuiţi! – împreună cu El ne-a sculat şi ne-a făcut să şedem întru cele cereşti întru Hristos Iisus» (*Ef* 2, 1, 5–6), ne arată măreţia părtăşiei pe care noi o avem cu El.

11. După ce au stabilit aceasta, Părinţii noştri au adăugat pe drept cuvânt: «Şi El va veni încă să judece pe cei vii şi pe cei morţi», pentru a ne face să cunoaştem a doua Sa venire, când noi vom primi din părtăşia cu El, adică, după cuvântul Apostolului Pavel: «Care va schimba trupul nostru de smerenie spre a-l face după chipul trupului Său de slavă» (*Flp* 3, 21).

Însă Părinţii au adăugat la a doua Sa venire cuvântul: «Pentru a judeca pe cei vii şi pe cei morţi» ca să aşeze în noi, odată cu aducerea aminte de binefacerile Lui faţă de noi, şi teama şi să ne pregătească pentru măreaţa binefacere a unei astfel de iconomii. Ei au zis: «Pe cei morţi şi pe cei vii» nu pentru că cei morţi vor fi judecaţi – căci ce judecată s-ar putea face celor morţi care nu mai au conştiinţă? –, ci că în momentul în care El va veni, El ne va învia pe noi toţi; pe toţi oamenii răposaţi, începând de la Adam, El îi va preschimba în fire nemuritoare; iar pe oamenii pe care învierea (îi va afla vii El îi va preschimba numai, şi din muritori îi va face nemuritori. Pentru aceea Părinţii au zis: «Pe cei vii şi pe cei morţi». Ei au numit «vii» pe cei care vor fi lăsaţi în viaţă până în vremea aceea, iar «morţi» pe cei care deja răposaseră până în vremea aceea. În acest fel ei ne învaţă că toţi oamenii vor fi judecaţi şi că nu va fi nimeni să scape de primirea după judecată a răsplăţii pe care o merită faptele lor: unii, cele bune; alţii, cele rele. Căci toţi vor fi împărţiţi şi judecaţi, după ceea ce va fi ales voinţa lor.

12. Acelaşi lucru îl spune şi Fericitul Pavel în Epistola sa către Corinteni, când zice: «Iată, taină vă spun vouă: Nu toţi vom muri, dar toţi ne vom schimba, deodată, într-o clipire de ochi, la trâmbiţa de apoi. Căci trâmbiţa va suna şi morţii vor învia nestricăcioşi, iar noi ne

vom schimba» (*1 Co* 15, 51–52). Când zice că «morții vor învia nestricăcioși, iar noi ne vom schimba», Apostolul ne învață că cei morți vor învia nestricăcioși și nemuritori și că cei vii vor fi schimbați într-o fire nemuritoare și că amândouă aceste lucruri se vor face într-o clipire de ochi. (Căci el zice: «noi ne vom schimba» despre cei care vor fi încă vii, și despre sine însuși, căci scriind aceasta fiind în viață, el lua asupră-și chipul (πρόσωπον) celor vii.

De asemenea, el scrie Tesalonicienilor: «Căci pe aceasta v-o spunem noi prin cuvântul Domnului: că noi, cei vii, cei rămași până la venirea Domnului, nu le-o vom lua înainte celor adormiți. Că la un semn poruncitor, la glasul arhanghelului și-n trâmbița lui Dumnezeu, Însuși Domnul Se va pogorî din cer, și cei morți întru Hristos vor învia întâi; după aceea noi, cei vii, cei rămași, împreună cu ei vom fi răpiți în nori ca să-L întâmpinăm pe Domnul în văzduh; și astfel pururea cu Domnul vom fi» (*1 Tes* 4, 15–17). Apostolul spune că totul se va petrece foarte repede, ca într-o clipire de ochi. Faptul că cei vii nu vor întrece pe cei morți, ieșind în întâmpinarea Domnului nostru, ne arată că cei care vor învia și cei care vor fi schimbați, amândouă corurile, vor fi răpiți în întâmpinarea Domnului nostru.

13. Iată dar ce au spus Fericiții noștri Părinți pentru a ne atrage luarea aminte și a ne face să ne temem și pentru a ne pregăti pentru judecata viitoare. Ei au spus cuvântul: «Pentru a judeca pe cei vii și pe cei morți» ca din partea persoanei (πρόσωπον) omului asumat pentru noi ca să ne arate ce demnitate va avea «templul» lui Dumnezeu Cuvântul – adică acest om care a fost asumat pentru mântuirea noastră – și ca să întărească în noi teama când ne învață despre judecata viitoare. Așadar, va fi greu pentru noi dacă avem o voință rea și pervertită.

Ca cel care, fiind născut dintre noi, a fost asumat și a ajuns la o astfel de demnitate că va judeca pe cei vii și pe cei morți, întrucât El a fost făcut liber de orice păcat și putea, datorită demnității Sale, să scape de moarte (căci zice: «Eu viața Mi-o pun, pentru ca iarăși s-o iau» (*In* 10, 17), pentru a arăta că El este Domn și stăpân ca să moară ori să nu moară), El a primit moartea care i-a fost dată în chip violent și, în libertatea pe care o avea, El a putut să învingă moartea și de asemenea să acorde și întregului neam (γένος) omenesc desființarea

morții. Așadar, dacă El, născut dintre noi și din neamul nostru, este om și este mai presus de moarte din pricina nemărginitei Sale măriri (căci, fiind cu desăvârșire fără de păcat prin puterea Duhului Sfânt, El a luat asupra Sa moartea și Patima, și încă moarte de rușine prin cruce, ca să ne dăruiască nouă a ne bucura de bucuriile viitoare), ar fi împotriva oricărei dreptăți ca noi să disprețuim pe Cel care a suferit acestea pentru noi și să nu stăruim în iubirea Sa. Să ne purtăm deci după legea (νόμος) poruncilor Sale și să cinstim mai presus de toate iubirea Lui și milostivirea Lui. Iată ce trebuie să facem noi pentru binefacerile de negrăit ce se revarsă asupra noastră prin El.

14. Luați aminte la precizia cuvântului Fericiților noștri Părinți, că înfățișând întruparea Sa, suferințele Sale și învierea Sa, ei spun că aceeași persoană (πρόσωπον) este cea care trebuie să facă judecata, pentru ca nimeni să nu se îndoiască de faptul că Cel care va fi judecătorul întregii creații este un om. Ei au adăugat cuvântul «încă», pentru a arăta, ca printr-un semn, Dumnezeirea Fiului unic Care este în El, prin care El a ajuns să primească o astfel de demnitate. Într-adevăr, dacă ei ar fi vrut să indice aceasta, ar fi fost de ajuns să spună: «Care va veni să judece pe cei vii și pe cei morți». Însă prin acest adaos «încă», ei au semnificat Dumnezeirea Lui. Căci Cel care va veni este în chip vădit într-adevăr acest om care a fost asumat dintre noi. El, Cel care va veni din cer este Cel despre care pe drept cuvânt s-a zis că Se mută dintr-un loc în altul, cum se zice: «Acest Iisus, Care S-a înălțat de la voi la cer, așa va și veni, cum L-ați văzut voi mergând la cer» (*FA* 1, 11), pentru a arăta în chip evident că Cel pe Care-L vedeau, Care era cu ei și atunci se despărțea de ei, Acela va veni din nou, fiind văzut de toți oamenii.

Dar pentru acest om, cuvântul «încă» nu vrea să spună că El nu va veni, ci vrea să spună că Dumnezeirea vine din cer. Această Dumnezeire va săvârși acestea față de noi nu printr-o mutare dintr-un loc în altul, ci prin milostivirea și purtarea de grijă pe care ne-o poartă omul asumat pentru noi. Deci, Dumnezeirea va veni «încă» în lumea viitoare în chiar acest om pe care Ea l-a asumat pentru noi. Așadar, Omul care a fost asumat pentru noi acum, pentru prima dată, a fost înălțat la cer; și apoi, pentru prima dată, El «încă» va veni din cer.

Dar pentru că intenția cuvântului Fericiților Părinți urmărea firea dumnezeiască, ei țin seama de o a doua Sa venire: prima dată firea dumnezeiască vine din cer prin mijlocirea acestui om; şi ea trebuie încă să vină în acelaşi om asumat, din pricina unirii de negrăit care a avut loc între om şi Dumnezeu.

15. Astfel, Fericitul Pavel, după ce a zis: «aşteptând fericita nădejde şi arătarea slavei marelui dumnezeu», adaugă «şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos» (*Tit* 2, 13), ca să arate că noi aşteptăm ca firea dumnezeiască, cea care este mai presus de toate, să vină şi să se arate tuturor oamenilor. Întrucât firea dumnezeiasca nu se arată într-o aparență văzută, ea se manifestă oamenilor după capacitatea de a vedea a celor ce privesc; şi pentru ca să înțelegem sub ce formă (σχῆμα) se manifestă firea dumnezeiască, Apostolul a adăugat: «şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos». În chipul acestui om trupesc trebuie aşteptată arătarea firii dumnezeieşti; şi, într-adevăr el arată că prin venirea Acestuia şi prin arătarea Sa se manifestă firea dummnezeiască. Căci prin Acest om, prin Care altădată firea dumnezeiască ne-a mântuit, ea se va arăta din nou pentru a ne dărui aceste bunuri de negrăit.

Deci, pe drept Fericiții noştri Părinți au adăugat acest «încă», prin care ei indică firea dumnezeiască ce va da Celui ce va veni marea demnitate de a fi El cel ce judecă. Căci firea dumnezeiască va judeca lumea întreagă, după cuvântul Apostolului, care zice: «Aşadar, te conjur în fața lui Dumnezeu şi a lui Hristos Iisus Cel ce va să judece viii şi morții, şi pe arătarea Lui şi pe împărăția Lui» (2 *Tim* 4, 1) Într-adevăr, este evident că Fericitul Pavel învață că prin Acest om asumat pentru noi şi înviat din morți pentru întărirea credinței noastre, Dumnezeu va judeca întreg pământul.

Dar să fie de ajuns cele ce am spus pentru astăzi, şi să înălțăm laudă lui Dumnezeu Tatăl şi Fiului unic şi Sfântului Duh acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A OPTA

1. V-am înfățișat până acum, în conformitate cu tradiția Fericiților noștri Părinți, învățătura despre Hristos Domnul nostru. Este de aici înainte datoria voastră de a păstra cu grijă ceea ce vi s-a predat.

De asemenea, urmând înțelesul Sfintelor Scripturi, Părinții noștri ne-au transmis un îndoit cuvânt în legătură cu Hristos Domnul nostru: că El nu a fost numai Dumnezeu, nici numai om, ci El a fost într-adevăr prin fire «amândouă acestea»: și Dumnezeu și Om. El este și Dumnezeu Cuvântul, Care a asumat, dar și omul care a fost asumat. Cel care este «chipul lui Dumnezeu» (*Flp* 2, 6) a asumat «chipul de rob»; dar chipul de rob nu este chipul lui Dumnezeu. Chipul lui Dumnezeu este Cel care este prin fire Dumnezeu, Care a asumat chipul de rob; iar chipul de rob este cel care prin fire este om, care, pentru mântuirea noastră, a fost asumat. Deci, Cel care a asumat nu a fost cel ce a fost asumat, și nici cel care a fost asumat nu a fost Cel care a asumat; pentru că Cel care a asumat este Dumnezeu, în timp ce cel asumat este om; iar Cel care a asumat este prin fire întocmai ceea ce este Dumnezeu Tatăl, căci «Cuvântul era la Dumnezeu» (*In* 1, 1), încât El este ceea ce este Cel lângă care El era. Însă cel care a fost asumat este prin fire întocmai ceea ce erau David și Avraam al căror fiu este și din seminția cărora el este. Astfel, Domnul este și fiul lui David fiu al lui David din pricina firii și Domn din pricina demnității pe care a avut-o; dar el a fost mai presus de David Tatăl său, din pricina firii Care l-a asumat.

2. De aceea, când Domnul nostru a întrebat pe farisei: «Iisus Hristos, al cui fiu este?» și când ei au zis: «Al lui David» (*Mt* 22, 42), El nu a contrazis acest răspuns. De fapt, Evanghelistul, care istorisește că Domnul nostru a întrebat aceasta pe farisei, el însuși scrie la începutul Evangheliei sale: «Cartea nașterii lui Iisus Hristos, fiul lui David, fiul lui Avraam» (*Mt* 1, 1). Într-adevăr, ar fi fost cu neputință ca, la

începutul Evangheliei sale Evanghelistul Matei să ne fi învățat acest lucru dacă ar fi știut că Domnul nostru îl tăgăduise, întrucât n-ar fi îndrăznit să redea un lucru contrar învățăturii Domnului nostru tocmai el care a dovedit o deosebită grijă să scrie Evanghelia sa în conformitate cu poruncile (νόμος) lui Hristos.

3. Or, se știe că Domnul nostru nu a tăgăduit răspunsul ce I s-a dat, că Hristos este fiul lui David; dimpotrivă, ceea ce spunea răspunsul era bine și corect spus. Însă, pe de o parte, toți fariseii și iudeii se așteptau ca Mesia să fie un om obișnuit, din semințiа lui David, lucru cu care se acordau și spusele profeților; dar, pe de alta parte, ei nu știau că Acesta este Fiul unic al lui Dumnezeu: Cel care a asumat pe cel ce era din semințiа lui David și Care locuia în acesta, care prin mijlocirea Sa a înfăptuit întreaga iconomie pentru mântuirea noastră, pe care și l-a unit și l-a făcut să se înalțe mai presus decât toată creația.

Întrucât fariseii nu cunoșteau aceasta, Domnul nostru i-a întrebat: «Hristos, al cui fiu este?» însă după ce ei au răspuns ceea ce știau: «Al lui David», El i-a întrebat: «cum dar David, în Duhul Sfânt, îl numește pe El Domn, zicând: Zis-a Domnul către Domnul meu: Șezi de-a dreapta Mea până ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale. Așadar, dacă David îl numește Domn, cum este El fiu al lui?» (*Mt* 22, 42). Deci, Domnul nostru le-a transmis această învățătură asupra Dumnezeirii nu într-o vorbire limpede, ci ca într-un semn; întrucât ar fi fost ceva prea înalt pentru mintea iudeilor în momentul acela, lucru pe care însăși ucenicii, înainte de răstignire, îl ignorau de asemenea: «Nici pe Mine nu Mă știți, nici pe Tatăl Meu; dacă M-ați ști pe Mine, L-ați ști și pe Tatăl Meu» (*In* 8, 19) și «De atâta vreme sunt cu voi, Filipe, și nu M-ai cunoscut?» (*In* 14, 9); și încă: «Pe acestea vi le-am grăit în pilde. Va veni ceasul când nu voi mai grăi în pilde, ci deschis vă voi vesti despre Tatăl» (*In* 16, 25); și de asemenea: «Până acum nimic n-ați cerut în numele Meu» (*In* 16, 24), și: «Încă multe am a vă spune, dar nu le puteți purta acum. Dar când va veni Acela, Duhul Adevărului, El vă va călăuzi întru tot adevărul» (*In* 16, 12–13).

Se află desigur în Evanghelii multe alte dovezi că Apostolii nu cunoșteau, înainte de răstignire, Dumnezeirea Fiului unic, nici că Fiul era Dumnezeu Cuvântul născut din Tatăl, – El care într-adevăr este

Fiul lui Dumnezeu şi pe Care noi îl recunoaştem ca fiind de aceeaşi fire cu Tatăl.

4. Într-adevăr, El socotea că nu era încă momentul să transmită limpede învăţătura despre Dumnezeirea Sa. Însă, prin întrebarea pusă fariseilor, El a arătat că nu este desăvârşită cunoaşterea despre Hristos atâta vreme cât se credea că El este numai om, fără a cunoaşte firea dumnezeiască ce rezida în El, fire din pricina căreia cel ce era din seminţia lui David a meritat demnitatea de Domn. Căci David nu ar fi numit «Domnul său» pe cel ce prin fire era născut din el, dacă Acesta nu ar fi avut ceva mult mai înalt, mai presus de firea omenească, pe care, în unire cu El, a ridicat-o la o astfel de demnitate, încât a fost socotit ca Domn al celui din care era născut după fire.

Deci El este de o fiinţă (ὁμοούσιος) cu David în ceea ce provine din seminţia aceluia; noi socotim de asemenea, că El este Domnul din pricina unirii pe care o are cu firea dumnezeiască şi că El este cauza şi Stăpânul universului.

5. În chip necesar, deci, noi trebuie să le cunoaştem pe amândouă: şi firea Care a asumat şi firea celui ce a fost asumat; şi firea Celui ce este Dumnezeu şi pe cea a celui ce este chip de rob. Dumnezeu este Cel care locuieşte în om, iar omul este templul Său, din care El, Cel ce l-a zidit, face locuinţa Sa. Astfel, El a zis: «Dărâmaţi templul acesta şi în trei zile îl voi ridica» (*In* 2, 19), iar Evanghelistul, explicând aceasta, zice: «El le vorbea despre templul trupului Său».

Aşadar, El numea templul Său pe acest om asumat, indicându-ne în acelaşi timp că El însuşi locuia acest templu; iar prin «locuirea de către El» în chip evident ne face cunoscut imperiul Său, întrucât El a dat acest templu distrugerii morţii, cum a binevoit, şi prin tăria puterii Sale l-a înviat. Şi în această moarte, El l-a lăsat să sufere ceea ce avea el însuşi prin firea sa, împiedicându-l, ca Domn, să se strice şi să fie dat distrugerii; El l-a lăsat să moară, pentru că aşa a fost voia Lui, iar după moarte L-a înviat după voia Sa. Într-adevăr, El n-ar fi zis: «Dărâmaţi templul acesta», dacă n-ar fi ştiut că avea putere asupra lui; dar pentru că era stăpân peste amândouă firile, zice: «Dărâmaţi templul acesta».

6. De fapt, tot prin fire acest templu poate fi dărâmat: însă Eu am puterea ca aceasta să se facă sau să nu se facă, pentru că după voia

Mea îl voi lăsa să fie dărâmat după firea sa; dar dacă Eu nu vreau, am putere să împiedic dărâmarea lui. Aşadar, «Dărâmaţi templul acesta» înseamnă că în ceea ce priveşte dărâmarea Mea, aceasta nu se poate, întrucât firea Mea este indestructibilă; în ceea ce priveşte trupul, Eu îl voi lăsa să fie dărâmat, întrucât el are aceasta în firea sa; or, nici aceasta nu aş fi îngăduit-o, dacă nu aş vrea să săvârşesc în el un lucru minunat. Însă Eu îngădui aceasta, pentru că pregătesc un alt plan. Care era acest plan? Să rezidească acest templu după trei zile; de a-l rezidi şi restaura prin învierea din morţi, după ce avea să fie distrus: lucru cu mult mai înalt şi mai minunat decât primul. Atunci el nu va fi muritor, nici destructibil prin fire, cum este acum; ci va fi nemuritor şi nestricăcios şi nesuferitor şi statornic: pentru că îl voi învia mult mai sublim decât este acum după fire. Pentru aceasta, îl las să fie dărâmat, pentru a săvârşi lucruri mai mari faţă de el.

Deci, «Dărâmaţi templul acesta» înseamnă: împliniţi-vă efectiv voia voastră, folosiţi viclenia voastră, pentru că Eu vă îngădui să faceţi ce voiţi, ca – odată săvârşită dărâmarea – voi să simţiţi puterea Mea cea mai presus de toate. Prin ea, Eu voi învia acest templu din morţi, şi îl voi face mult mai minunat decât este acum; atunci vă veţi da seama că voi nu aţi fi putut să-l dărâmaţi, dacă Eu însumi nu aş fi voit aceasta; şi că el nici nu ar fi murit, dacă Eu nu aş fi îngăduit aceasta. Căci, întrucât Eu voiesc, acest lucru va fi de folos şi lui: «Dărâmaţi templul acesta şi-n trei zile îl voi ridica».

7. Aşadar, prin aceste cuvinte El a demonstrat îndeajuns diferenţa care există: între El şi ceea ce a fost dărâmat, acela este templu iar El este Cel ce locuieşte în templu. Mai mult: acesta este locuinţa Lui ca templu, locuieşte în acest templu ca Dumnezeu. Însă acesta (trupul) nu a fost un templu numai pentru puţin timp, niciun templu în care Dumnezeu Cuvântul a locuit într-un moment, apoi în alt moment; ci a fost un templu de care El nu S-a despărţit niciodată, un templu care are o unire deplină cu Cel care locuieşte în el şi care l-a desăvârşit prin Patima Sa, după cuvântul Fericitului Pavel (*Evr* 2, 10). Acest templu a primit suferinţele (πᾶθη) după firea sa, având nevoie de Cel care prin suferinţe îi mântuieşte, de Cel care îi preschimbă firea, îl face nesuferitor şi îi face o cunună din suferinţele Sale; dar Cuvântul locuieşte

în ei şi este nesuferitor prin fire şi poate face nesuferitor şi pe cel ce este suferitor.

În acest fel, El «a desăvârşit prin suferinţe chipul de rob» asumat, templul Său, omul asumat pentru mântuirea noastră şi îl face nemuritor şi absolut statornic.

8. Într-adevăr, Fericitul Pavel zice: «Că nu îngerilor le-a supus El lumea viitoare despre care vorbim. Dar cineva a mărturisit undeva, zicând: Ce este omul, că-Ţi aminteşti de el? sau fiul omului, că-l cercetezi pe el? Micşoratu-l-ai pentru-o clipă mai prejos de îngeri; cu slavă şi cu cinste l-ai încununat şi l-ai pus peste lucrul mâinilor Tale» (*Evr* 2, 5–8). Şi după ce a arătat că nu a asumat pe unul dintre îngeri, ci pe un om, ne explică ce este acest om, zicând: Noi vedem că «Micşoratu-l-ai pentru-o clipă mai prejos de îngeri», adică Iisus Hristos, pentru ca să sufere moartea Sa, are cinste şi mărire pe capul Său (*Evr* 2, 9) pentru a arăta că Iisus, omul asumat pentru mântuirea noastră, a fost coborât pentru puţin timp mai prejos de îngeri, încât «a gustat moartea», dar «slava şi cinstea» sunt aşezate pe capul Lui, pentru că a înviat din morţi şi, prin unirea sa cu Dumnezeu, a fost ridicat mai presus de toată creaţia.

9. Dar pentru ca să ne înveţe pentru ce El a suportat să fie coborât pentru puţin timp, Apostolul zice: «prin harul lui Dumnezeu, pentru fiecare să fi gustat moartea» (*Evr* 2, 9), întrucât firea dumnezeiască a voit ca pentru folosul tuturor El să guste moartea. Şi ca să ne indice că Dumnezeirea este deosebită de cel care suferea în încercarea morţii – deoarece Dumnezeirea nu putea să guste încercarea morţii– fără a se în depărta de el prin providenţa Sa, ci fiind cu totul aproape de cel ce suferea, Dumnezeirea a lucrat ceea ce era necesar şi ceea ce se cuvenea firii celui pe care îl asumase. «Fiindcă Lui, Cel pentru Care sunt toate şi prin Care sunt toate, Lui, Cel ce pe mulţi fii i-a dus către slavă, Lui I se cădea să-L desăvârşească prin pătimire pe Începătorul mântuirii lor» (*Evr* 2, 10).

Aşadar, în încercarea morţii, nu Însuşi Dumnezeu a suferit, ci El era aproape de cel care suferea şi lucra ceea ce se cădea firii acestuia, şi ceea ce convenea Creatorului Care este cauza a toate; şi pe cel asumat însuşi, pentru a-l aduce la desăvârşire prin suferinţă, Dumnezeu l-a făcut nemuritor şi nesuferitor, nestricăcios şi absolut statornic

pentru mântuirea unui mare număr din cei care trebuie să accepte comuniunea cu El.

10. În acest fel, Sfintele Scripturi ne învață deosebirea dintre cele două firi, ceea ce ne obligă să înțelegem: Care este Cel care a asumat şi care este cel ce a fost asumat; şi că Cel care a asumat este firea dumnezeiască, cea care a făcut toate pentru noi, în timp ce celălalt este firea omenească, cea care pentru noi a fost asumată de către Cel care este cauza a toate şi cu care El este într-o unire mai presus de înțelegere şi indisolubilă veşnicie. Pentru aceasta, noi avem, într-adevăr, încă nădejdea să primim darul pe care îl aşteptăm în urma asocierii noastre cu El.

De fapt, dumnezeieştile Scripturi ne învață despre această unire nu numai atunci când ne învață să cunoaştem fiecare din aceste firi, ci şi atunci când ele spun ca despre un singur ipostas ceea ce convine fiecăreia dintre cele două firi, făcându-ne să înțelegem ce minunată şi sublimă unire s-a săvârşit între ele. Ca, de exemplu, din cuvântul: «ai cărora sunt părinții şi din care, după trup, e Hristos, Cel ce peste toate este Dumnezeu binecuvântat în veci. Amin!» (*Rm* 9, 5). Adică, Cel care s-a născut din iudei după trup nu este prin fire Dumnezeu cel mai presus de toate; şi nici Cel care este prin fire Dumnezeu cel mai presus de toate nu este născut după fire din iudei; ci Apostolul ne indică prin cuvântul său cele două firi, căci zicând: «ai cărora sunt părinții şi din care, după trup, e Hristos», Apostolul prezintă umanitatea lui; iar zicând «Cel ce peste toate este Dumnezeu», Apostolul prezintă firea dumnezeiască. Or, Apostolul prezintă această învățătură despre cele două firi ca despre una singură, zicând; «Din iudei S-a născut după trup Hristos Care este Dumnezeu mai presus de toate».

11. Acelaşi lucru spune şi Domnul nostru în Evanghelie: «dacă-L veți vedea pe Fiul Omului suindu-Se acolo unde era mai înainte» (In 6, 62). Însă este sigur că Fiul Omului, cel ce era om după fire, nu a fost de la început în cer, ci s-a suit la cer datorită firii dumnezeieşti care se afla în el şi care fusese în cer.

Iar când spune despre trupul Său că acesta poate acorda viața cea nemuritoare celor ce îl vor mânca (lucru ce era de necrezut pentru cei ce-l auzeau), El a vrut să-i convingă că tot ceea ce atunci părea de necrezut, va fi totuşi mai târziu crezut întocmai. Astfel, când Mă veți

vedea devenit nemuritor şi suit la cer, voi veţi crede, datorită celor ce se vor întâmpla cu Mine, că şi voi veţi primi – din pricina asocierii cu Mine – ceea ce se va face cu Mine prin firea dumnezeiască ce sălăşluieşte în Mine. Căci firea dumnezeiască, cea care de la început a fost în cer, dă Fiului Omului nemurirea şi îl face să se suie la cer, iar vouă vă va acorda asocierea cu El. Însă despre amândouă firile se spune ca despre una singură: «dacă-L veţi vedea pe Fiul Omului suindu-Se acolo unde era mai înainte», pentru a dovedi unirea desăvârşită care a avut loc între cele două firi.

Dacă nu trebuie înţeles aşa cum spunem noi, atunci ar fi trebuit să spună: Când veţi vedea pe (Fiul Omului suindu-se acolo unde era ceea ce este în El (adică firea dumnezeiască), atunci veţi înţelege măreţia firii dumnezeieşti care sălăşluieşte în Mine, şi veţi admira minunile care se savârşesc în Mine şi – din pricina Mea – şi în voi.

12. Acelaşi este şi înţelesul cuvântului: «Nimeni nu s-a suit la cer, decât Cel ce s-a pogorât din cer, Fiul Omului, Cel ce este în cer» (*In* 3, 13). Domnul nostru nu zice: nimeni nu s-a suit la cer în afară de Mine care M-am suit la cer din pricina firii dumnezeieşti care sălăşluieşte în Mine şi care acum este încă în cer, ci El atribuie aceasta în acelaşi timp la amândouă firile, ca la una singură: «Nimeni nu s-a suit la cer, decât Cel ce s-a pogorât din cer, Fiul Omului, Cel ce este în cer». El nu voieşte să spună, folosind deosebirea de firi, că: nimeni nu s-a suit la cer, dacă el nu este Fiul Omului, în Care sălăşluieşte Cel care a coborât din cer şi Care era în cer; ci El a folosit această formă (σχῆμα) de vorbire pentru a vorbi în acelaşi timp şi ca despre o sigură fire, cu scopul de a înfăţişa şi de a confirma minunile care se săvârşesc în El, Cel care era văzut.

De fiecare dată când Sfânta Scriptură vrea să vorbească despre ceea ce se săvârşea cu firea (Lui) omenească, socotită a fi cu mult mai presus de firea noastră, Scriptura pe drept cuvânt atrage atenţia asupra firii dumnezeieşti, indicând unirea ei (cu firea omenească), pentru ca să fie crezute cele ce se spun despre Acest Om, lucruri grăite din pricina acestei firi minunate şi dumnezeieşti care şi-a unit omul cu Sine: prin aceasta El a meritat pentru Sine toată cinstea şi slava şi prin aceasta El ne asigură că aceleaşi lucruri trebuie să se înfăptuiască şi în noi. Căci Acest Om nu ar fi avut aceste bunuri măreţe dacă n-ar

fi fost unit cu Dumnezeu şi nici noi nu am fi putut avea încredere în speranţa unor astfel de lucruri viitoare, dacă firea dumnezeiască, îmbrăcând chip de rob, nu ar fi binevoit să acorde acestuia toate aceste bunuri şi să extindă bucuria aceasta şi până la noi.

13. Prin toate acestea, învăţăm, deci, din Sfânta Scriptură deosebirea, de firi şi unirea lor. Să adâncim această învăţătură şi să ne întipărim în suflet deosebirea de firi, astfel: Cel care a asumat este Dumnezeu şi Fiu unic, iar chipul de rob care a fost asumat este om; Dumnezeu a asumat bunurile rasei (γένος) noastre şi chipul de rob a fost asumat şi rămâne el însuşi în «cele minunate», revărsând asupra noastră participarea la harul Său. Trebuie, de asemenea, să păstrăm cunoaşterea despre unirea indisolubilă dintre firi: că niciodată, nici pentru o clipă, chipul de rob nu poate fi separat de firea dumnezeiască ce S-a îmbrăcat cu el.

Desigur, deosebirea de firi nu desfiinţează unirea deplină între firi şi nici unirea deplină între firi nu desfiinţează deosebirea de firi. Or, aceste firi deosebite sălăşluiesc în «*ousia*» lor i-ar unirea lor rămâne permanent necesară pentru că cel ce a fost asumat este asociat cu Cel ce a asumat în cinste şi în mărire, întrucât pentru aceasta Dumnezeu a voit să-l asume.

14. Dar, întrucât noi zicem «două firi», noi nu suntem obligaţi să zicem «doi Domni sau doi fii», ceea ce ar constitui o naivitate (ἰδιωτεία) fără margini căci pe toţi cei ce sunt în ceva doi şi în altceva unul, unirea dintre ei care-i face una nu desfiinţează deosebirea de firi, nici deosebirea de firi nu se opune ca ei să fie una. În cuvântul: «Eu şi Tatăl Meu una suntem» (*In* 10, 30), «una» nu suprimă pe «Eu şi Tatăl», Care sunt «doi», iar despre om şi despre femeie s-a zis că «ei» sunt «un» singur trup, omul şi femeia nu încetează a fi «doi»; ci ei rămân «doi» în ceea ce face ca ei să fie «doi» şi ei sunt de asemenea «unul» în ceea ce face ca ei să fie «unul» şi nu «doi».

În acelaşi fel (σχῆμα) şi aici: doi prin fire, dar unul prin unire, doi prin fire, întrucât există o mare deosebire între firi, şi unul prin unire, întrucât nu îi desparte adorarea, pe care cel asumat o primeşte odată cu Cel care l-a asumat, deoarece el formează templul de care este absolut imposibil să se despartă Cel care sălăşluieşte în acest templu.

15. Însă toate cele ce se spun despre «două» firi se folosesc numai atunci când «una» dintre firi nu s-a schimbat în ceea ce priveşte numărul de «două». Astfel, Sfânta Scriptură ne vorbeşte (*Dn* 7, 4–7) de patru animale: leul, ursul, leopardul şi un alt animal mai sălbatic decât acestea; Scriptura zice «patru» pentru că fiecare dintre ele este animal prin firea sa. Scriptura zice încă: «Mărturia a doi oameni este adevărată» (*In* 8, 17), întrucât fiecare dintre ei este prin fire ceea ce este tovarăşul său. De asemenea: «Nimeni nu poate sluji la doi domni» (*Mt* 6, 24), întrucât cel care depune acelaşi devotament cu care sluje şte pe Dumnezeu pentru a sluji pe Mamona, acela are doi domni.

Aşa este şi în cazul nostru. Dacă fiecare dintre ei ar fi prin fire «Fiu» şi «Domn», s-ar putea spune doi Fii şi doi Domni, după numărul persoanelor (πρόσωπον); însă, întrucât unul este prin fire «Fiu şi Domn», în timp ce celălalt nu este după fire nici «Fiu», nici «Domn» – ci noi credem că el a primit aceste titluri prin unirea sa deplină cu Fiul unic, Dumnezeu-Cuvântul – noi mărturisim că «unic» este Fiul. Desigur, noi socotim în primul rând Fiu şi Domn pe Cel care prin firea Sa are aceste două titluri; dar adăugăm în mintea noastră şi pe cel care este templul în care El sălăşluieşte în toată vremea şi de care El nu se desparte din pricina unirii indisolubile pe care o are cu acest templu şi din care cauză noi credem că Acesta este Fiu şi Domn.

16. Dar dacă există unele locuri în care Scriptura numeşte Fiu pe cel care a fost asumat, faptul că el primeşte numele de Fiu, se datoreşte unirii depline pe care el o are cu Cel care l-a asumat. În adevăr, când se spune: «Despre Fiul Său Care era din semin ția lui David, după trup», este sigur că aici numele de Fiu a fost dat celui ce era din linia (semin ția) lui David după trup, adică nu lui Dumnezeu-Cuvântul, ci chipului de rob care fusese asumat. De fapt, Dumnezeu nu devine trup, şi nici nu este Dumnezeu din linia (semin ția) lui David, ci omul care a fost asumat pentru noi este cel pe care Fericitul Pavel îl numeşte Fiu. De aceea, noi îl socotim Fiu şi îi dăm acest nume nu în chip simplu lui (ca om), ci din pricina unirii depline pe care el (omul) o are cu Fiul cel adevărat.

Cunoscând aceasta, Domnul nostru a poruncit ucenicilor Săi: «Drept aceea, mergeţi şi învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh» (*Mt* 28, 19). Şi iată cum

tâlcuim noi cu cinste această tradiție: așa cum noi numim Tată firea dumnezeiască, și pe Duhul Sfânt firea dumnezeiască ce purcede de la Dumnezeu Tatăl, tot ca pe Tatăl și pe Duhul Sfânt noi numim Fiu firea dumnezeiască a Fiului unic. Dar la această cunoaștere a firii dumnezeiești noi adăugăm pe omul care a fost asumat, prin care noi am primit cunoașterea firii dumnezeiești, din care este Cel care l-a asumat și care este Dumnezeu Cuvântul și Tatăl Său și Duhul Sfânt: «Nu crezi că Eu sunt întru Tatăl și că Tatăl este întru Mine? Cuvintele pe care Eu vi le grăiesc, nu de la Mine le grăiesc, ci Tatăl – Cel ce rămâne întru Mine – Își face lucrurile Sale» (*In* 14, 10) și despre Sfântul Duh «Văzu-am Duhul ca pe un porumbel din cer pogorându-Se și cum a rămas peste El» (*In* 1, 32).

Pentru că Ei nu se despart unul de altul: Fiul de Tatăl, nici Tatăl de Fiul: «pentru ca toți să fie una; așa cum Tu, Părinte, ești întru Mine și Eu întru Tine» (*In* 17, 21); și nici Tatăl de Duhul Sfânt: «Căci cine dintre oameni le știe pe cele ale omului, în afară de duhul omului, care este în el? Așa și cele ale lui Dumnezeu, nimeni nu le-a cunoscut, în afară de Duhul lui Dumnezeu» (*1 Co* 2, 11), indicându-se astfel că, în chip continuu și fără despărțire, Duhul Sfânt este la Dumnezeu Tatăl, așa cum sufletul nostru nu se desparte de noi, atâta vreme cât noi trăim și suntem oameni. Așadar, în mod necesar în acest chip care a fost asumat a fost Fiul, și cu Fiul, Tatăl și Duhul Sfânt.

18. Într-adevăr, dacă despre ceilalți oameni s-a zis: Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela este cel ce Mă iubește, iar cel ce Mă iubește pe Mine, iubit va fi de Tatăl Meu și-l voi iubi și Eu și Mă voi arăta Lui, și Tatăl Meu îl va iubi și Noi vom veni la el și Ne vom face locaș la el» (*In* 14, 23, 21), pentru ce să te miri că în Domnul Hristos în trup se află Tatăl cu Fiul și de asemenea Duhul Sfânt?

Deci, așa cum, când zicem: Tatăl și Fiul și Sfântul Duh, noi numim firea dumnezeiască despre care ne-a învățat religia și în care a trebuit să fim botezați, tot așa, când zicem «Fiul», noi spunem firea dumnezeiască a Celui unic și înțelegem de asemenea și pe omul asumat pentru noi, în care Dumnezeu Cuvântul a fost cunoscut și a fost și este propovăduit, fără ca de la Acesta să se îndepărteze nici Tatăl și nici Duhul Sfânt, întrucât Treimea însăși nu se împarte, Ea a cărei fire

este unică, netrupească şi nemărginită. Aceasta am învăţat din Sfintele Scripturi şi aşa trebuie să gândim şi să credem.

Dar, întrucât este de ajuns cât a fost spus, să unim cu cuvântul nostru lauda lui Dumnezeu Tatăl şi Fiului şi Duhului Sfânt, în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A NOUA

1. Din ceea ce vi s-a înfățișat până acum, ați înțeles ce ne-au învățat, în conformitate cu tradiția Cărților Sfinte, Fericiții noștri Părinți despre Tatăl și despre Fiul, fără a neglija iconomia omenității Domnului nostru. Să venim de acum la continuarea a ceea ce s-a spus deja: Fericiții noștri Părinți, adunați din toate părțile în orașul Niceea, în acel minunat sinod, au redactat articolul despre Sfântul Duh în chip simplu: credem «Și întru Duhul Sfânt», fără a adânci învățătura cuprinsă în el. Ei au socotit că aceasta era de ajuns pentru creștinii (care ascultau acest articol) din vremea aceea; însă urmașilor lor neau transmis o învățătură completă despre Sfântul Duh.

Mai întâi, episcopii apuseni s-au reunit într-un sinod aparte, întrucât ei nu puteau veni în Răsărit din pricina persecuției exercitate de arieni în latura apuseană a Imperiului; iar mai târziu, când mulțumită lui Dumnezeu a încetat persecuția, episcopii orientali au acceptat cu bucurie și învățătura transmisă de sinodul din Apus, pe care au pus-o de acord cu felul lor de a vedea și prin subscrierea ei au demonstrat unitatea lor de vedere. Iar în ceea ce privește completarea care a fost adăugată în continuare la învățătura lor (apusenilor) despre Sfântul Duh, dacă se ia seama cu grijă, se va afla că pricina acesteia a fost produsă de Fericiții Părinți adunați din toată lumea la primul Sinod din orașul Niceea.

2. Rațiunea pentru care Fericiții Părinți au redactat la Niceea simplu și necomplet învățătura despre Sfântul Duh, care a fost mai târziu expusă pe larg, constă în mod sigur și evident în faptul că, în vremea Sinodului de la Niceea, nelegiuitul Arie născocise blasfemia împotriva Fiului lui Dumnezeu și a avut nelegiuirea să afirme că Fiul unic al lui Dumnezeu a fost creat și făcut din nimic, și (Arie și cei ce urmau lui) învățau așa. Din această pricină, Fericiții noștri Părinți s-au adunat pe bună dreptate împreună la acest minunat sinod, având în

vedere că aveau libertatea (παῤῥησία) de a se întruni, şi că fericitul împărat Constantin, cel bineplăcut lui Dumnezeu, îi îndemna să nimicească nelegiuirea ereticilor şi să vegheze asupra dreptei credinţe a Bisericii.

De aceea, pentru a combate nelegiuirea lui Arie şi pentru a restabili credinţa cea dreaptă a Bisericii lui Dumnezeu, Fericiţii Părinţi de la Niceea au folosit în învăţătura lor despre Fiul formule precise şi dezvoltate. Însă în legătură cu Duhul Sfânt nu au făcut aşa ceva, pentru că până în vremea aceea nu fusese semnalată nicio învăţătură eretică (αἱρεσιώτης) în legătură cu credinţa Bisericii despre Sfântul Duh şi, ca atare, ei au socotit că pentru mărturisirea desăvârşită a credinţei celei drepte este de ajuns ca în conformitate cu tradiţia Domnului nostru, să se aşeze numele Sfântului Duh în învăţătura de credinţă redactată de ei pentru ca să înveţe pe toţi că împreună cu Tatăl şi cu Fiul trebuie numit şi Duhul Sfânt în Simbolul de credinţă. Deoarece nu este cu putinţă ca cineva să fie cu adevărat credincios dacă, odată cu Tatăl şi Fiul, nu numeşte şi nu mărturiseşte şi pe Duhul Sfânt, şi dacă nu crede în El. Acesta este adevărul pe care-l învaţă formula: «Şi întru Duhul Sfânt».

3. Într-adevăr, Fericiţii noştri Părinţi, care voiau să afirme că nu cred în niciun fel de creatură, nu ar fi avut grijă să precizeze în Simbolul lor de credinţă mărturisirea lor de credinţă şi în Duhul Sfânt alături de Tatăl şi de Fiul, dacă nu ar fi urmărit ca în această mărturisire de credinţă să deosebească Fiinţele ca fire necreată de toate celelalte creaturi.

Şi era de la sine înţeles ca împreună cu Tatăl şi cu Fiul să fie numit şi mărturisit Duhul Sfânt, întrucât El este din aceeaşi fire necreată, care există din toată veşnicia şi este cauza tuturor lucrurilor şi este singura căreia toate creaturile îi datorează adorare.

Ce spune însă mărturisirea noastră de credinţă despre aceasta? Într-adevăr, se cade să mărturisim credinţa noastră nu într-o fire creată, ci în firea dumnezeiască necreată. Iar în legătură cu aceasta, Fericiţii noştri Părinţi nu au spus şi nu au scris nimic de la ei înşişi, ci în chip evident s-au alăturat tradiţiei pe care Domnul nostru a transmis-o ucenicilor Săi, zicând: «Drept aceea, mergeţi şi învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh»

(*Mt* 28, 19). Este deci cu totul evident că El a făcut din ucenicii Săi dascălii întregii lumi şi le-a poruncit să întoarcă pe toţi oamenii de la rătăcirea politeismului, de care erau ataşaţi din vechime, atribuind creaturilor numele de Dumnezeu şi dând făpturilor o cinstire care nu li se cuvenea; Apostolii trebuiau să înveţe pe oameni să aducă adorarea lor în adevăr firii dumnezeieşti, care există din toată veşnicia şi este necreată şi care singură este cauza tuturor lucrurilor.

Aşadar, Domnul nostru nu a poruncit Apostolilor să îndepărteze toate neamurile de la rătăcirea de a adora pe cei care prin fire nu erau Dumnezeu, şi să-i facă ucenici ai cuiva care de asemenea prin fire nu era Dumnezeu. Ci le-a poruncit să înveţe că – în locul celor ce în chip mincinos erau numiţi dumnezei – există Dumnezeu din fire necreată, care există din toată veşnicia şi care singură este cauza tuturor lucrurilor; acestei firi necreate pe drept cuvânt îi revine numele de Domn şi Dumnezeu, pentru că în chip firesc ea este Domn şi Dumnezeu. În această credinţă constă cunoaşterea religioasă; ea este cauza a toate şi în numele ei noi am fost botezaţi şi aşteptăm, prin Botez, participarea la bunurile dumnezeieşti de negrăit. Căci, de fapt la Botez noi nu invocăm ceva care să nu fie cauza bunurilor pe care trebuie să le primim, însă noi numim pe Duhul Sfânt întrucât suntem convinşi că El este în stare să ne procure bunurile cereşti cele netrecătoare în speranţa cărora noi primim darul Botezului.

4. De fapt, aşa cum când Tatăl zice: «În numele lui Iisus Hristos Nazarineanul, ridică-te şi umblă» (*FA* 3, 6), se arată că Hristos este cauza vindecării paraliticului, tot aşa din faptul că Iisus porunceşte: «Botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh» devine evident că aceste nume pronunţate la Botez sunt cauza tuturor bunurilor pe care noi nădăjduim să le primim. Pentru că noi nu spunem simplu: «În numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt», ci noi afirmăm că prin Ei noi aşteptăm bucuria bunurilor viitoare. Tot aşa cuvântul profetului: «Nu cunoaştem alt Domn afară de Tine, numele Tău noi chemăm» (*Is* 27, 13) arată că ei nu recunoşteau alt Domn şi nu numeau aşa pe nimeni altul care nu era în adevăr Domnul; şi încă: «şi prin numele Tău îi vom nimici pe cei ce se ridică împotriva noastră» (*Ps* 43, 5) şi «în numele Tău s-a îndreptat puterea noastră» (*Ps* 88, 25), pentru a arăta că numai numindu-l ei au dobândit putere împotriva

tuturor duşmanilor; iar în altă parte se spune: «numele Domnului voi chema» (*Ps* 115, 8), adică cred că Domnul este pentru mine şi pentru mine El este cauza tuturor bunurilor.

5. El a zis de asemenea: «în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh» pentru ca Apostolii să înţeleagă din aceasta că toate neamurile aşteptau această invocare, cauză a tuturor bunurilor lor, întrucât Domnul este într-adevăr firea (necreată) care primeşte numele de Tată şi de Fiu şi de Duh Sfânt, nume prin care noi primim botezul, nume care este în stare să ne procure bunurile cereşti pe care le aşteptăm, în nădejdea că noi ne apropiem de harul Botezului. Şi aşa cum ne-a poruncit să chemăm în catehismul nostru şi la Botez pe Tatăl – pentru că este firea dumnezeiască ce există din toată veşnicia şi este cauza a toate, şi care poate să ne acorde bunurile făgăduite la Botez, – tot aşa ne-a poruncit să chemăm şi pe Fiul, pentru că El este de aceeaşi fire şi ne poate acorda aceleaşi bunuri. Şi este evident că chemăm şi pe Duhul Sfânt odată cu Tatăl şi cu Fiul, pentru că El este din aceeaşi fire, ce există din toată veşnicia şi este cauza a toate şi căreia singure în adevăr îi convine numele de Domn şi Dumnezeu.

6. Desigur că dacă în această mărturisire de credinţă s-ar fi urmărit să ne transmită cunoaşterea firii create şi necreate, noi trebuie să admitem că au fost omise miriade fără număr de creaturi, adică totul. Însă nimeni care are o minte sănătoasă şi bine organizată nu va gândi aşa ceva. Este adevărat că învăţătura cunoaşterii lui Dumnezeu, pe care ne-a transmis-o Domnul nostru, şi numele din mărturisirea de credinţă dată de El sunt numele care convin firii dumnezeieşti în care ne-a poruncit să fim botezaţi şi care ne pot acorda bunurile viitoare. În acest fel noi am primit porunca de a nu aştepta ca un alt nume să fie cauza bunurilor viitoare, dacă acesta nu este numele firii dumnezeieşti, care există din toată veşnicia şi este cauza a toate. Este de la sine înţeles că El nu ar fi numit pe Duhul Sfânt împreună cu Tatăl şi cu Fiul, dacă Ei nu erau toţi dintr-o singură fire, firea dumnezeiască ce există din toată veşnicia şi este cauza a toate şi singura căreia convine numele de Domn şi Dumnezeu, şi prin care de asemenea noi avem parte de bunurile viitoare.

Aşa au înţeles aceasta Fericiţii noştri Părinţi; şi pentru aceea au zis «Şi întru Duhul Sfânt», ca prin aceasta să se înţeleagă că ei urmau

tradiția Domnului nostru, și ei au învățat pe toți – așa cum pe ei i-a învățat Domnul nostru – să numească împreună cu Tatăl și cu Fiul și pe Sfântul Duh, Care este din aceeași fire dumnezeiască din care este Tatăl, din care este și Fiul, fire în care noi trebuie să credem și s-o adorăm, pentru că este cauza bunurilor viitoare.

7. Însă Fericiții Părinți au lăsat cuvântul în simplitatea lui, fără a-l aprofunda, întrucât până în vremea aceea nu fusese încă ridicată nicio obiecție din partea ereticilor în legătură cu Duhul Sfânt.

Ei au socotit că adăugarea termenului «Sfânt» la numele «Duh» este suficientă – în conformitate cu tradiția Domnului nostru – pentru instalarea desăvârșită a celor care au cultul adevărului. Așadar, pentru cei de bunăvoință este de ajuns ceea ce au spus Fericiții noștri Părinți, după învățătura Domnului nostru. Într-adevăr dacă ei, dascălii credinței, care au învățat cum trebuie să înțelegem firea dumnezeiască – lucru pe care l-au învățat limpede despre Fiul lui Dumnezeu pe Care ne-au învățat să-L numim de o ființă (ὁμοούσιος) cu Tatăl – ar fi fost convinși că cineva nu crede că Duhul Sfânt este de aceeași fire dumnezeiască cu Dumnezeu Tatăl, ar fi adăugat la Simbolurile lor de credință și despre Sfântul Duh aceeași învățătură ca despre Fiul.

8. Însă este de ajuns pentru a demonstra firea Duhului Sfânt să fie așezat numele Lui separat, cum ne învață Sfânta Scriptură; căci acest nume separat «Și întru Duhul Sfânt» nu i-ar fi fost atribuit dacă El nu era de aceeași fire divină.

Sfânta Scriptură desemnează sub numele de duhuri (πνεῦμα), multe spirite. Și îngerii de fapt sunt numiți: «Cel ce-i face pe îngerii Săi duhuri» (*Ps* 103, 4); și despre sufletul nostru zice: «suflarea li se duce, ei în pământul lor se vor întoarce» (*Ps* 145, 4); de asemenea și despre aer se spune: «vântul Său va sufla și apele vor curge» (*Ps* 147, 7). În acest fel noi numim duh tot ceea ce are o natură subtilă în comparație cu ceea ce se vede, cele despre care nu avem o percepere exactă prin simțuri și cele despre care nu se poate ști sub ce formă (σχῆμα) pot fi definite.

9. Cu toate că există multe ființe care, în limbajul comun sunt numite duhuri, totuși, după învățătura Sfintei Scripturi, numele de «Duh» luat în chip separat desemnează firea dumnezeiască, necorporală și absolut nemărginită; numai despre Acesta Sfânta Scriptură

aduce mărturie că este într-adevăr «Duh» şi că El poartă acest nume. Pentru aceea Mântuitorul spune samarinencei – care credea că există un singur loc determinat în care trebuie adorat Dumnezeu, loc despre care se discuta cu iudeii dacă locul potrivit pentru această adorare este Muntele Garizim sau Ierusalimul –: «Duh este Dumnezeu, şi cei I se închină trebuie ca-n duh si-n adevăr să I se închine» (*In* 4, 24). Ceea ce vrea să spună că desigur toţi se înşelau în credinţa pe care o aveau că Dumnezeu ar fi mai favorabil într-un loc decât în altul, întrucât Dumnezeu este necorporal, El este nemărginit şi nu poate fi circumscris într-un loc, căci El este Acelaşi în orice loc.

Şi, în continuare, arată cum trebuie să fie adorarea demnă şi adevărată: Dumnezeu să fie adorat, crezând că El este necorporal şi că este nemărginit; şi toţi să fie cu conştiinţa curată că adorându-L în credinţă El nu este circumscris într-un loc şi îngrădit de limite.

10. Aşa cum există un mare număr de fiinţe care poartă numele de «fiinţă» (într-adevăr, ca atunci când Fericitul Moise L-a întrebat pe Dumnezeu care era numele Său, Dumnezeu răspunzând: «Eu sunt Cel ce este; Acesta-i numele Meu de-a pururi; aceasta-i pomenirea Mea din neam în neam...» (*Iş* 3, 14–15), a vrut să spună nu că nu mai «există» nimic altceva, ci a vrut să spună că numai Lui singur I se potriveşte exact numele de «El este», pentru că nu a existat un moment când El nu a fost şi alt moment când El a fost, ci din toată veşnicia şi în tot timpul El este şi va fi) – tot aşa multe fiinţe sunt numite «duhuri», dar numai firii dumnezeieşti se potriveşte exact numele de «Duh», pentru că ea este în adevăr necorporală şi nemărginită.

11. Omiţând, însă, că Sfânta Scriptură, zicând «Duhul Sfânt», dă acest nume după limbajul comun, auditorii sunt introduşi în perplexitate: când aud că este numit «Duh Sfânt» ei nu pot înţelege ce vrea să spună Scriptura, întrucât numele de «duh» este egal pentru toate fiinţele care-l poartă; iar dacă aud că zice «Cel ce este» noi suntem în încurcătură despre cine vorbeşte Scriptura căci sunt mulţi «cei ce sunt» şi nu ştim dacă vorbeşte de un om ori de altceva. De aceea, această numire are nevoie de un adaos pentru a se putea şti precis pe cine numeşte astfel. Însă Dumnezeu nu este aşa cum îl înţelegem noi, nici când zicem că «El este», nici când îl numim «Duh». Suntem într-adevăr convinşi (πείθω) că dacă noi îl numim «El este» noi înţelegem

prin aceasta că numai El singur «este» cu adevărat; iar dacă îl numim «Duh» noi înțelegem că numai El singur este cu adevărat «Duh».

12. În legătură cu Duhul Sfânt trebuie să ne întrebăm de asemenea: când se spune «în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh», de care «Duh» se vorbeşte? Însă nu există nimeni atât de nebun până la a crede că acest cuvânt impune o cercetare, întrucât este sigur că numai «Duhul Sfânt» este cel pe Care Sfânta Scriptură îl numeşte în chip exclusiv cu acest nume împreună cu Tatăl şi cu Fiul, aşa cum şi în tradiția baptismală tot pe El îl numeşte «Duhul Sfânt».

În timp ce toate duhurile primesc un singur nume comun, din cauza limbajului comun – pentru că au o natură subtilă în comparație cu ceea ce se vede şi pentru că nu sunt percepute în niciun fel (σχῆμα) prin simțuri – acest nume «Duh» este pe drept cuvânt dat firii dumnezeieşti, întrucât ea, în adevăr, este necorporală şi nemărginită. Şi aşa cum de fapt am învățat ce este firea dumnezeiască, tot aşa învățăm şi despre acest unic nume cu care este numit şi mărturisit Duhul Sfânt împreună cu Tatăl şi cu Fiul, întrucât Duhul Sfânt este de aceeaşi fire cu Ei.

Noi, auzind zicându-se «Tatăl», cu toate că există un mare număr de tați, înțelegem numai pe singurul Dumnezeu cel mai presus de toate, Care există în adevăr din toată veşnicia; şi cu toate că există mulți care sunt numiți fii, noi totuşi mărturisim că unul singur este «Fiul», Cel care nu a devenit şi nu este «Fiu» printr-o dezvoltare asemănătoare cu a «fiilor» dintre noi care devin «fii» şi poartă acest nume prin dezvoltarea seminței din pântecele mamei, ci «Fiul» acesta este Fiul unic născut din Tatăl care există din toată veşnicia, iar «Fiul» de asemenea din toată veşnicia este din Tatăl şi este cu Tatăl. În acelaşi fel, când auzim că se spune «Duhul Sfânt» noi nu gândim la una din ființele numite duhuri, ci numai la Cel care singur poartă cu adevărat numele de «Duh Sfânt» şi este necorporal şi nemărginit, despre Care noi mărturisim că este de o singură fire cu Tatăl şi cu Fiul.

13. Iar adaosul «sfânt» are aceeaşi semnificație ca şi numele «Duh». Căci mulți sunt numiți sfinți, după cuvântul: «când va veni întru slava Sa şi a Tatălui şi a sfinților îngeri» (*Lc* 9, 26) şi «Cel-Preaînalt Şi-a sfințit locaşul» (*Ps* 45, 4); şi tot aşa multe ființe poartă numele de sfințenie, dar sunt numiți sfinți într-un mod comun de gândire, întrucât

au primit sfinţenia de la Dumnezeu. Însă cu adevărat sfântă este firea dumnezeiască: «sfânt şi de temut e numele Său» (*Ps* 110, 9). Şi serafimii, de asemenea, aducând lauda care se cuvine numai firii dumnezeieşti, spun; «Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Atotţiitorul; plin e tot pământul de slava Ta!» (*Is* 6, 3).

Într-adevăr deci sfânt este Cel ce prin firea Sa nici nu se schimbă nici nu se transformă şi Care nu a primit sfinţenia de la nimeni altul, ci El însuşi poate acorda sfinţenia cui voieşte. Astfel, Sfânta Scriptură numeşte Duh Sfânt pe Cel care singurul este numit împreună cu Tatăl şi cu Fiul în mărturisirea de credinţă, în instruirea catehetică şi la botez, pentru că acest nume de «Duh Sfânt» este numele care convine în adevăr firii dumnezeieşti. De asemenea, când noi «auzim numele «Duhul Sfânt» nu ne întrebăm: cui este dat acest nume, ci suntem convinşi (πείθω) că este acordat numai Aceluia care este Duh Sfânt prin firea Sa şi Care, aşa cum se cuvine firii Sale, este numit împreună cu Tatăl şi cu Fiul.

14. Într-adevăr, firea Tatălui şi a Fiului şi a Duhului Sfânt este unică. Prin aceasta se vine în ajutor celor care au bunăvoinţă să înţeleagă că Fericiţii noştri Părinţi au învăţat cu destulă limpezime firea Duhului Sfânt, prezentându-L împreună cu Tatăl şi cu Fiul, după tradiţia transmisă de Domnul nostru uceniciilor Săi când El a dat Duhului Sfânt o numire care convine firii dumnezeieşti. Pentru Părinţii noştri a fost de ajuns să aşeze acest nume în Simbolul de credinţă redactat de ei, pentru ca această numire să fie ea însăşi suficientă pentru a indica firea Celui căruia fusese dat numele Duh Sfânt.

Astfel stând lucrurile şi cum cei înclinaţi spre rău introduseseră înşelăciunea lor – unii numeau pe Duhul Sfânt servitor şi creatură, iar alţii, reţinându-se de la acest nume (Duh Sfânt), nu se puteau decide să-L declare Dumnezeu – a devenit necesar ca dascălii Bisericii, întruniţi din toată lumea şi moştenitori fiind ai celor dintâi Fericiţi Părinţi, să descopere limpede şi precis întreaga intenţie a Părinţilor lor şi să demonstreze printr-o cercetare atentă ceea ce era adevărat în credinţa lor, explicând totodată şi înţelesul gândirii Părinţilor lor. Ei ne-au lăsat în scris cuvinte care pun în gardă pe credincioşi şi anulează rătăcirea ereticilor. Şi aşa cum făcuseră Părinţii lor pentru mărturisirea de credinţă în Fiul, combătând nelegiuirea lui Arie, tot aşa au

făcut şi aceştia în legătură cu Duhul Sfânt, combătând pe cei care-L blasfemiau.

15. Într-adevăr, ei au calificat ca nebunie deplină numirea creatură şi servitor a Celui despre Care noi credem că invocarea numelui Lui la Botez ne liberează de păcat şi de stricăciune, şi ne reînnoieşte, după tradiţia Domnului nostru, întrucât este cu neputinţă ca un servitor să acorde libertatea, iar o creatură să acorde reînnoirea.

Fericiţilor Părinţi li s-a părut a fi lipsă de inteligenţă ezitarea unora de a numi Dumnezeu pe Cel care este Dumnezeu; căci Cel care nu este nici creatură nici servitor este desigur Dumnezeu. Căci dacă este creatură este şi servitor; dar nefiind nici creatură nici servitor, El este Dumnezeu adevărat.

Când noi îl invocăm, noi credem că prin numele Duhului Sfânt (împreună cu al Tatălui şi al Fiului) dobândim liberarea şi reînnoirea, dar în numele cui aşteptăm liberarea şi reînnoirea dacă socotim pe Duhul Sfânt creatură şi servitor – ceea ce constituie un lucru foarte înfricoşător şi o gravă blasfemie.

De aceea, pentru noi este o datorie strictă să-L numim Dumnezeu, căci nicio altă fire nu poate să creeze, să reînnoiască şi să elibereze, decât numai dacă aceasta este fire dumnezeiască, necreată nici făcută, ci care există, este cauză a toate şi poate reînnoi făpturile Sale cum voieşte, şi este în stare să ne acorde libertatea după bunăvoia Sa.

16. Din pricina acestei raţiuni şi pentru această consideraţie, a fost aşadar bine că Fericiţii noştri Părinţi au proclamat în Simbolul de credinţă că Duhul Sfânt este, împreună cu Tatăl şi cu Fiul, de aceeaşi fire dumnezeiască; iar adăugarea acestor puţine cuvinte (la Sinodul al II-lea Ecumenic de la Constantinopol) a confirmat învăţătura adevărată a Bisericii (care trebuie explicată celor ce se pregătesc pentru primirea Sfântului Botez) şi care zice: «Şi întru unul singur Duh Sfânt». De fapt, nu există nicio diferenţă de sens între ceea ce puseseră Părinţii noştri la Sinodul de la Niceea («Şi întru Duhul Sfânt») şi ceea ce au adăugat Părinţii noştri la Sinodul de la Constantinopol («Şi întru unul singur Duh Sfânt»). Pentru că Părinţii de la Niceea au aşezat formula «Şi întru Duhul Sfânt» fiind convinşi că unic este Duhul Sfânt, Care poartă acest nume, după cum învăţăm şi din Sfânta Scriptură; iar Părinţii de la Constantinopol ne-au explicat limpede sensul prin acest:

«Şi întru unul singur Duh Sfânt», conformându-se în aceasta regulilor (νόμος) Scripturilor. De îndată ce Sfintele Scripturi zic că unic este Tatăl şi că unic este Fiul, ei ne-au transmis că de asemenea unic este şi Duhul Sfânt.

Pentru aceasta Fericitul Pavel zice: «Pentru că noi toţi într-un Duh ne-am botezat, pentru ca să fim un singur trup» (1 *Co* 12, 13); iar în altă parte: «Un singur Trup şi un singur Duh, aşa cum aţi fost chemaţi la o singură Nădejde a chemării voastre; un singur Domn, o singură Credinţă, un singur Botez, un singur Dumnezeu şi Tată al tuturor, Care este peste toţi şi prin toţi si-ntru toţi» (*Ef* 4, 4–6); şi încă: «Sunt felurimi de daruri duhovniceşti, dar e acelaşi Duh; şi sunt felurimi de slujiri, dar e Acelaşi Domn; şi felurimi de lucrări sunt, dar Acelaşi Dumnezeu este Cel care pe toate în toţi le lucrează» (1 *Co* 12, 4–6).

Desigur, el indică în aceste locuri cu limpezime că: aşa cum unic este Domnul, pentru că El este Domnul şi nu există un altul în afară de El; şi aşa cum El este Dumnezeu, pentru că unic este Dumnezeu şi nu există niciun Dumnezeu în afară de El; tot aşa El este Duhul şi nu există niciun alt Duh în afară de El. Într-adevăr există multe fiinţe create şi diferind după fire; dar unică este doar firea neschimbătoare (dumnezeiască) şi ea este cauza a toate şi nu există nimic din cele ce au fost create care să fie cauza altor fiinţe create în afara aceleiaşi naturi. Iar cine este din această fire (neschimbătoare) este în adevăr necreat şi cauză a toate.

De asemenea, unic este Tatăl Care singur este cu adevărat Tată şi este firea dumnezeiască; şi unic este Fiul Care cu adevăr este Fiu din aceeaşi fire dumnezeiască care este Dumnezeu; şi unic este Duhul Sfânt, Care este «singurul Duh Sfânt», despre care Sfintele Scripturi ne-au învăţat că El este numit astfel pentru că El este din aceeaşi fire unică ce există din toată veşnicia, Care este (Dumnezeu, şi, necreată fiind, este cauza a toate. Fire care singură este în adevăr Dumnezeu şi Domn pentru că ea face totul şi are putere peste toate. În sens propriu, El este şi poartă numele de «Duh» pentru că este, într-adevăr, necorporal şi nemărginit; şi Lui îi revine în chip propriu numirea de sfinţenie, pentru că El singur este în chip natural Sfânt şi neschimbător şi pentru că El acordă cui vrea sfinţenia şi liberează de înclinarea la rău. (În timp ce nicio creatură nu este cu adevărat sfânta în chip

firesc, ci ea poate primi sfinţenia de la Cel care a fost cauza venirii lor la existenţă.

17. Pe drept cuvânt Fericitul Pavel, recomandând efesenilor în legătură cu armonia dintre ei să devină (γενέσθαι) o singură inimă, menţiona această fire dumnezeiască ce îi obliga să aibă o singură voinţă, căci zice: «Străduiţi-vă să păziţi unitatea duhului întru legătura păcii» (*Ef* 4, 3); şi, de asemenea, pentru că voi aţi fost născuţi dintr-un singur Duh ca să fiţi una prin naşterea voastră, aşa se cade să fiţi legaţi şi uniţi unul cu altul; şi continuând pe aceeaşi temă, zice: «Un singur Trup şi un singur Duh, aşa cum aţi fost chemaţi la o singură Nădejde a chemării voastre» (*Ef* 4, 4).

Pentru că, întrucât aţi fost născuţi dintr-un singur Duh, voi aţi devenit trupul unic al lui Hristos, căci El este Capul omului asumat, prin care noi avem familiaritate cu această fire dumnezeiască, noi care aşteptăm ca în lumea viitoare să dobândim asocierea cu ea, deoarece noi credem că «Care va schimba trupul nostru de smerenie spre a-l face după chipul trupului Său de slavă, potrivit cu lucrarea puterii Lui ca pe toate Sieşi să le supună» (*Flp* 3, 21). Noi am fost chemaţi la speranţa acestor bunuri şi am fost născuţi prin Botez prin puterea Duhului Sfânt, în aşa fel că am primit ca în chip şi ca arvună a celor viitoare pârga (darurilor) Duhului Sfânt, ceea ce ne-a acordat a doua naştere şi harul prin care am dobândit capacitatea de a deveni singurul Trup al lui Hristos.

18. Dezvoltând în continuare cuvântul său, Fericitul Pavel adaugă: «un singur Domn, o singură Credinţă, un singur Botez, un singur Dumnezeu şi Tată al tuturor, Care este peste toţi şi prin toţi si-ntru toţi» (*Ef* 4, 5–6). El spune că unic este Duhul din Care voi v-aţi născut, aşa cum credem că unic este Domnul şi unic este Dumnezeu Care este Domnul şi creatorul nostru şi că harul Botezului ne-a făcut vrednici de a-L numi Tată.

Or, unică este credinţa şi unic este Botezul: căci cu toate că spunem Tatăl şi Fiul şi Sfântul Duh, totuşi noi numim unică firea Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh, în care noi am fost instruiţi să credem şi pe care la Botez noi am obţinut dreptul de a o invoca. Este, însă, evident că el nu ar fi numit «unică» credinţa, dacă nu era convins că firea acestor nume: Tatăl şi Fiul şi Sfântul Duh, este unică, – ceea

ce constituie obiectul catehezei noastre. Şi el nici n-ar fi spus că unic este Botezul, dacă el nu ştia că acestor nume invocate la Botez le este unică puterea, voinţa şi lucrarea prin care s-a desăvârşit harul celei de a doua naşteri.

Aşadar, adaosul «Unul singur» este suficient ca să ne înveţe limpede firea dumnezeiască a Duhului Sfânt, căci El este unic, cum unic este Tatăl şi cum unic este Fiul, despre Care noi credem că fiecare dintre ei este unic pentru că unică este firea necreată şi care exista din toată veşnicia şi este cauza a toate. Toate fiinţele create sunt, de fapt, numeroase, şi, ceea ce se ştie în chip evident, sunt variate şi diferite în firea lor, întrucât ele au devenit existente aşa cum a bineplăcut Creatorului lor; şi ele sunt obligate să aibă neîntrerupt ţintită privirea lor asupra acestei firi necreate) care este cauza a toate.

Socotim că ceea ce am spus până acum este de ajuns, şi să lăsăm restul pentru altă zi. Şi, punând sfârşit cuvântului nostru, să dăm slavă lui Dumnezeu Tatăl şi Fiului unic şi Duhului Sfânt, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A ZECEA

1. Sunt convins că țineți minte ceea ce v-am vorbit despre Duhul Sfânt, când am demonstrat măreția demnității din faptul că Duhul Sfânt este mărturisit împreună cu Tatăl şi ca Fiul în cateheză. Am adus încă o dovadă, cu nimic mai mică, în faptul că El singur este numit în chip exclusiv «Duh Sfânt» – nume care în învățătura Sfintei Scripturi nu se acordă firii dumnezeieşti; precum şi din faptul că El este numit «un singur Duh», aşa cum Tatăl este numit «un singur Tată», iar Fiul «un singur Fiu şi un Dumnezeu şi un singur Domn».

Pentru cei care acceptă religia creştină cu bunăvoință, este suficient ceea ce se spune în Sfânta Scriptură, lucru care a fost de altfel înfățişat şi în tradiția Fericiților noştri Părinți. Însă cum nu există cuvânt care să poată convinge (πείθω) cu uşurința o conştiință răuvoitoare, a fost nevoie să se completeze ceea ce ştiau ei cu învățătura care să pună în gardă pe credincioşi şi să desființeze nelegiuirea ereticilor. În cuvântul lor cu privire la Sfântul Duh, Părinții au aşezat cuvinte asemănătoare cu cele pe care le spuseseră despre Fiul.

Într-adevăr, vorbind despre Fiul, a fost de ajuns să precizeze, pentru cei care doresc să se supună credinței, că El a fost numit «Fiu unic» pentru a demonstra că într-adevăr El este de aceeaşi fire cu Tatăl Său. Însă, din pricina celor care se aşează de-a curmezişul, Fericiții Părinți au «adăugat: «din Cine este El născut înainte de toți vecii, că El nu este făcut, că este Dumnezeu din Dumnezeu adevărat, deoființă cu Tatăl»; Părinții au demonstrat, de asemenea, înaintea tuturor, înțelesul numelui de «Unul-Născut», pentru a întări pe credincioşi şi pentru a combate pe duşmanii adevărului.

2. În acelaşi fel (σχῆμα) Părinții au aşezat, în legătură cu Duhul Sfânt, un nume care ne face să înțelegem exactitatea numelui Lui, nume care ne-a fost transmis prin Sfintele Scripturi şi care în cateheză şi la Botez este mărturisit cu Tatăl şi cu Fiul.

Pentru cei care dovedesc bunăvoință în legătură cu religia creştină, este de ajuns să se indice că Duhul Sfânt este de aceeaşi fire dumnezeiască cu Dumnezeu Tatăl; însă pentru cei a căror intenție este în întregime îndreptată spre nelegiuire şi care, după expunerea acestei învățături atât de vrednice de crezare, înțeleg să continue în nelegiuirea şi blasfemia lor, Fericiții noştri Părinți au socotit necesar ca pentru toți aceşti oameni şi de altfel şi pentru voi, care vă pregătiți pentru primirea darului Duhului Sfânt (prin Botez), să întărească învățătura pietății prin acel adaos scurt: «Şi întru unul Duhul Sfânt».

3. Părinții noştri nu au inventat ei aceste cuvinte, ci le-au împrumutat din învățătura Domnului nostru, Care, înainte de Patima Sa, vorbind cu ucenicii Săi şi voind să-i înveţe ce este învierea din morți, pe oare El avea s-o dăruiască oamenilor, le-a spus că le acordă harul Sfântului Duh prin care ei se vor bucura de toate bunurile viitoare – bunuri minunate şi care vor fi veşnice pentru cei care vor merita să le primească.

În chip necesar, aşadar, Mântuitorul ne-a înfățişat în învățătura Sa slava şi demnitatea Duhului Sfânt, făcându-ne cunoscută măreția harului care va fi acordat celor credincioşi. Şi noi credem că aceste minunate bunuri ne vor fi date prin El şi nu ne vor fi luate niciodată. Căci iată ce zice: «De Mă iubiți, păziți-Mi poruncile! Şi Eu Îl voi ruga pe Tatăl, şi alt Mângâietor vă va da vouă, pentru ca-n veac să rămână cu voi» (*In* 14, 15–16). Şi iată ce voia să spună prin acest cuvânt: Voi aveți datoria de a stărui în poruncile Mele şi de a nu vă îndepărta de ele în niciun fel (σχῆμα). De fapt, nu este un lucru obişnuit cel pe care-l veți primi, întrucât voi veți fi obiectul unei solicitudini deosebite: veți primi harul Duhului Sfânt, care va fi tot timpul cu voi şi vă va procura darurile cereşti. Iar pentru a confirma importanța celor spuse, a adăugat demnitatea Duhului Sfânt, numindu-L Duhul adevărului; căci aceasta este firea Duhului, fire care este neschimbătoare şi acordă într-adevăr toate. Şi întrucât El este din toată veşnicia şi nu se schimbă în firea Sa şi nici nu se transformă, Duhul Sfânt este în stare să acorde altora şi bucuria darurilor cereşti care nu trec şi nu se schimbă.

4. De altfel, numele care ar fi dat unui lucru care se risipeşte şi nu durează ar constitui o «minciună»; pe când numele dat unui lucru

care nu se risipeşte şi durează, este «adevăr», tot aşa cel ce spune ceea ce nu este, acela spune minciuni, pe când cel ce spune ceea ce este, acela spune adevărul; de aceea se dă numele de mincinos lucrului care nu durează pentru că el devine ceva care nu există, şi se dă numele de adevăr lucrului care există totdeauna. Pentru aceasta Fericitul David zice: «Zis-am eu întru uimirea mea: Tot omul este mincinos» (*Ps* 115, 2), adică, în timp ce eu mă mândream şi-mi făceam mari idei despre mine, dintr-odată am căzut în rele crude şi am fost supus spaimei de care nu ştiam nimic şi aş fi pierit cu totul dacă nu m-ai fi ajutat Tu în chip minunat. Eu mă minunam de mulţimea relelor care mă cuprinseseră şi am înţeles că eu în zadar îmi făceam mari planuri despre mine, căci am descoperit prin experienţă că lucrurile omeneşti nu sunt nimic, ci că în chip vădit toate sunt mincinoase. Toată bogăţia, împărăţia şi puterea şi toate lucrurile care sunt socotite mari şi admirabile de către oameni, toate la un loc, chiar faptul că noi existăm, sunt în chip vădit o minciună, făcută parcă pentru a dezamăgi pe cei care văd felul la care a ajuns existenţa noastră. În sfârşit, moartea ne convinge că noi nu suntem nimic şi că toate aceste mari bunuri pe care presupunem că le avem definitiv, toate ne părăsesc la sfârşitul vieţii noastre.

5. Aşa cum, deci, ceea ce nu durează este numit minciună, tot aşa ceea ce durează şi nu trece este numit adevăr, după cuvântul că: «Mila şi adevărul s-au întâmpinat» (*Ps* 84, 10), care ne arată că ceea ce este adevărat ne acordă har. Pentru aceasta Dumnezeu Însuşi zice: «Dumnezeu adevărat», întrucât poate să dea adevărul, «Tu ne-ai mântuit, Doamne, Dumnezeul adevărului» (*Ps* 30, 5), adică: Tu ne-ai salvat de unele rele de neînlăturat de către noi, pentru că numai Tu eşti în stare să acorzi celor cărora Tu voieşti din bunurile care durează şi nu sunt trecătoare. Iată dar ce vrea să spună Fericitul David despre Dumnezeu, când îl numeşte «Dumnezeul adevărului»: că El poate să dăruiască în adevăr.

6. Aceasta spunea şi Domnul nostru despre Duhul Sfânt pentru a dovedi adevărul bunurilor care trebuie să ne fie dăruite prin Duhul Sfânt în lumea ce va veni. În acest fel Duhul Sfânt, Cel de la Care voi aveţi să primiţi darul harului, acordă bunurile cereşti, care nu trec, tuturor celor cărora El voieşte, întrucât El există din toată veşnicia

în firea Sa, şi nici nu se schimbă, nici nu se transformă. Din pricina aceasta ceea ce Duhul Sfânt dăruieşte veşnic şi mici nu se schimbă şi nici nu trece. Or, a dărui ceea ce nu se schimbă şi mici nu trece nu este cu putinţă decât Celui care El Însuşi există din toată veşnicia şi este schimbător prin firea Sa, care este firea dumnezeiască ce există din toată veşnicia.

Dintre lucrurile create nu există, de fapt, niciun singur lucru care prin sine însuşi să fie în stare să dureze. Într-adevăr, ceea ce are cauza în altul care l-a făcut să devină existent, cum ar putea într-adevăr să lucreze prin sine însuşi, dacă nu i-a dăruit aceasta Creatorul său? Însă Cel care există din toată veşnicia, pentru că prin firea Sa este neschimbător, poate după bunul Său plac să dăruiască altora bunuri care nu trec niciodată.

Prin urmare, în această declaraţie scurtă Duhul adevărului, Domnul nostru Hristos ne-a dat o mărturisire importantă despre firea Duhului Sfânt. Însă pentru că acest cuvânt nu convine nicidecum creaturilor care sunt departe de a dărui altora ceva care să dureze – căci ele însele au de asemenea nevoie de creatorul lor pentru a putea dura în această fire în care au fost odată create – Domnul nostru a adăugat: «pe Care lumea nu-L poate primi, pentru că nu-L vede şi nici nu-L cunoaşte» (*In* 14, 17). Şi nu este de mirae că se spune că Duhul Sfânt este aşa în firea şi puterea Sa; întrucât El fiind mai presus decât întreaga creaţie prin firea Sa, El nu poate fi prin nimic nici văzut, nici primit şi nici înţeles de creaturi, dacă El Însuşi din propria Sa voinţă nu revelează oamenilor cunoaşterea despre ceea ce El este. Este adăugat însă: «Îl cunoaşteţi voi, de vreme ce la voi rămâne şi întru voi va fi» (*In* 14, 17), adică în adevăr voi îl cunoaşteţi, pentru că de la El aţi primit darul harului, care durează în voi totdeauna, pentru a vă asigura bunurile viitoare, vouă celor care veţi deveni nemuritori şi neschimbători.

7. Tot aşa au spus şi Fericiţii noştri Părinţi despre Sfântul Duh, cum au primit de la Domnul nostru; ei au adăugat încă: «Cel care purcede de la Tatăl». Şi acest lucru fusese spus în învăţătura Domnului către ucenicii Săi: «Iar când ca veni Mângâietorul, pe Care Eu vi-L voi trimite de la Tatăl, Duhul Adevărului, Cel Ce din Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre mine» (*In* 15, 26). În acest loc Mântuitorul

indica, de fapt, de mai înainte darul harului Duhului Sfânt, har care ultima să fie acordat tuturor ucenicilor după înălțarea Sa la cer.

Într-adevăr, cuvântul «Mângâietorul, pe Care Eu vi-L voi trimite de la Tatăl», desemnează în chip sigur harul Duhului, pe care acesta trebuie să-l dăruiască. Pentru că El nu trebuie să trimită firea dumnezeiască a Duhului, fire care se află în tot locul; ci El vorbea de darul harului care se revarsă asupra lor şi acesta este numit Mângâietorul, adică «consolatorul», întrucât el poate şi este în stare să-i înveţe ceea ce trebuie pentru a-i consola în încercările nenumărate din lumea aceasta.

8. Iar după ce a vorbit despre darul harului Duhului Sfânt, Domnul nostru a început să le vorbească despre firea şi despre măreţia demnităţii Duhului Sfânt, pentru a le demonstra ce har aveau să primească. Astfel, El spune «Duhul adevărului», ceea ce arată măreţia firii Sale şi faptul că El poate să dăruiască tuturor celor cărora bine plac Lui darurile care nu trec. Abia atunci El adaugă «Cel care purcede de la Tatăl», adică Duhul Sfânt a fost totdeauna cu Tatăl şi nu a fost niciodată separat de El.

Tot aşa spune şi Fericitul Pavel: «Căci cine dintre oameni le ştie pe cele ale omului, în afară de duhul omului, care este în el? Aşa şi cele ale lui Dumnezeu, nimeni nu le-a cunoscut, în afară de Duhul lui Dumnezeu» (*1 Co* 2, 11). Iată însă ceea ce vrea să spună: aşa cum duhul omului nu este separat de acesta câtă vreme locuieşte în om, tot aşa nu este separat de Dumnezeu Tatăl Duhului Sfânt, Care, purcezând din El, este de aceeaşi fire cu a Sa şi este cunoscut şi mărturisit totdeauna împreună cu El.

9. Zicând «Cel care purcede de la Tatăl», Domnul nostru a indicat aceasta în chip tainic; dar constituie cu adevărat o dovadă că Duhul Sfânt există în Dumnezeu în tot timpul şi că din toată veşnicia n-a fost separat de Dumnezeu. Căci nu se spune că ar fi fost creat după un timp oarecare, ci din toată veşnicia El există în Dumnezeu şi din firea lui Dumnezeu şi că există din toată veşnicia; şi El este asemenea cursului unui fluviu nesecat care împarte darurile sale cui vrea. De fapt, Domnul a mai spus aceasta şi în altă parte: «Cel ce crede în Mine, cum au zis Scripturile, râuri de apă vii vor curge din pântecele lui», şi explicând aceste cuvinte, Fericitul Evanghelist zice: «Iar

aceasta a spus-o despre Duhul pe Care aveau să-L primească acei ce cred într-Însul. Că Duhul încă nu era dat, pentru că Iisus încă nu Se preamărise» (*In* 7, 39).

În chip evident Evanghelistul arată că el vorbeşte aici despre darul Duhului. Adică nu despre ipostasul sau despre firea Duhului Sfânt, despre care spune limpede că El nu era încă trimis (dat), deoarece Iisus nu fusese încă slăvit; dar este din toată veşnicia, înainte de creaţie. Însă vorbea despre darul Duhului Sfânt, dar care, după înălţarea Domnului nostru la cer, a fost revărsat şi văzut asupra Fericiţilor Apostoli şi asupra celor care se aflau cu ei. Evanghelistul spune deci că darul Sfântului Duh se va revărsa în chip bogat, ca şi cursul unui fluviu nesecat, asupra acelora care vor crede în El, întrucât Duhul va fi dăruit de către Dumnezeu; prin aceasta se indică lucrarea ce va avea loc: că va da celor ce cred în El o viaţă care nu va trece.

10. Cel care spune că Duhul Sfânt purcede de la Tatăl arată că Duhul Sfânt este din toată veşnicia cu Dumnezeu-Tatăl şi că nu este separat de Acesta, pentru că Duhul Sfânt este în tot timpul, din toată veşnicia în El. Căci dacă darurile purced din Duhul Sfânt ca dintr-un fluviu – şi izvorul lor este nepieritor pentru că este firea Duhului Sfânt (şi aceasta este nesecată), iar Duhul Sfânt însuşi purcede din Dumnezeu Tatăl – este evident că Duhul Sfânt este din toată veşnicia cu Tatăl şi că nu a existat un timp la sfârşitul căruia El să devină existent.

Aşa cum Sfânta Scriptură, când zice că: «Şi din Eden ieşea un râu care uda raiul, iar de acolo se împărţea în patru braţe» (*Fc* 2, 10) ne face să înţelegem că izvorul acestor râuri le făcea să curgă în afara Edenului fără a-l părăsi, pentru că ele totdeauna de acolo ieşeau, tot aşa Mântuitorul, când zice despre Sfântul Duh că purcede de la Tatăl, ne face să înţelegem că Duhul Sfânt nu este separat, ci El este din toată veşnicia din Tatăl, în Tatăl şi cu Tatăl. Şi prin asemănarea cu fluviul nesecat, Duhul Sfânt distribuie darurile Sale întregii creaţii, după măsura credinţei pe care o au cei ce primesc darurile. La fel spune şi Fericitul Pavel: «Sunt felurimi de daruri duhovniceşti, dar e Acelaşi Duh», şi încă: «Şi arătarea Duhului i se dă credinţă; iar altuia, darurile vindecărilor, într-Acelaşi Duh» (*1 Co* 12, 4, 7).

Fericiţii noştri Părinţi, explicând acest cuvânt al Domnului nostru, au spus: «Care purcede din firea Tatălui» şi că din toată veşnicia

purcede din El şi din toată veşnicia a fost în Tatăl, şi că nu a existat un timp după care El a devenit existent. Însă Cel care este din toată veşnicia cu Tatăl şi cu El purcede în chip sigur din firea Lui, căci este cu neputinţă ca un alt lucru să fie cu Dumnezeu fără ca acest lucru să fie prin firea sa din El.

11. După aceasta, Părinţii noştri au adăugat în învăţătura lor: «Duhul de viaţă făcător», cuvânt suficient pentru a dovedi că Duhul Sfânt este Dumnezeu, aşa cum s-a zis mai înainte. Într-adevăr, Domnul nostru zicând: «apa pe care i-o voi da Eu se va face într-însul izvor de apă săltătoare spre viaţă veşnică» (*In* 4, 14), indică prin cuvântul Său darul Duhului Sfânt, care va dărui viaţa veşnică celor ce o vor merita. Iar în altă parte zice: «Cel ce crede în Mine – precum a zis Scriptura – râuri de apă vie vor curge din inima lui» (*In* 7, 38). Ceea ce Mântuitorul numeşte «ape vii», sunt darul Duhului Sfânt, întrucât El poate procura viaţa veşnică.

De asemenea, Apostolul zice: «pentru că litera ucide, dar duhul face viu» (2 *Co* 3, 6), făcându-ne să înţelegem că ne va face nemuritori. Şi încă: «Făcutu-s-a omul cel dintâi, Adam, întru suflet viu; Adam cel de pe urmă, cu duh făcător de viaţă» (*1 Co* 15, 45) şi ne indică astfel prin cuvântul său că Hristos Domnul nostru a avut, prin faptul învierii Sale din morţi, trupul preschimbat şi nemuritor prin puterea Duhului Sfânt. Aşa cum de altfel zice în alt loc: «iar după Duhul Sfinţeniei rânduit Fiu al lui Dumnezeu întru putere dintr-învierea din morţi, Iisus Hristos, Domnul nostru» (*Rm* 1, 4). «Iar Duhul Celui ce L-a înviat pe Iisus Hristos din morţi va face vii şi trupurile voastre cele muritoare, prin Duhul Său Care locuieşte în voi» (*Rm* 8, 11).

12. În acelaşi fel instruindu-ne Domnul nostru în legătură cu trupul Său, zice: «Duhul este cel ce dă viaţă; trupul nu foloseşte la nimic» (*In* 6, 63), pentru a ne arăta că El însuşi are nemurirea prin Duhul Sfânt şi că pe Acesta îl dă altora exemplu. Or, acest lucru aparţine firii care există din toată veşnicia şi este cauza a toate; întrucât Celui ce ar puterea să facă ceva din nimic, are şi puterea de a da viaţă, adică de a ne face nemuritori pentru ca să fim pururea nemuritori. Căci chiar între toate creaturile cele mai desăvârşite sunt cele care au fire nemuritoare. Deci, devine evident şi sigur că cine poate face aceea, poate face şi restul. Or, Dumnezeu demonstrează că stă în puterea fi-

rii dumnezeieşti să facă aceasta, când zice: «Vedeţi, vedeţi că Eu sunt şi că-n afară de Mine nu este alt Dumnezeu; Eu voi ucide şi voi face viu, Eu voi răni şi voi vindeca» (*Dt* 32, 39). Arată deci că are prin Sine însuşi puterea de a învia din morţi şi de a elibera de pedeapsă pe cei ce au fost supuşi la bătăi.

13. În aceşti termeni, Fericiţii noştri Părinţi ne-au pus în gardă împotriva ereticilor, învăţându-ne cum trebuie să credem că Duhul Sfânt este din firea dumnezeiască a Tatălui; şi pentru aceasta El este numit la un loc cu Tatăl şi cu Fiul în Simbolul credinţei pe care l-au mărturisit în instrucţiunea (catehetică) şi la Botez.

Fiecare dintre noi am fost botezaţi în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, după învăţătura Părinţilor noştri pe care ei au primit-o prin tradiţia venită de la Domnul nostru; iar în acest fel devine evident şi sigur pentru toţi că, prin urmare, aceasta este învăţătura de credinţă pe care Părinţii noştri ne-au transmis-o după porunca lui Hristos. Iar înseşi cuvintele din Simbol nu sunt altceva decât o explicaţie şi o interpretare a cuvintelor tradiţiei căreia i-a pus început Domnul nostru. Pentru că El, poruncind «Învăţaţi neamurile în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh», ne-a indicat în chip vădit că firea dumnezeiască a Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh este unică.

De fapt, era cu neputinţă pentru cei care veneau dintre neamuri la credinţa cea adevărată, renunţând la eroarea politeismului şi îndepărtându-se de cei ce purtau în chip mincinos numele de dumnezei, să primească învăţătura care îi făcea să creadă în Tatăl şi în Fiul şi în Duhul Sfânt, dacă ei nu ar fi fost mai întâi convinşi că firea dumnezeiască reală şi unică există din toată veşnicia şi este cauza a toate; pentru ca, după ce ne-am fi îndepărtat de cei care nu sunt cu adevărat dumnezei, să credem în firea unică a Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh; pentru ca, după ce am fi încetat de a mai acorda numele de dumnezei creaturilor, să ajungem la dobândirea credinţei în firea dumnezeiască unică şi necreată, care poate face din nimic orice, întrucât această fire este Domnul şi Dumnezeul cel adevărat, Căruia pe drept i se acordă acest titlu şi această cinste.

14. Domnul nostru a mai adăugat de asemenea la Botez instrucţiunea catehetică pentru ca Botezul să devină încheierea acestei in-

structiuni catehetice. Într-adevăr, se cădea ca cei care părăsiseră pe zeii cei mincinoşi şi crezuseră că firea dumnezeiască este unică – fire care există din toată veşnicia –, este cauza a toate şi care fire este Tatăl şi Fiul şi Sfântul Duh, să primească în numele Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh darul Botezului, acordat ca garanţie a bucuriei minunate de bunurile viitoare de negrăit. Căci la Botez mărturisirea de credinţă se face în numele Sfintei Treimi, întrucât aceste nume invocate sunt numele acestei firi dumnezeieşti unice, care există din toată veşnicia şi este cauza a toate, care poate crea orice din nimic şi care poartă grijă şi conduce toate în tot timpul.

De aceea, noi suntem datori să aşteptăm, în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, rostite la Botez, să fim reînnoiţi şi să primim eliberarea cea adevărată.

15. Şi, ca urmare a tuturor acestora, Fericiţii noştri Părinţi au adăugat la mărturisirea de credinţă baptismală şi mărturisirea de credinţă «într-o Biserică sobornicească». Eu am fost botezat ca să devin membrul unui mare corp al Bisericii, cum spune Fericitul Pavel: «Un singur Trup şi un singur Duh, aşa cum aţi şi fost chemaţi la o singură Nădejde a chemării voastre» (*Ef* 4, 4). Desigur, nu clădirea zidită de oameni o numeşte el «Biserică», deşi şi aceasta porneşte numele de «biserică» din pricina întrunirii credincioşilor ce se adună în ea; ci Apostolul numeşte «Biserică» întreaga adunare a credincioşilor care slujesc pe Dumnezeu în chip ortodox, adică cei care după venirea lui Hristos au crezut în El în tot locul şi vor crede în El până la sfârşitul lumii şi până la venirea Domnului nostru pe Care noi Îl aşteptăm din cer, întrucât Domnul nostru după ce a zis, de asemenea, către fericiţii Săi Apostoli: «Drept aceea, mergeţi şi învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, învăţându-le să păzească toate câte v-am poruncit Eu vouă», a adăugat: «Şi iată, Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului. Amin» (*Mt* 28, 19–20).

16. Acest cuvânt «cu voi», adresat persoanei (πρόσωπον) Apostolilor, El l-a spus pentru toţi cei ce în orice loc aveau să creadă în El, şi care – după această tradiţie – aveau să fie botezaţi până la sfârşitul lumii. Domnul numeşte de asemenea «Biserică» adunarea celor ce cred şi a «celor ce se tem de Dumnezeu», când zice: «tu eşti Petru şi pe

această piatră voi zidi Biserica Mea şi porţile iadului nu o vor birui» (*Mt* 16, 18). Pe această credinţă şi pe această mărturisire făgăduieşte Mântuitoiul să adune pe «cei ce se tem de Dumnezeu», în aşa fel că adunarea aceasta nu va fi dizolvată şi nici biruită de atacul duşmanilor.

Iar Fericitul Pavel zice: «anume, ca Începătoriile şi Stăpâniilor celor din ceruri să li se facă acum cunoscută prin Biserică înţelepciunea lui Dumnezeu cea de multe feluri, potrivit cu planul cel din veci pe care El l-a împlinit în Hristos Iisus, Domnul nostru» (*Ef* 3, 10–11), indicând astfel că aceste puteri nevăzute au admirat înţelepciunea cea de multe feluri a lui Dumnezeu, care adună pe toţi oamenii în vederea slujirii lui Dumnezeu şi care face din ei un singur Trup al lui Hristos prin naşterea cea de a doua a Sfântului Botez şi care face ca ei să poată aştepta ca în lumea viitoare să fie în comuniune cu Dumnezeu şi să capete bunurile viitoare.

17. Biserica aceasta o numeşte Apostolul «Trupul lui Hristos»: în lumea aceasta, prin a doua naştere a Botezului, ea dobândeşte comuniunea cu El în chip (νόμος); însă în lumea viitoare, când «trupul nostru de umilire va fi preschimbat şi va deveni după asemănarea trupului slavei Sale» (*Flp* 3, 21), această comuniune va fi adevărată. Pentru că aşa cum în lumea aceasta noi suntem după asemănarea trupului lui Adam (având acelaşi trup ca el), tot aşa noi purtăm numele «trupului lui Hristos, Domnul nostru», încât trebuie să primim mărirea asemănării Sale, când trupul nostru de umilire va fi preschimbat.

18. Acelaşi lucru învaţă în alt loc Fericitul Pavel când zice: «Acum mă bucur de suferinţele mele pentru voi, şi-n trupul meu împlinesc lipsurile necazurilor lui Hristos pentru trupul Său, adică Biserica, al cărei slujitor am devenit în virtutea iconomiei lui Dumnezeu» (*Col* 1, 24-25).

În chip evident ceea ce el numeşte «Trupul lui Hristos» este Biserica, pentru statornicirea căreia el a fost slujitor şi pentru care el a îndurat numeroase suferinţe.

Astfel, el arată că noi, toţi credincioşii chemaţi la singura nădejde viitoare, am devenit un singur trup prin singura putere a Duhului Sfânt. Din cauza aceasta, scriind Corintenilor, el zicea de asemenea: «Iar voi sunteţi trupul lui Hristos, şi mădulare fiecare în parte» (*1 Co*

12, 27). Încă şi Domnul nostru zicea, în cuvântul Său către ucenici, în formă (σχῆμα) de rugăciune: «Dar nu numai pentru ei Mă rog, ci şi pentru cei ce prin cuvântul lor vor crede în Mine, pentru ca toţi să fie una; aşa cum Tu, Părinte, eşti întru Mine şi Eu întru Tine, tot astfel şi ei să fie una întru Noi, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis» (*In* 17, 20–21). Adică, zice El, vreau ca nu numai aceştia, ci toţi cei care prin ei vor crede în Mine, să fie una prin preschimbarea care le va procura aceste bunuri. Aşa cum Eu am o unire deplină şi inefabilă cu Tine, tot aşa şi ei să devină una prin credinţa lor în noi; şi ei toţi prin perfecţiunea preschimbării lor în vederea acestor bunuri să fie asemenea cu Mine în slava Mea şi să dobândească unirea cu Mine, prin care ei să fie ridicaţi la cinstea intimităţii cu firea dumnezeiască.

Aşadar, întrucât aceasta face ca chip (νόμος) Botezul din noi – pentru că noi vom muri şi voim învia cu Hristos în Botez, după mărturia Fericitului Pavel – pentru aceasta fiecare dintre noi mărturiseşte: «Eu cred şi sunt botezat în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, într-o singură Biserică sobornicească (καθολική), sfântă», declaraţie care înseamnă: nu pentru lucruri mărunte, ci pentru bunuri cereşti şi pentru măreţii minunate vin la Botez; căci, într-adevăr, prin Botez aştept să devin eu însumi unul din fiii Bisericii, care este adunarea acelor credincioşi care, prin Botez, au meritat numele de «Trupul lui Hristos Domnului nostru» şi au primit o sfinţenie de negrăit şi nădejdea nemuririi şi a nestricăciunii viitoare.

19. Există o singură Biserică ce îmbrăţişează totul, din cauza celor care în orice loc cred şi aşteaptă să primească viaţa cerească, după cum spune Fericitul Pavel: Biserica cea care este în cer unde sunt înscrişi cei întâi-născuţi ai lui Dumnezeu. El îi numeşte «întâi-născuţi» pentru că vor primi minunata adopţiune filială, printr-o alegere supremă – nu ca alegerea iudeilor, care se preschimba – ci nemurirea minunată şi statornicia în bine va fi acordată acelora care o merită. Şi îi numeşte «înscrişi în cer» pentru că ei vor locui acolo, sus.

Părinţii numesc Biserica «sfântă» din pricina sfinţeniei şi nestricăciunii pe care ea o va primi de la Duhul Sfânt; o numesc «sobornicească» (καθολική) pentru a desemna pe toţi cei care au crezut în orice loc şi în orice timp; şi o numesc «una» pentru că doar toţi cei care au

crezut în Hristos vor primi aceste bunuri viitoare şi pentru că ei toţi constituie unica Biserică sfântă.

20. Iar pentru a arăta care este câştigul mărturisirii acestui Simbol, Părinţii au spus: «Iertarea păcatelor», care nu era o simplă iertare pe care ei o propuneau în mărturisirea lor, ci ea constituia anularea deplină a păcatului, aşa cum a spus şi Domnul nostru: «Luaţi, mâncaţi, acesta este Trupul Meu; acesta este Sângele Meu, al Legii celei Noi, cel ce pentru mulţi se varsă spre iertare păcatelor » (*Mt* 26, 26, 28), adică pentru ca toate păcatele să fie şterse – căci adevărata iertare este cea prin care sunt definitiv iertate toate păcatele, nu numai unele; în acelaşi fel trebuie înţeles ceea ce spune Fericitul Ioan (Înaintemergătorul): «Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii» (*In* 1, 29). Or, aceasta se va întâmpla în chip desăvârşit în lumea viitoare, când prin înviere noi vom deveni nemuritori şi nestricăcioşi şi când vor înceta toate înclinările spre păcat.

Acelaşi lucru spunea şi Fericitul Pavel: «Că dacă morţii nu învie, atunci nici Hristos n-a înviat. Iar dacă Hristos n-a înviat, zadarnică vă este credinţa» (*1 Co* 15, 16–17), arătând că datorită învierii din morţi noi aşteptăm să aibă loc desfiinţarea definitivă a păcatului.

21. Pentru aceasta Fericiţii noştri Părinţi, după ce au spus: «iertarea păcatelor», au adăugat: «învierea trupurilor şi viaţa veşnică», indicând că noi vom primi aceasta atunci când vom fi înviat din morţi şi când vom fi primit bucuria bunurilor veşnice. Atunci cu adevărat, după ce vom deveni nestricăcioşi, va avea loc desfiinţarea deplină a păcatului şi noi vom deveni «o singură Biserică sfântă, sobornicească (καθολική)», întrucât noi vom fi primit o sfinţenie inefabilă şi pentru că noi vom fi nemuritori şi nestricăcioşi şi vom dobândi putinţa de a fi totdeauna cu Hristos; «când într-adevăr acest trup stricăcios va fi îmbrăcat nestricăciunea şi acest trup muritor (va îmbrăca) nemurirea, atunci se va împlini acest cuvânt al Scripturii: «moartea a fost înghiţită în biruinţă. Unde este biruinţa ta, iadule? Unde este boldul tău, moarte? Căci boldul morţii este păcatul, iar puterea păcatului, Legea» (*1 Co* 15, 54-56). Pentru că atunci va fi într-adevăr desfiinţarea dintr-odată a tuturor acestora: moarte, păcat, stricăciune şi cu aceasta va dispărea şi Legea (νόμος), căci de aici înainte noi nu vom mai avea nevoie de Lege, întrucât vom fi devenit sfinţi, nemuritori şi nestricăcioşi.

22. Pe drept cuvânt, Fericiții noștri Părinți ne-au transmis în primul rând mărturisirea de credință, prin care noi suntem instruiți după tradiția Domnului nostru și învățăm ce trebuie să știm despre Tatăl și despre Fiul și despre Sfântul Duh: că există o singură fire dumnezeiască a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, fire care există din toată veșnicia și este cauza a toate; că această fire singură primește în chip just numele de Domn și Dumnezeu; și că pe această fire noi trebuie s-o mărturisim și că ei se cuvine adorarea din partea tuturor făpturilor.

După aceasta ne-au învățat mărturisirea de credință despre Botezul însuși pentru a ne arăta că, în conformitate cu tradiția Domnului nostru – Care a zis «Drept aceea, mergeți și învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh» – El ne instruiește și ne transmite Botezul în numele Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt; iar pentru voi, care vă botezați în nădejdea acestor bunuri minunate, nu se cade să numiți nicio altă fire decât pe cea prin care au fost acordate toate aceste bunuri tuturor făpturilor.

Ei au adăugat însă la aceasta și mărturisirea de credință în bunurile viitoare, în nădejdea cărora noi ne apropiem de harul Botezului: pentru că era neapărat necesar ca noi să știm care sunt bunurile ce țin de această învățătură – că Tatăl și Fiul și Duhul Sfânt sunt o singură fire dumnezeiască – și care țin de această credință că, prin nașterea cea de a doua a Sfântului Botez, noi primim aceste bunuri, care sunt cerești și nu trec, bunuri pe care ni le poate acorda firea dumnezeiască ce există din toată veșnicia și este cauza a toate.

23. Așadar, din partea noastră, în decurs de multe zile, v-am explicat Simbolul credinței. De acum înainte este rândul vostru să vă amintiți cu grijă ceea ce vi s-a spus, pentru ca – reținând fără niciun fel de schimbare mărturisirea de credința creștină – să primiți cu adevărat bucuria bunurilor viitoare, bunuri pe care să binevoiască Dumnezeu să ni le acorde și nouă prin harul Fiului Său unic, Domnul nostru Iisus Hristos, a Căruia împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt să fie slava și cinstea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin. Aici s-au sfârșit de scris cele zece *Omilii pentru explicarea Simbolului credinței*, pe care le-a făcut minunatul și prietenul lui Hristos Mar Theodoros, episcopul și tâlcuitorul Sfintelor Scripturi.

OMILIA A UNSPREZECEA

TÂLCUIREA RUGĂCIUNII «TATĂL NOSTRU...»

1. Pentru că am terminat, cu ajutorul lui Dumnezeu, să vă învățăm despre Simbolul credinței – ceea ce au compus, pentru învățătura noastră, Fericiții Părinți urmând cuvintelor dumnezeieștilor Scripturi, pentru ca noi să ne instruim după tradiția Domnului nostru «În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh» – socotim că e bine ca să începem a vă înfățişa, tot ce e necesar despre rugăciunea transmisă de Domnul nostru.

Părinții noştri au adăugat rugăciunea «Tatăl nostru...» la Simbolul credinței, întrucât ea trebuie, după Simbolul credinței, învățată, ştiută şi reținută de către cel care îmbrățişează credința creştină prin Botez.

De fapt, Domnul nostru Însuşi, după ce a zis: «Drept aceea, mergeți şi învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh» a adăugat: «învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit Eu vouă» (*Mt* 28, 19), pentru a ne arăta că, pe lângă învățătura religioasă şi ortodoxă, noi trebuie să purtăm grijă, ca viața noastră să fie în acord cu poruncile divine. Pentru aceasta şi am adăugat la cuvintele despre Simbolul credinței rugăciunea în care se află o învățătură suficientă despre obiceiuri, învățătură pe care Mântuitorul a cuprins-o în puține cuvinte şi a transmis-o ucenicilor Săi. Căci orice rugăciune – oricare ar fi ea – constituie un învățământ asupra vieții, pentru că se referă la datorii morale. De aceea, aşa cum vrem să fie purtarea noastră, aşa trebuie să ne străduim să fie rugăciunea noastră. Altfel, cel care se dedică virtuții, care doreşte să vadă ceea ce este plăcut lui Dumnezeu, mai mult decât orice trebuie să poarte grijă de rugăciune. Iar cel care nu se dedică niciuneia dintre virtuți şi nu doreşte să facă ceea ce este plăcut lui Dumnezeu, acela în chip normal este neglijent şi la rugăciune.

2. Şi aşa cum ne este plăcut totdeauna să întâlnim pe cel pe care-l iubim mai mult decât pe toţi oamenii şi să trăim şi să stăm de vorbă cu el, – în timp ce pe cei de care nu suntem mulţumiţi noi nu stăruim să-i întâlnim şi să stăm de vorbă cu ei –, tot aşa cei care au pe Dumnezeu în inima lor şi doresc să săvârşească ceea ce este plăcut lui Dumnezeu fac de obicei rugăciuni stăruitoare socotind că în acest fel ei stau de vorbă şi trăiesc cu Dumnezeu în timpul rugăciunii. În schimb, cei care nesocotesc lucrurile divine şi poartă grijă de altele nu se mai dedică rugăciunii.

Fericitul Pavel ne porunceşte să ne rugăm fără încetare, pentru ca, prin perseverenţa în rugăciune să se întărească în noi iubirea către Dumnezeu şi devotamentul pentru împlinirea voii Lui. Pentru aceasta şi Domnul nostru, ca om cum se înfăţişa şi prin fire, pentru a propovădui prin faptele Sale acest tip (τύπος) de viaţă şi de comportare, a manifestat o adâncă înclinare spre rugăciune. Într-adevăr, dacă El îşi petrecea ziua pentru a învăţa binele, El îşi rezerva timpul de noapte pentru împlinirea rugăciunii; pentru aceasta El se retrăgea în pustie ca să ne înveţe că cel care se roagă trebuie să devină liber de orice lucru, întrucât privirea sufletului lui trebuie să rămână în adevăr îndreptată spre Dumnezeu, să fie fixată în El şi să nu se lase sustrasă de nimic altceva. De asemenea, El alegea timpul şi locurile, pentru ca, sustrăgându-se de la orice fel de tulburări, să ne înveţe să ne eliberăm de toate cele care ar putea uneori să tulbure sufletul nostru, ori chiar în chip voluntar să ne îndepărteze de la ceea ce ne-am propus.

3. Dar, când Domnul se ruga aşa, după cuvântul Fericitului Luca, ucenicii s-au apropiat şi L-au întrebat: «Doamne, învaţă-ne să ne rugăm, aşa cum şi Ioan i-a învăţat pe ucenicii lui» (*Lc* 11, 1 ş.u.); şi în foarte scurtele cuvinte ale Rugăciunii domneşti, El le-a transmis o învăţătură perfectă, zicând: «Aşadar, voi aşa să vă rugaţi: Tatăl nostru, Carele eşti în ceruri, sfinţească-se numele Tău, vină împărăţia Ta, facă-se voia Ta precum în cer aşa şi pe pământ; Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi; şi ne iartă nouă greşalele noastre precum şi noi iertăm greşiţilor noştri; şi nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăveşte de Cel-Rău. Că a Ta este împărăţia şi puterea şi slava în veci. Amin» (*Mt* 6, 9–13).

Domnul nostru se serveşte de aceste cuvinte scurte, ca şi când ar voi să spună că rugăciunea nu constă în cuvinte, ci în felul de a fi (obiceiuri), în iubire şi în înclinarea spre bine; întrucât cel care are înclinare spre bine trebuie să-şi ducă toată viaţa în rugăciune, ceea ce se manifestă în alegerea de a face binele. Or, rugăciunea trebuie să fie făcută în vederea comportării: ceea ce nu este convenabil să fie făcut nu merită nici să fie cerut, întrucât ar fi o moarte mai rea decât orice moarte să ceri lui Dumnezeu ceea ce este împotriva a ceea ce El a poruncit încât cel care ar prezenta lui Dumnezeu astfel de cereri, ar sili pe Dumnezeu la mânie, şi nu la împăciuire şi la liniştire.

Aşadar, rugăciunea adevărată este corectitudine morală, iubire faţă de Dumnezeu şi devotament pentru ceea ce este plăcut Lui. Cel care cu adevărat se dedică la aceasta, cel a cărui inimă meditează la aceasta, se roagă fără nicio piedică, încontinuu, în fiecare clipă, pretutindeni şi totdeauna el face ceea ce este plăcut lui Dumnezeu. Or, cel care este astfel are nevoie fără încetare de cererile rugăciunii: căci pentru cel ce se dedică binelui este potrivit să ceară ajutorul lui Dumnezeu, Care îl ajută în schimbul acestei aplicări căreia el se dedică de a face aşa ca toată viaţa lui să fie conformă cu voinţa lui Dumnezeu. Şi aşa cum este sigur că un astfel de om va primi ceea ce el care, întrucât nu este cu putinţă ca cel care se dedică legilor (νόμος) divine, către se conduce după ele şi nu se îndepărtează de ele, să ceară ajutor şi să nu primească într-un fel oarecare (πόρος) ajutorul de la Cel care ne-a dăruit aceste porunci; tot aşa cum cel ce duce o viaţă contrară acestor porunci trebuie să fie sigur de mai înainte că nu va primi nimic din ceea ce cere prin rugăciunea sa, el care se dedică îndeosebi la ceea ce nu place lui Dumnezeu şi cere doar ceea ce obişnuieşte să facă în toată viaţa sa.

4. Pentru aceasta Domnul nostru ne învaţă să nu fim neglijenţi când ne rugăm, după cuvântul Fericitului Luca, cel care ne-a dat în parabolă, în legătură cu aceasta, învăţătura următoare: «Într-o cetate era un judecător care de Dumnezeu nu se temea şi de om nu se ruşina. Şi în cetatea aceea era şi o văduvă» (*Lc* 18, 2) care fiind persecutată de un om mai puternic decât ea, se prezenta într-una pentru a cere de la judecător încetarea nedreptăţii care i se făcea. Judecătorul a făcut-o să aştepte zadarnic, multă vreme. Dar, până la sfârşit, el a fost înfrânt

de stăruința femeii şi, ocupându-se de cazul ei, a eliberat-o de persecutorul ei care o trata în chip abuziv pentru că el era mai puternic. Iată ce a adăugat Domnul nostru la aceasta: «Şi a zis Domnul: „Auziți voi ce spune judecătorul cel nedrept? Dar oare Dumnezeu nu le va face dreptate aleşilor Săi care strigă spre El ziua şi noaptea, El, Care rabdă-ndelung pentru ei?"» (*Lc* 18, 6–7).

Într-adevăr, întrucât cei ce se străduiesc spre virtute au parte de mâhniri nesfârşite – care vin din partea patimilor naturale şi a ispitirilor demonilor şi chiar din întâmplările zilnice care pentru mulți constituie atât de des un scandal care-i face să-şi iasă din fire – şi întrucât în lumea aceasta cei ce se străduiesc spre virtute duc o luptă fără încetare, pentru ca nu cumva ei să-şi închipuie că într-adevăr Dumnezeu i-a părăsit, deoarece nu au niciun fel de răgaz în această luptă zilnică, a fost bine că Mântuitorul a dat pilda judecătorului nedrept, pentru ca, prin comparație, cei ce se străduiesc spre virtute să fie siguri că este cu neputință ca Dumnezeu să părăsească pe cei ce au ales binele. Căci, zice El, acest om ticălos care nu se îngrijea câtuşi de puțin de dreptate şi care nu avea nici teamă de Dumnezeu şi nici ruşine de oameni a fost, cu toate acestea, înfrânt de stăruința continuă a unei femei, şi, ocupându-se de ceea ce era de datoria lui să facă, împotriva tuturor aşteptărilor a dat dreptate femeii împotriva persecutorului ei.

Aşadar, cum ați putea gândi că Dumnezeu – Care este atât de milostiv şi atât de răbdător, Care face totul pentru viața şi pentru mântuirea noastră, încât chiar pe cei păcătoşi nu-i poate părăsi – cum ați putea gândi că El ar putea lăsa în părăsire pe cei care se dedică binelui şi fac cu zel ceea ce este plăcut Lui? El nu părăseşte pe cei pe care îi lasă să îndure vrăjmăşiile şi încercările zilnice pe care, fără să le dorească, ei sunt siliți să le îndure, fie din pricina tulburării patimilor naturale, fie din pricina slăbiciunii înnăscute în ei, din cauza căreia, atât de des ei sunt târâți să facă fără să vrea ceea ce nu trebuie. De asemenea, ei care sunt obligați să lupte încontinuu împotriva patimilor care vin asupra lor din atâtea întâmplări, au de îndurat şi mare război din partea demonilor.

Însă bunurile care le sunt făgăduite pentru aceste străduințe nu sunt deloc obișnuite, căci Dumnezeu apreciază voința lor și acordă unor astfel de oameni binefacerea marii Sale purtări de grijă.

Dumnezeu îngăduie ca astfel de oameni să îndure aceste necazuri și nevoi în lumea aceasta, pentru că ei vor primi în schimbul acestora bunurile veșnice și inefabile.

5. Iată pentru ce, cu această ocazie, Domnul nostru a transmis ucenicilor, care-I cereau să-i învețe cum să se roage, aceste cuvinte: Să știți însă că rugăciunea pe care voi o faceți nu trebuie să constea în cuvinte, ci în alegerea unei căi virtuoase, de iubire față de Dumnezeu și de zel pentru facerea binelui. Iar dacă voi vă veți dedica la acest fel de lucruri, voi vă veți afla în rugăciune în tot timpul vieții voastre; căci voi, prin dorința de a voi aceste lucruri și de a le fi ales, veți dovedi că aveți o mare dorință de rugăciune.

Desigur, voi veți putea cere, căci, dacă ați ales binele, voi nu vă veți lăsa convinși să cereți altceva în afară de aceasta, întrucât voi nu veți accepta să cereți ceva de care voi nu mai purtați grijă. Or, dacă voi veți duce o astfel de viață și dacă veți face cu toată încrederea asemenea cereri către Dumnezeu, să știți că le veți și obține.

6. Ascultați acum pe scurt la ce trebuie să vă dedicați și ce fel de purtare și de viață să cereți, în ce anume trebuie să stăruiți și pentru ce lucruri să faceți cereri, pentru ca să puteți ajunge cu siguranță să și obțineți ceea ce cereți.

Evanghelistul zice: «Și a fost că pe când era El rugându-Se într-un loc, după ce a încetat I-a zis unul din ucenicii Săi: „Doamne, învață-ne să ne rugăm, așa cum și Ioan i-a învățat pe ucenicii lui"» (*Lc* 11, 1) și adaugă: «Și le-a zis: „Când vă rugați, ziceți: Tatăl nostru Carele ești în ceruri, sfințească-se numele Tău"» (*Lc* 11, 2).

Cuvântul acesta că «El se ruga într-un loc oarecare» este asemenea cu cuvântul pe care același Evanghelist îl spune în altă parte: «Și că în zilele acelea El a ieșit la munte să Se roage și a petrecut noaptea în rugăciune către Dumnezeu» (*Lc* 6, 12). Cuvântul «într-un loc oarecare» înseamnă de fapt că «s-a retras într-un loc și că, eliberat de tumultul omenesc, El a adus rugăciune lui Dumnezeu». Văzându-L că se roagă cu atâta zel, ucenicii au înțeles că rugăciunea nu poate fi socotită numai ca o treabă posibilă, ci că este mai necesară decât orice altceva

şi atunci I-au cerut să-i înveţe să se roage, aşa cum şi Ioan învăţase pe ucenicii săi, spunându-le cuvintele rugăciunii.

Aşadar, dacă voi vă dedicaţi rugăciunii, să ştiţi ce trebuie să cereţi de la Dumnezeu; desigur este nevoie să vă străduiţi îndeosebi pentru a vă pregăti de asemenea pentru a cere lui Dumnezeu. Ce trebuie deci să spuneţi când vă rugaţi, şi asupra a ce trebuie să vă dedicaţi?

7. «Tatăl nostru Care eşti în ceruri». Înainte de toate, spune El, trebuie să ştiţi ceea ce sunteţi şi ceea ce aţi devenit; şi care este şi cât de mare este darul pe care l-aţi primit de la Dumnezeu. Căci pentru voi s-au făcut lucruri foarte mari, cu mult mai mari decât cele care s-au făcut pentru oamenii dinainte de voi. Într-adevăr, ceea ce fac Eu pentru cei ce cred în Mine şi care au ales să devină ucenici ai Mei, este că ei au fost ridicaţi cu mult mai presus faţă de cei care trăiesc după Legea (νόμος) lui Moise; este adevărat că «această primă Lege (διαθήκη) a fost dată pe Muntele Sinai, născând pentru robie; şi ea este roabă, ea şi fiii săi» (*Ga* 4, 24–25). Căci toţi cei care erau supuşi «legii poruncilor» (*Ef* 2, 15) erau robi; ei primiseră regula lor de purtare şi sentinţe capitale de care nimeni nu putea scăpa şi erau conduşi la neîncălcarea poruncilor.

Dar voi aţi primit prin Mine harul Sfântului Duh, care v-a făcut vrednici de adopţiunea filială; şi astfel voi aveţi libertatea (παῤῥησία) de a numi pe Dumnezeu Tată: «Căci voi nu aţi primit Duhul pentru a fi din nou în robie şi în temere, ci aţi primit Duhul înfierii în care voi numiţi în libertate pe Dumnezeu Tată» (*Rm* 8, 15). De acum înainte voi aveţi o slujire în Ierusalimul cel de sus şi veţi primi această stare de libertate, care aparţine celor pe care învierea i-a făcut nemuritori şi neschimbători şi trăitori în cer în această fire însăşi.

8. Prin urmare, întrucât există această diferenţă între voi şi cei care erau supuşi Legii – dacă este adevărat că «litera», care este Legea, omoară şi aplică celor ce încalcă Legea o sentinţă de moarte inevitabilă, în timp ce «Duhul este de viaţă făcător» şi ne face prin har în nemuritori şi neschimbători – este bine ca, înainte de orice, să ştiţi aceasta: că trebuie să aveţi obiceiuri vrednice de această stare de superioritate, întrucât cei pe care îi conduce Duhul lui Dumnezeu sunt fii ai lui Dumnezeu, în timp ce aceia care sunt supuşi Legii nu primiseră desigur decât simplul nume de fii; într-adevăr: «Eu am zis:

Dumnezei sunteți voi, și toți sunteți fii ai Celui prea-Înalt, dar voi ca niște oameni muriți» (*Ps* 81, 6–7).

În ceea ce privește însă pe cei care au primit pe Duhul Sfânt și care de aici înainte sunt datori să aștepte nemurirea trebuie să trăiască prin Duhul, să se conformeze Duhului și să aibă o conștiință care să corespundă acestei stări superioare de a fi cei pe care-i conduce Duhul Sfânt, să se abțină de la orice păcat și să aibă obiceiuri vrednice de viața în locașul ceresc.

De asemenea, nu aș fi de acord cu voi care invocați pe Domnul și Dumnezeul nostru. Cu toate că în chip evident voi trebuie să știți că Dumnezeu este Stăpânul Care a făcut totul și pe voi înșivă și că El vă va trece la bucurarea de aceste bunuri. Totuși, Eu v-am indicat să-L numiți «Tată», pentru ca, înțelegând starea voastră de superioritate, demnitatea l-a care sunteți părtași și mărirea la care El vă trece – de a fi numiți fii ai Stăpânului universului și al vostru înșivă –, să lucrați ca atare până la sfârșit.

9. Iată pentru ce nu vreau ca voi să-L mai numiți «Tatăl meu», ci «Tatăl nostru»: pentru că Tatăl este comun tuturor de acum înainte, așa cum este comun harul prin care noi am dobândit această adopțiune filială; în așa fel încât El să nu fie numai Tatăl Căruia voi îi aduceți ceea ce se cuvine, ci tot așa cum voi aveți unii față de alții armonia pe care trebuie s-o păstrați între voi, care sunteți frați și vă aflați sub mâna aceluiași Tată.

Am adăugat de asemenea, «Care ești în ceruri», pentru ca în fața ochilor voștri să fie reprezentată aici pe pământ viața cea de acolo de sus, unde El v-a dat dreptul de a fi trecuți. Căci, de îndată ce ați primit adopțiunea filială, voi deveniți cetățeni ai cerului: căci aceasta este locuința care convine fiilor lui Dumnezeu.

10. Ce trebuie deci să facă cei care au astfel de gânduri? Înainte de orice, să faceți ceea ce constituie laudă adusă lui Dumnezeu, Tatăl vostru: «Sfințească-se numele Tău». Căci Domnul nostru a zis altă dată: «...Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încât ei, să vadă faptele voastre cele bune, și să-L slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri» (*Mt* 5, 16) – ceea ce este tot una cu ceea ce a zis acum: «Sfințească-se numele Tău». Adică trebuie să vă dedicați a săvârși astfel de acțiuni încât numele lui Dumnezeu să fie lăudat de către

toți, în timp ce voi contemplați milostivirea Sa și harul răspândit cu îmbelșugare peste voi și că în zadar El a făcut din voi pe fiii Săi și că, prin milostivirea Sa, v-a dăruit pe Duhul Sfânt, ca să creșteți și să progresați neîncetat și că El v-a îndreptat și v-a făcut așa cum se cuvenea ca să deveniți oameni care au dobândit dreptul de a numi pe Dumnezeu: «Tată».

Tot așa cum, dacă noi săvârșim contrariul, noi vom deveni pricină de blasfemiere a lui Dumnezeu – adică toți cei străini de credința noastră, văzându-ne preocupați de fapte rele, vor zice despre noi: nu sunt vrednici să fie fii ai lui Dumnezeu –, însă dacă, dimpotrivă, ne vom comporta bine, noi vom confirma că suntem fiii lui Dumnezeu și că suntem vrednici de noblețea Tatălui nostru, arătându-ne bine educați și ducând o viață demnă de Tatăl nostru. Așadar, de teama ca să nu se spună că nu suntem fii ai lui Dumnezeu, ci pe buzele tuturor să se afle lauda lui Dumnezeu, Care v-a ridicat la o asemenea mărire, străduiți-vă să săvârșiți faptele care duc la acest rezultat.

11. «Vină împărăția Ta». E bine că Domnul nostru a adăugat aceasta. Căci cei care prin adopțiunea filială sunt chemați la împărăția cerului și așteaptă să fie în cer cu Hristos – întrucât, după Cuvântul Fericitului Pavel, «vom fi răpiți în nori ca să-L întâmpinăm pe Domnul în văzduh; și astfel pururi cu Domnul vom fi» (1 *Tes* 4, 17) –, aceia sunt datori să aibă fapte demne de această împărăție și să săvârșească acțiuni care să convină vieții din cer, să facă puțin caz de lucrurile pământești și să le aprecieze atât de puțin, încât să socotească rușine grija și preocuparea de ele.

Într-adevăr, pentru cel căruia i-a fost stabilit să locuiască în curțile împărătești și care are totdeauna favoarea de a se întreține cu împăratul, de a-l vedea, nu se cade să umble prin târguri, prin hanuri și alte locuri asemănătoare; ci el trebuie să se întrețină cu cei care de asemenea locuiesc permanent în aceste curți. Așadar, nici noua, care am fost chemați la împărăția cerurilor, nu ne mai este îngăduit să părăsim obiceiurile înalte care convin vieții de dincolo, pentru a ne deda felului de trai al lumii acesteia în care se află atâta necinste și slujire a nedreptății. Cum se poate face aceasta și cum am putea în același timp să acționăm într-un mod demn de noblețea Tatălui nostru?

12. Dar în ce fel putem căuta obiceiurile cerului şi cum putem săvârşi acţiunile care să devină pricină pentru o deosebită laudă a numelui lui Dumnezeu?

«Să se facă voile Tale precum în cer aşa şi pe pământ». Dacă ne vom strădui în această lume, ca, atât pe cât este cu putinţă, să imităm «purtarea pe care aşteptăm s-o ducem în cer: întrucât în cer nu există nimic împotriva lui Dumnezeu, păcatul fiind dezrădăcinat, puterea demonilor fiind anulată şi, pe scurt, toate cu care aici pe pământ ne luptăm, acolo vor fi desfiinţate.

Iar când totul va fi nimicit, vom învia din morţi şi vom locui în cer într-o fire nemuritoare şi neschimbătoare; şi mai presus de toate, noi ne vom alătura voinţei lui Dumnezeu, având toate gândurile adaptate cerului, voind şi făcând ceea ce place lui Dumnezeu, întrucât în noi nu va mai exista nicio impulsiune sau pasiune care să se împotrivească voinţei lui Dumnezeu. Ceea ce ni se cere este deci ca, atât cât este cu putinţă în lumea aceasta, să perseverăm în voia lui Dumnezeu, fără a ne abate de la ea: aşa cum ne gândim că în cer domneşte voia lui Dumnezeu, tot aşa şi aici pe pământ noi să ne ataşăm de această voie; adică în ceea ce constituie voia şi conştiinţa noastră să nu mai avem niciun fel de îndemn potrivnic voii lui Dumnezeu, acum pe pământ ca şi atunci în cer. Aceasta nu este cu putinţă atâta vreme cât noi ne aflăm în lumea aceasta, într-o fire muritoare şi schimbătoare; dar este nevoie ca voinţa noastră să se întoarcă de la aceste îndemnuri contrarii (voii lui Dumnezeu) şi să nu le accepte. Şi să facem ceea ce ne porunceşte Fericitul Pavel: «Şi nu vă potriviţi acestui veac, ci schimbaţi-vă prin înnoirea minţii, ca să deosebiţi care este voia lui Dumnezeu: ce este bun şi bineplăcut şi desăvârşit» (*Rm* 12, 2).

Ceea ce ne porunceşte el nu înseamnă că pasiunile să nu mai aibă loc în noi; ci ca noi să nu ne modelăm după ceea ce în mod sigur se va nimici odată cu existenţa lumii acesteia. Ca voia noastră să nu se modeleze după viaţa lumii acesteia, ci să lupte împotriva întâmplărilor, penibile sau plăcute, măreţe sau ruşinoase, care, pentru a spune pe scurt, ridică sau coboară; să lupte «mai ales împotriva acelora care sunt de natură să ne facă să cădem în gânduri contrarii lui Dumnezeu şi să întoarcă inima noastră de la a voi binele. Să ne străduim ca «afecţiunea noastră să nu cadă până la aceasta, ci să reînnoim gândurile

noastre printr-o corectare de fiecare zi; să îndepărtăm primejdiile pe care ni le fac pasiunile lumii acesteia şi să înălţăm în fiecare zi voinţa noastră spre lucrurile virtuoase, experimentând în acest fel ceea ce place lui Dumnezeu.

Iată ceea ce noi considerăm a fi binele desăvârşit, care place lui Dumnezeu. Şi, în general, să considerăm ca vrednice de dispreţ plăcerile de aici, de pe pământ, dar să îndurăm tulburările care vin peste noi, preferând însă în locul tuturor voia lui Dumnezeu; să ne socotim fericiţi dacă facem aceasta, chiar dacă toate necazurile lumii ne încearcă; dar să ne socotim nefericiţi, mai ticăloşi decât toţi, dacă noi, nefiind cum trebuie, ne vom adânci în belşugul tuturor bunurilor lumii acesteia.

13. Aceasta este deci desăvârşirea morală pe care ne-a predicat-o în puţine cuvinte Domnul nostru: celor către cred în El le-a poruncit să se dedice faptelor bune şi să se comporte într-o manieră cerească, şi să se străduiască, pe cât le este cu putinţă, să se modeleze după cele ale lumii viitoare. Şi, în sfârşit, El vrea ca acest lucru să fie cerut lui Dumnezeu; căci, întrucât noi trebuie să avem o conştiinţă sănătoasă şi o dragoste sinceră pentru aceste lucruri – or, noi ştim că suntem incapabili să desăvârşim ceva fără ajutorul lui Dumnezeu –, în chip necesar Domnul ne-a transmis aceste lucruri sub forma (σχῆμα) rugăciunii, pentru ca noi să le alegem cu iubire desăvârşită şi să perseverăm cu toată străduinţa şi cu toată dedicarea a le cere lui Dumnezeu, ca fiind bune şi folositoare. Ne va fi însă cu neputinţă să le dobândim, chiar dacă de zece mii de ori noi le-am alege şi ne-am complace în ele, dacă nu ne ajută cât de puţin, în chip efectiv, Dumnezeu. Dar în chip sigur le vom dobândi, dacă noi le alegem şi totodată le şi cerem lui Dumnezeu.

14. Fericitul Luca adaugă aşadar multe lucruri la această rugăciune transmisă de Hristos Domnul nostru pentru a confirma că cei ce le vor cere le vor şi primi în mod sigur. Or, deoarece El voia să ne îndemne să ne conformăm acestei lumi viitoare (în care, când ne vom afla acolo, noi vom fi definitiv ridicaţi deasupra lucrurilor din lumea pământească şi nu vom mai avea nevoie de nimic), şi deoarece, pe de altă parte, gândea că poruncea un lucru cu neputinţă ca fiinţele încă muritoare după fire şi având mare nevoie de lumea pământească să

se modeleze după această viață nemuritoare, El a adăugat pe scurt: «Dă-ne nouă astăzi, pâinea care ne este de trebuință».

Adică doresc – zice El – ca voi să priviți lucrurile din lumea viitoare și, aflându-vă încă în lumea aceasta, să vă orânduiți, după puterile voastre, viața ca și când v-ați afla deja în viața cealaltă. Nu în sensul ca să nu mai mâncați ori să nu mai beți, sau să nu vă mai folosiți de niciunul din lucrurile necesare pentru viața aceasta pământească, dar îndată ce ați ales binele să-l iubiți și să-l căutați pe deplin. Eu vă îngădui să vă folosiți de lucrurile lumii acesteia pentru a vă satisface nevoile urgente; dar nu mai mult decât a vă «folosi de ele, adică nici să nu le cereți și nici să nu mai stăruiți a le avea». Pentru că ceea ce Fericitul Pavel spune: «dacă avem hrană și îmbrăcăminte, vom fi mulțumiți cu ele» (*1 Tim* 6, 8) este ceea ce Domnul nostru numește aici «pâinea», pentru a ne folosi de ea, întrucât, pentru hrana și subzistența acestei vieți pământești, El crede că pâinea este preferabilă în locul a toate.

De asemenea, termenul: «astăzi» desemnează pe «acum», întrucât noi existăm «astăzi» și nu existăm «mâine»; căci deși noi vom ajunge în ziua următoare, totuși, atunci noi vom fi din nou «astăzi».

Dumnezeiasca Scriptură numește «astăzi» ceea ce este acum prezent sau apropiat; acest «astăzi, dacă voi veți auzi glasul Lui să nu învârtoșați inimile voastre ca altădată în răzvrătire», așa declara Fericitul Pavel, «unii pe alții îndemnați-vă în fiecare zi, atâta vreme cât putem s-o chemăm astăzi» (*Evr* 3, 7–8, 13); ceea ce vrea să spună: atâta vreme cât noi suntem în această lume, noi gândim încontinuu să auzim acest cuvânt; și în fiecare zi acest glas va stimula conștiința noastră, va ține sufletul nostru în stare de trezvie și îl va îndemna să corecteze obiceiurile noastre pentru a ne îndepărta de rău și a ne dedica binelui.

Din zi în zi, în această lume în care noi avem timp de corecteze și de pocăință, noi facem progres asupra a ceea ce noi suntem; întrucât atunci când vom părăsi lumea aceasta, timpul de pocăință și de corectare se va fi îndepărtat și va veni timpul judecății. Pentru aceea, Domnul nostru zice aici: «Dă-ne nouă astăzi pâinea care ne este necesară», adică: atâta vreme cât noi suntem în această viață, avem nevoie de lucrurile pe care le folosim. Eu nu vă lipsesc și nu vă interzic nici hrana, nici băutura, nici îmbrăcămintea și niciun fel de alt lucru

necesar subzistenței trupului, căci de fapt avându-le noi trebuie să le și folosim și când le avem prin alții nu este condamnabil să le acceptăm, întrucât nu este nepotrivit să le cerem lui Dummezeu. Sau, mai degrabă, cum poate fi socotit că e rău să ne folosim de ceea ce ne este îngăduit să cerem lui Dumnezeu, ca fiind folositor și pentru subzistența și pentru conservarea naturii? «Pâinea» este de fapt numele ce se dă lucrurilor care slujesc și convin subzistenței naturii. «Ceea ce ne este necesar» înseamnă după firea noastră, adică ceea ce este folositor și necesar naturii și subzistenței naturii.

Deoarece Creatorul a impus folosirea de acestea, se cuvine ca noi să posedăm «necesarul», însă ceea ce este de prisos, adică cele ce sunt în afara a ceea ce este necesar de folosit, trebuie socotit ca nepotrivite să fie dobândite și păstrate de către cei care doresc desăvârșirea. Or, faptul că este necesar să cerem ceea ce este potrivit strict pentru folosire este foarte limpede arătat când se zice «care ne este necesară» – adică utilă și necesară pentru natura noastră –; iar prin acest «astăzi» se arată că, dacă în adevăr pentru subzistența naturii Creatorul ei a hotărât ca astfel de lucruri să fie necesare în această lume, este îndreptățită cererea lor de la Dumnezeu și deci nu este nepotrivit a ne sluji de ele. Dar cele ce sunt mai mult decât «necesarul» nu trebuie cerut de la Dumnezeu și nu trebuie făcut niciun efort pentru a le dobândi. Căci tot ceea ce am aduna noi, fără a-l cere pentru subzistența noastră și nici nu ne este necesar de folosit în viața aceasta, trece altora. Într-adevăr, nu va avea niciun folos cel care se dedică sau se străduiește pentru dobândirea și adunarea acestora, întrucât este evident că după moartea sa, fără voia lui, toate acestea vor trece altora.

Domnul nostru a înlăturat în chip absolut grija de cele ce sunt de prisos, dar n-a interzis folosirea de ceea ce constituie o nevoie necesară; ci, dimpotrivă, El a poruncit ca cele necesare să fie cerute lui Dumnezeu întrucât noi avem nevoie de ele. De aceea, este bine că El a adăugat: «Iartă-ne nouă datoriile noastre».

15. În aceste prime cuvinte, Domnul nostru a fixat definirea virtuții și a desăvârșirii morale. Spunând «dă-ne nouă astăzi pâinea care ne este necesară», El a fixat măsura grijii noastre de a ne sluji de ceea ce este necesar.

Şi întrucât, oricât de mare ar fi înclinarea noastră spre virtute, a rămâne cu totul fără păcat ne este cu neputinţă nouă celor care – de atâtea ori fără voia noastră – suntem siliţi să cădem în păcat datorită slăbiciunii firii, El a găsit imediat remediul acestei situaţii în cererea de iertare, chiar dacă acest lucru nu a fost spus numai pentru aceasta.

Dacă, spune El, voi vă dedicaţi binelui, dacă depuneţi stăruinţă pentru aceasta şi nu cereţi nimic din ceea ce este de prisos şi urmăriţi sa vă folosiţi numai de ceea ce este necesar, voi trebuie să aveţi încredere că veţi obţine iertarea păcatelor voastre, care, desigur, sunt involuntare. Într-adevăr, cel ce se dedică binelui şi se preocupă să se debaraseze de rău, în chip evident nu cade cu plăcere în păcat. Cum ar putea cădea cu plăcere în păcat cel care are oroare de rău şi doreşte binele? Pentru aceea deci este sigur că pentru un astfel de om păcatele sunt involuntare, şi pentru aceea în chip sigur el va obţine iertarea de păcate. Dar El adaugă:

16. «Aşa cum noi am iertat datornicilor noştri». El arată astfel că trebuie să avem în vedere că ne va fi acordată iertarea unor astfel de păcate, dacă noi am făcut – după putinţa noastră – acelaşi lucru faţă de cei care ne-ar fi ofensat. Întrucât, după ce noi am ales pentru noi binele şi stăruim în aceasta, pot surveni multe cazuri în care noi păcătuim împotriva lui Dumnezeu şi împotriva oamenilor; şi este bine ca Dumnezeu să afle un remediu pentru aceste păcate ale noastre în iertarea pe care noi o acordăm celor care ne ofensează şi noi înşine avem încredere că în acelaşi fel, vom primi de la Dumnezeu iertarea pentru păcatele noastre. Căci aşa cum, în chip necesar, când noi păcătuim trebuie să îngenunchem şi să rugăm pe Dumnezeu cerându-i iertare, tot aşa trebuie să acordăm şi noi iertare celor care ne ofensează şi îşi cer iertare; să primim cu îngăduinţă pe cei care ne-au ofensat sau ne-au mâhnit în vreun fel oarecare.

Într-adevăr, este evident şi în afară de îndoială că dacă cei care au fost ofensaţi ori jigniţi iartă pe cei care i-au ofensat şi care, căindu-se de ofensele făptuite, cer iertare, acelaşi lucru se va întâmpla şi cu ei înşişi din partea celor pe care ei i-au ofensat şi când vor cere iertare lui Dumnezeu. Domnul nostru ne-a poruncit în chip limpede să cerem

iertare în măsura în care noi înşine am iertat celor care ne-au ofensat pe noi.

17. Şi întrucât noi cădem pe neaşteptate în nenumărate necazuri în lumea aceasta – boli trupeşti, răutăţi din partea oamenilor şi atâtea alte nenorociri care ne prind ca într-o plasă şi ne zdruncină sănătatea încât sufletul nostru este tulburat de gânduri care adesea ne fac să ieşim din practicarea binelui –, El a adăugat cu drept cuvânt: «Şi nu ne duce în ispită», pentru ca astlel noi să fim ocrotiţi atât cât ne va fi cu putinţă. Înainte de toate cerem lui Dumnezeu ca să nu ajungem în ispită, iar dacă ajungem în ispită să o suportăm în chip eroic şi ca sfârşitul ei să vină degrabă. Pentru că nu este o taină că în lume necazuri nenumărate tulbură în chip felurit inimile noastre.

De fapt, însăşi suferinţa trupească, dacă se prelungeşte şi se agravează, pune în mare tulburare pe cei care sufăr. Iar pasiunile trupeşti, prin seducţiunea lor ne fac să ne abatem, fără voia noastră, de la calea datoriei. Chipurile frumoase întâlnite deşteaptă pe neaşteptate pofta care se află în firea noastră; şi alte multe lucruri ne întâmpină în alte feluri când nici nu ne aşteptăm şi îndeamnă prin forţa lor, fără ca noi să vrem, alegerea şi practicarea binelui de către noi spre rău.

Dar mai ales planurile celor răi, ale celor care se străduiesc să săvârşească răul, ajung să facă să se îndepărteze într-o măsură oarecare de la binele ales chiar pe cei oare se dedică întru totul virtuţii; şi cu atât mai mult când fraţii de aceeaşi credinţă lucrează astfel împotriva noastră. Despre aceştia Domnul nostru a zis: «Dar celui ce-i va fi piatră de poticnire unuia dintr-aceştia mici care cred în Mine, mai bine i-ar fi să-şi atârne de gât o piatră de moară şi să se înece în adâncul mării» (*Mt* 18, 6).

De fapt, El vorbeşte despre acei răzvrătiţi dintre noi şi îi ameninţă cu sentinţe aspre, dacă ei – în îndărătnicia şi răutatea lor – întind împotriva celor umili şi curaţi astfel de curse care îi pot atât de uşor îndepărta de la calea datoriei. Reiese aşadar că «a scandaliza» înseamnă a face, din răutate şi insolenţă, nedreptate celor care se străduiesc să ducă o viaţă modestă şi curată. De aceea, după ce a spus: «Nu ne duce în ispită», El a adăugat: «Ci ne liberează de cel rău».

18. Toate acestea constituie primejdia pe care ne-o face Satan, care pune în acțiune menumărate şi felurite viclenii, în speranța că ne va putea face să ne îndepărtăm de aprecierea şi de alegerea datoriei.

19. Aşadar, în cuvintele rugăciunii «Tatăl nostru...», Domnul nostru a inclus desăvârşirea morală şi a învățat limpede ceea ce suntem datori să devenim, căror lucruri să ne dedicăm, de care să ne îndepărtăm şi ce să cerem lui Dumnezeu.

De aceea, Fericiții noştri Părinți, socotind că, având o învățătură dreaptă şi o credință sinceră, noi trebuie să ne şi străduim spre o viață curată şi spre bune obiceiuri, au transmis această rugăciune pentru cei care vin să primească darul Botezului; în acest fel, prin explicarea credinței ei ne-au învățat preciziunea doctrinară, şi, acum, prin această rugăciunie, ei reglementează viața noastră pentru ca, prin virtute, ea să fie aşa cum trebuie să se poarte cei care primesc darul Botezului, adică cei care încă din timpul vieții pământeşti sunt înscrişi ca fii ai cetății şi ai obiceiurilor cereşti.

Iată ceea ce vă învață în puține cuvinte rugăciunea domnească: străduiți-vă ca cererile acestei rugăciuni să fie curate în inimile voastre, meditați cu grijă asupra lor şi dedicați-vă aplicării lor din viață, în aşa fel ca încă din viața aceasta pământească voi să vă modelați deja, după puterile voastre pentru viața viitoare. Mergeți în viață după învățăturile Domnului nostru şi veți dobândi bunurile cereşti pe care noi toți aşteptăm să le primim prin harul Fiului unic al lui Dumnezeu, a Căruia să fie slava, împreună cu Tatăl şi cu Duthul Sfânt, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A DOUĂSPREZECEA

ÎNTÂIA OMILIE DESPRE SFÂNTUL BOTEZ

Titlul cărții de explicat: «Aşadar cel care doreşte să ajungă la darul Sfântului Botez să se prezinte Bisericii lui Dumnezeu. El va fi primit de către cel care este rândul pentru aceasta, după obiceiul de a înscrie pe cei oare vin la Botez. Acesta se va informa despre moravurile celor ce vin la Botez. Oficiul acesta (τάξις) este îndeplinit, pentru cei ce urmează a fi botezați, de cel care se numeşte «garant».

Iar cel care este rânduit pentru aceasta înscrie în cartea Bisericii pe cel ce vine la Botez şi adaugă în carte lângă numele acestuia şi numele «garantului», ori al «martorului», ori al «ghidului» cetății respective sau al «disciplinei» (cinului) respectivei. Este absolut necesară folosirea serviciilor celor ce sunt numiți «exorcişti». În timpul dezbaterilor unui proces, este obligatoriu să se stea în picioare înaintea celui ce face acuzarea. Pentru aceasta tu stai cu mâinile întinse, în atitudinea (σχῆμα) celui ce se roagă, şi ții privirile îndreptate în jos; pentru aceasta te dezbraci de îmbrăcămintea ta de deasupra şi stai cu picioarele goale; pentru aceasta stai în picioare pe țesătură de păr. Căci în vremea aceea primeşti porunca să-ți ocupi spiritul cu cuvintele Simbolului de credință».

1. Despre mărturisirea de credință pe care Fericiții noştri Părinți au alcătuit-o după tradiția Domnului nostru şi în care El a voit ca noi să fim învățați şi botezați în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, v-am vorbit îndeajuns – după părerea mea – în zilele trecute; întrucât în zilele acelea trebuia ca voi, care vă prezentați la darul Botezului, să învățați ce să gândiți şi să ştiți în numele cui veți fi botezați, pentru ca în conformitate cu tradiția Domnului nostru să fiți instruiți şi botezați în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh. Am adăugat apoi şi cele despre rugăciune, pentru ca voi să cunoaşteți ce tre-

buie să ştie cei care primesc acest mare dar al Botezului despre felul cum trebuie să se poarte.

Dar, întrucât a venit vremea Tainei şi întrucât voi mergeţi, cu harul lui Dumnezeu, să vă împărtăşiţi de Sfântul Botez, este nevoie ca mai departe – şi rânduiala (τάξις) cere aceasta – să vă înfăţişez, puterea Tainei şi a ritualurilor ce se săvârşesc şi pentru ce se face fiecare din ele, pentru ce voi, ştiind care este pricina tuturor să primiţi cu iubire ceea ce se va săvârşi.

2. Oricare Taină (μυστήριον) este de fapt indicarea semnelor (σημεῖον) şi simbolurilor lucrurilor nevăzute şi de neperceput (inefabile). De aceea este, desigur, nevoie de o revelare şi de o explicare a unor astfel de lucruri, pentru ca cel care se prezintă (la Taină) să cunoască puterea lucrurilor tainice. Dacă toate lucrurile tainice s-ar petrece în chip efectiv în fapt, ar fi zadarnic cuvântul de explicare, întrucât vederea însăşi a lucrurilor ar fi de ajuns pentru înţelegerea fiecărui lucru ce se săvârşeşte. Însă, întrucât în săvârşirea Tainei au loc semne a ceea ce va avea loc sau a avut loc mai înainte, este necesar cuvântul care să explice înţelesul semnelor şi al lucrurilor tainice.

Astfel, iudeii «cei ce slujesc pecetea şi umbra celor cereşti» (*Evr* 8, 5), întrucât «Într-adevăr, având doar umbra bunurilor viitoare, şi nu chipul (εἰκών) însuşi al lucrurilor» (*Evr* 10, 1) după cuvântul Fericitului Pavel.

Umbra descoperă apropierea unui corp, întrucât este cu neputinţă ca să se producă umbră fără existenţa unui corp; însă umbra nu reprezintă corpul pe care-l descoperă, reprezentare pe care o poate face doar chipul însuşi. Într-adevăr, când este văzut chipul, se ştie precis că el este cel reprezentat, din pricina exactităţii de asemănare, dacă întâmplător este cunoscut cel ce este reprezentat; în timp ce prin umbră, niciodată nu se va putea şti cine este cel care a produs umbra, căci umbra nu are nicio asemănare de reprezentare cu corpul care a provocat-o. Acelaşi lucru era şi cu conţinutul Legii (νόμος): în ea nu era decât indicarea lucrurilor cereşti, cum zice Apostolul. Aşadar, ce trebuie să învăţaţi voi?

3. Fericitul Moise, instruit printr-o viziune divină, a făcut două corturi: unul pe care l-a numit «Sfânta» şi altul pe care l-a numit «Sfânta Sfintelor» (cf. *Evr* 9, 2–3). Cel dintâi constituia asemănarea

felului de viață și a traiului pământesc pe care noi îl ducem acum; în timp ce al doilea, numit «Sfânta Sfintelor» constituia asemănarea celor mai presus de cerul văzut, acolo unde S-a suit Hristos Domnul nostru – Cel care pentru mântuirea noastră a fost asumat (de Fiul lui Dumnezeu) – și acolo unde El se află în prezent. Și El ne-a dăruit și nouă puterea de a ne sui la ceruri, ca să fim și să locuim acolo cu El, după cum zice Fericitul Pavel: «acolo unde Iisus a intrat pentru noi ca înaintemergător, devenit Arhiereu în veac, după rânduiala lui Melchisedec» (*Evr* 6, 20). Era rânduiala (τάξις) marilor-preoți ca El să intre cel dintâi și astfel să ne fie acordată și nouă prin El intrarea în acel loc; deoarece este de asemenea operă de mare-preot ca El, cel dintâi, să se apropie de Dumnezeu și ca apoi, prin El, să se apropie și ceilalți. Însă întrucât acest lucru nu fusese încă înfăptuit, ci trebuia să aibă loc la sfârșit, preoții după Lege nu au săvârșit niciodată cultul prevăzut de Lege în cortul numit «Sfânta Sfintelor».

4. Întrucât acest loc era inaccesibil pentru toți, doar o singură dată pe an intra marele-preot singur în «Sfânta Sfintelor». El aducea jertfă înaintea acestei intrări, dar nici el însuși nu avea puterea să intre acolo în tot timpul, ci numai o dată pe an. Din toate acestea devine evident că instituțiile legale conțineau această viață muritoare de pe pământ și că ele nu aveau niciun fel de participare la lucrurile cerești – ca și noi care, atâta vreme cât suntem muritori prin fire, nu putem pătrunde în cer. Dar, lucrurile cerești devin accesibile oamenilor, atunci când unul dintre noi fiind asumat și, cu toate că după legea (νόμος) firii era muritor, învie dintre morți în chip măreț, devine nemuritor și nestricăcios și se suie la aer, devenind pentru restul oamenilor marele-preot, garantul suirii lor la cer.

5. În acest fel exista în Lege umbra bunurilor viitoare, întrucât în chip obscur exista în ea pentru oamenii de atunci indiciul a ceea ce avea să fie. De aceea ei slujeau lui Dumnezeu în închipuire și în umbra lucrurilor din cer, întrucât, prin cortul mărturiei și prin ceea ce se săvârșea acolo, Legea dădea, ca indiciu, o revelare sigură a acelui fel de viață care trebuie să fie în cer, fel de viață pe care Hristos Domnul nostru, suindu-Se la cer pentru noi, ni l-a arătat și ne-a dat și nouă tuturor (puterea) de a participa la această realitate atât de mare care nu era limpede pentru oamenii din vremea aceea. În acest fel iudeii,

aşteptând învierea, nu-şi puteau face decât o slabă idee despre ea; noi însă concepem altfel felul de viaţă în nemurire, pe care nădăjduim să-l petrecem. Iudeii îşi închipuiau că acolo noi încă vom mânca, vom bea şi ne vom căsători, ceea ce noi socotim ca o mare ruşine, crezând cuvintelor Domnului nostru: «Rătăciţi, neştiind Scripturile. Că la înviere nici nu se însoară, nici nu se mărită; ci cunt ca îngerii lui Dumnezeu» (*Mt* 22, 29–30) şi «sunt fii ai lui Dumnezeu, fiind fii ai învierii» (*Lc* 20, 36). În acelaşi timp El mustră neştiinţa lor asupra caracterului învierii şi totodată ne învaţă că trebuie să socotim că este un fel de viaţă divin pe care-l vor avea cei ce înviază, întrucât spune limpede că «ei vor fi ca îngerii».

6. Acestea le aveau iudeii ca în închipuire şi în umbră; însă acestea s-au împlinit acum când Domnul nostru Iisus Hristos – asumat dintre noi şi pentru noi – a murit după legea (νόμος) omenească şi a devenit, prin înviere, nemuritor, nestricăcios şi absolut neschimbător. Şi în acest fel El s-a suit la cer, pentru ca de aici înainte, prin participarea firii, să devină pentru noi garantul unei asocieri efective. Cuvântul: «Iar dacă se propovăduieşte că Hristos a înviat din morţi, atunci cum de zic unii dintre voi că nu există înviere a morţilor?» (*1 Co* 15, 12) ne arată limpede că întrucât lucrul a avut loc, noi suntem datori să, recunoaştem că există o înviere comună; şi recunoscând aceasta, devine evident că noi credem că va fi aşa şi pentru noi, adică, în urma faptului că a avut loc (Învierea Domnului), noi avem credinţa tare că şi pentru noi va avea loc învierea.

Iar, recunoscând de acum înainte fără nicio îndoială că şi pentru noi va avea loc învierea, noi săvârşim această Taină de temut, inefabilă, care conţine semnele de nepătruns ale iconomiei divine cu privire la Hristos Domnul nostru, aşteptând ca şi pentru noi să aibă roade asemănătoare. De fapt, pentru noi este limpede, după cuvântul Apostolului, că, săvârşind fie Botezul, fie slujirea la trapeza Domnului nostru în amintirea morţii Domnului nostru Hristos şi a învierii Lui, noi facem aceasta pentru întărirea în noi a nădejdii.

7. Despre înviere Apostolul a vorbit astfel: «Oare nu ştiţi că toţi câţi în Hristos ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat? Aşadar, prin botez ne-am îngropat cu El în moarte, pentru ca, aşa cum Hristos a înviat din morţi prin slava Tatălui, tot astfel şi noi să umblăm întru

înnoirea vieții» (*Rm* 6, 3–4). Adică Apostolul învață limpede că noi am fost botezați pentru a ne conforma Domnului nostru în moartea și învierea Lui. În același timp noi facem aducere-aminte de ceea ce a fost și în același timp primim confirmarea nădejdii a ceea ce va fi.

Iar despre participarea la Tainele Sfinte, Apostolul zice: «Fiindcă de câte ori veți mânca pâinea aceasta și veți bea paharul acesta, moartea Domnului o vestiți până când El va veni» (*1 Co* 11, 26); după cum zice și Domnul nostru: «Acesta este trupul Meu care se frânge pentru voi; și acesta este sângele Meu care pentru mulți se varsă, spre iertarea păcatelor» (*Mt* 26, 26–28). În acest fel devine limpede că, fie participând la această slujbă comună, fie primind jertfa, noi comemorăm moartea lui Hristos și învierea Lui, prin care noi toți așteptăm să fim asociați Lui; adică în această Taină noi împlinim semnele a ceea ce s-a întâmplat cu Domnul nostru Hristos, pentru ca, prin mijlocirea acestor semne, asocierea cu El să întărească nădejdea noastră.

Este de dorit însă ca mai departe să vă arăt pricina tuturor acestor lucruri tainice și a acestor semne.

8. Domnul nostru Dumnezeu a făcut, din pământ, pe om după chipul Său; El i-a dat multe alte cinstiri, însă mai cu seamă i-a dat cinstirea de a-l numi chipul Său, pentru ca prin aceasta omul însuși să poată fi numit dumnezeu și fiul lui Dumnezeu. Dacă omul ar fi avut discernământ, el ar fi rămas lângă Cel care fusese pentru el cauza tuturor bunurilor, și ar fi avut cu adevărat stăpânirea acestora. Însă, întrucât el a luat chipul diavolului și s-a conformat acestuia, diavolul – care în chip uzurpator s-a ridicat împotriva lui Dumnezeu și a voit să răpească pentru sine cinstea, care se cuvenea doar Aceluia – a făcut tot felul de mașinațiuni pentru a întoarce pe om de la Dumnezeu și a înfățișat omului demnitatea de Dumnezeu, pentru ca omul poftind la aceasta să ofenseze pe Dumnezeu, și și-a atribuit titlul și cinstea de bine-Făcător. Ca urmare, întrucât s-a lăsat convins de cuvintele diavolului, omul a aruncat de la sine legile (νόμος) pe care Dumnezeu și pusese și a acceptat ca binefăcător pe răufăcătorul său, Dumnezeu i-a dat pedeapsa de a se întoarce în pământul din care fusese luat.

Așadar, prin păcat a intrat moartea iar moartea, care slăbește firea, a făcut ca înclinarea spre păcat să devină mai puternică; și amândouă (moartea și păcatul) au crescut mări împreună. Moartea a întărit,

a agravat mulțimea păcatului și a mortalității; prin slăbiciune, a dat naștere la o mulțime de păcate, până la atâta că legile puse de Dumnezeu pentru a le corecta au ajutat la înmulțirea lor și până la atâta că încălcătorii acestor legi, prin mulțimea păcatelor, au constrâns pe Dumnezeu să-i pedepsească. Iar prin aceasta se întărea în uzurpatorul nostru voința violentă de a unelti răul împotriva noastră, întrucât această situație a omului îl făcea să se bucure nespus de mult că, cu fiecare zi, starea noastră își agrava coruperea și rușinea.

9. Când starea noastră ajunsese la disperare, Domnul nostru Dumnezeu a voit, ca de îndată, prin harul Său, să-i aducă îmbunătățire. În acest scop El a luat dintre noi un om care era observator desăvârșit al legilor divine și care, fiind aflat fără de păcat, s-a arătat liber și scutit de orice sentință la moarte. Dar uzurpatorul, care din acel moment nu mai avea ce face, a adus asupra Lui o moarte nedreaptă prin iudei, slujitorii săi. Însă El a primit moartea de bunăvoie și a avut în fața lui Dumnezeu, dreptul Judecător, un proces împotriva uzurpatorului, în care El a fost eliberat de sentința la moarte, întrucât fusese luat de moarte pe nedrept și fără judecată? El a devenit cu desăvârșire străin morții, nemuritor și nestricăcios prin fire. Și în această stare El S-a suit la cer și a fost înălțat cu totul mai presus de orice uneltire și înșelăciune a lui Satan, întrucât acesta nu mai putea de aici înainte face nimic Omului care este nemuritor, nestricăcios și neschimbător, Care locuiește în cer și Care are o comuniune desăvârșită cu firea dumnezeiască.

Or, pentru că avea o astfel de asigurare, Omul asumat dintre noi a fost făcut emisar pentru rasa (γένος) omenească, pentru ca restul oamenilor să-i fie asociați la această transformare minunată, după cum spune Fericitul Pavel «Cine va aduce pâră împotriva aleșilor lui Dumnezeu? Dumnezeu este Cel ce aduce îndreptățire; cine este cel ce osândește? oare Hristos, El, Cel ce a murit, ba mai degrabă Cel care a înviat, Cel ce și este de-a dreapta lui Dumnezeu, Cel ce și mijlocește pentru noi?!...» (*Rm* 8, 33–34). Apostolul arată că de acum înainte bunurile pe care noi le avem sunt fără schimbare și mutație: de îndată ce pentru noi Hristos a murit, a înviat din morți și a primit comuniunea cu firea dumnezeiască, prin rugăciunea Sa pentru noi El ne face să avem parte de înviere și de bunurile care decurg din aceasta.

10. Iată pentru ce noi venim la Taina în care noi săvârşim semnele care împrăştie relele cărora noi fusesem daţi fără nădejde şi care ne face să participăm la asemenea bunuri noi şi măreţe, bunuri care şi-au luat început în Domnul nostru Hristos. Iar noi, de asemenea, aşteptăm să ne bucurăm de aceste bunuri mai presus de firea noastră şi care niciodată nu aşteptam să poată deveni ale noastre.

După ce am înfăţişat acestea, pentru a lămuri mai bine ceea ce am spus mai înainte, a venit vremea ca mai departe să înfăţişăm sensul fiecăruia dintre ritualurile care se săvârşesc la Taina Botezului.

11. «Cel care doreşte ca de acum să ajungă la darul Sfântului Botez să se prezinte Bisericii lui Dumnezeu», pe care Domnul nostru Hristos a înfăţişat-o credincios şi lor ca fiind chip sigur (τύπος) al lucrurilor cereşti în această lume, când zice: «Şi Eu îţi spun ţie că tu eşti Petru şi pe această piatră voi zidi Biserica Mea şi porţile iadului nu o vor birui. Şi-ţi voi da cheile împărăţiei cerurilor, şi orice vei lega pe pământ va fi legat şi în ceruri, şi orice vei dezlega pe pământ va fi dezlegat şi în ceruri» (*Mt* 16, 18–19). Hristos arată limpede că a dat, ca chip al lucrurilor cereşti, Biserica însăşi, care are privilegiul de a face ca cel ce este din familia ei să posede şi familiaritatea cu lucrurile cereşti; iar cel care este străin de Biserică să fie în chip vădit străin şi de lucrurile cereşti. Desigur că, întrucât celor care se află în fruntea Bisericii a fost încredinţată conducerea Bisericii, deoarece acestora a fost adresat cuvântul grăit către Fericitul Petru, aceştia au cheile împărăţiei cerului şi ceea ce vor lega ei pe pământ va fi legat şi în cer şi ceea ce vor dezlega ei pe pământ va fi dezlegat şi în cer.

Aceasta nu pentru ca oamenii să fie stăpâni ai acestui lucru, ci pentru că Biserica a primit de la Dumnezeu puterea ca cei care fac parte din familia ei şi sunt încredinţaţi solicitudinii celor care sunt în fruntea ei să posede în chip necesar familiaritatea cu cerul; şi, de asemenea, ca cei care sunt excluşi din Biserică să nu aibă niciun fel de părtăşie cu lucrurile cereşti.

12. De fapt, Hristos Domnul nostru a stabilit în cer împărăţia Sa, ca un fel de cetate, pe care a stabilit-o acolo sus ca să aibă împărăţia Sa, pe care Fericitul Pavel o numeşte «dar Ierusalimul-cel-de-sus e liber, cel ce este mama noastră.» (*Ga* 4, 26), în care noi aşteptăm să locuim şi să trăim. Or, această cetate este plină de miriade de îngeri şi de aseme-

nea de oameni fără număr, care toți sunt nemuritori și neschimbători, căci Fericitul Pavel zice: «Dimpotrivă, voi v-ați apropiat de muntele Sionului și de cetatea Dumnezeului-Celui-Viu, de Ierusalimul ceresc și de zeci de mii de îngeri în sărbătorească adunare, și de adunarea întâilor-născuți care sunt scrișI în ceruri, și de Dumnezeu Judecător al tuturor, și de duhurile drepților celor ajunși la desăvârșire» (*Evr* 12, 22–23). Adică el dă numele de întâi-născuți celor nemuritori și neschimbători, după cum zice Domnul nostru : «Că nici să moară nu mai pot, fiindcă sunt la fel cu îngerii și sunt fii ai lui Dumnezeu, fiind fii ai învierii» (*Lc* 20, 36) și «Ei sunt înscrișI în cer», întrucât ei locuiesc acolo.

13. Însă aceasta se va arăta efectiv în lumea viitoare, când, «fiind răpiți în nori, noi vom merge în întâmpinarea Domnului nostru, pentru a fi pururea cu El», după cuvântul Apostolului (*2 Tes* 4, 17). Într-adevăr El ne va lua, Se va sui la cer și acolo Se va arăta împărăția Lui; noi toți vom fi acolo cu El, liberi și scutiți de orice dureri. Acolo vom fi veseli și bucuroși și ne vom desfăta de bunurile acestei împărății; în timp ce în lumea aceasta El vrea ca cei ce se apropie de El prin credința să aibă, ca în închipuire (τύπος), lucrurile cerești. Adică în acea asemănare sigură a lucrurilor cerești pe care El a pus-o la dispoziția Bisericii pentru ca în aceasta să trăiască cei care cred în El.

Despre aceasta Fericitul Pavel zice: «dar dacă zăbovesc, să știi cum trebuie să te porți în casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului-Celui-Viu, stâlp și temelie a adevărului» (*1 Tim* 3, 15); «Biserica Dumnezeului celui viu», adică al cărei nume este veșnic model pentru cei care cred că se vor bucura în chip nesfârșit de viață; «stâlp și temelie a adevărului» o numește din pricina condiției integre, veridice, ferme și neschimbătoare ce se va manifesta și va dobândi tărie în cei care cred în El.

14. Prin urmare, «cel care dorește să ajungă la darul Sfântului Botez se prezintă Bisericii lui Dumnezeu» socotind că prin aceasta ajunge la viața în locașul ceresc. Dar, întrucât el se apropie de o cetate nouă și grandioasă și întrucât dorește să devină fiu al acestei cetăți, el trebuie să depună o mare stăruință pentru a face totul ca să fie înscris în această cetate. «El se prezintă la Biserica lui Dumnezeu și cel care este rânduit pentru aceasta îl primește, întrucât este obiceiul ca cei

care vin la Botez să fie înscrişi. Acesta se informează despre moravurile celui ce vine la Botez», ca să vadă dacă el are tot ce trebuie pentru a putea deveni locuitor al acestei cetăţi grandioase; pentru că numai renunţând la întreaga răutate a lumii acesteia şi numai îndepărtându-se de aceasta chiar în spirit se poate cineva arăta vrednic de a trăi în această cetate şi de a fi înscris în ea.

Pentru aceea, întrucât cel ce vine la Botez este oaspete (ξένος) în această cetate şi străin de obiceiurile ei, cineva din cei ce fac parte din cetate îl însoţeşte şi îl conduce la cel care înscrie pe cei ce intra în cetate; însă cel ce conduce pe cel care n-a dobândit încă experienţa şi felul de viaţă în această cetate şi nu ştie cum trebuie să se comporte în ea trebuie să cunoască moravurile acestuia pentru a putea depune mărturie la înscriere că cel ce vine la Botez este vrednic de a locui în cetate şi pentru a-i fi conducător în starea lui de străin (ξένος) de cetate.

15. «Iată rolul (τάξις) pe care-l împlineşte pentru cel care se botează cel ce se numeşte «garant». Desigur, el nu este garant pentru păcatele viitoare, deoarece fiecare răspunde pentru sine în faţa lui Dumnezeu; ci el dă mărturie pentru cel care se prezintă la Botez, despre ceea ce acesta a făcut în trecut, despre felul cum s-a pregătit în timp ca să devină membru al acestei cetăţi şi al vieţii ce se duce în această cetate. Şi pe bună dreptate este numit «garant», deoarece pe mărturia lui cel ce vine la Botez este socotit vrednic a fi botezat.

Aşa cum în lume, din porunca împărătească se face înscrierea pământurilor şi a oamenilor care le locuiesc şi cei care sunt înscrişi pe aceste pământuri trebuie să poarte grijă de cultivarea pământurilor ce li s-au atribuit, şi să dea ca dijmă împărăţiei roade bune, tot aşa cel care este înscris în cetatea cerească şi în cetăţenia acesteia – căci «pentru noi, zice Fericitul Pavel, dreptul nostru de cetăţenie (cetatea noastră) este în cer» – este obligat înainte de toate să ştie că nu-i mai este îngăduit să renunţe la această înscriere, ci este dator să se îndepărteze de toate lucrurile pământeşti; şi ca cel ce este înscris în cer trebuie să lucreze aşa cum se cuvine locuirii şi cetăţeniei cereşti, – aşa cum pe pământ plăteşte împăratului impozite permanente: să fie prudent şi să trăiască după obiceiurile care convin Botezului.

16. Astfel romanii, când au cucerit Iudeea, au poruncit ca fiecare să fie înscris în «pământul» lui (în tribul lui) pentru a plăti dajdiile şi

tributul către împărăție. Şi cum toată lumea s-a grăbit să se înscrie în «pământul» său, Iosif şi cu Fericita Maria au mers la Betleem pentru a se înscrie acolo, pentru că făceau parte din casa şi din neamul lui David; în acelaşi fel trebuie să facem şi noi care credem în Hristos. Acesta, punând stăpânire, după legea (νόμος) războiului, pe toți dușmanii Săi, a smuls din puterea demonilor neamul omenesc, ne-a eliberat din această robie şi ne-a trecut sub stăpânirea Sa — «Întru cele înalte Te-ai înălțat, robia ai dus-o în robie» (*Ps* 67, 18); prin aceasta a arătat lumea nouă, ce va veni şi felul minunat; de viață din Ierusalimul cel ceresc, în care Domnul nostru Hristos a statornicit împărăția Sa care trece. De aceea noi toți, care suntem supuşi împărăției Lui, trebuie să ne rugăm să dorim să ajungem la Botez prin ajutorul credinței şi să dobândim favoarea de a fi înscrişi în cer.

Aşadar, din pricina aceasta cel care este rânduit pentru acest oficiu, vă va înscrie pe voi (care vă înfățişați să primiți darul Botezului) în cartea Bisericii şi adaugă lângă numele tău şi numele martorului, ori al ghidului acestei cetăți şi al acestei discipline, adică al «garantului» fiecăruia; pentru ca fiecare să ştie că de acum înainte este înscris în cer şi că «garantul» fiecăruia poartă grijă să învețe pe cel ce este străin (ξένος) în această cetate în care urmează să intre tot ce este în legătură cu această cetate şi cu viețuirea în ea; încât fără tulburare ori confuzie fiecare să se obişnuiască cu moravurile din această cetate măreață.

17. Să cercetăm acum şi rațiunea celorlalte ceremonii. Într-adevăr, înscrierea fiecăruia nu se face în chip simplu şi la întâmplare; ci ea are o rațiune adâncă în legătură cu fiecare înscris. Prin urmare, fiecare trebuie să se prezinte la administrația dumnezeiască, pentru ca să fie eliberat de «cel tare» (diavolul) care-l oprima, şi pentru ca, scăpând de tot răul pe care i-l făceau dușmanii şi fugind de o nouă înrobire sa poată dobândi adevărata bucurare de această înscriere.

Aşa cum, în lumea pământească în urma unui decret împărătesc, dacă cineva doreşte să înscrie pe seama sa un pământ foarte roditor şi cu multe avantaje şi află aceasta cineva din cei care sunt de multă vreme dușmanii lui, care a stăpânit o vreme îndelungată acest pământ şi se opune la trecerea pământului pe numele altuia, atunci cel ce doreşte ca pământul să fie înscris de acum pe numele lui, dacă este plin

de râvnă, se prezintă la judecător şi înfăţişează drepturile lui asupra păimântului pe care-l cere şi pretinde să se deschidă un proces asupra acestui caz, – tot aşa de acum încă Dumnezeu a pus la dispoziţia oamenilor împărăţia cerului şi voieşte ca toţi să devină acolo nemuritori, neschimbători şi aşa cum se cuvine să fie cei ce locuiesc în cer.

Însă chipul (τύπος) lucrurilor cereşti în lumea aceasta Dumnezeu l-a dat în stăpânia Bisericii, la care, dorind şi cerând prin rugăciunile noastre, noi ne prezentăm pentru Botez, prin care noi devenim cetăţeni ai cetăţii celei cereşti.

18. Acum trebuie ca procesul să fie apărat împotriva uzurpatorului (τύραννος), care este duşmanul nostru şi poartă război împotriva noastră. Într-adevăr Satan, fiind totdeauna invidios pe viaţa noastră şi pe mântuirea noastră, manifestă până acum faţă de noi aceeaşi voinţă, încercând şi forţându-se să pledeze împotriva noastră sub pretextul că noi nu avem dreptul să ieşim de sub stăpânirea lui. El spune despre noi că de multă vreme şi prin succesiune de la începătorul rasei noastre îi revenim de drept; spune despre Adam că acesta a crezut în cuvintele lui şi de bunăvoie s-a îndepărtat de Ziditorul său, preferând să slujească lui Satan; din această pricină Dumnezeu S-a mâniat şi a scos pe Adam din paradis, l-a condamnat la moarte şi l-a legat de lumea aceasta, zicând: «Întru sudoarea feţei tale îţi vei mânca pâinea, până te vei întoarce în pământul din care eşti luat; căci pământ eşti şi în pământ te vei întoarce» (*Fc* 3, 19). Satan spune: prin aceste cuvinte Adam a fost, prin judecată, condamnat pentru lumea aceasta şi prin voia sa proprie; Adam a ales stăpânia mea, arătând limpede că îmi aparţine mie, care sunt «stăpânitorul puterilor văzduhului, adică duhul care lucrează acum în fiii neascultării...» (*Ef* 2, 2). Atunci cum este cu putinţă, zice Satan, ca acesta, care de multă vreme şi prin strămoşii săi îmi revine de drept şi asupra căruia fost dată prin aceste cuvinte o sentinţă de condamnare la moarte în lumea aceasta, în care el este încă şi în care eu (Satan) am încă stăpânire asupra lui –, să fie de acum înainte ridicat din lumea aceasta la un alt fel de viaţă şi să fie sustras de aici jos de sub stăpânia mea, pe care el a ales-o de bunăvoie? Şi de acum să fie nemuritor, ceea ce este un lucru mai presus de fire? Să se manifeste în comportări şi în moravuri proprii locuinţei cereşti, lucru

care nu aparține oamenilor şi nici celor care sunt de această fire, ci sunt străini de firea superioară?

19. Fiind prin urmare acest lucru făcut şi spus de diavolul – că de la început el face, ca duşman, război împotriva noastră, şi că mai ales acum el este invidios din cauză că noi aşteptăm să dobândim o astfel de înscriere inefabilă, ceea ce este mai presus de orice cuvânt şi de orice înțelegere omenească, întrucât «Pe cele ce ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc» (*1 Co* 2, 9) – este obligatoriu ca noi să ne grăbim să ne prezentăm în fața Judecătorului şi să arătăm cu mare grijă şi să precizăm titlul pe care-l avem: că de drept noi nu depindem de Satan de la început şi prin părinții părinților noştri, ci depindem de Dumnezeu, Care ne-a făcut când noi nu existam, şi ne-a alcătuit după chipul Lui; dar că, prin răutatea şi prin voința amară a uzurpatorului (τύραννος) şi prin lipsa noastră de purtare de grijă de noi înşine, am fost târâți la rău, ceea ce ne-a făcut să pierdem demnitatea şi măreția de chip al lui Dumnezeu; aşa că din pricina răutății noastre noi am primit moartea ca pedeapsă.

Şi oricât de mult a trecut, aceasta nu a făcut decât să întărească stăpânia lui Satan asupra noastră, în timp ce el adăuga răul pe care ni-l făcuse. Timpul, oricât de lung, nu a putut potoli voința duşmanului nostru; iar noi, prin permanența acestei servituți dure şi crude cu care de acum ne obişnuisem, încât ajunseserăm să ne fie plăcute faptele ruşinoase şi depravate ale păcatului, am făcut să se întărească puterea lui Satan, duşmanul nostru.

20. Astfel stând lucrurile, Cel care cu adevărat este Ziditorul şi Stăpânul nostru Cel care ne-a făcut când încă nu existam şi Care cu mâinile Sale a făcut din pământ trupul nostru şi prin lucrarea Sa proprie ne-a insuflat sufletul care nu exista – a binevoit să arate o providență specială față de făpturile Sale: ca, după ce le-a făcut, şi ele au fost pierdute prin răutatea uzurpatorului (τύραννος), să nu-l lase pe acesta ca să ne facă rău până la sfârşit, ci să ierte păcatele şi ingratitudinea noastră față de El. Şi prin harul Său a voit să îmbunătățească starea noastră.

Astfel, El a asumat pe unul dintre noi şi a făcut din El începutul tuturor bunurilor noastre. El L-a părăsit, pentru ca orice încercare a

răutății lui Satan să-şi primească acuzarea (pedeapsa). L-a arătat superior față de răutatea şi maşinațiunile lui Satan, dar a îngăduit totuşi ca El să fie omorât prin vicleniile aceluia, pentru ca Satan să-şi afle în aceasta acuzarea (pedeapsa). Iar acuzarea celui ce fusese asumat El a întors-o în favoarea noastră, împotriva diavolului: după ce a înfățişat toate maşinațiunile pe care diavolul nu a încetat să le facă de la început până la sfârşit, şi că la sfârşit fără să aibă vreun motiv just, fără rațiune a adus asupra lui Hristos moartea, a dovedit cât de mare şi unică nedreptate a făcut diavolul de la început întregului neam (γένος) omenesc.

Iar Dumnezeu a ascultat întreg acest proces; şi după ce a ascultat ceea ce au spus cele două părți, El a condamnat pe uzurpator (τύραννος) din pricina voinței perverse pe care el a arătat-o împotriva lui Hristos şi împotriva întregului nostru neam omenesc, apoi a dat sentința împotriva Diavolului. Atunci El a înviat din morți pe Domnul nostru Iisus Hristos, L-a făcut nemuritor şi neschimbător şi L-a urcat la cer. De atunci El a pus la dispoziția întregului neam (γένος) omenesc bucurarea de darurile Sale, în aşa fel ca să nu mai rămână diavolului nici cea mai mică ocazie de a ne face rău.

Astfel, noi dobândim o fire superioară şi o locuință sublimă, foarte înaltă pentru a mai putea fi ispitiți de răutatea lui Satan şi cu mult mai presus de orice păcat. Oare nu aşa ne învață cuvântul Domnului: «Acum este judecata acestei lumi; acum stăpânitorul (ἄρχων) lumii acesteia va fi aruncat afară. Iar Eu, când mă voi înălța de pe pământ, pe toți îi voi trage la Mine» (*In* 12, 31–32).

21. De îndată ce toate acestea au fost cercetate şi au devenit cunoscute tuturor, trebuie să admitem că noi nu mai putem în niciun fel aparține de drept diavolului în chip just noi am fost întorşi la Domnul nostru întrucât, înainte de manifestarea răutății lui Satan, noi aparținem de drept Lui, şi am fost făcuți de la început după chipului Dumnezeu. Noi am pierdut această demnitate prin neglijența noastră, dar prin darul lui Dumnezeu noi am primit demnitatea de a fi după chipul Său; şi din pricina aceasta noi suntem nemuritori şi vom locui în cer, întrucât de asemenea bunuri trebuie să se bucure chipul dumnezeiesc: adică el are demnitatea Celui care făgăduieşte că noi vom deveni şi vom fi numiți după chipul Său.

Şi cum, prin darul şi prin harul lui Dumnezeu, noi am părăsit cu desăvârşire lumea muritoare şi am fost în chip just transferaţi în locuinţa şi în cetăţenia cerului noi am învăţat să cunoaştem pe Domnul nostru şi ne grăbim spre darurile asumate pentru noi, întrucât prin ele Ziditorul şi Stăpânul universului ne dă viaţa cea fără de moarte şi locuirea în cer.

Iată pentru ce noi suntem acum datori să ne prezentăm Bisericii lui Dumnezeu pentru a fi eliberaţi de rele şi pentru a ne bucura de bunuri, întrucât datorită harismei Sfântului Botez, noi aşteptăm să fim înscrişi în cer.

22. Iar raţiunea acestei interogări şi a acestei cercetări o veţi da voi înşivă, întrucât, prin darul Sfântului Botez voi vă veţi rupe din robia uzurpatorului (τύραννος) la care au fost supuşi şi pe care au îndurat-o toţi cei din neamul (γένος) nostru, începând cu Adam. Pentru aceasta a fost stimulat Satan, care este cu atât mai întărâtat duşman al nostru cu cât el nu a fost oprit să ducă lupta (ἀγών) împotriva Domnului nostru, despre Care el gândea că era numai om din pricina înfăţişării Sale; de aceea el a plănuit să-L abată, prin vicleniile şi ispitirile sale, de la dragostea faţă de Dumnezeu.

Însă, întrucât voi înşivă nu sunteţi în stare de a duce un proces şi o luptă (ἀγών) cu Satan, «este neapărat nevoie să se folosească oficiul celor ce sunt numiţi exorcişti», care vă garantează ajutorul dumnezeiesc. De fapt, prin strigăt de protest de lungă durată ei cer să fie pedepsit cel care vă urăşte şi ca, prin hotărârea Sa, Judecătorul să decidă îndepărtarea lui aşa ca el să nu mai aibă nici cea mai mică ocazie şi posibilitate de a face împotriva noastră răul; ci ca noi, fiind scăpaţi cu desăvârşire de robia lui, să trăim în adevărata libertate şi să ne bucurăm de înscrierea de acum.

23. Desigur, voi ştiţi de asemenea că în timpul dezbaterii unui proces în care înaintea Judecătorului cineva îşi cere libertate, plângându-se de înrobirea deosebit de crudă la oare a fost supus prin violenţă nejustificată de către un altul, «este nevoie ca cel ce aduce această acuzare să rămână în timpul dezbaterii procesului într-o stareţ de linişte», pentru ca prin atitudinea (σχῆμα) şi prin ţinuta sa să facă, pe cât este cu putinţă, ca Judecătorul să simtă milă faţă de el. Iar cel care face oficiul de avocat (συνήγορος) va demonstra judecătorului

dreptatea celor care au fost tratați în chip abuziv, și va invoca legile (νόμος) statului pentru ca, prin recurgerea la ele, să obțină condamnarea nedreptății.

În același fel acum, în timpul exorcismelor ce se pronunță când tu rămâi nemișcat, tu rămâi fără cuvânt în atitudinea ca și când ai tremura încă și te-ai teme de uzurpator (τύραννος), nefiind în stare să arunci măcar o privire spre el din pricina marii nedreptăți de care el s-a folosit împotriva ta și a părinților tăi – conducându-i în robie și supunându-vă timp îndelungat la o aservire dură și crudă, provocându-vă răni de neuitat prin condamnarea la moarte; încât de multă vreme el vă ține în înrobirea pe care voi v-o atrăserăți asupra voastră.

24. «Pentru aceasta tu stai cu mâinile întinse în altitudinea (σχῆμα) celui ce se roagă și ții privirile îndreptate în jos», și rămâi în această poziție pentru a atrage mila Judecătorului. «Pentru aceasta, dezbrăcându-te de îmbrăcămintea ta de deasupra, stai cu picioarele goale, ca să evidențiezi greaua înrobire în care atât de îndelungată vreme tu ai servit pe diavolul în chip (τάξις) de rob și ai îndeplinit, așa cum cerea el, orice poruncă a lui. În acest fel și prin aceasta tu înclini pe Judecătorul spre milă, întrucât această atitudine (σχῆμα) de rob o arată cuvântul lui Dumnezeu prin profetul Isaia: «Așa cum Isaia, robul Meu, a umblat gol și desculț vreme de trei ani, tot atâția le vor fi Egiptenilor și Etiopienilor semne și minuni; că așa va duce regele Asirienilor robimea Egiptului și a Etiopienilor, tineri și bătrâni, goi și desculți, având rușinea Egiptului descoperită» (*Is* 20, 3–4).

25. Pentru aceasta tu stai în picioare pe țesături de păr ca aceasta să fie nu numai înțepătură pentru picioarele tale și iritare din pricina țesăturii, ci să-ți aducă aminte de relele tale cele vechi; arată-te mâhnit și pocăit pentru păcatele părinților tăi, care ne-au antrenat pe toți într-o așa de mare frământare de rele, pentru ca să poți obține, prin toate acestea, milostivirea Judecătorului și să poți zice la vreme: «Plânsul mi l-ai întors întru bucurie, sacul mi l-ai rupt și cu veselie m-ai încins» (*Ps* 29, 12).

Aceasta este așadar semnificația exorcismelor; dar de teamă ca, în timpul unei atât de mari acțiuni, tu să nu rămâi inactiv și fără slujire, «tu primești porunca să-ți ocupi spiritul în vremea aceasta cu

cuvintele Simbolului de credință», pentru ca să le știi și să fie ele pe buzele tale ca avându-le permanent în spirit tu să te străduiești să refii interpretarea lor. Ar fi desigur rușinos ca iudeii să aibă Legea (νόμος) atârnata în scris de mâinile lor, pentru a-și aduce aminte încontinuu poruncile ei, iar noi să nu săpăm în inimile noastre aducerea aminte a unei atât de sublime mărturisiri de credință, ca să nu se șteargă niciodată. Întrucât Adam, îndată după ce primise porunca (lui Dumnezeu) a întâlnit pe diavolul și a fost cu ușurință înșelat de acesta pentru că nu-și ocupase și nu-și exercitase spiritul cu porunca dumnezeiască, tu trebuie ca în tot acest timp, în fiecare clipă, să-ți ocupi spiritul cu recitarea Simbolului de credință ca să-l înțelegi și să-l fixezi în mintea ta și ca să iubești mărturisirea ta de credință; deoarece fără aceasta tu nu vei putea primi darul dumnezeiesc (al Sfântului Botez) și nici nu vei putea păstra cu tărie acest dar, după ce-l vei fi primit.

26. Iar când va fi sosit momentul Tainei și va fi luat sfârșit acest proces sau luptă (ἀγών) împotriva diavolului, din oare pricina a fost nevoie să se facă uz de exorcisme, și când hotărârea divină va fi bine primit și aprobat cuvântul avocatului (συνήγορος) ca uzurpatorul să fie condamnat în așa fel ca să nu se mai apropie de tine care ai fost eliberat de orice ofensă din partea lui și care ai să primești fără întârziere bucuria înscrierii (ca cetățean al cetății cerești), – atunci cei rânduiți pentru aceasta te prezintă clericului întâistătător, înaintea căruia tu ești dator să-ți faci mărturisirea de credință și angajamentele față de Dumnezeu.

De fapt, este vorba de făgăduința de fidelitate de a păzi cu tărie mărturisirea de credință și angajamentele luate și a nu te depărta de Dumnezeu pentru niciun fel de bunuri, așa cum a făcut Adam începătorul neamului nostru, ci a persista până la sfârșit în mărturisirea Tatălui și a Fiului și a Duhului Sfânt și a crede că este o singură Fire (οὐσία) divină, Care există din toată veșnicia și Care este cauza a toate, și că Aceasta este Tatăl și Fiul și Duhul Sfânt (lucruri despre care tu ai fost instruiți prin Simbolul de credință), prin invocarea Cărora tu vei primi bucuria acestei înscrieri care este participarea la bunurile cerești.

27. Într-adevăr așa cum, dacă cineva vrea să intre într-o casă mare, al cărei stăpân este unul din cei care au putere în această lume, se

supune unei anumite rânduieli, nu se prezintă direct stăpânului casei şi nu cu el cade de acord şi încheie un contract, căci ar constitui o înjosire pentru stăpânul casei să se coboare la asemenea discuţii, ci se prezintă administratorului casei şi cu aceştia cade de acord asupra chestiunii pentru care a venit, şi prin acest intermediar el încheie angajamentul cu stăpânul casei, cel ce posedă casa şi tot ce este în ea, – tot aşa şi voi care va prezentaţi la «casa lui Dumnezeu care este Biserica Dumnezeului celui viu», după cum zice Fericitul Pavel (*1 Tim* 3, 15), întrucât Dumnezeu este atât de mare faţă de noi, este atât de înalt după fire, faţă de noi încât este absolut nevăzut şi «locuieşte întru lumină neapropiată» (*1 Tim* 6, 16).

De aceea, noi ne prezentăm mai-marelui casei acesteia, al Bisericii, care este clericul întâistătător care a dobândit favoarea de a sta în fruntea Bisericii. Şi rostind în faţa acestuia Simbolul de credinţă, noi încheiem prin el acord şi angajamente cu Dumnezeu, Căruia prin mărturisirea de credinţă îi făgăduim să fim supuşi, să-L slujim şi să ne străduim să păstrăm totdeauna dragostea Lui fără schimbare.

În acest fel, prin mijlocirea clericului întâistătător, încheind acord şi angajamente cu Domnul nostru Dumnezeu prin rostirea Simbolului de credinţă, noi dobândim de aci înainte favoarea de a intra în casa Lui, de a vedea, de a cunoaşte acest locaş şi de a locui în el; şi tot aşa noi dobândim marea asigurare a cetăţii Sale şi a cetăţeniei acesteia, în care am fost înscrişi.

28. Toate acestea noi le obţinem venind la Taina Sfântului Botez, la care ne prezentăm după rostirea Simbolului de credinţă şi despre care trebuie să spunem ce este şi cum se face. Căci ar fi desigur nepotrivit să înfăţişăm argumentele a ceea ce precede Taina şi a neglija învăţătura despre Taina însăşi.

Însă, întrucât am depăşit măsura obişnuită şi întrucât mintea voastră este încărcată de ceea ce v-am spus până acum, lăsăm să înfăţişăm, cu harul lui Dumnezeu, data următoare ceea ce trebuie încă spus. Şi încheiem aici cuvântul nostru de astăzi, aducând slavă lui Dumnezeu-Tatăl şi Fiului Său cel unul şi Duhului Sfânt, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

cuvintele Simbolului de credință», pentru ca să le ştii şi să fie ele pe buzele tale ca având-le permanent în spirit tu să te străduieşti să reții interpretarea lor. Ar fi desigur ruşinos ca iudeii să aibă Legea (νόμος) atârnata în scris de mâinile lor, pentru a-şi aduce aminte încontinuu poruncile ei, iar noi să nu săpăm în inimile noastre aducerea aminte a unei atât de sublime mărturisiri de credință, ca să nu se şteargă niciodată. Întrucât Adam, îndată după ce primise porunca (lui Dumnezeu) a întâlnit pe diavolul şi a fost cu uşurință înşelat de acesta pentru că nu-şi ocupase şi nu-şi exercitase spiritul cu porunca dumnezeiască, tu trebuie ca în tot acest timp, în fiecare clipă, să-ți ocupi spiritul cu recitarea Simbolului de credință ca să-l înțelegi şi să-l fixezi în mintea ta şi ca să iubeşti mărturisirea ta de credință; deoarece fără aceasta tu nu vei putea primi darul dumnezeiesc (al Sfântului Botez) şi nici nu vei putea păstra cu tărie acest dar, după ce-l vei fi primit.

26. Iar când va fi sosit momentul Tainei şi va fi luat sfârşit acest proces sau luptă (ἀγών) împotriva diavolului, din oare pricina a fost nevoie să se facă uz de exorcisme, şi când hotărârea divină va fi bine primit şi aprobat cuvântul avocatului (συνήγορος) ca uzurpatorul să fie condamnat în aşa fel ca să nu se mai apropie de tine care ai fost eliberat de orice ofensă din partea lui şi care ai să primeşti fără întârziere bucuria înscrierii (ca cetățean al cetății cereşti), – atunci cei rânduiți pentru aceasta te prezintă clericului întâistătător, înaintea căruia tu eşti dator să-ți faci mărturisirea de credință şi angajamentele față de Dumnezeu.

De fapt, este vorba de făgăduința de fidelitate de a păzi cu tărie mărturisirea de credință şi angajamentele luate şi a nu te depărta de Dumnezeu pentru niciun fel de bunuri, aşa cum a făcut Adam începătorul neamului nostru, ci a persista până la sfârşit în mărturisirea Tatălui şi a Fiului şi a Duhului Sfânt şi a crede că este o singură Fire (οὐσία) divină, Care există din toată veşnicia şi Care este cauza a toate, şi că Aceasta este Tatăl şi Fiul şi Duhul Sfânt (lucruri despre care tu ai fost instruiți prin Simbolul de credință), prin invocarea Cărora tu vei primi bucuria acestei înscrieri care este participarea la bunurile cereşti.

27. Într-adevăr aşa cum, dacă cineva vrea să intre într-o casă mare, al cărei stăpân este unul din cei care au putere în această lume, se

supune unei anumite rânduieli, nu se prezintă direct stăpânului casei şi nu cu el cade de acord şi încheie un contract, căci ar constitui o înjosire pentru stăpânul casei să se coboare la asemenea discuţii, ci se prezintă administratorului casei şi cu aceştia cade de acord asupra chestiunii pentru care a venit, şi prin acest intermediar el încheie angajamentul cu stăpânul casei, cel ce posedă casa şi tot ce este în ea, – tot aşa şi voi care va prezentaţi la «casa lui Dumnezeu care este Biserica Dumnezeului celui viu», după cum zice Fericitul Pavel (*1 Tim* 3, 15), întrucât Dumnezeu este atât de mare faţă de noi, este atât de înalt după fire, faţă de noi încât este absolut nevăzut şi «locuieşte întru lumină neapropiată» (*1 Tim* 6, 16).

De aceea, noi ne prezentăm mai-marelui casei acesteia, al Bisericii, care este clericul întâistătător care a dobândit favoarea de a sta în fruntea Bisericii. Şi rostind în faţa acestuia Simbolul de credinţă, noi încheiem prin el acord şi angajamente cu Dumnezeu, Căruia prin mărturisirea de credinţă îi făgăduim să fim supuşi, să-L slujim şi să ne străduim să păstrăm totdeauna dragostea Lui fără schimbare.

În acest fel, prin mijlocirea clericului întâistătător, încheind acord şi angajamente cu Domnul nostru Dumnezeu prin rostirea Simbolului de credinţă, noi dobândim de aci înainte favoarea de a intra în casa Lui, de a vedea, de a cunoaşte acest locaş şi de a locui în el; şi tot aşa noi dobândim marea asigurare a cetăţii Sale şi a cetăţeniei acesteia, în care am fost înscrişi.

28. Toate acestea noi le obţinem venind la Taina Sfântului Botez, la care ne prezentăm după rostirea Simbolului de credinţă şi despre care trebuie să spunem ce este şi cum se face. Căci ar fi desigur nepotrivit să înfăţişăm argumentele a ceea ce precede Taina şi a neglija învăţătura despre Taina însăşi.

Însă, întrucât am depăşit măsura obişnuită şi întrucât mintea voastră este încărcată de ceea ce v-am spus până acum, lăsăm să înfăţişăm, cu harul lui Dumnezeu, data următoare ceea ce trebuie încă spus. Şi încheiem aici cuvântul nostru de astăzi, aducând slavă lui Dumnezeu-Tatăl şi Fiului Său cel unul şi Duhului Sfânt, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A TREISPREZECEA

A DOUA OMILIE DESPRE SFÂNTUL BOTEZ

Textul cărții de explicat: «Din nou voi stați în picioare pe țesături de păr, desculți, având dezbrăcate hainele de deasupra, ținând mâinile întinse spre Dumnezeu, ca într-o atitudine (σχῆμα) de rugăciune. Mai întâi în genunchi: ați îngenuncheat, dar tot restul corpului este ținut drept. Tu zici: Mă lepăd de Satan, de toți îngerii lui, de toate lucrările lui, de orice slujire a iui, de toată trufia lui și de întreaga lui rătăcire și mă angajez cu făgăduință: eu cred și sunt botezat în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Genunchiul tău este așezat pe pământ, dar restul corpului tău este drept; tu privești la cer și întinzi mâinile în atitudine de rugăciune.

Iar clericul întâistătător, îmbrăcat în veșminte de in ușoare și strălucitoare, te însemnează la frunte cu Sfântul Mir, și zice: Se însemnează (cutare) în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Garantul tău, așezat înapoia ta, întinde atunci o pânză (*orarium*) de in peste capul tău, te ridică și te face să stai drept».

1. Voi ați învățat îndeajuns, din cele ce au fost spuse mai înainte, ce trebuie să facă înainte de Taina Botezului, după o veche tradiție, cei care se botează. Astfel, când voi vă prezentați pentru a fi înscriși, în nădejdea de a locui și de a deveni cetățeni ai cerului, aveți în timpul exorcismelor un fel de proces cu diavolul, iar sentința dumnezeiască vă eliberează de robia lui. Apoi voi rostiți cuvintele Simbolului de credință și ale rugăciunii domnești; și după aceea, prin mijlocirea clericului întâistătător, voi faceți angajamente față de Dumnezeu și încheiați cu El un acord de a stărui, în iubire față de firea dumnezeiască, fire care va fi pentru voi pricină de daruri mărețe, dacă voi veți avea despre ea gânduri corecte (că, adică, este Tatăl și Fiul și Sfântul Duh)

şi dacă vă veţi comporta în lumea aceasta, după puterile voastre, într-un fel care să convină locuirii şi cetăţeniei cereşti.

Este bine, însă, ca de acum înainte să primiţi învăţătura referitoare la ceea ce se întâmplă în Taina însăşi, întrucât dacă voi veţi cunoaşte raţiunea de a fi a Tainei, voi veţi dobândi o învăţătură de mare importanţă.

Aşadar, după exorcisme (...) voi contractaţi angajamente ferme faţă de Dumnezeu prin rostirea Simbolului de credinţă, atunci vă prezentaţi la Taina însăşi; dar în ce fel? Iată ce trebuie să învăţaţi.

2. «Voi staţi din nou în picioare pe ţesături de păr, desculţi, având dezbrăcate hainele de deasupra, ţinând mâinile întinse spre Dumnezeu, ca într-o atitudine de rugăciune». În toate acestea voi vă conformaţi atitudinii (σχῆμα) din momentul exorcismelor (...). De aceea este drept ca, după exorcisme, să vă apropiaţi de Taina care vă făgăduieşte participarea la bunurile viitoare (...).

3. Mai întâi în genunchi: aţi îngenuncheat, dar tot restul corpului este ţinut drept». În atitudinea celui ce se roagă, voi întindeţi mâinile spre Dumnezeu. Într-adevăr, noi toţi am căzut în păcat şi sentinţa capitală ne-a întors spre pământ; dar «În numele lui Iisus Hristos se cade să se plece tot genunchiul», după cuvântul Fericitului Pavel, «şi să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu-Tatăl» (*Flp* 2, 11). Or, prin această mărturisire noi arătăm ceea ce ne procură firea dumnezeiască datorită iconomiei lui Hristos Domnul nostru, fire dumnezeiască ce L-a suit la cer şi L-a arătat Domn al universului şi stăpân al mântuirii noastre. Aşadar, întrucât noi toţi care am căzut la pământ după cuvântul Fericitului Pavel (*FA* 26, 14) se cade să îndeplinim acest lucru: iar voi care, prin mijlocirea Tainei, veţi participa la aceste bunuri cereşti, la care vă cheamă credinţa în Hristos Domnul nostru, sunteţi datori să plecaţi genunchii voştri şi să manifestaţi căderea cea veche şi să aduceţi adorare lui Dumnezeu, Care este pricina tuturor bunurilor.

4. «Dar tot restul Corpului trebuie ţinut drept», şi să priveşti spre cer. Este un fel de cerere pe care voi o adresaţi lui Dumnezeu prin această atitudine (σχῆμα), implorându-L să vă scape de căderea cea veche şi să vă facă să participaţi la bunurile cereşti. Şi în timp ce voi vă aflaţi în această atitudine, se apropie de voi cei ce sunt rânduiţi

pentru slujba aceasta şi vă şoptesc cele ce a grăit îngerul către Fericitul Corneliu, când i s-a arătat: «rugăciunile voastre au fost auzite şi cererile voastre au fost împlinite. Dumnezeu a privit la necazurile în care v-aţi zbătut de la început El S-a milostivit de voi care aţi slujit atât de multă vreme pe uzurpatorul (τύραννος) şi aţi fost supuşi la atât de crudă înrobire; El a văzut cât de multe şi cât de mari rele aţi suferit din partea lui; şi a bineplăcut Lui să vă elibereze din această robie, să vă scape de mulţimea relelor vechi şi să vă aducă la libertate, făcându-vă părtaşi la bunurile inefabile cereşti, pe care primindu-le voi veţi fi cu desăvârşire eliberaţi de toate aceste rele».

Aşadar, cine este cel care s-a arătat vouă pentru a vă face să cunoaşteţi prin ce trebuie să fiţi eliberaţi de relele cele vechi şi să vă bucuraţi de bunuri? Care sunt angajamentele şi care este acordul pe care voi îl contractaţi în acest moment, în urma cărora voi sunteţi eliberaţi de relele vechi şi primiţi participarea la bunurile aşteptate?

5. «Mă lepăd de Satana, de toţi îngerii lui, de toate lucrurile lui, de orice slujire a lui, de toată trufia lui şi de întreaga lui rătăcire; şi mă angajez cu făgăduinţă: eu cred şi sunt botezat în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh». Iată, de fapt, ce vă pregătesc să spuneţi diaconii, care în acest moment se apropie de voi. Iar care este valoarea acestor cuvinte, este momentul s-o aflaţi acum, pentru ca să cunoaşteţi tăria (vârtutea) acordului, a făgăduinţelor şi a angajamentelor prin care voi începeţi să vă bucuraţi de un astfel de dar.

Desigur, întrucât diavolul, de care voi aţi ascultat începând cu începătorii neamului nostru, a fost pentru voi cauza atât de multor şi mari rele, este nevoie ca voi să făgăduiţi că vă întoarceţi de la el acum, când, prin fapte şi prin experienţă, voi aţi suferit toate relele. Pentru aceasta voi ziceţi: «Mă lepăd de Satana». Altădată, chiar dacă aţi fi vrut să faceţi aceasta, voi nu aţi fi putut îndrăzni să vă folosiţi de aceste cuvinte, întrucât eraţi înspăimântaţi de robia lui. Însă deoarece, datorită exorcismelor, condamnarea dumnezeiască (împotriva lui) v-a adus eliberarea, de acum înainte, cu încredere şi cu glasul vostru, voi mărturisiţi că vă lepădaţi de el. Pentru aceasta ziceţi: «Mă lepăd de Satana», arătând totodată şi întovărăşirea pe care aţi avut-o până acum cu el şi faptul că de acum vă îndepărtaţi de el; căci nimeni nu spune: «Mă lepăd» de ceva cu care până atunci nu a avut niciun fel

de părtăşie. Însă din partea voastră, care prin părinţii voştri aţi primit familiaritatea cu diavolul, care aţi avut în trecut un pact rău cu el şi aţi fost supuşi la acea crudă robie a lui, din partea voastră în chip necesar se cere să rostiţi aceste cuvinte.

6. Însă în momentul în care aţi înţeles primejdia pe care aţi încercat-o din pricina familiarităţii cu el şi când aţi căpătat şi puterea de a fi scăpaţi de aceasta, voi trebuie să spuneţi: «Mă lepăd de Satana», adică de acum înainte nu vom mai avea niciun fel de întovărăşire cu el. Abia acum am înţeles relele în care el se străduia în fiecare zi să ne arunce; abia acum am înţeles cât rău a suferit Adam, strămoşul nostru comun, care l-a crezut pe Satana, şi în câte rele a căzut Adam, el şi cei care prin ei Înşişi s-au dăruit diavolului; câte rele au suferit oamenii care după aceea au ales să devină robii lui Satana. Însă întrucât acum, datorită lui Hristos Însuşi, s-a manifestat harul atât de mare şi minunat – harul care ne-a eliberat de împilarea pe care ne-o făcea uzurpatorul (τύραννος) harul care ne-a scăpat de această robie, harul care ne-a procurat minunata participare la bunuri –, eu am înţeles de acum Cine îmi vrea binele, eu recunosc pe Stăpânul meu: căci cu adevărat El este Stăpânul, El care m-a creat când eu încă nu existam, Care n-a încetat ca în fiecare zi să-mi facă bine, şi Care, chiar atunci când eu mă revolt, nu se întoarce de la mine, ci îmi face bine. De asemenea, El este cel care ne-a descoperit acest dar neîntrecut şi ne-a acordat nu numai iertarea păcatelor, ci ne-a dăruit şi nădejdea bunurilor inefabile pe care le-a pus înaintea noastră.

De acum înainte mă lepăd de Satana: voi fugi de tovărăşia lui şi mă angajez prin făgăduinţă să nu mai alerg de acum înspre el. Nu numai că nu voi mai avea niciun contact cu el, ci îl voi fugări cu desăvârşire, ca pe duşman şi răufăcător, pe el care a fost pentru noi cauza a atât de numeroase rele [...][1].

[1] De la sfârşitul paragrafului 6 şi până la sfârşitul paragrafului 12, Teodor de Mopsuestia face largi incursiuni în istoria ereziilor din acea vreme şi în felul de trai al oamenilor din vremea lui, analizând diferite aspecte ale vieţii sociale, care sunt cu totul străine felului de trai al omenirii din vremea noastră. Şi întrucât textul din aceste paragrafe rupe mersul logic al tâlcuirii rânduielii săvârşirii Tainei Botezului, lăsăm la o parte textul din aceste paragrafe care nu se încadrează în caracterul şi în ţinuta catehetică a celor

Căci se cuvine ca de acum înainte să nu mai ai niciun fel de întovărăşire cu el. Pentru că tu te-ai înfăţişat lui Hristos, ai fost înscris în Biserica lui Dumnezeu şi aştepţi să devii trup şi membru al lui Hristos prin naşterea Sfântului Botez prin care vei avea părtăşie cu Hristos Domnul nostru, fiind ataşat lui aşa cum sunt membrele corpului ataşate capului. Aşa trebuie să se comporte cel care participă la taina Noului Testament (διαθήκη), cel care este înscris pentru titlul de cetăţean al cerului, de împreună-moştenitor al bunurilor viitoare, cel care aşteaptă ca, prin renaşterea Botezului, să devină de aici înainte membru al lui Hristos Domnul nostru, Capul nostru al tuturor, Cel care se află în cer; căci noi, care îndeplinim funcţia (ἐν τάξει) de membre ale Lui, trebuie să trăim după obiceiurile care convin Lui.

Pentru aceasta, în acest moment şi în felul (σχῆμα) înfăţişat mai înainte, tu rosteşti făgăduinţele şi acordul acesta: «Mă lepăd de Satana, de toţi îngerii lui, de orice slujire a lui, de toată trufia lui şi de întreaga lui rătăcire şi mă angajez cu făgăduinţă faţă de firea dumnezeiască şi fericită, veşnic existentă a Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh».

13. Când tu ai spus: «Mă lepăd de Satana, de îngerii lui, de slujirea lui, de trufia lui şi de întreaga lui rătăcire», tu zici: «Şi mă angajez cu făgăduinţă; eu cred şi sunt botezat în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh». Aşa cum atunci când ai spus: «Mă lepăd» şi că te vei abţine cu desăvârşire, tu ai arătat că de aici înainte nu te vei mai întoarce la el, că de aici înainte nu te vei mai complace în tovărăşia lui Satan, tot aşa, acum când zici: «Mă angajez cu făgăduinţă», tu arăţi că vei rămâne ferm lângă Dumnezeu şi că de aici înainte vei fi în chip statornic cu El, că nu te vei mai întoarce în niciun fel de la El, şi că vei socoti de acum înainte ca lucrul cel mai de preţ pentru tine să trăieşti şi să vorbeşti cu El şi să te comporţi după legile (νόμος) Lui.

14. Însă este nevoie să adaugi: «Eu cred», căci «Cel care se apropie de Dumnezeu trebuie să creadă că El există», cum spune Fericitul Pavel (*Evr* 11, 6). Într-adevăr, firea dumnezeiască este nevăzută şi de aceea se cere credinţa din partea celui care se prezintă (la Botez) şi făgăduieşte să rămână de aici înainte în chip statornic în familiaritate

16 Omilii, şi vom trece direct la continuarea firească a tâlcuirii catehetice a rânduielii Tainei Botezului (n. tr.).

cu ea. De asemenea, nevăzute şi inefabile sunt bunurile pe care (firea dumnezeiască) ni le pregăteşte în cer prin iconomia inaugurată de către Domnul nostru Hristos, bunuri în nădejdea cărora noi ne prezentăm să primim Taina Botezului. Deci, şi din cauza aceasta, este nevoie să credem în existenţa acestor bunuri care sunt pregătite şi care sunt acum nevăzute, dar de existenţa cărora ne încredinţează conştiinţa, şi pe care în mod sigur le vom avea.

Pentru aceea cuvântul: «Eu cred» este urmat de cuvântul «Eu sunt botezat»; căci tu te apropii de darul Sfântului Botez, cu credinţa în ceea ce are să fie, pentru a renaşte – a muri cu Hristos şi a învia cu El – şi a putea, după ce vei fi primit o a doua naştere în locul celei dintâi, să ai parte de cer. De fapt, atâta vreme cât tu eşti muritor după fire, tu nu poţi pătrunde în cer; dar când tu părăseşti această stare de muritor în Botez şi înviezi cu Hristos prin Botez şi primeşti chipul (τύπος) acestei noi naşteri pe care o aştepţi, atunci tu te înfăţişezi ca cetăţean al cerului, atunci tu devii împreună-moştenitor al împărăţiei cerului.

15. La toate acestea tu adaugi: «În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh», căci aşa este firea dumnezeiască: ea este „οὐσία" care există din toată veşnicia, ea este cauza a toate, ea care ne-a creat de la început, iar acum ne înnoieşte, ea este Tatăl şi Fiul şi Sfântul Duh. De această fire dumnezeiască noi ne apropiem acum, către ea noi ne făgăduim după dreptate, căci ea a fost pentru noi cauza a numeroase şi mărețe bunuri atât altădată cât şi acum. Către ea facem noi aceste făgăduinţe inefabile; în ea făgăduim să credem de acum înainte; pe ea o invocăm când suntem botezaţi; prin ea aşteptăm să primim aceste bunuri care ne sunt date acum în chip (τύπος) şi tot prin ea rămânem în încredinţarea că ne vom bucura de bunurile viitoare, când în chip efectiv vom învia din morţi, nemuritori şi neschimbători prin fire, şi vom deveni moştenitori şi părtaşi la locuinţa şi la cetăţenia cerească.

16. Tu faci «aceste făgăduinţe în atitudinea (σχῆμα) amintită: «cu genunchii la pământ», fie ca adorare datorată lui Dumnezeu, fie ca aducere aminte de căderea ta de altădată pe pământ, «dar tot restul corpului tău este drept şi tu priveşti în sus, spre cer, cu mâinile întinse în atitudinea (σχῆμα) de rugăciune». În acest fel tu te arăţi adorator al lui Dumnezeu, Care este în cer şi de acolo aştepţi să fii ridicat din vechea ta cădere. Pentru că tu te-ai rezervat pentru El prin acest acord,

iar prin făgăduințele arătate mai înainte tu îi făgăduiești să te păstrezi pentru El vrednic de darul așteptat și spre El privești cu mâinile întinse, și tu aștepți milostivirea Lui: ridicarea ta din cădere și bucurafea de bunurile pregătite. Este deci nevoie ca de acum tu să primești pârga Tainei, care constă, după părerea noastră, în făgăduința acestor bunuri inefabile pe care le așteptăm în cer.

17. Iar după ce tu ai făcut aceste făgăduințe și acest acord, se apropie de tine clericul întâistătător, având nu împodobirea (σχῆμα) obișnuită, nici veșmintele pe care le purta de obicei mai înainte; ci, în locul veșmântului pe care-l purta de obicei pe deasupra, el este «îmbrăcat în veșmânt de in ușor și strălucitor», iar noutatea înfățișării (σχῆμα) sale indică noutatea lumii în care tu ai să intri. Prin splendoarea aceasta el arată că tu ai să strălucești în această viața nouă, iar prin lejeritatea veșmântului său el simbolizează delicatețea și grația acestei lumi noi.

Așadar, prin tot fastul (σχῆμα) care înconjoară pe clericul întâistătător, el arată că prin taina veșmântului său el trezește în tine temerea, și odată cu temerea el trezește în tine iubirea, încât noutatea (veșmântului) te face atent la excelența acestui ritual.

«El te însemnează la frunte cu Sfântul Mir și zice: se însemnează (*N*) în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh». Așadar, aceasta este pârga Tainei pe care ți-o administrează și pe care o săvârșește «în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh», căci de acolo de unde tu aștepți pricina tuturor bunurilor, de acolo în chip necesar începe clericul întâistătător Taina. Prin urmare, el te aduce să invoci în chip efectiv Sfânta Treime, spre Care tu trebuie să privești și după voința Căreia tu trebuie, mai presus de orice lucru, să trăiești.

Iar această însemnare, cu care tu ai fost însemnat acum, este semn că tu ai fost marcat ca oaie a lui Hristos, ca soldat al împăratului cerului. Căci orice oaie, îndată ce a fost achiziționată, primește marca prin care se cunoaște cărui stăpân aparține; și de aici înainte ea paște aceeași pășune în aceeași turmă cu oile care poartă aceeași marcă, ce arată că toate aparțin aceluiași stăpân. Și tot așa cum soldatul, care după statura și după sănătatea trupului său, a fost ales să facă serviciul militar în slujba imperiului, primește pe mâna sa o marcă ce arată pe ce împărat va sluji el de atunci înainte, tot așa acum și tu, care ai

fost ales pentru împărăția cerului, primeşti semnul care arată că tu eşti soldat al împăratului ceresc.

18. Mai întâi tu vei primi această însemnare (marcă) pe frunte, care este o parte a capului, partea cea mai nobilă a întregului corp, cea care este în partea de sus a întregului corp şi de asemenea în partea de sus a feței (πρόσωπον), unde îndeosebi noi privim când ne adresăm unul altuia, vorbindu-ne. Deci tu primeşti această însemnare pe frunte pentru ca acest loc să indice marea asigurare (παρρησία) pe care tu o ai. Deoarece acum noi vedem ca prin oglindă, în ghicitură dar atunci (vom vedea) față către față (*1 Co* 13, 12) şi cu fața descoperită noi vom primi slava Domnului ca într-o oglindă şi noi vom fi transformați în aceeaşi asemănare din slava în slavă, ca prin Duhul Domnului», zice Fericitul Pavel (*2 Co* 3, 18), adică noi trebuie sa primim însemnarea cu Sfântul Mir în partea superioară a feței, ceea ce arată că de acum noi devenim de temut pentru demoni, care de aici înainte nu se mai pot apropia de noi şi să ne facă rău şi de asemenea face cunoscut că noi am primit de la Dumnezeu libertatea (παρρησία) de a privi la El de acum înainte cu fața descoperită, arătând înaintea Lui marca ce dovedeşte că noi suntem casnici şi soldați ai Domnului nostru Hristos.

19. Şi când clericul întâistătător a îndeplinit pentru tine tot acest ritual şi te-a însemnat pe frunte cu Sfântul Mir prin cuvintele rostite, el te-a separat de acum de totul şi a hotărât că tu eşti soldat al împăratului ceresc şi cetățean al cerului, căci însemnarea cu Sfântul Mir arată că ai părtăşie şi afinitate cu acestea.

Îndată «garantul» tău, care este aşezat înapoia ta, întinde o pânză (un *orarium* – ὀράριον) de in peste capul tău şi te ridică şi te face să stai drept. Iar tu ridicându-te din genunchi, vezi că ai părăsit vechea ta cădere şi că nu mai ai nicio părtăşie cu pământul şi cu treburile pământeşti.

Adorarea ta şi cererea ta au fost bineplăcute lui Dumnezeu. Tu ai primit însemnarea cu Sfântul Mir, semnul că tu ai fost ales pentru o slujire inefabilă; tu ai fost chemat la cer, care de acum înainte va fi locuința şi felul de viață către care trebuie sa alergi, îndepărtându-te de toate lucrurile pământeşti, deoarece pânza de in întinsă peste capul tău revelează starea de libertate la care tu ai fost chemat de acum încolo.

La început tu ai stătut desigur gol, căci aşa este aspectul (σχῆμα) captivilor şi al robilor; însă când tu ai fost deja marcat, tu întinzi peste capul tău un «orarium» de in, care este semnul de libertate la care ai fost chemat. Într-adevăr, oamenii liberi au obiceiul să întindă un «orarium» deasupra capului lor şi poartă această împodobire atât în casă cât şi la drum.

20. Fiind aşadar recunoscut şi marcat ca soldat al Domnului nostru Hristos, tu vei primi restul Tainelor şi vei lua arvuna desăvârşită a Duhului; iar prin Taine tu vei primi participarea la bunurile cele cereşti. În ce fel va fi aceasta o vom arăta puţin câte puţin.

Pentru astăzi să ne mulţumim cu cât a fost spus şi, după obiceiul nostru, să punem capăt cuvântului nostru înălţând laudă lui Dumnezeu-Tatăl şi Fiului Său Unic şi Duhului Sfânt, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A PAISPREZECEA

A TREIA OMILIE DESPRE SFÂNTUL BOTEZ

Textul cărții de explicat: «Tu te îndrepți așadar către Sfântul Botez, și mai întâi dezbraci toate veșmintele tale și ești uns, așa cum trebuie, în întregime cu uleiul pentru ungere. Clericul întâistătător începe zicând: «Se unge (*N*) în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh». După aceea, tu cobori în apa sfințită prin binecuvântarea clericului întâistătător, care, stând în picioare și purtând aceleași odăjdii ca și mai înainte, apropie mâna, o pune pe capul tău și zice: «Se botează (*N*) în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh».

Și în timp ce a pus mâna pe capul tău și a zis: «în numele Tatălui» el te afundă în apă; dacă ți-ar fi îngăduit să vorbești în acest moment, tu ai fi zis: «Amin». După ce te-ai cufundat în apă și ai ridicat capul, «clericul întâistătător zice: «Și al Fiului», și în același fel cu mâna te face să te afunzi în apă. Și după ce ridici din nou capul, clericul întâistătător zice: «Și al Duhului Sfânt», și în același fel cu mâna te face să te cufunzi în apă.

Iar când ieși din apă, te îmbraci cu un veșmânt cu totul strălucitor. Atunci clericul, întâistătător se apropie și te însemnează pe frunte zicând: «Se însemnează (*N*) în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh».

1. Cuvântul nostru precedent de învățătură l-am oprit la momentul în care voi ați fost însemnați cu uleiul Botezului și ați fost recunoscuți ca fiind aleși și încercați să slujiți în oastea cerească. Or, împărăția cerului s-a manifestat prin iconomia (divină) a Domnului nostru Hristos, Care, după Patimă și înviere, s-a suit la cer și acolo a statornicit împărăția Sa. Iar noi toți, care am fost chemați la această oaste (cerească), trebuie să avem părtășie cu cerul, întrucât se cade ca noi toți să ajungem acolo unde se află Împăratul nostru, după cum

zice El Însuşi: «Părinte, vreau ca acolo unde sunt Eu să fie împreună cu Mine şi cei pe care Mi i-ai dat, ca să-Mi vadă slava pe care Tu Mi-ai dat-o; pentru că Tu M-ai iubit mai înainte de întemeierea lumii» (*In* 17, 24). Căci pentru aceasta noi aşteptăm «să şi domnim împreună cu El», după cuvântul Fericitului Pavel, «dacă răbdăm, împreună cu El vom şi împărăți; dacă-L tăgăduim, şi El ne va tăgădui» (*2 Tim* 2, 12), întrucât împreună cu El noi vom fi în cer şi vom participa la măreția acestei slave. Pentru această chemare, aşadar, ați fost voi însemnați, iar prin această însemnare voi ați fost recunoscuți că sunteți aleşi pentru oastea cerească. De aceea, după ce ați ieşit din apă şi îndată ce ați primit pecetea, voi ați întins un «orarium» de in pe capul vostru, ca semn al stării de libertate. Întrucât voi ați fost aleşi pentru oastea cerească, voi ați fost eliberați de orice participare la lucrurile pământeşti şi ați dobândit starea de libertate pe care o au cei din cer; căci dacă cel ce domneşte pe pământ nu îngăduie cu niciun chip ca vreun sclav să facă parte din oastea lui, cu atât mai mult cel care intră în serviciul cerului trebuie să fie străin de orice fel de robie.

Ca urmare, noi toți, care am dobândit participarea la lucrurile cereşti, suntem liberi după cuvântul Fericitului Pavel: «dar Ierusalimul-cel-de-sus e liber, cel ce este mamă noastră» (*Ga* 4, 26).

2. Iată dar care, sunt efectele însemnării, iar ceremoniile în legătură cu aceasta voi le cunoaşteți, întrucât am vorbit îndeajuns despre ele în cuvântul nostru precedent. Iar despre ceremoniile ce urmează trebuie să vorbim acum, întrucât de acum încolo voi trebuie să vă îndreptați către Botezul însuşi, prin care se îndeplineşte chipul (τύπος) acestei naşteri din nou: pentru că adevărata a doua naştere se va arăta în chip efectiv atunci când o veți primi după ce veți învia din morți şi când veți dobândi putința de a redobândi starea de care moartea v-a lipsit. Căci cel care se naşte, începe să existe; pe când cel care moare încetează, desigur, de mai exista.

Naşterea cea nouă voi o veți primi, deci, prin înviere, şi datorită ei v-a fost acordat dreptul de a exista încă, aşa cum, când v-ați născut din femeie, ați început să existați, – existență de care v-a dezbrăcat moartea. Însă această a doua naştere voi o veți primi efectiv la vremea rânduită pentru ca să vă naşteți din nou prin înviere; pe când acum, având credința în Hristos Domnul nostru şi pentru aşteptarea bu-

nurilor cereşti, voi veţi primi, prin aceeaşi mare Taină, numai chipul (τύπος) şi semn (σημεῖον) al ei; încât, începând de acum, voi aveţi în chip sigur părtaşi la aceste bunuri viitoare.

3. Tu mergi, aşadar, la Sfântul Botez, care este chipul (τύπος) acestei aşteptate naşteri noi, pe care Domnul nostru Hristos o numeşte o naştere de sus (ἄνωθεν) când zice către Nicodim: «De nu se va naşte cineva de sus, nu va putea să vadă împărăţia lui Dumnezeu» (*In* 3, 3), arătând că cei care vor să intre în împărăţia lui Dumnezeu trebuie să se nască dintr-o astfel de naştere. Însă Nicodim îşi închipuie că această naştere, prin care zice Iisus că trebuie să ne renaşteam, este asemănătoare cu naşterea din femeie; de aceea el zice: «Cum poate omul să se nască fiind bătrân? Oare poate el să intre a doua oară în pântecele mamei sale şi să se nască?» (*In* 3, 4).

Şi întrucât Nicodim a arătat că îşi închipuie ca naşterea din care trebuie să ne naştem din nou este o naştere asemenea celei dintâi, Domnul nostru Hristos omite să-i arate pentru a doua oară că de fapt noi vom primi această a doua naştere prin înviere, ştiind că pentru înţelegerea lui Nicodim aceasta constituie o realitate prea mare. De aceea acum El îi revelează naşterea «chip» (τύπος) cea care se înfăptuieşte în Botezul la care trebuie să vină cei care cred, pentru ca, prin aceste semne, ei să ajungă la bucuria realităţii, zicând: «de nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va putea să intre în împărăţia lui Dumnezeu» (*In* 3, 5). El numeşte maniera (în care se face aceasta), precizând «apa»; apoi, arătând şi cauza acesteia, menţionează «Duhul». Pentru aceasta El adaugă: «Ce este născut din trup trup este; şi ce este născut din Duh, Duh este» (*In* 3, 6), fără a mai mentiona «apa» deoarece ea împlineşte într-un fel oarecare rolul (τάξις) de semn şi taină; dar El menţionează «Duhul» pentru că prin lucrarea lui are loc această naştere.

Este limpede că prin aceasta El spune că aşa cum cel care din trup naşte pentru trup este prin fire muritor, trecător, stricăcios şi schimbător în orice lucru tot aşa trebuie să ne aşteptăm ca, născându-ne într-un fel oarecare din Duh, atunci când vom fi născuţi, noi să devenim, în conformitate cu naşterea noastră, nemuritori prin, fire, netrecători şi neschimbători în orice lucru.

4. Însă întrebându-L din nou cum poate să fie aceasta, Iisus i-a răspuns «Vântul suflă unde vrea şi tu îi auzi glasul, dar nu ştii de unde vine şi nici unde se duce. Aşa este cu tot cel ce este născut din Duhul» (*In* 3, 8). El trece «apa» sub tăcere totală; dar prin autoritatea Duhului, şi pentru că merită să fie crezut, se confirmă ceea ce constituie ezitare în legătură cu acest subiect. Căci prin cuvântul: «El suflă unde vrea», El indică suveranitatea cu care El realizează tot ceea ce vrea; de unde urmează că El poate face totul. Într-adevăr, cel care are privilegiul de a putea să facă în chip suveran tot ceea ce vrea poate cu uşurinţă să săvârşească absolut tot ce vrea. Aşadar, El a zis în chip apodictic: «Aşa este şi oricine este născut din Duhul».

El spune aceasta pentru că noi trebuie să atribuim Duhului o suveranitate deplină ca cele de care avem trebuinţă să ne fie asigurate prin ceea ce se face de către El, şi pentru ca să nu ezităm în nimic, chiar dacă aceasta ar fi prea mare sau prea înalt pentru înţelegerea noastră. Astfel El dă Botezului numele de naştere nouă, pentru că el conţine «chipul» (τύπος) acestei naşteri, şi pentru ca noi luăm «în semn» parte prin Botez la această naştere: în sensul că prin Botez, noi avem parte, fără îndoială şi fără discuţie, la această naştere.

5. Pentru aceasta şi Fericitul Pavel zice: «Noi cei care am fost botezaţi în Iisus Hristos, în moartea Lui am fost botezaţi. Noi am fost îngropaţi împreună cu El în Botez în vederea morţii, aşa cum Hristos a înviat din morţi prin slava Tatălui, tot astfel şi noi să umblăm întru înnoirea vieţii» (*Rm* 6, 4).

Într-adevăr, altădată şi înainte de venirea lui Hristos, prin hotărâre dumnezeiască, moartea stăpânea în chip suveran asupra noastră şi nu-i puteau fi rupte în niciun fel legăturile; încât era mare puterea pe care moartea o avea asupra noastră. Însă pentru că Domnul nostru Hristos a murit şi a înviat, El a schimbat această hotărâre şi a anulat puterea morţii. Ca urmare, de acum înainte moartea celor care cred în Hristos seamănă cu un somn prelungit, după cum zice Fericitul Pavel: «Hristos a înviat din morţi, pârgă celor adormiţi» (*1 Co* 15, 20). El numeşte «Cei care dorm» pe cei care au fost îngropaţi după învierea lui Hristos, pentru că ei vor învia şi se vor dezbrăca de moarte prin înviere. Aşadar, pentru că Hristos Domnul nostru a suprimat puterea morţii prin învierea Sa, Fericitul Pavel zice: «Oare nu ştiţi că

toți câți în Hristos ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat» (*Rm* 6, 3); căci noi știm, zice el, că moartea a fost abolită de Domnul nostru Hristos.

În această credință noi ne apropiem de El și suntem botezați întrucât dorim să participăm de acum înainte la moartea Lui, în speranța de a participa la aceleași bunuri: să înviem din morți în același fel cum a înviat și El. Din pricina aceasta când eu sunt botezat, cufundând capul meu în apă, eu pornesc moartea lui Hristos, Domnul nostru, și doresc să primesc îngroparea Sa; totodată eu mărturisesc încă învierea Domnului nostru: ieșind din apă, eu mă socotesc, într-un oarecare «chip» (τύπος) totodată deja înviat.

6. Ca urmare, întrucât aceste lucruri se prezintă în chip (τύπος) și în semne, voind să arate că noi nu ne folosim zadarnic de semne, ci ne folosim de realități pe care le mărturisim și pe care le dorim fără ezitare, el zice: «că dacă una cu El ne-am făcut prin asemănarea morții Lui, atunci una vom fi și prin aceea a învierii Lui» (*Rm* 6, 5). El confirmă ceea ce este acum prin ceea ce va fi; și prin excelența a ceea ce trebuie să se arată că merită să credem în măreția chipurilor (τύπος). Or, chipul acestor lucruri este Botezul, prin lucrarea Sfântului Duh. În speranța bunurilor viitoare, tu primești darul Botezului și pentru aceste bunuri tu te prezinți la darul Botezului încât tu mori și înviezi împreună cu Hristos, te naști la o viață nouă, realizezi chipul (τύπος) acestei cu adevărat a doua naștere, în așa fel că, atras de aceste semne, tu te apropii să participi la realitatea lor.

De fapt, dacă tu ai spune că măreția semnelor și a tainelor constă în apa văzută (a Botezului), ar fi păgubită realitatea și pe primul plan ar trece ceea ce se săvârșește. Însă întrucât această a doua naștere se desăvârșește prin lucrarea Duhului Sfânt, pe care tu o primești acum în Taină ca un fel de arvună, – mare este Taina ce se săvârșește și de temut este superioritatea semnelor. Această taină este vrednică de credință și ea ne va da desigur și putința de a participa la bunurile viitoare. Într-adevăr, dacă noi am primit ca arvună a bunurilor viitoare harul Sfântului Duh, prin care noi ne împărtășim acum de aceste Taine, noi așteptăm de asemenea să ne bucurăm și de bunurile viitoare.

Pentru aceasta Fericitul Pavel zice: «Întru El de asemenea și voi, după ce ați auzit cuvântul adevărului, Evanghelia mântuirii voastre,

şi după ce aţi crezut în El, aţi fost pecetluiţi cu Duhul cel Sfânt al făgăduinţei – arvuna moştenirii noastre –, în vederea răscumpărării celor dobândiţi, spre lauda slavei Sale» (*Ef* 1, 13–14). El numeşte harul pe care noi l-am primit aici jos prin Duhul Sfânt «Duhul făgăduinţei», întrucât noi am primit acest har ca făgăduinţă a bunurilor viitoare. Dar el zice de asemenea: «arvună a moştenirii noastre», întrucât prin ea avem deja parte de bunurile viitoare.

7. Într-un alt loc Fericitul Pavel zice: «Iar Cel ce-n Hristos ne întăreşte pe noi împreună cu voi şi ne-a uns este Dumnezeu, Care Şi-a pus pecetea pe noi şi a dat arvuna Duhului în inimile noastre» (2 *Co* 1, 21–22). Iar în altă parte el zice:«Şi nu numai «atât, ci şi noi, cei ce avem pârga Duhului, şi noi înşine suspinăm lăuntric, nerăbdători aşteptând înfierea, răscumpărarea trupului nostru» (*Rm* 8, 23).

Noi am primit, aici jos, «pârga Duhului», întrucât plenitudinea harului o vom primi atunci când ne vom bucura de «realitatea însăşi. Într-adevăr, zicând că «noi aşteptăm înfierea pentru izbăvirea trupului nostru», el arată că aici jos noi primim chipul (τύπος) înfierii, pe când înfierea însăşi o vom primi atunci când ne vom naşte din nou şi vom învia din morţi, când vom deveni totodată nemuritori, şi nestricăcioşi şi când vom dobândi suprimarea deplină a tuturor suferinţelor noastre trupeşti. «Izbăvirea trupului nostru», de care vorbeşte Apostolul, este în chip evident faptul de a primi nestricăciunea şi nemurirea, deoarece prin aceaste se va înfăptui suprimarea deplină a suferinţelor noastre trupeşti.

Asemenea este virtutea Sfântului Botez; el îţi dă «speranţa bunurilor viitoare, îţi oferă participairea la aceste bunuri aşteptate, când tu eşti botezat. Botezul te face să primeşti, prin darul Sfântului Duh, pârga acestor daruri viitoare în chipurile (τύπος) şi tainele lor.

8. «Tu înaintezi deci către Sfântul Botez şi în primul rând tu te dezbraci de toate veşmintele tale». Întrucât Adam a fost gol la început şi nu se ruşina de loc de sine însuşi; dar după ce a călcat porunca şi a devenit muritor, el a avut nevoie de un veşmânt străin, tu – care te «prezinţi la darul Sfântului Botez, ca să te naşti din nou prin el şi să devii, ca în chip (τύπος), nemuritor – trebuie mai întâi să scoţi veşmântul tău, care este semnul mortalităţii şi dovada convingătoare a hotărârii care a silit pe om să aibă nevoie de veşmânt.

Iar când tu te-ai dezbrăcat de veşmânt, «tu eşti uns în întregime, aşa cum se cuvine, cu uleiul de ungere», ca indiciu şi semn că tu vei primi veşmântul nemuririi cu care vei fi îmbrăcat prin Botez. Aşadar, dezbrăcându-te de veşmântul care constituie dovada mortalităţi, tu iar îmbraci prin ungere cu semnul veşmântului nestricăciunii, pe care tu aştepţi să o primeşti prin Botez.

«Şi eşti uns în întregime». Veşmântul nu atinge toate părţile trupului; căci, chiar dacă veşmântul ar avea contact cu toate părţile exterioare, el nu poate atinge totuşi pe cele dinăuntru; or, firea noastră întreagă se va îmbrăca în nestricăciune în momentul învierii; şi atunci tot ce este în noi – fie că este dinăuntru ori din afară –, va trece sub toate aspectele la nestricăciune, după lucrarea Duhului Sfânt care va avea atunci loc în noi. Tu primeşti deci această ungere; în timp ce clericul întâistătător începe a zice: «Se unge (*N*) în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt», iar cei rânduiţi pentru aceasta ung corpul tău întreg.

9. După ce a fost săvârşită ungerea, la momentul indicat, «tu cobori în apa sfinţită prin binecuvântarea clericului întâistătător». Desigur tu nu eşti botezat în apă obişnuită, ci în apa unei a doua naşteri şi această apă nu poate deveni aşa decât prin venirea Duhului Sfânt.

Este nevoie ca mai întâi clericul întâistătător, după legea (τύπος) slujirii preoţeşti, folosind cuvintele stabilite să ceară lui Dumnezeu ca harul Duhului Sfânt să vină peste apă, să o aducă în stare de a fi vrednică de o astfel de naştere de temut şi să o transforme în «sânul» unei naşteri sacramentale; întrucât Domnul nostru a răspuns lui Nicodim (care-L întreba: «Poate cineva, să intre pentru a doua oară în sânul maicii sale şi să se nască din nou?»): «de nu se va naşte cineva de sus, nu va putea să vadă împărăţia lui Dumnezeu» (*In* 3, 5). Aici se arată că aşa cum în naşterea trupească sânul matern primeşte un germene, dar mâna lui Dumnezeu formează fătul după hotărârea de la început, tot aşa, în Botez, apa, devine sân (matern) pentru cel ce se naşte, dar harul Duhului Sfânt formează pe cel care este botezat pentru o a doua naştere şi îl face cu totul altul. Aşadar, aşa cum un germene pătrunde în sânul matern, fără să aibă nici viaţă, nici suflet, nici simţire, dar fiind format prin mâna lui Dumnezeu el devine om viu, dotat cu suflet şi simţire şi cu o fire capabilă de orice lucrare omenească, tot aşa şi în

Botez: în apă cade, ca într-un sân matern, cel care este botezat, ca un germene fără a avea vreo înfățișare și semne de fire nemuritoare; însă, când el a fost botezat și când el a primit harul dumnezeiesc și spiritual, el devine cu desăvârșire cu totul altul. El este acum format dintr-o fire nemuritoare în locul celei muritoare, nestricăcioase în locul celei stricăcioase și din fire schimbătoare ea devine neschimbătoare și în întregime cu totul alta, datorită puterii suverane a Celui care formează această nouă fire.

10. Și așa cum cel care se naște din femeie are puterea de a vorbi, de a înțelege, de a merge și de a lucra cu mâinile sale dar este prea slab centru toate aceste acțiuni, cu trecerea timpului însă, după hotărârea dumnezeiască, el primește aceste lucruri; tot așa și acum cel care se naște în Botez posedă în sine întreaga putere a firii nemuritoare și nestricăcioase cu toate însușirile ei, dar este incapabil să o pună imediat în acțiune, să o facă să lucreze și să manifeste însușirile ei până în momentul pe care ni l-a fixat Dumnezeu, când vom învia din morți și când ne va fi acordată exercitarea deplină și desăvârșită a nestricăciunii, a nemuririi, a nesuferirii și a statorniciei.

Într-adevăr, cel ce se botează primește prin Botez puterea acestor facultăți va primi exercitarea lor efectivă numai atunci când el nu va mai fi trupesc («psihic»), ci spiritual; atunci când prin lucrarea Duhului Sfânt trupul lui va fi făcut nestricăcios și sufletul lui neschimbător; atunci el le va deține pe amândouă prin propria sa putere și le va păstra, după cum zice Fericitul Pavel: «Se seamănă întru stricăciune, învie întru nestricăciune; se seamănă întru necinste, învie întru slavă; se seamănă întru slăbiciune, învie întru putere; se seamănă trup firesc, învie trup duhovnicesc» (*1 Co* 15, 42–44). El arată că nestricăciunea, slava și puterea le va obține atunci omul prin lucrarea Sfântului Duh, lucrare care va cuprinde sufletul și trupul omului, așezând sufletul în nemurire și trupul în neschimbare. Și că trupul pe care îl va lua omul înviind din morți va fi spiritual și nu trupesc («psihic»).

Dar pentru că toate aceste lucruri nu stau în firea apei, ci în lucrarea Sfântului Duh, Care le transmite în Botezul cu apă, clericul întâistătător, începând după rânduiala (τύπος) preoțească, folosește formule consacrate și binecuvântări. El cere ca harul Sfântului Duh să vină asupra apei și să o facă, prin această venire sfântă și de temut, să

devină desăvârşită în vederea împlinirii tuturor acestora: să devină un sân vrednic în vederea unei noi intrări în lume, ca cel ce coboară în apă să fie format din nou prin harul Sfântului Duh şi să se nască din nou cu o altă fire omenească superioară.

Atunci când apa a devenit desăvârşită prin venirea Sfântului Duh şi a dobândit o astfel de putere, tu cobori în ea îndată, aşteptând să primeşti, printr-un fel de comportare adecvată, o viaţă nouă.

11. Trebuie să gândeşti că tu intri în apă ca într-un fel de cuptor şi că acolo tu eşti format din nou în aşa fel ca să treci la o fire superioară. Tu laşi acolo starea veche muritoare şi primeşti o fire total nemuritoare şi nestricăcioasă. Iată încă pentru ce aceste lucruri legate de naştere au loc pentru tine în apă: pentru că tu ai fost făcut la început din pământ şi din apă şi pentru că apoi, căzut în păcat, tu ai primit totală stare de stricăciune prin condamnarea la moarte.

«Aşa cum olarii au obiceiul ca să fasoneze a doua oară în apă vasele care s-au stricat când le modelau, şi modelate din nou vasele capătă forma pe care o vor olarii, tot aşa Dumnezeu a poruncit profetului Ieremia să meargă la olar; iar când profetul a mers la olar şi a văzut lucrul acestuia – că ceea ce se stricase era format din nou în apă şi modelat în forma, de la început –, Dumnezeu a zis către profet: «O, tu, casa lui Israel, oare nu voi putea eu să fac cu tine precum olarul acesta», zice Domnul (*Ir* 18, 6). Pentru că şi noi am fost modelaţi din jurământ şi din noroi – «Întocmai ca şi mine, eşti plăsmuit din humă» (*Iov* 33, 6) şi «iată, celor care locuiesc în casă de noroi, întrucât din acelaşi noroi suntem şi noi înşine» (*Iov* 4, 10) – şi pentru că noi suntem căzuţi şi am fost pervertiţi prim păcat, căci condamnarea la moarte ne-a pricinuit o stricăciune deplină. Însă în continuare, Ziditorul şi Stăpânul nostru, după puterea Sa de negrăit, ne va modela din nou, El, Care a desfiinţat moartea prin înviere, ne-a dăruit tuturor speranţa de a fi mântuiţi dintre morţi şi de a trece într-o lume mai bună decât aceasta; în aşa fel că nu numai că noi vom exista încă, dar totodată vom fi şi nemuritori şi nestricăcioşi.

12. Iar noi îndeplinim în Botez şi în apă chipul (τύπος) şi semnele acelor lucruri, pe care noi le credem că sunt aşa cum nimeni nu le poate descrie. Botezul este un semn obligatoriu pe care Tradiţia ne-a transmis să săvârşim; întrucât noisocotim că, după fire, am fost făcuţi

din noroi, dar, căzând în greşeală, păcatul ne-a corupt şi prin aceasta a urmat condamnarea la moarte; însă harul dumnezeiesc oferindu-ne o fire nemuritoare, s-a arătat (pentru noi o înnoire şi o restaurare, pe care nimeni dintre oameni nu o nădăjduia şi care nu urcase în inima lor.

Aşadar, noi împlinim prin apă semne şi taine şi suntem iarăşi înnoiţi şi modelaţi; după lucrarea Duhului Sfânt care se săvârşeşte în această apă; datorită ei, prin mijlocirea Tainei, dobândim acum ca în chip aceste bunuri noi, care venim la Botez şi care, în lumea viitoare; vom dobândi în chip efectiv o reînnoire de negrăit a firii noastre.

13. Aşa cum un vas făcut de olar este modelat şi apoi remodelat în apă atâta vreme cât subzistă firea lui şi el este încă maleabil şi noroi, şi atâta vreme cât nu a fost trecut prin foc, căci după ce a fost ars în foc nu mai există nicio posibilitate de a fi din nou fasonat şi modelat, tot aşa şi pentru noi acum: aflându-ne în fire muritoare trebuie să primim această reînnoire prin Botez; însă, după ce noi vom fi din nou modelaţi prin Botez şi după ce noi vom primi harul Duhului Sfânt, care ne va întări mai mult decât orice fel de foc, noi nu vom mai primi o a doua reînnoire, deci nici nu vom mai aştepta un alt Botez, – aşa cum noi nu nădăjduim decât o singură înviere prin care vom deveni nemuritori şi nu vom mai cădea în moarte şi nici nu vom mai avea nevoie de o a doua reînnoire, întrucât Domnul nostru Hristos Însuşi, după cum zice Fericitul Pavel, «înviat din morţi, nu mai moare; asupră-I moartea nu mai are stăpânire» (*Rm* 6, 9).

14. Iată aşadar ce se va întâmpla cu tine prin harul Sfântului Botez. Dar ca să ştii de acum înainte Cine este cauza tuturor acestor bunuri, Cine este cel care introducându-te în cuptor te reînnoieşte acum, Cine este cel care te trece într-o fire superioară, Cine este cel care te face nemuritor din muritor cum erai, Cine este cel care te aduce de la stricăciune la nestricăciune, ţine seama că: clericul întâistătător stând în picioare şi întinzând mâna o pune pe capul tău şi zice: «Se botează (*N*) în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh». El poartă aceleaşi odăjdii (σχῆμα) ca şi mai înainte, aceleaşi pe care le-a purtat când tu erai îngenuncheat şi el te însemna pe frunte, aceleaşi pe care le purta când sfinţea apa şi aceleaşi pe care le purta când a săvârşit slujba darului Botezului, întrucât se cuvine ca, în timpul întregii Tai-

ne, el să săvârşească slujba purtând aceste odăjdii (σχῆμα), în care este o indicaţie a lumii înnoite în care prin mijlocirea Botezului, tu vei fi trecut.

El zice: «Se botează (*N*) în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt» ca şi când prin aceste cuvinte ţi-ar indica Cine este cauza acestui har. El zice şi: «Se însemnează (*N*) în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt» şi «Se botează (*N*) în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt», întrucât aceasta corespunde tradiţiei Domnului nostru, Care a zis: «Mergeţi şi învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt» (*Mt* 28, 19). El arată prin aceste cuvinte că pricina deplină a acestor bunuri este «Tatăl şi Fiul şi Duhul Sfânt»: firea care există din toată veşnicia şi este cauza a toate, aceeaşi prin care noi suntem de la început şi prin care acum aşteptăm să fim reînnoiţi; deoarece nu este cu putinţă ca una să fie cauza formării noastre celei dintâi şi alta să fie cauza acestei de a doua formări, mult mai presus decât cea dintîi.

În primul rând este sigur că Cel care a voit ca la început să ne facă muritori este Acelaşi care acum binevoieşte să ne facă nemuritori; că Cel care la început ne-a făcut stricăcioşi este Acelaşi care acum ne face nestricăcioşi. Căci El a voit să ne facă la început supuşi suferinţei şi stricăciunii, iar la sfârşit ne face nesupuşi suferinţei şi nestricăcioşi, întrucât El este stăpânul şi poate face şi una şi alta. Într-adevăr este frumos şi potrivit ca El să ne aducă de la ceea ce este inferior la ceea ce este superior, pentru ca în această trecere de la mediocru la grandios noi să avem o înţelegere măreaţă despre Creatorul nostru, cauza tuturor bunurilor noastre. El ne-a făcut la început aşa cum I-a bineplăcut şi cum a voit, iar la sfârşit ne-a adus la starea superioară pentru ca noi să învăţăm, din această trecere la starea superioară, să-L cinstim pe El Care este cauza şi a stării noastre celei dintâi; şi întrucât noi avem nevoie de El pentru a trece la starea superioară, noi trebuie să înţelegem că de la început noi nu am fi putut exista, dacă El nu ne-ar fi adus la fiinţă.

15. Pentru aceasta clericul întâistătător, având mâna aşezată pe capul tău, zice: «Se botează (*N*) în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt», El nu zice: «Eu botez», ci «Se botează», – tot aşa cum cu puţin mai înainte el nu zisese: «Eu însemnez», ci «Se însemnează»,

căci el nu trebuia să zică «Eu botez» şi «Eu însemnez», ci «Se botează» şi «Se însemnează», întrucât nimeni dintre oameni nu este în stare de un astfel de dar pe care numai harul dumnezeiesc îl poate face. Şi el precizează îndată prin cine este însemnat şi botezat; căci cuvântul: «În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh» arată Cine este cauza a ceea ce se săvârşeşte. Iar în ceea ce priveşte pe clericul întâistătător, el se arată supus şi în slujba a ceea ce se lucrează.

El descoperă cauza care dă putere acestor ritualuri. Într-adevăr, când el zice: «În numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt» el îţi descoperă prin aceste cuvinte cine este cauza a ceea ce se săvârşeşte. Pentru că, aşa cum atunci când Petru zice: «În numele lui Iisus Nazarineanul, ridică-te şi umblă» (*FA* 3, 6), el desemnează pe Hristos drept cauză a ceea ce se întâmplă şi ca pe Cel ce va da aceluia puterea de a se vindeca şi de a merge, tot aşa când clericul întâistătător zice: «În numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt» el indică drept cauză a bunurilor care ne sunt date prin botez pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Duhul Sfânt. Prin această cauză se împlineşte reînnoirea; prin ea ne este dat să ne naştem din nou; prin ea noi suntem modelaţi ca oameni noi, nemuritori, nestricăcioşi, nesupuşi suferinţei şi neschimbători; prin ea noi lepădăm vechea înrobire şi dobândim starea de libertate în care se află înlăturarea totală a relelor şi bucurarea de aceste bunuri pentru totdeauna inefabile.

16. Prin urmare, clericul întâistătător zice: «În numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt», ca şi când ar zice: «Invocând pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Duhul Sfânt». Căci şi profetul Isaia zice.: «Doamne, în afară de Tine nu cunoaştem pe altul, cu numele Tău suntem numiţi» (*Is* 27, 13), voind să spună că în afară, «de Tine noi nu recunoaştem alt Stăpân, cauză a universului; prin Tine a avut loc desfiinţarea tuturor relelor şi de la Tine aşteptam să primim bucurarea de toate bunurile noastre; din tradiţie am învăţat ca pe Tine să Te chemăm la tot ceea ce avem nevoie; Tu eşti pricina universului; şi Tot singur poţi să dai orice lucru şi poţi să-l faci cum voieşti Tu.

Tot aşa clericul întâistătător zice: «În numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt», ca şi când ar zice: noi suntem botezaţi invocând pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Duhul Sfânt; Aceasta este firea pe care noi o

invocăm pentru bunurile aşteptate, Ea este cauza universului şi Ea singură poate face totul cum vrea Ea.

De asemenea, el nu zice nici: «În numele Tatălui, şi în numele Fiului, şi în numele Duhului Sfânt». Pentru că fiecare dintre aceste nume este un nume particular care nu este comun celorlalţi. Într-adevăr, alta este numele Tatălui şi alta este numele Fiului şi alta este numele Duhului Sfânt. Pentru că numele pe care-l pronunţă clericul întâistătător nu este numele sub care este invocată fiecare din aceste trei Persoane, adică Tatăl sau Fiul sau Duhul Sfânt; ci numele pe care-l rosteşte în invocarea – în care noi chemăm cauza bunurilor este firea existentă din toată veşnicia: firea Tatălui şi a Fiului şi a Duhului Sfânt.

De asemenea, el zice: «În numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt» pentru că unică este invocarea prin care noi chemăm pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Duhul Sfânt. Căci noi nu invocăm ca pe o cauză diferită pe Tatăl, şi ca pe o cauză diferită pe Fiul, şi ca pe o cauză diferită pe Duhul Sfânt; ci întrucât unic este pentru noi obiectul acestei invocări, obiect spre care noi căutăm ca să dobândim bucurarea de aceste bunuri pe care le aşteptăm prin mijlocirea Botezului, pe drept cuvânt noi afirmăm că unic este şi numele pe care-L invocăm, numele prin care chemăm pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Duhul Sfânt.

17. Închipuieşte-ţi, aşadar, că aceste apelări împlinesc într-un fel rolul (τάξις) de rugăciune şi când zice: «În numele Tatălui», socoteşte că clericul întâistătător zice: Dă, Tată, aceste bunuri veşnic inefabile pentru care acesta este botezat acum. Şi când zice: «Şi al Fiului», socoteşte că zice: Dăruieşte, Fiule, darul bunurilor Botezului. Şi când zice: «Şi al Duhului Sfânt», socoteşte că zice: Duhule Sfinte, în Botez aceea pentru care cel care este botezat a venit acum.

Pentru că, aşa cum atunci când Petru zice: «În numele lui Iisus Nazarineanul, ridică-te, şi umblă», el vrea să spună: Dă, Doamne Iisuse Hristoase, acestuia puterea de a se ridica şi de a merge, tot aşa când clericul întâistătător zice: «În numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt», el nu spune nimic altceva decât: Tată şi Fiule şi Duhule Sfinte dăruieşte celui care este botezat harul de a se naşte din nou.

Cuvântul: «În numele lui Iisus Nazarineanul, ridică-te, şi umblă» este acelaşi lucru cu cuvântul: «Enea, te vindecă Iisus Hristos» (*FA* 9,

34); căci, aşa cum atunci descoperea lui Enea, care fusese vindecat şi celor care erau de faţă, cine este cauza vindecării, tot aşa şi acum cuvântul «În numele lui Iisus Nazarineanul, ridică-te, şi umblă» descoperă cine este cu adevărat cauza vindecării. Asemenea este şi cuvântul rostit acum: «În numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt», căci arată Cine este cel care dă prin Botez aceste daruri: naşterea din nou, reînnoirea, nemurirea, nestricăciunea, starea de a nu fi supus suferinţei, statornicia, eliberarea de moarte; de înrobire şi de toate relele, bucurarea de libertate şi împărtăşirea de bunurile aşteptate care sunt inefabile. Căci pentru aceasta se botează cel ce vine la Botez. Iar invocarea Tatălui şi a Fiului şi a Duhului Sfânt se face ca tu să ştii de la cine trebuie să aştepţi bunurile Botezului.

18. Atunci «clericul întâistătător îţi pune mâna pe cap şi zice: «În numele Tatălui» şi în timp ce el vorbeşte, te face să te afunzi în apă». Iar tu te supui lui urmând ridicarea mâinii clericului întâistătător, a glasului şi a gestului mâinii lui, în acelaşi timp tu te scufunzi în apă; şi tu apleci capul ca pentru a arăta prin aceasta asentimentul tău şi pentru a mărturisi că de la Tatăl tu primeşti bunurile Botezului după cuvântul clericului întâistătător. «Dacă, în adevăr, tu ai putea vorbi, atunci, tu ai zice şi: Amin», cuvânt care, după părerea noastră, arată asentimentul nostru la ceea ce rosteşte clericul întâistătător, după cuvântul Fericitului Pavel: «Cum va zice: Amin, după mulţumirea ta cel ce stă-n locul omului de rând» (*1 Co* 14, 16). El arată că cuvântul «Amin» este răspunsul dat la mărturisirile clericilor întâistătători de către cei care reprezintă poporul şi prin acest cuvânt ei fac cunoscut asentimentul lor cu ceea ce s-a spus. Întrucât însă, în momentul Botezului, tu nu poţi vorbi, căci trebuie să primeşti reînnoirea prin Taine în tăcere şi în temere, tu arăţi asentimentul tău întreg cu ceea ce zice clericul întâistătător, înclinând capul în momentul când te afunzi sub apă.

19. «Deci după ce tu te afunzi şi ridici capul, clericul întâistătător zice din nou: «Şi al Fiului», şi în acelaşi fel el te face cu mâna să te afunzi», şi cufundându-te din nou, tu arăţi în acelaşi «fel asentimentul tău cu cuvântul clericului întâistătător şi faci semn că tu aştepţi de la Fiul să primeşti bunurile care provin prin Botez.

«Tu ridici capul. Dar din nou clericul întâistătător zice: «Şi al Duhului Sfânt» şi, în acelaşi fel, te apasă cu mâna şi te afundă». Iar tu din nou te afunzi, făcând cu umilinţă semn că faci aceeaşi mărturisire şi acum, că de la Duhul Sfânt tu aştepţi bunurile care provin din Botez. Apoi tu ieşi din apă. Căci atunci când clericul întâistătător zice «Tatăl», tu te afunzi şi apoi ridici numai capul, dar tu însuţi nu ieşi din apă; dar când zice «Şi al Duhului Sfânt», completând invocarea Tatălui şi a Fiului şi a Duhului Sfânt, el precizează atunci că nu-ţi mai lipseşte nimic din ceea ce ni s-a poruncit să invocăm drept cauză a bunurilor aşteptate; şi atunci, în timp ce te afunzi şi ridici capul, tu ieşi cu totul din apa Botezului pentru a primi împlinirea.

20. De trei ori tu te afunzi în apă şi fiecare din aceste afundări este identică cu celelalte: o dată în numele Tatălui şi o dată în numele Fiului şi o dată în numele Duhului Sfânt; după cum este numit fiecare dintre Ei, tu ştii că există o perfecţiune egală între Ei şi că fiecare este capabil să procure bunurile care provin din Botez. Tu te cobori o singură dată în apă, dar te afunzi de trei ori după cuvântul clericului întâistătător şi după aceea o singură dată ieşi din apă; în aşa fel ca tu să ştii că unic este Botezul şi că unul este harul pe care-l revarsă aici Tatăl şi Fiul şi Duhul Sfânt, Care nu se separă în niciun fel unul de altul, pentru că firea lor este una. Din cauza aceasta, cu toate că fiecare dintre Ei poate acorda darul după cum o indică afundarea ta pe care o faci în numele fiecăruia dintre Ei, totuşi noi socotim că Botezul este desăvârşit când are loc invocarea către Tatăl şi către Fiul şi către Duhul Sfânt. Pentru că una este οὐσία şi una este Dumnezeirea, noi trebuie să înţelegem că una este voinţa (θέλημα) şi una este lucrarea prin care este de regulă împlinit orice lucru faţă de creatură de către Tatăl şi Fiul şi Duhul Sfânt.

Ca urmare, noi aşteptăm naşterea din nou, a doua creaţie, şi într-un cuvânt toate bunurile Botezului numai invocând pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Duhul Sfânt şi apoi socotim că această invocare este pentru noi cauza tuturor bunurilor.

21. Pentru aceasta şi Fericitul Pavel zice: «Un singur Domn, o singură Credinţă, un singur Botez, un singur Dumnezeu şi Tată al tuturor, Care este peste toţi şi prin toţi şi-ntru toţi» (*Ef* 4, 5–6) Ceea ce spune el nu înseamnă că: Cel care este Domn nu este nici Dumnezeu

nici Duh; nici că Cel ce este Dumnezeu nu este nici Domn nici Duh; şi nici că Cel care este Duh nu este nici Domn nici Dumnezeu; deoarece în chip necesar Cel care este Domn este şi Dumnezeu şi este şi Duh; şi Cel care este Dumnezeu este şi Domn şi este şi Duh; iar Cel care este Duh în adevăr – adică Duh Sfânt – este şi Dumnezeu şi este şi Domn.

Prin aceasta el ne învaţă că unica domnie este Dumnezeirea unică. Unică este οὐσία – fără corp şi fără limită – a Tatălui şi a Fiului şi a Duhului Sfânt, cea care la Botez ne dă adopţiunea filială, cea în care noi credem, în care suntem botezaţi şi în care devenim toţi un singur trup prin lucrarea săvârşită la Botez în noi de către Duhul Sfânt. Prin această lucrare noi devenim fii ai tui Dumnezeu şi unicul trup al Domnului nostru Hristos, pe Care noi îl desemnăm drept cap al nostru, întrucât El este din firea noastră şi întrucât EI, cel dintâi, a înviat din morţi pentru ca prin El să primim părtăşia la aceste bunuri. Şi noi numim pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Duhul Sfânt am primit cauza bunurilor.

De fapt, Fericitul Pavel nu ar fi zis că una este credinţa în Tatăl şi în Fiul şi în Duhul Sfânt, dacă el ar fi crezut că firea Lor este diferită; şi nici n-ar fi zis ca unic este Botezul în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt, dacă ar fi ştiut că voinţa, puterea şi lucrarea Lor sunt diferite.

Însă este sigur că credinţa noastră este una pentru că una este οὐσία în care noi credem; şi unic este Botezul pentru că unică este voinţa Celor care sunt invocaţi, unică este puterea şi lucrarea care ne face să ne naştem din nou şi să devenim un singur trup al lui Hristos, noi toţi care desemnăm Cap al nostru pe Domnul nostru Hristos, Care după trup a fost asumat dintre noi şi El este cel dintâi înviat din morţi şi astfel ne-a asigurat participarea la înviere; prin aceasta, noi aşteptăm ca trupul nostru să devină asemenea cu trupul Său, după cuvântul: «Căci pentru noi, cetatea noastră e de la-nceput în ceruri, de unde-L şi aşteptăm ca Mântuitor pe Domnul Iisus Hristos, Care va schimba trupul nostru de smerenie spre a-l face după chipul trupului Său de slavă, potrivit cu lucrarea puterii Lui ca pe toate Sieşi să le spună» (*Flp* 3, 20–21).

22. Ceea ce noi săvârşim la Botez sunt chipuri (τύπος) şi semne, dar vor avea loc în chip efectiv la înviere. Prin urmare, noi suntem numiţi şi trupul Domnului nostru Hristos după cuvântul Fericitului Pavel, iar Capul nostru este Hristos Domnul nostru, întreit, zice el, Hristos este Capul, «din care întregul trup – prin încheieturi şi legături hrănind-se şi întocmindu-se – creşte prin creşterea lui Dumnezeu» (*Col* 2, 19).

Desigur, Domnul nostru Hristos însuşi a fost văzut – înainte de învierea din morţi – primind Botezul de la Ioan Botezătorul în apa Iordanului, pentru a înfăţişa de mai înainte prin aceasta modelul (τύπος) Botezului de acum pe care, prin harul Său noi îl vom primi. Căci: «întrucât El a fost cel dintâi-născut din morţi», cum zice Fericitul Pavel, «ca să fie El Cel dintâi întru toate» (*Col* 1, 18), El nu a voit să fie pentru tine cel dintâi numai în realitatea învierii, ci şi în chipul (τύπος) ei; pentru aceasta El a primit chiar să fie botezat de către Ioan Botezătorul şi prin aceasta El a schiţat chipul (τύπος) harului Botezului de acum pe care tu îl vei primi, în aşa fel încât El devine capul tău şi în aceasta. Şi de fapt, Fericitul Ioan Botezătorul îi zice: «Eu am nevoia să fiu botezat de Tine, şi Tu vii la mine», ca să arate că între el însuşi şi Iisus Hristos este o mare diferenţă. însă Iisus i-a zis. «Lasă acum, că astfel se cuvine ca noi să-mplinim toată dreptatea» (*Mt* 3, 15). Iată ce vrea să spună: dreptatea este constituită prin har în Botez şi prin mâinile tale se cuvine ca ea să-şi facă intrarea între cei care sunt supuşi Legii (τύπος); în acest fel şi Legea apare cinstită de faptul că prin ea are loc intrarea acestei dreptăţi.

23. Prin urmare, Domnul nostru Însuşi a fost botezat de Ioan, dar acesta nu a fost botezul lui Ioan, care era un botez al pocăinţei pe care Ioan îl făcea pentru iertarea păcatelor, botez de care Domnul nostru nu avea nevoie, căci El era absolut liber de orice păcat. El a fost însă botezat cu Botezul nostru pentru noi reprezentând de mai înainte chipul (τύπος) Botezului nostru în Botezul Său.

De aceea a primit şi El pe Duhul Sfânt, Care S-a arătat coborând în chip de porumbel şi S-a oprit asupra Lui, cum spune Evanghelistul. Iar Ioan nu putea să dea pe Duhul Sfânt, căci le zicea: «Eu vă botez în apă spre pocăinţă, dar Cel ce vine după mine este mai puternic decât mine, Căruia eu nu sunt vrednic să-I duc încălţămintea; Acesta

vă va boteza cu Duh Sfânt şi cu foc» (*Mt* 3, 11), arătând limpede că el nu avea puterea să dea pe Duhul Sfânt, întrucât el primise numai a boteza în apă cu un botez al pocăinţei pentru iertarea păcatelor.

Aparţinea Mântuitorului puterea de a da pe Duhul Sfânt a Cărui pârgă El ne-o dă acum în Botez (*Rm* 8, 23) ca nădejde a bunurilor viitoare, pe care făgăduieşte să ni le dea, în întregime la vremea învierii, când firea noastră va dobândâi cu desăvârşire ridicarea deplină la o stare superioară.

24. Trebuie deci să ştii că tu eşti botezat cu acest Botez al Domnului nostru Hristos cu care El a fost botezat fiind în trup; pentru aceea tu eşti botezat «în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt», deoarece acest Botez a fost schiţat în fapt atunci în acelaşi chip (τύπος).

Într-adevăr, Tatăl, de departe (din cer), a zis cu glas înalt: «Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru Care am binevoit» (*Mt* 3, 17). Prin aceasta El arăta cu adevărat harul adopţiunii filiale, în vederea căreia are loc Botezul de acum. De fapt, a zice: «Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru Care am binevoit» este tot una cu a spune acum: iată adevărata adopţiune filială; acesta care se botează este «cel iubit» şi el Mi-a bineplăcut; cel botezat este fiul care a primit această adopţiune filială, care este cu mult superioară faţă de adopţiunea evreilor, care era supusă schimbării după cuvintele: «Eu am zis: Dumnezei sunteţi voi şi toţi sunteţi fii ai Celui preaînalt, dar voi ca nişte oameni muriţi» (*Ps* 81, 6–7). Adopţiunea de acum rămâne statornică şi definitivă; căci cel care va primi această adopţiune filială rămâne nemuritor, desigur el trece în chip (τύπος) la adopţiunea filială care va avea loc în realitate la înviere, care-l va transforma într-o fire nemuritoare şi nestricăcioasă.

În chip neîndoielnic, Fiul era (în momentul botezării Dumnezeului nostru) de asemenea acolo, în Cel care se botează, era prezent şi unit cu cel care fusese asumat, confirmând adopţiunea filială. De asemenea şi Duhul Sfânt era acolo: El a coborât în chip de porumbel şi S-a oprit asupra Domnului nostru. În acest fel Hristos Însuşi a fost botezat în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt.

25. Aşadar când clericul întâistătător zice: «În numele Tatălui» el aminteşte cuvântul Tatălui: «Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru Care am binevoit»; iar tu înţelege prin aceasta adopţiunea filială care este dată în acest chip.

Când zice: «Şi al Fiului», tu înţelege aceasta despre Cel care atunci era prezent în cel care era botezat şi recunoşti că El a fost pentru tine cauza adopţiunii filiale.

Iar când zice: «Şi al Duhului Sfânt», tu adu-ţi aminte de Cel care S-a coborât în chip de porumbel şi S-a oprit asupra Domnului. În scurt, tu aştepţi de asemenea (în timp ce eşti botezat) confirmarea adopţiunii filiale, întrucât după cuvântul Fericitului Pavel: «Fiindcă toţi câţi sunt mânaţi de Duhul lui Dumnezeu, aceia sunt fii ai lui Dumnezeu» (*Rm* 8, 14).

Adopţiunea filială cea adevărată este cea acordată prin Duhul Sfânt; însă ea nu este adevărată dacă Duhul nu este prezent, dacă El nu lucrează şi nici nu îndeamnă la darul credinţei. Prin urmare, prin invocarea Tatălui şi a Fiului şi a Duhului Sfânt, tu primeşti harul adopţiunii filiale şi după aceea ieşi din apă.

Astfel tu ai primit Botezul – cea de a doua naştere; prin afundarea ta în apă ai împlinit porunca de îngropare, iar, ridicându-te din apă, ai primit semnul învierii. Tu te-ai născut (ai înviat) şi ai devenit cu desăvârşire altul; tu nu mai eşti de aici înainte parte a acelui Adam, care era stricăcios – întrucât era încărcat de păcate şi nenorocit –, ci tu eşti parte a lui Hristos, Care a fost total scutit de întinarea păcatului prin înviere, El nesăvârşind niciun fel de păcat de la începuturi, întrucât se cuvenea ca această stare (de fără de păcat) să existe de asemenea în El cu titlu primordial dar prin înviere El a primit cu desăvârşire fire nemuritoare. Ca urmare, el Confirmă şi pentru noi învierea din morţi şi împărtăşirea de nestricăciune.

26. «Iar îndată ce tu ieşi din afară, tu te îmbraci în veşmânt cu totul strălucitor», care constituie semnul acestei lumi luminoase şi strălucitoaire, al felului de viaţă şi de comportare la care tu ai trecut deja prin chipul (τύπος) Botezului. De fapt, când tu vei primi în chip efectiv învierea şi te vei îmbrăca cu nemuriea şi cu nestricăciunea, nu va mai fi nevoie de niciun fel de astfel de veşminte; însă, întrucât tu nu ai primit învierea efectiv, ci numai ca simbol şi ca chip (τύπος), tu ai acum nevoie de veşminte. Tu îmbraci acum astfel de veşminte, care manifestă acea suavitate, în care acum te afli în mijlocul simbolurilor şi chipului (τύπος), dar în care, când va veni vremea, te vei afla în chip efectiv.

27. Astfel, după ce ai primit harul prin mijlocirea Botezului şi după ce te-ai îmbrăcat în veşmânt alb-strălucitor, clericul întâstătător se apropie, te însemnează pe frunte şi zice: «Se înseamnă (*N*) în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt». Pentru că Iisus ieşind din apă a primit harul Duhului Sfânt, Care, în chip de porumbel, S-a oprit asupra Lui; ca urmare se spune şi despre El că a fost uns de Duhul Sfânt, căci se zice: «Duhul Domnului e peste Mine, pentru că El M-a uns» (*Lc* 4, 18) şi «Iisus din Nazaret, cum L-a uns pe El Dumnezeu cu Duhul Sfânt şi cu putere» (*FA* 10, 38), pentru a arăta că Duhul Sfânt nu se desparte deloc de El; şi aşa cum de cei care au fost unşi de către oameni cu ungere de untdelemn, acesta se lipeşte şi nu se mai separă de ei, tot aşa şi tu trebuie să primeşti «însemnarea» pe frunte. Şi însemnându-te, clericul întâistătător zice: «Se însemnează (*N*) în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt», ca tu să ai acest semn şi indiciu că arunci când au fost numiţi Tatăl şi Fiul şi Duhul Sfânt, Duhul Sfânt a venit şi asupra ta şi că tu ai fost uns prin aceasta şi ai primit harul care este la tine şi rămâne în tine.

În acest fel tu ai primit de aici de pe pământ pârga (Duhului), întrucât, ca în chip (τύπος) tu dobândeşti acum bucuria de bunurile viitoare; dar tu vei primi harul întreg şi prin el tu vei deveni nemuritor şi nestricăcios, nesupus la suferinţe şi neschimbător, şi în acelaşi timp trupul tău va sta pentru totdeauna şi nu se va mai transforma, iar sufletul tău nu va mai putea fi supus la nicio schimbare în rău.

28. Astfel este această a doua naştere pe care noi o avem prin Botezul, la care voi mergeţi acum. Prin această a doua naştere noi nădăjduim să trecem în chip efectiv la acea naştere minunată, a învierii; căci aceasta de acum ne asigură (βεβαιοῦν) pe aceea pe care în chip tainic o primim în semne şi în chip prin credinţă, ceea ce ne garantează că vom trece de la una la cealaltă.

Nu trebuie să ne mire faptul că noi primim o dublă naştere şi că trecem de la una la cealaltă, întrucât şi în existenţa noastră trupească noi avem o dublă naştere: una din bărbat şi cealaltă din femeie. Mai întâi, prin sămânţa unui bărbat noi ne naştem fără a avea vreo trăsătură de asemănare omenească. Într-adevăr, este limpede pentru toată lumea că sămânţa aceasta nu are niciun fel de asemănare omenească; însă când, în conformitate cu legile (τύπος) puse de Dumnezeu în

fire, sămânța a fost zămislită și modelată, după ce a primit formă și după ce se naște din femeie, atunci ea capătă asemănare cu firea omenească.

Tot așa și acum ne naștem: mai întâi în sămânța prin Botez, nefiind încă născuți pentru firea nemuritoare la care nădăjduim să trecem prin înviere și neavând încă asemănare cu aceea. Însă, când prin credință și prin nădejdea în bunurile viitoare ne vom forma și ne vom modela în conformitate cu felul de viețuire creștină, în care vom rămâne până la vremea învierii, atunci, după hotărârea dumnezeiască, din țarină noi vom primi a doua naștere și vom obține acea fire nemuritoare și nestricăcioasă, când – după cuvântul Fericitului Pavel – «Domnul Iisus Hristos, Care va schimba trupul de smerenie spre a-l face după chipul trupului Său de slavă, potrivit cu lucrarea puterii Lui ca pe toate Sieși să le supună» (*Flp* 3, 20–21).

29. Desigur, după ce veți fi primit astfel nașterea tainică prin Botez, atunci vă veți prezenta la hrana nemuritoare de care vă veți hrăni ea de un aliment potrivit cu nașterea voastră (din nou). Dar, despre ce este această hrană și în ce fel vă este dată, veți învăța la vremea cuvenită.

Pentru acum, întrucât, în urma instruirii noastre, voi ați primit nașterea cea din Botez, – și voi sunteți acum gata să vă împărtășiți de lumina inefabilă a acestei a doua nașteri la care voi vă prezentați acum –, noi v-am înfășat strâns în scutece prin ceea ce v-am spus pentru ca voi să rețineți cu tărie și să păstrați fără a ezita amintirea acestei nașteri care va avea loc. Și acum, vă vom lăsa să vă odihniți în liniște iar la timpul potrivit, pe care îl va rândui Dumnezeu, vă vom face să vă apropiați de hrana dumnezeiască și de explicațiile pe care ea le conține.

Acum însă să punem capăt vorbirii noastre, prin încheierea obișnuită, înălțând laudă lui Dumnezeu Tatăl și Fiului Său unic și Duhului Sfânt, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A CINCISPREZECEA

ÎNTÂIA OMILIE DESPRE SFÂNTA EUHARISTIE

Textul cărții de explicat: «Aşadar, înainte de toate trebuie ştiut că ceea ce noi luăm ca hrană este un fel jertfă pe care o aducem noi». Într-adevăr, iată în ce constă lucrarea Marelui Preot al Legământului cel Nou: să aducă această jertfă, prin mijlocirea căreia se vede în ce constă Noul Legământ. Trebuie să gândim că cel care acum se află în fața sfintei mese reprezintă chipul acestui Mare Preot arhiereu. Trebuie, de asemenea, să socotim că ceea ce are loc în altar este chip (εἰκών) al «liturghiei» puterilor nevăzute pe care le reprezintă diaconii, care au de asemenea odăjdii (σχῆμα) potrivite cu acest lucru, întrucât veşmântul lor de deasupra este mai sublim decât diaconii înşişi: ei aruncă pe umărul stâng orarul (ὡράριον), care atârnă în chip egal în cele două părți.

De asemenea, trebuie să vedem pe Iisus Hristos, Care este condus spre Patimă; iar în alt moment El este întins din nou pe sfânta masă, pentru a fi junghiat. Pentru aceasta acoperământul pe care-l întind peste sfânta masă diaconii închipuie giulgiurile de înmormântare, iar diaconii care stau de cele două părți (ale sfintei mese) mişcă aerul deasupra Trupului sfânt.

Toate acestea se întâmplă în timp ce tăcerea a cuprins pe toți. Rugăciunea are loc mai întâi nu în tăcere, ci este proclamată cu glas tare de către diacon. Şi toată lumea stând în picioare, în tăcere, preotul întâistătător începe oficiul proaducerii. El sfârşeşte rugăciunea, aducând după aceea mulțumiri pentru sine, şi toți cei prezenți rostesc: Amin. Iar preotul întâistătător se roagă ca: Pacea să fie peste ei, la care credincioşii prezenți răspund: «Şi cu duhul tău». Şi preotul întâistătător începe să dea pacea (sărutarea păcii); iar heraldul bisericii (diaco-

nul) strigă şi porunceşte întregii adunări «să-şi dea pacea» (sărutarea păcii) unii altora.

Preotul întâistătător îşi spală cel dintâi mâinile şi toţi ceilalţi, oricât ar fi de mulţi cei care sunt în soborul clerical.

Apoi se citesc din pomelnicele bisericii numele celor vii şi ale celor morţi.

De acum înainte preotul întâistătător se pregăteşte pentru liturghie (aducerea jertfei), în timp ce heraldul bisericii (diaconul) rosteşte mai întâi: «Luaţi aminte la jertfă».

1. Există o rânduială (νόμος) omenească aceea de a înfăşa în scutece pe copii la naştere, pentru ca trupul nou care trebuie să se formeze şi care este încă gingaş să nu capete vreo ştirbire, ci să rămână în structura sa; pruncii sunt culcaţi şi lăsaţi să se odihnească în scutece şi doar mai târziu li se dă hrana naturală care le este potrivită. În acelaşi fel şi noi, pe cei ce se vor naşte prin Botez, i-am înfăşurat strâns în învăţăminte, ca în scutece, pentru ca să se întărească în ei amintirea harului care le-a fost dăruit; şi sfârşind cuvântul nostru, i-am lăsat să se odihnească de acum întrucât era de ajuns ceea ce li s-a spus.

Astăzi însă, cu ajutorul lui Dumnezeu, mă voi strădui să vă înfăţişez hrana care vi se potriveşte, despre care voi trebuie să ştiţi ce este şi să cunoaşteţi în chip precis măreţia ei.

2. Deoarece primind această adevărată naştere prin înviere, voi veţi primi o altă hrană, care este mai presus de cuvânt; în chip vădit voi vă veţi hrăni atunci cu harul Duhului, prin care voi veţi deveni nemuritori în trupurile voastre şi neschimbători în sufletele voastre.

Într-adevăr, hrana potrivită pentru această naştere este harul Sfântului Duh, care acordă celor ce sunt născuţi prin înviere puterea de a dura permanent aşa ca de aici înainte nici trupul lor să nu se mai nimicească şi nici în sufletul lor să nu mai apară nicio schimbare care să-l încline spre rău.

3. Dar întrucât acum prin mijlocirea Botezului noi ne naştem într-un fel de chip (τύπος) al nădejdii naşterii celei aşteptate, – pentru că astăzi noi primim pârga harului Duhului Sfânt ca arvună a ceea ce aşteptăm ca, în lumea viitoare, prin înviere, să primim în realitate, şi care, fiindu-ne dată, nădăjduim să ne facă nemuritori şi neschimbători –, noi avem nevoie în chip necesar de o hrană care să fie potrivită

cu viața de aici, care să ne hrănească în chip (τύπος) cu harul Duhului Sfânt.

Astfel zice Fericitul Pavel: «Fiindcă de câte ori veți mânca pâinea aceasta și veți bea paharul acesta, moartea Domnului o vestiți până când El va veni» (*1 Co* 11, 26), arătând că Domnul nostru, venind din cer, va face să apară acest fel de viață viitoare și va săvârși învierea noastră a tuturor. Și întrucât de atunci înainte noi vom fi nemuritori în trupul nostru și neschimbători în sufletul nostru, în chip necesar va înceta folosirea de simboluri și de imagini (τύπος), deoarece trăind în înseși realitățile acestea nu vom mai avea de atunci înainte nevoie de semne care să ne facă să ne aducem aminte de ceea ce are să fie.

4. De fapt, așa cum în lumea aceasta noi trăim prin două lucruri: nașterea, prin care dobândim ființa, și hrana, prin care dobândim puterea de a continua să existăm, – căci într-adevăr cei care se nasc și nu sunt hrăniți pier –, tot așa va fi și în lumea viitoare, când, fiind născuți prin înviere, vom dobândi ființa, dar fiind nemuritori vom continua să existăm în această stare. Pentru aceea Fericitul Pavel zice: «Noi știm că dacă aceast cort se va desface, avem zidire de la Dumnezeu, casă nefăcută de mână, veșnică în ceruri» (*2 Co* 5, 1). Deoarece, într-adevăr, în lumea de aici, noi ne procurăm hrana prin munca cu mâinile și prin această hrană noi putem continua să existăm; însă când, prin înviere, vom deveni nemuritori și vom primi locuință în cer, noi nu vom mai avea nevoie de hrana dobândită prin munca cu mâinile, căci nemurirea, pe care o vom avea atunci, ne va menține în ființă prin virtutea harului ca hrană; pentru aceea «casa nefăcută de mână de om» și «clădirea făcută de Dumnezeu» este numele pe care Fericitul Pavel îl dă felului de viață pe care-l vom avea atunci.

5. Aceasta, după cum am spus, va fi viața noastră după înviere; însă întrucât acum noi suntem născuți prin Botez, prin mijlocirea chipului (τύπος) și a semnelor, noi suntem datori să primim tot prin chip (τύπος) o hrană în raport cu ceea ce am devenit prin primirea Botezului, ca să putem continua să existăm în această ființă nouă.

Pentru că așa cum orice animal se naște în chip firesc din alt animal și primește hrana sa din trupul celei ce l-a născut, – așa a rânduit de la început Dumnezeu să se întâmple cu ființele create, încât orice animal născând un animal să aibă în sine hrana oare este potrivită

pentru cei născuți din el –, tot așa se cade ca și noi, care am primit în chip (τύπος) harul divin, să primim și hrana tot de acolo de unde am primit și nașterea (cea prin Botez). Căci moartea fiind abolită prin învierea Domnului nostru Hristos, a devenit cu putință această naștere care va fi a noastră, prin înviere, în viața viitoare.

În legătură cu hrana acestei nașteri pe care noi am primit-o prin Botez – căci ne-am născut în chip (τύπος) aici pe pământ –, Fericitul Pavel spune: «Oare nu știți că toți câți în Hristos ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat? Așadar, prin botez ne-am îngropat cu El în moarte, pentru ca, așa cum Hristos a înviat din morți prin slava Tatălui, tot astfel și noi să umblăm întru înnoirea vieții; că dacă una cu El ne-am făcut prin asemănarea morții Lui, atunci una vom fi și prin aceea a învierii Lui» (*Rm* 6, 3–5).

6. El arată că învierea a fost demonstrată prin moartea lui Hristos Domnul nostru dar noi am fost îngropați cu El în chip (τύπος) prin Botez, pentru ca așa cum credința ne-a făcut să fim părtași morții Lui aici pe pământ, tot așa să primim și părtășia la învierea Lui.

În același fel, deci, cum prin moartea lui Hristos Domnul nostru noi primim nașterea din Botez, tot așa și hrana noi o primim tot în chip (τύπος) prin mijlocirea morții Lui. Și mărturie pentru aceasta stă cuvântul Fericitului Pavel care zice: «Fiindcă de câte ori veți mânca pâinea aceasta și veți bea paharul acesta, moartea Domnului o vestiți până când El va veni» (*1 Co* 11, 26), arătând că a primi jertfa și a participa la Taine înseamnă a comemora moartea Domnului nostru, care ne procură învierea și bucuria nemuririi; întrucât noi care, prin moartea Domnului nostru Hristos, am primit o naștere sacramentală, se cade să primim prin aceeași moarte hrana Tainei nemuririi. Căci după obiceiul tuturor făpturilor însuflețite care la nașterea lor sunt hrănite în chip firesc de către cei ce le-au născut, și noi trebuie să fim hrăniți de acolo de unde ne-am și născut.

7. Însă Domnul nostru este și martor al acestui argument, El care, la instituirea Tainei, a spus: «Luați, mâncați: aceasta este trupul Meu, care se frânge pentru voi pentru iertarea păcatelor» și «Beți dintru acesta toți, că acesta este Sângele Meu, al Legii celei Noi, carele pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor» (*Mt* 26, 26–28; *1 Co* 2, 24–25),

adică prin moartea Sa El ne va dărui viața viitoare în care va avea loc iertarea tuturor păcatelor.

Se cade ca, participând la Taină, să comemorăm în chip (τύπος) Patima Sa, prin care noi vom dobândi posedarea bunurilor viitoare cu iertarea păcatelor. Aşadar, hrana Tainelor Sfinte are o astfel de virtute, şi ea este în raport cu naşterea acelora care se hrănesc cu ea, pentru că noi primim în prezent, în semne şi în chip (τύπος) în lumea aceasta, o hrană spirituală.

8. Trebuie însă ca natura semnelor şi figurilor (τύπος) să convină stării actuale, în care noi primim hrana în chip (τύπος). De fapt, aşa cum noi am primit a ne naşte din nou din apă, care este potrivită şi chiar foarte necesară pentru starea de aici de pe pământ întrucât fără apă nu se poate face nici pâinea, tot aşa hrana din pâine şi din vin tăiat (amestecat cu apă = κλᾶσις), pe care noi o primim, este potrivită în chip principal vieții acesteia şi ne face să continuăm a exista în ea. Şi în această lume noi ne alimentăm în chip suficient pentru a trăi, prin chipuri (τύπος) care sunt potrivite şi ele ne mențin în viață. Să ne reprezentăm în inima noastră această hrană spirituală pe care o avem: noi aşteptăm să devenim prin ea nemuritori şi să trăim totdeauna în aceste bunuri, în nădejdea cărora noi primim această hrană sfântă a Tainelor.

9. El ne-a transmis pâinea şi paharul, pentru că aceasta este hrana şi băutura prin care noi trăim în viața de pe pământ. El numeşte însă pâinea «trup» şi paharul «sânge», pentru că Patima a atins trupul Său, l-a sfărâmat şi a făcut să se verse sângele; din aceste două elemente (trupul şi sângele), prin care a fost împlinită Patima, El face tipul (τύπος) hranei şi al băuturii, pentru a desemna viața, fără de sfârşit în nemurire, pe care, aşteptând să o dobândim, noi anticipăm la această Taină, prin care credem că avem nădejdea sigură a bunurilor viitoare.

10. A fost bine că dăruindu-ne pâinea, Domnul nu a zis: «Aceasta este chipul (τύπος) trupului Meu», ci a zis: «Acesta este Trupul Meu»; şi în acelaşi fel, dăruind paharul, nu a zis: «Acesta este chipul (τύπος) sângelui Meu», ci: «Acesta este Sângele Meu», – pentru că Domnul a voit ca acestea (pâinea şi paharul), primind harul şi venirea Duhului Sfânt, să nu mai fie privite în natura lor, ci să fie primite de noi ca fiind

trupul şi sângele Domnului nostru. De altfel, trupul Domnului nostru Însuşi nu a posedat, prin propria sa natură nemurirea şi puterea de a dărui nemurirea, ci acestea i-au fost dăruite de către Duhul Sfânt. Iar prin învierea din morţi a primit unirea cu firea dumnezeiască, şi devine nemuritor şi cauză de nemurire pentru alţii.

11. Pentru aceea, Domnul nostru zicând: «Cel ce mănâncă Trupul Meu şi bea Sângele Meu are viaţă veşnică» (*In* 6, 54) şi văzând că iudeii murmurau şi se îndoiau de acest cuvânt (socotind că prin mijlocirea unui trup muritor nu este cu putinţă dobândirea nemuririi), pentru a rezolva pe loc această îndoială a adăugat: «Dar dacă-L veţi vedea pe Fiul Omului suindu-Se acolo unde era mai înainte?» (*In* 6, 62), ca şi cum ar fi zis: Acum acest cuvânt nu vă pare a fi drept, pentru că este vorba de trupul Meu, dar când Mă veţi vedea înviat din morţi şi suit la cer desigur că nu veţi mai socoti acest cuvânt a fi dur şi scandalizator, întrucât voi veţi fi convinşi de faptele însele că Eu voi fi trecut într-o fire nemuritoare, căci dacă nu ar fi aşa, Eu nu M-aş mai sui la cer.

Şi pentru a lămuri de unde va veni aceasta, El a adăugat imediat: «Duhul este cel ce dă viaţă; trupul nu foloseşte la nimic» (*In* 6, 63). Acest lucru are loc, spune El, prin firea Duhului de viaţă făcător, prin care El va fi trecut în starea ca El însuşi să devină nemuritor şi să acorde şi altora nemurirea – ceea ce nici El nu avea şi nici altora nu putea acorda ca provenind din firea Sa, întrucât firea trupului este neputincioasă pentru un asemenea dar şi ajutor. Dar, dacă firea Duhului de viaţă făcător face ca trupul Domnului nostru să fie din firea din care nu era mai înainte, este nevoie ca şi noi, care am primit harul Sfântului Duh, prin chipuri (τύπος) sacramentale, să nu mai privim de aici înainte ca pâine şi vin ceea ce ni se prezintă; ci să le socotim trupul şi sângele lui Hristos, în care pogorârea (cf. *Fc* 1, 2) harului Duhului Sfânt a transformat pâinea şi vinul; căci harul face ca cei credincioşi să primească prin pâinea şi vinul Sfintelor Daruri ceea ce se obţine prin mijlocirea trupului şi sângelui Domnului nostru. Pentru aceasta El zice: «Eu sunt Pâinea Care s-a pogorât din cer» şi «Eu, sunt pâinea vieţii» (*In* 6, 41, 48)? Şi pentru a arăta ce numeşte El pâine, zice: «Iar Pâinea pe care Eu o voi da pentru viaţa lumii este Trupul Meu» (*In* 6, 51).

Pentru că, într-adevăr, prin pâine şi hrană noi trăim în această viaţă, El se numeşte pe Sine Însuşi pâinea vieţii, coborâtă din cer, voind să spună: cu adevărat, Eu sunt pâinea vieţii care oferă celor ce cred în Mine nemurirea, cu ajutorul acestui corp văzut, pentru care Eu am coborât din cer şi căruia i-am dăruit nemurirea şi prin mijlocirea căruia Eu dăruiesc celor ce cred în Mine nemurirea. El putea spune: Eu sunt cel care dau viaţa, dar El se abţine s-o spună, şi zice: «Eu sunt pâinea vieţii». Întrucât, de fapt, noi vom primi nemurirea aşteptată – a cărei făgăduinţă ne este dată – sub chipurile (τύπος) sacramentale cu ajutorul pâinii şi al vinului, va trebui să numim pâine pe Domnul Însuşi şi trupul Lui, în aşa fel ca prin însuşi chipul (τύπος) noi să venerăm pe Cel care a revendicat această numire: pentru a ne face cunoscute aceste daruri El s-a numit pe Sine Însuşi pâine, dar a vrut de asemenea, ca aceste lucruri de aici de pe pământ să ne facă să primim fără ezitare bunurile cele mai presus de cuvânt.

12. Într-adevăr, întrucât pentru a trăi în această viaţă noi primim ca hrană pâinea, care nu posedă nimic de acest fel prin firea ei, – ci ea este capabilă să întreţină viaţa în noi deoarece Dumnezeu în poruncile Sale i-a dăruit o astfel de virtute –, ne dovedeşte prin aceasta că nu trebuie să ne mai îndoim că vom primi şi nemurirea mâncând pâinea sacramentală, întrucât, chiar dacă pâinea nu are o astfel de fire, totuşi când pâinea primeşte pe Duhul Sfânt şi harul care vine de la El, ea devine capabilă să ducă pe cei care o mănâncă la bucuria nemuririi.

Desigur, dacă după porunca dumnezeiască ea este în stare să ne facă să trăim în această viaţă, însuşire pe care nu o posedă prin firea ei, cu atât mai mult când pâinea va primi venirea Sfântului Duh, ea va deveni în stare să poată să ne ducă la primirea nemuririi. Însă ea poate săvârşi acest lucru nu prin firea ei, ci din pricina Duhului, care sălăşluieşte în ea, în acelaşi fel în care trupul Domnului nostru – al cărui chip (τύπος) ea este – a primit prin puterea Duhului Sfânt nemurirea şi a dat-o şi altora, cu toate că trupul Lui Însuşi nu o poseda de loc prin firea sa.

13. În chip foarte potrivit El a folosit pentru hrană pâinea şi pentru băutură vinul, adică vinul tăiat (κρᾶσις), întrucât încă în Vechiul Testament era obişnuit a numi vinul «sânge» căci zice: «şi sânge de strugure-au băut: vin» (*Dt* 32, 14); iar în alt loc «În vin îşi va spăla

veşmântul, şi-n sânge de strugure mantaua» (*Fc* 49, 11). Dar ce era vinul dăruit de Hristos, El va descoperi precis spunând: «Şi vă spun Eu vouă că de acum nu voi mai bea din acest rod al viţei, până în ziua când îl voi bea din nou, întru împărăţia lui Dumnezeu» (*Mt* 26, 29).

Împărăţia lui Dumnezeu de care vorbeşte este învierea, pentru că El întemeiază împărăţia lui Dumnezeu, în lumea viitoare, în cei care vor învia din morţi. Însă întrucât El avea să mănânce şi să bea cu ei după înviere, înainte de a se înălţa la cer, mâncând cu ei – cum zice Fericitul Luca – El arată că Patima era aproape şi că El nu se va mai aduna cu ei înainte de Patimă pentru a mânca, dar după ce El va fi înviat din morţi, El va accepta încă să mănânce şi să bea cu ei, pentru a confirma învierea. Pentru aceasta zice: «Eu nu voi mai bea din rodul acestei vițe până când îl voi bea din nou cu voi în împărăţia lui Dumnezeu». Adică, Eu nu voi mai mânca şi nu voi mai bea cu voi înainte de Patimă, căci aceasta va avea loc de îndată; dar după ce voi fi înviat din morţi, voi accepta încă să mănânc şi să beau cu voi; şi prin aceasta voi săvârşi ceva nou: căci nou este faptul că Cel înviat din morţi şi devenit nemuritor prin fire să mănânce şi să bea. Dar voi şi forţa firea lucrurilor, pentru ca voi să credeţi în Mine fără ezitare; că Eu sunt cel înviat din morţi, şi că Eu, cel înviat, sunt Cel pe care voi L-aţi cunoscut mai înainte, Care a mâncat şi a băut cu voi. Căci, întrucât voi vă veţi îndoi mult asupra învierii, este nevoie ca Eu să forţez firea lucrurilor pentru ca voi înşivă să vă convingeţi că Eu fac un lucru nou care nu s-a mai întâmplat niciodată: a mânca şi a bea după primirea firii nemuritoare. Desigur, a recunoaşte fără ezitare învierea Mea este îndeosebi necesar pentru voi, care aveţi să învăţaţi aceasta pe alţii.

14. Ce se întâmplă cu vinul, care v-a fost dăruit de către Domnul nostru Hristos ca tip (τύπος) al sângelui Său, se poate vedea din ceea ce precede; însă pricina faptului că el a fost îndoit cu apă stă fie în legea (τύπος) generală că vinul să fie băut în acest fel, fie în faptul că se cade ca în potir vinul să fie îndoit cu apă pentru ca pâinea să o poată lua, căci nu este cu putinţă ca pâinea să nu fie amestecată cu apă. Aşa cum pentru naşterea prin Botez noi ne-am folosit de această figură (τύπος), ne folosim de aceeaşi, figură (τύπος) şi în Taina mâncării şi băuturii din potir: pentru că cei care la Botez comemorează moartea Domnului nostru şi o reamintesc în timpul participării la Sfintele

Taine – după cuvântul Fericitului Pavel (*1 Co* 2, 26) – sunt datori să amestece în figurile (χυρχος) sacramentale acelaşi lucru care a fost amestecat pentru noi la darul Sfântului Botez, prin care credem că vom primi ca tip (τύπος) naşterea cea nouă. Aceasta este, aşadar, virtutea Tainei, şi acestea sunt tipurile (τύπος) şi semnele Tainei, fie că este vorba de hrană, fie că este vorba de băutură.

Se cade însă, pentru a vă instrui în chip exact, să vă spunem cum se fac acestea.

15. «Aşadar, înainte de toate trebuie ştiut că ceea ce noi luăm ca hrana noastră este un fel de jertfă pe care o aducem noi». Într-adevăr, cu toate că prin mâncarea şi băutura aceasta noi comemorăm moartea Domnului nostru şi cu toate că noi gândim că aceste lucruri sunt aducerea aminte de Patima Sa, întrucât El a zis: «Luaţi, mâncaţi, acesta este Trupul Meu» (*Mt* 26, 26), este limpede că în sfânta liturghie noi parcă săvârşim o jertfă. «Iată, într-adevăr, în ce constă, lucrarea Marelui Preot al Legământului (διαθήκη) celui Nou: să aducă această jertfă prin mijlocirea căreia se vede în ce constă Legământul cel Nou». Este deci evident o jertfă, fără ca aceasta să fie ceva nou, şi fără ca aceasta să fie făcută de însuşi Marele Preot; ci este un act comemorativ al adevăratei junghieri. întrucât de fapt în aceste chipuri (τύπος) se împlinesc semne ale realităţilor cereşti, este necesar ca şi jertfa aceasta să fie manifestarea acestor semne; iar preotul întâistătător săvârşeşte o imagine (εἰκών) a liturghiei care are loc în ceruri, pentru că dacă noi nu am avea imaginea (εἰκών) realităţilor cereşti, noi, care împlinim slujirea noastră în afara Legii (τύπος), nu am putea să fim preoţi. Fericitul Pavel spune despre Domnul nostru Hristos: «Dacă deci ar fi pe pământ, El n-ar fi nici măcar preot, de vreme ce sunt aceia care aduc darurile potrivit legii, cei ce slujesc pecetea şi umbra celor cereşti» (*Evr* 8, 4–5).

Iată ce vrea să spună prin aceasta: că toţi preoţii după Lege (τύπος) au împlinit oficiul lor sacerdotal pe pământ, acolo unde porunca Legii era potrivită pentru cei muritori; iar jertfele – cele în care animalele fără raţiune erau ucise prin în junghiere erau de aşa fel ca ele să fie potrivite cu locaşul muritor de pe faţa pământului. Căci nu este o taină că orice poruncă şi orice ritual (τάξις) al Legii erau potrivite pentru muritori. Căci tăierea împrejur, sabatul, sărbătorile, diferenţierea ali-

mentelor, toate acestea erau potrivite pentru firea muritoare, şi nimic din aceste nu-şi are loc în firea nemuritoare; iar pentru firile nemuritoare nu erau potrivite nici jertfele de animale fără raţiune ucise prin înjunghiere. Sfântul Pavel spune: Dacă Hristos Domnul nostru ar fi trebuit ca şi El însuşi să săvârşească «liturghia» pe pamânt, El ar fi fost neapărat obligat să-şi exercite sacerdoţiul după Legea (τύπος) divină Şi să săvârşească «liturghia» într-un mod conform cu rânduiala legală; ori dacă El nu a exercitat sacerdoţiul după Lege, El nu mai era Mare Preot, neexecutându-şi sacerdoţiul după Legea lui Dumnezeu, însă acum El exercită sacerdoţiul în cer şi nu pe pământ, întrucât El a murit, a înviat şi s-a înălţat la cer ca sa ne învieze şi pe noi toţi şi să ne facă să urcăm la cer; aşa este testamentul (διαθήκη) pe care El l-a făcut pentru cei care cred în El, ca să-i facă să participe la învierea din morţi şi să urce la cer.

16. Or, El a îndeplinit efectiv o slujire de Mare Preot, iar ca jertfă S-a adus pe Sine Însuşi lui Dumnezeu, jertfă în care El S-a dat morţii pentru toţi. Însă El a înviat cel dintâi din morţi, S-a suit la cer şi a şezut de-a dreapta lui Dumnezeu pentru a nimici pe toţi duşmanii noştri, cum zice Fericitul Pavel: «după ce o singură jertfă a adus pentru păcate, pentru totdeauna S-a aşezat de-a dreapta lui Dumnezeu, aşteptând ca de aici-nainte vrăjmaşii Săi să fie puşi aşternut picioarelor Sale. Căci prin aducerea unei singure jertfe, El pentru totdeauna i-a desăvârşit pe cei ce se sfinţesc» (*Evr* 10, 12–14). El numeşte duşmani ai Săi pe cei care ne fac război, întrucât nimicirea lor apare limpede în desăvârşirea noastră înşine.

Pentru că de asemenea este lucrare de Mare Preot[1] ca El însuşi să se apropie de Dumnezeu şi după aceea prin Ei să se apropie şi restul; de aceea pe drept cuvânt Apostolul îl numeşte Mare Preot pe El care S-a arătat în chip efectiv ca atare. Fericitul Pavel I-a dat acest nume, pentru că El cel dintâi, prin învierea din morţi, S-a suit la cer şi a şezut de-a dreapta lui Dumnezeu şi ne-a dat şi nouă, prin El, vecinătatea cu Dumnezeu şi participarea la bunurile (viitoare). Aşadar, «Mare Preot al nostru» nu a fost în chipul şi umbra celui ce este în cer» (*Evr* 8, 5), cum este cultul ce se aducea după Lege (τύπος); ci El este «slujitor

[1] Arhiereu (n. ed.).

al altarului şi al cortului celui adevărat, pe care nu un om l-a ridicat, ci Dumnezeu» (*Evr* 8, 1–2), ca să ne facă să cunoaştem prin aceasta lucrurile cereşti!

Iar numele pe care îl dă lucrurilor cereşti este: «(lucruri) sfinte», pentru că ele nu cuprind nimic potrivnic ori rău; şi el numeşte «Adevăratul Cort pe care Dumnezeu, nu un om, l-a ridicat» locaşul ceresc, pentru că cortul cel după Lege (τύπος) a fost ridicat de către oameni, în timp ce cerul nu a fost făcut de oameni, ci de către Dumnezeu; iar el spune că Hristos a fost slujitor al acestui Cort (ceresc), pentru că El s-a suit la cer şi acolo săvârşeşte «liturghia» pentru noi, pentru ca să ne atragă pe toţi prin toate chipurile (πόρος), după făgăduinţa Sa (In 12, 32).

Din această pricină, Fericitul Pavel zice în alt loc: «Care stă la dreapta lui Dumnezeu şi se roagă pentru noi» (*Rm* 8, 34). Ceea ce el numeşte «rugăciune» nu este un fel de rugăminte, care să se facă pentru noi prin cuvinte; ci ea este desigur săvârşită prin faptele înseşi; căci urcarea Sa la cer este ca un fel de rugăciune pe dare El o face pentru noi către Dumnezeu, întrucât El şi-a luat sarcina să ne facă şi pe noi toţi să urcăm alături de El la cer.

17. Domnul nostru Hristos, după cuvântul Fericitului Pavel, «nu ar fi fost Mare Preot, dacă El ar fi exercitat sacerdoţiul pe pământ» (*Evr* 8, 4), chiar dacă El n-a exercitat sacerdoţiul după rânduiala (τάξις) Legii (τύπος), întrucât sacerdoţiul şi slujirea după Lege au fost rânduite pe pământ de către Dumnezeu, şi nu se cădea ca să fie nesocotit ceea ce venea de la Dumnezeu şi ca să fie rânduite pe pământ alt sacerdoţiu şi altă slujire. Însă Marele Preot, pe drept cuvânt este cauza acestui lucru: deoarece El împlineşte slujirea sacerdotală în cer unde nu are nicio părtăşie cu lucrurile pământeşti.

Din aceasta nu decurge niciun prejudiciu pentru preoţii după Lege, care – într-un alt loc – primesc porunca de a rămâne printre fiinţele muritoare şi pământeşti, în timp ce Hristos împlineşte sacerdoţiul Său în cadrul altor realităţi mult mai măreţe şi excelente, în realităţile nemuritoare şi cereşti. Este deci evident că este cu putinţă să existe preoţi rânduiţi pentru exercitarea sacerdoţiului pe pământ. Este însă cu totul sigur că sacerdoţiul cel după Lege este pentru fiinţele pământeşti şi muritoare, în timp ce Hristos este Marele Preot

al lucrurilor cereşti; şi El ne va face pe noi toţi să urcăm acolo sus la vremea potrivită.

18. Or, noi care suntem chemaţi prin El la un Nou Legământ (διαθήκη), după cuvântul Fericitului Pavel (*Evr* 8, 6), am primit în nădejde această mântuire şi această viaţă; şi fără a vedea, întrucât acum în răbdare «noi aşteptăm să ieşim din trup şi să fim cu Domnul nostru», «umblăm prin credinţă, nu prin vedere» (*2 Co* 5, 8 şi 7), neaflându-ne încă în acele realităţi. Deoarece nu suntem încă în aceste bunuri cereşti, noi aşteptăm acum prin credinţă până când vom urca la cer şi vom merge la Domnul nostru; şi atunci noi nu vom mai vedea în oglindă şi în ghicitură, ci vom privi faţă către faţă.

Or, întrucât noi aşteptăm să primim în chip efectiv aceasta prin înviere, la vremea statornicită de Dumnezeu, – pe când acum noi înaintăm prin credinţă spre pârga acestor bunuri, Hristos Domnul nostru, Marele Preot a ceea ce ne aparţine –, noi avem porunca de a realiza în această lume de aici chipurile (τύπος) şi simbolurile acestor bunuri viitoare pentru ca astfel, ca oameni care prin «liturghia» Tainelor intră – în chip – în bucuria bunurilor cereşti, noi să avem asigurată posedarea şi nădejdea bunurilor aşteptate.

Aşadar, aşa cum adevărata naştere nouă este cea pe care o aşteptăm prin înviere, pe lângă naşterea nouă în chip (τύπος) şi în simbol pe care noi o împlinim în Botez, tot aşa hrana cea adevărată este cea pe care nădăjduim să o primim şi pe care, printr-un dar al Duhului Sfânt, noi o vom avea atunci în adevăr, pe când acum noi suntem hrăniţi ca în chip (τοιρος) cu o hrană nemuritoare, pe care noi o primim, fie în chip, fie graţie figurilor (τύπος) prin harul Duhului Sfânt.

19. În chip necesar deci era nevoie, de asemenea, să fie realizată o imagine (εἰκών) a Marelui Preot din care pricină există cei care sunt însărcinaţi cu «liturghia» acestor figuri (τύπος). Pentru că noi credem că ceea ce Domnul nostru Hristos a împlinit şi va împlini efectiv este ceea ce împlinesc prin Taine cei pe care harul dumnezeiesc i-a ales preoţi ai Legământului cel Nou; prin coborârea Duhului Sfânt asupra lor, pentru întărirea şi liniştea «fiilor» Tainei. Din însăşi această pricină, nu mai este nevoie de jertfe noi (care să fie înjunghiate), ca cele care erau înjunghiate în toată vremea după Lege.

În timp ce aceia primiseră porunca să aducă lui Dumnezeu jertfe numeroase şi felurite – tauri, capre şi oi –, şi de aceea aduceau în toată vremea noi jertfe într-adevăr, când cele dintâi jertfe erau înjunghiate, moarte şi definitiv nimicite, alte jertfe erau aduse în toată vremea, în locul celor care fuseseră deja înjunghiate. Dimpotrivă, toţi preoţii Legământului cel Nou (διαθήκη) aduc aceeaşi jertfă încontinuu, în orice loc şi în orice timp: pentru că unică este de asemenea jertfa care a fost adusă pentru noi toţi – jertfa lui Hristos Domnul nostru, Care a acceptat pentru noi moartea şi prin aducerea acestei jertfe a dobândit pentru noi desăvârşirea, după cum spune Fericitul Pavel: «Căci prin aducerea unei singure jertfe, El pentru totdeauna i-a desăvârşit pe cei ce se sfinţesc» (*Evr* 10, 14).

20. Or, noi toţi săvârşim în orice loc, în orice timp şi încontinuu, aducerea aminte a înseşi acestei jertfe, întrucât de fiecare dată, când noi mâncăm din această pâine şi bem din acest pahar, amintim moartea Domnului nostru, până când El va veni (*1 Co* 11, 26). Deci, de fiecare dată când este săvârşită «liturghia» acestei jertfe măreţe, – care în chip vădit este asemănarea realităţilor cereşti la terminarea căreia noi dobândim, prin mâncarea şi băutura (din această jertfă), favoarea de a participa cu adevărat la bunurile viitoare –, noi trebuie să ne reprezentăm în conştiinţa noastră, ca într-o arătare, că noi suntem ca Cel care este în cer; noi schiţăm prin credinţă în mintea noastră viziunea realităţilor cereşti, considerând că Hristos, – Care este în cer, Care a murit pentru noi, a înviat şi s-a suit la cer –, El însuşi este jertfit şi acum prin mijlocirea acestor figuri (τύπος); în acest fel, prin credinţă, noi vedem din nou în aducerea aminte (care are loc acum) cum moare, cum învia şi cum se înalţă la cer Cel ce altădată a săvârşit acestea pentru noi.

21. Şi întrucât Domnul nostru Hristos S-a adus El jertfă pentru noi şi astfel a devenit în chip efectiv Mare Preot pentru noi, «noi trebuie să gândim că cel care acum se află în faţa sfintei mese, reprezintă chipul (εἰκών) Acelui Mare Preot». Acesta nu se aduce pe sine ca jertfă şi nici nu este cu adevărat Marele Preot; ci el săvârşeşte «liturghia» acestei jertfe inefabile într-un fel de imagine (εἰκών), prin mijlocirea căreia el schiţează pentru noi, ca în arătări, o reprezentare a acestor realităţi cereşti inefabile şi o reprezentare a puterilor înţelegătoare

(spirituale) şi fără de trup. Deoarece toate puterile nevăzute (spirituale) au slujit această iconomie, – prea înaltă pentru a fi exprimată –, pe care a împlinit-o pentru noi Domnul nostru Hristos. Desigur «Oare nu sunt toţi duhuri menite să slujească, trimise spre slujire de dragul celor ce trebuie să moştenească mântuirea?», cum spune Fericitul Pavel (*Evr* 1, 14)? şi Fericitul Evanghelist Matei evidenţiază aceasta, zicând: «îngerii s-au apropiat de El şi-I slujeau» (*Mt* 4, 11); însă chiar Domnul nostru a arătat aceasta, zicând: «De acum veţi vedea cerul deschizându-se şi pe îngerii lui Dumnezeu suindu-se şi pogorându-se spre Fiul Omului» (*In* 1, 51).

O demonstrare a acestui fapt se află în ceea ce Evanghelia scrie că au făcut îngerii: fie cei care la naşterea Domnului nostru cântau: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace şi nădejde între oameni bunăvoire» (*Lc* 2, 14), fie cei care la înviere descopereau femeilor ceea ce se întâmplase, fie cei care la înălţare explicau Apostolilor ceea ce aceştia ignorau (*Lc* 24, 1 ş.u.; *FA* 1, 10).

Aşadar, în chip necesar şi acum, când se săvârşeşte această «liturghie» înfricoşătoare, «noi trebuie să socotim că aceasta este o imagine (εἰκών) a liturghiei acelor puteri nevăzute pe care le reprezintă diaconii», oare au fost puşi în slujba acestei liturghii înfricoşătoare, prin transmiterea harului Sfântului Duh.

22. Din pricina aceasta, noi suntem de asemenea numiţi slujitori (miniştri) ai lui Hristos, noi toţi care am fost aleşi pentru un fel de slujire, cum zice Fericitul Pavel: «În măsura-n care eu sunt într-adevăr apostol al neamurilor, îmi slăvesc slujirea» (*Rm* 11, 13). însă acest nume este propriu numai acelora care împlinesc această slujbă; iar dintre toţi sunt numiţi «diaconi» numai cei care sunt propuşi pentru această slujire şi care prezintă similitudinea acestei slujiri «de trimişi şi de spirite în serviciu».

23. «Or, ei au şi odăjdii (σχῆμα) potrivite cu realitatea, pentru că mai sublim decât ei este veşmântul lor de deasupra»; întrucât această împodobire este potrivită cu obiectul slujirii lor. «Ei aruncă pe umărul stâng orarul (ὡράριον) care atârnă în chip egal în cele două părţi», în faţă şi în spate; ca şi când ar fi un semn că ei împlinesc nu o slujire de servitute, ci o slujire de libertate, întrucât realităţile care fac obiectul

slujirii lor conduc la libertate pe toți cei care aparțin pe drept «marii case a lui Dumnezeu», adică Bisericii.

Într-adevăr ei nu aruncă orarul în două părți pe grumazul lor, fără a-l avea în fața lor, pentru că nu există nicio persoană care – împlinind o slujire într-o casă – să poarte această împodobire (σχῆμα); ci numai oamenii liberi, care sunt stăpâni pe ei înșiși și străini de orice servitute, poartă de obicei în acest fel această împodobire. Or, diaconii poartă orarul numai pe umăr, pentru că sunt rânduiți pentru o anumită slujire; iar orarul (ὡράριον) lor este pe de-a întregul semnul libertății la care noi toți, care am crezut în Hristos, am fost chemați și la care noi ne grăbim să trecem pentru a ne afla «în casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului-Celui-Viu, stâlp și temelie a adevărului», după cum spune Fericitul Pavel (*1 Tim* 3, 15); pentru că în chip evident diaconii au fost rânduiți pentru toți la slujirea pe care o împlinesc.

24. Întrucât minunate sunt lucrurile pe care Domnul nostru Hristos le-a făcut pentru noi, – lucruri a căror împlinire desăvârșită noi o așteptăm în lumea viitoare, dar pe care noi le-am perceput, în așa fel că acum, în această lume, noi ne străduim să nu ne îndepărtăm cu nimic de credința în aceste lucruri –, în chip necesar noi ne întărim, prin această liturghie a Tainei, în credința în lucrurile care ne-au fost înfățișate. Adică noi suntem conduși prin această liturghie la ceea ce are să vină, dat fiind că în această Taină există o imagine (εἰκών) a iconomiei de nepătruns înfăptuite de Hristos Domnul nostru, în care noi primim viziunea și umbra a ceea ce a avut loc. Pentru că noi ne reprezentăm în inima noastră, ca într-o imagine, prin mijlocirea preotului întâistătător, pe Domnul nostru Hristos pe Care-L vedem mântuindu-ne și înviindu-ne prin jertfa de Sine.

Prin mijlocirea diaconilor, care slujesc la ceea ce se săvârșește, noi ne reprezentăm în mintea noastră «puterile cele nevăzute slujitoare» (*Evr* 1, 14) la această liturghie inefabilă ei sunt cei care aduc și așază pe altar această înfricoșătoare jertfă sau chipurile (τύπος) jertfei; iar această viziune pe care ne-o reprezentăm în mintea noastră constituie o puternică realitate pentru cei ce sunt prezenți.

25. Prin mijlocirea figurilor (τύπος) «noi trebuie să vedem pe Hristos, Care acum este condus spre Patimă; iar în alt moment este întins din nou pe sfânta masă pentru a fi junghiat pentru noi». Într-adevăr,

când se face intrarea cu jertfa ce va fi adusă, trebuie să gândim că în sfintele vase, pe disc şi în potir, intră Domnul nostru Hristos, fiind condus spre Patimi. Însă El intră nefiind condus de către iudei: căci, într-adevăr, nu este îngăduit ca în figurile (τύπος) vieţii şi ale mântuirii noastre să aibă loc vreo asemănare răutăcioasă; ci aceste figuri ne duc cu gândul la acele «puteri nevăzute slujitoare», care şi atunci când avea loc Patima mântuirii erau de faţă şi îşi împlineau slujirea lor, deoarece în întreaga iconomie a Domnului nostru Hristos aceste puteri şi-au împlinit slujirea ce le este proprie.

În aceasta nu este nicio greşeală. Căci aceste puteri erau de asemenea prezente în timpul Patimii Mântuitorului, în slujirea lor, străduindu-se să ducă la desăvârşire voinţa dumnezeiască. Chiar atunci când Domnul nostru se afla în rugăciune şi se temea de apropierea Patimii, «Iar un înger din cer I s-a arătat şi-L întărea», cum spune Fericitul Evanghelist Luca (22, 43); iar aceasta constituie – ca şi glasurile care excitau curajul atleţilor (ἀθλητή) – o ungere făcută ca să îndure chinurile şi, în legătură cu răbdarea, constituia implorarea de a suporta cu cel mai mare zel chinurile, arătând că pătimirea este scurtă în comparaţie cu câştigul ce va rezulta din ea, întrucât, îndată după Patimă şi moarte, El va fi în slavă şi că aceasta va fi pricina a nenumărate bunuri, nu numai pentru oameni, ci şi pentru întreaga făptură.

Aşadar, trebuie socotit că diaconii – în momentul când aduc dinafară «părticica» (κλᾶσμα) pentru jertfă – sunt chip al «puterilor celor nevăzute slujitoare» (*Evr* 1, 14), cu deosebirea că în slujirea lor, prin mijlocirea acestor acţiuni comemorative, ei nu conduc pe Hristos Domnul nostru la Patima de viaţă făcătoare.

26. Iar, după ce L-au adus, ei îl aşază pe sfânta masă pentru deplina împlinire a Patimii. În acest fel, credem noi, că de aici înainte Hristos este aşezat pe sfânta masă ca într-un fel de mormânt şi că El a suferit deja Patima. «Pentru aceasta acoperământul pe care unii dintre diaconi îl întind peste sfânta masă închipuie giulgiurile de înmormântare; iar diaconii care» – după ce El a fost aşezat pe sfânta masă –, «stau de cele două părţi (ale sfintei mese) mişcă aerul (ἀήρ) deasupra Trupului sfânt» şi îl apără ca să nu vină nimic asupra lui, ei înşişi prin această ceremonie (σχῆμα) demonstrează măreţia Trupului aşezat acolo, – deoarece este obiceiul între cei mari din lumea aceasta ca

trupului celui mort dintre ei când este aşezat pe catafalc să i se facă, în semn de cinste, vânt de către alţii. Pentru aceasta este necesar acum ca să fie aşezat pe sfânta masă Trupul sfânt, care nu este supus niciunui fel de stricăciune şi care, nu după multă vreme, are să învieze într-o fire nemuritoare, pentru ca cei care sunt rânduiţi pentru această slujire, stând de toate părţile în picioare înaintea Lui, să-I aducă cinstirea ce I se cuvine, şi prin ceremonia (σχῆμα) aceasta să arate tuturor celor prezenţi cât de slăvit este Trupul sfânt depus pe sfânta masă.

27. Întrucât pentru noi cei cunoscători ai Scripturii dumnezeieşti este evident că alături de mormântul Mântuitorului se aflau îngeri, aşezaţi pe piatră, care au descoperit femeilor învierea şi care au rămas lângă mormânt tot timpul cât (Domnul nostru) S-a aflat în moarte pentru a da cinstire Celui mort până când ei au văzut învierea Lui, – înviere pe care ei au proclamat-o a fi binele comun al tuturor oamenilor şi înnoire a întregii făpturi, după cuvântul Fericitului Pavel: «dacă este cineva în Hristos, el e făptură nouă; cele vechi au trecut, iată că toate au devenit noi» (*2 Co* 5, 17) –, nu se cădea, oare ca şi acum să schiţăm ca într-o imagine (εἰκώνα) asemănarea cu această liturghie îngerească?

În amintirea îngerilor care în fiecare moment al Patimii şi morţii Domnului nostru veneau şi rămâneau alături de El, diaconii îl înconjoară acum şi fac vânt mişcând acoperămintele. Ei aduc astfel cinstire şi adorare Trupului depus pe sfânta masă, Trup sfânt şi înfricoşător; ei arată astfel tuturor celor prezenţi măreţia Celui depus pe sfânta masă, şi pregătesc pe toţi cei prezenţi să-I aducă cinstire ca fiind cu adevărat sfânt şi de temut, întrucât din cauza aceasta ei îl apără ca nimic să nu-L atingă: astfel ei nu îngăduie ca nici murdării mărunte de păsări să cadă peste El, şi nici să nu se apropie de El fără teamă. În conformitate cu rânduiala (νόμος) lor obişnuită, diaconii fac aceasta pentru că Trupul depus pe sfânta masă este sublim, de temut şi sfânt: fiind cu adevărat Domnul, datorită unirii sale cu firea dumnezeiască. De aceea, se cade ca Trupul acesta să fie cu mare teamă depus, privit şi vegheat.

28. «Toate acestea se întâmplă în timp ce tăcerea a cuprins pe toţi», pentru că, atâta vreme cât liturghia nu a început, se cuvine ca toată lumea să privească – în reculegere, în temere şi în rugăciune tăcută,

fără să spună ceva – scoaterea şi depunerea Celui atât de mărit şi minunat, întrucât, în timp ce Domnul nostru era mort, ucenicii Lui se retrăseseră şi se aflau într-o casă de asemenea într-o mare reculegere şi în multă teamă. Or, această tăcere inefabilă era răspândită peste tot; astfel puterile cele nevăzute de asemenea se aflau în reculegere, fiind atenţi la învierea aşteptată până când s-a apropiat clipa în care Domnul nostru Hristos a înviat. Şi atunci femeile, care venau să cinstească Trupul, au primit prin mijlocirea îngerilor vestirea nouă despre învierea care avusese loc, pentru ca ucenicii, primind înştiinţarea de la femei, să alerge împreună cu mare ardoare la mormânt.

29. Din pricina aceasta, şi acum aceleaşi lucruri ne aduc aminte de Patima Domnului nostru; şi în momentul în care noi vederii jertfa pe sfânta masă, – ca şi când cineva după ce a murit ar fi aşezat într-un fel de mormânt –, reculegerea se răspândeşte peste toţi cei care sunt prezenţi, întrucât lucru de temut este pentru toţi ceea ce se petrece. Din care cauză se cade ca toţi să privească în reculegere şi cu teamă la ceea ce se săvârşeşte, întrucât de aici înainte, din chiar acest moment al înfricoşătoarei «liturghii» care se săvârşeşte după rândudelile (νόμος) sacerdotale, urmează ca Domnul nostru Hristos să învieze, vestind tuturor participarea la bunurile de nedescris. Într-adevăr, noi amintim în jertfă moartea Domnului nostru, pentru că ea este vestirea învierii şi a bunurilor de nedescris.

30. «Rugăciunea are loc mai întâi nu în tăcere, ci este proclamată cu glas tare de către diaconi», care trebuie să ştie să indice semnalul şi ţelul a tot ceea ce se săvârşeşte în biserică. De fapt, prin proclamarea diaconului se face cunoscut ceea ce se cade să îndeplinească toţi cei ce sunt prezenţi; adică diaconul comandă şi aminteşte tuturor ce trebuie mai ales şi ce se cade (să facă) cei care s-au adunat în biserica lui Dumnezeu.

31. Or, când diaconul şi-a împlinit slujirea cuvenită şi cu glas mare a îndemnat pe toată lumea, şi a sugerat soborului bisericesc rugăciunile ce urmează, «toată lumea stând în picioare, în tăcere, preotul întâistătător începe oficiul proaducerii». Şi înainte de orice, preotul întâistătător înalţă o rugăciune către Dumnezeu, pentru că în general orice are legătură cu credinţa (religia) trebuie să înceapă în chip obligator cu rugăciune, dar mai ales la această liturghie înfricoşătoare noi

avem nevoie de ajutorul dumnezeiesc, singurul în stare să împlinească toate lucrurile.

Preotul întâistătător sfârşeşte deci rugăciunea aducând mai întâi mulţumire» Domnului nostru pentru aceste atât de mari lucruri pe care El le-a dăruit pentru mântuirea şi pentru viaţa oamenilor şi pentru că a pus în noi cunoaşterea acestor Taine minunate, care constituie aducerea aminte a acestui dar de nedescris pe care ni s-a acordat prin Patima Sa: adică ne-a făgăduit tuturor învierea din morţi şi urcarea la cer.

32. «După aceea preotul întâistătător aduce mulţumire pentru sine-însuşi» pentru că Hristos l-a făcut slujitor al unei Taine atât de înfricoşătoare; atunci el prezintă de asemenea cererea ca: harul Sfântului Duh, prin care el a ajuns la preoţie, să-i fie acordat şi acum pentru ca el să fie vrednic de măreţia unei astfel de slujiri şi ca – eliberat de orice intenţie rea – cu ajutorul harului dumnezeiesc să împlinească, fără a se teme de vreo pedeapsă, această slujire, el care, fiind atât de departe de măreţia Aceluia, s-a apropiat de realităţi prea sublime pentru el.

33. Aşadar, la aceste lucruri şi altele asemenea, când preotul întâistătător a terminat rugăciunea, «toţi cei prezenţi rostesc: Amin», care este un cuvânt de asentiment şi care confirmă rugăciunea sacerdotală: «Cel care face parte dintre oamenii simpli (ἰδώτης) cum va spune «Amin» la mărturisirea ta, întrucât el nu ştie ceea ce tu spui?», cum zice Sfântul Pavel (*1 Co* 14, 16), pentru a arăta că aşa a fost rânduit ca de acest cuvânt să se folosească cei prezenţi (παρών), care prin cuvântul lor manifestă asentimentul lor la rugăciunile şi acţiunile de mulţumire ale preotului întâistătător.

34. Iar când cei prezenţi au rostit acest cuvânt, «preotul întâistătător se roagă ca pacea să fie cu ei», prin care este frumos să se înceapă orice acţiune într-o adunare bisericească, şi mai ales atunci când urmează să fie săvârşită această înfricoşătoare liturghie, căci şi Fericitul Pavel, în toate Epistolele sale pune mai întâi: «Harul şi pacea să fie cu voi», cerând pentru noi în rugăciunile sale lucrul de care ne-a fost dat să ne bucurăm toţi prin iconomia Domnului nostru Hristos.

Prin venirea Sa, Domnul a nimicit toate războaiele şi a dezrădăcinat cu desăvârşire orice ură şi orice luptă împotriva noastră – fie

moarte, fie corupție, fie păcat, fie patimă, fie jignirea demonilor, fie orice altceva care ar fi pentru noi cauză de tristețe –, pentru că prin învierea Sa El ne-a eliberat de acestea; El ne face nemuritori și neschimbători, și ne face să urcăm la cer și ne acordă dreptul de a avea mare încredere (παῤῥησία) în El; El ne predispune să întreținem o puternică dragoste și comuniune cu puterile nevăzute și fidele lui Dumnezeu. Pentru aceasta și Fericitul Pavel așază, în toate Epistolele sale, înaintea «păcii» termenul «har», pentru că nu noi suntem cei care am început și nu noi am fost prin noi înșine pricina primirii unui astfel de dar; ci Dumnezeu ni l-a dăruit prin harul Său.

35. Or, pentru toți cei care au obținut favoarea de a îndeplini slujirea sacerdotală, în tot ceea ce se împlinește în adunarea bisericească, de la început a fost statornicită regula de a se începe prin aceasta (rugăciune pentru pace), și cu atât mai mult în această liturghie a unei Taine atât de înfricoșătoare.

«Deci preotul întâistătător se roagă: pace în toată lumea», ceea ce constituie anunțarea acestor bunuri mărețe, al căror semn și chip (τύπος) este această dumnezeiască liturghie, care este aducerea aminte a morții Domnului nostru, prin mijlocirea căreia ne-a fost făgăduită măreția acestor bunuri și a altora de acest fel. «Iar la aceasta cei prezenți răspund: Și cu duhul tău».

36. Cei prezenți fac și ei aceeași rugăciune pentru preotul întâistătător; și astfel devine evident și pentru preot și pentru noi toți că nu numai ceilalți au nevoie de binecuvântarea și de rugăciunea preotului întâistătător, ci și el însuși are nevoie de rugăciunea tuturor.

Ca urmare, după regula (νόμος) statornicită de la început, menționarea preoților întâistătători în toate rugăciunile bisericești se face tot așa ca și menționarea celorlalți credincioși, pentru că noi toți suntem trupul lui Hristos, și mădulare fiecare în parte» (*1 Co* 12, 27), și toți, «căci unul altuia ne suntem mădulare» (*Ef* 4, 25). Așadar preotul întâistătător îndeplinește rolul (τάξις) unui membru mai de cinste decât celelalte membre ale trupului; voi arăta în continuare în ce fel. El este ochiul sau limba. Într-adevăr, în asemănare cu ochiul, el (preotul întâistătător) vede faptele întregii lumi și, cu grija sacerdoțiului, îndreptează și pune în ordine (τάξις) pe fiecare după ceea ce convine regulii (τάξις) preoției; în rolul (τάξις) de limbă el prezintă rugăciu-

nile tuturor. Dar, aşa cum ochiul şi limba au nevoie de alte membre corporale care, datorită adaptării lor, îndeplinesc funcţia lor, – este necesar de asemenea ca aceste membre să fie sănătoase şi ca organic să fie bine constituite, dacă trebuie să-şi îndeplinească în chip ireproşabil funcţia –, tot aşa şi preotul întâistătător, fiind bine adaptat la trupul Bisericii, trebuie să fie sănătos în cinul său, pentru ca, după ce a dovedit sănătatea sa morală şi sacerdotală cerute, să arate că el este vrednic de demnitatea sa şi că el îndeplineşte în chip folositor pentru comunitate ceea ce se cere de la funcţia sa. Pentru aceea la cuvântul «pace» cu care binecuvântează pe cei prezenţi, el primeşte din partea lor binecuvântarea prin faptul că ei rostesc: «Şi cu duhul tău».

37. Prin cuvintele: «Şi cu duhul tău» credincioşii nu vor să desemneze sufletul, ci harul Duhului Sfânt, prin care credincioşii încredinţaţi preotului mărturisesc că el a primit darul preoţiei. Iar Fericitul Pavel spune: «martor îmi este Dumnezeu, căruia cu Duhul meu îi slujesc întru Evanghelia (εὐαγγέλιον) Fiului Său» (*Rm* 1, 9), ca şi când ar zice: prin darul harului Duhului Sfânt care mi-a fost dat ca să împlinesc slujba Evangheliei şi ca voi toţi să vă uniţi cu duhul meu; adică: eu am primit de la Dumnezeu (puterea) de a fi în măsură să fac aceasta şi alte lucruri asemenea; dar eu nu am putut îndeplini ceea ce trebuie să facă cel care slujeşte în Duhul Sfânt pentru folosul celorlalţi, întrucât cel care trebuia să mă ajute se îndepărtase.

38. După rânduielile (νόμος) aşezate de la început în Biserică, cei adunaţi în biserică rostesc către preotul întâistătător: «Şi cu duhul tău»? întrucât, într-adevăr, când merg bine cele ce se referă la preotul întâistătător, aceasta este în folosul Corpului Bisericii; iar când sunt în suferinţă cele ce se referă la preotul întâistătător, aceasta este în detrimentul comunităţii, şi toţi se roagă ca, prin «pace», preotul întâistătător să aibă harul Sfântului Duh; în acest fel el va putea avea grijă de tot ce trebuie, şi v-a îndeplini cum trebuie liturghia pentru comunitate.

Într-adevăr, mai ales astfel preotul întâistătător va avea pacea, prin prisosul harului Sfântului Duh, pentru că prin aceasta el primeşte ajutorul pentru acţiunile cerute din partea lui, întrucât şi în celelalte lucrări ca şi în liturghie, el demonstrează că are conştiinţa care se impune.

39. Având astfel loc binecuvântarea preotului întâistătător către cei prezenți și a acestora către el, «preotul întâistătător începe să dea pacea (sărutarea păcii); iar «heraldul» bisericii, care este unul dintre diaconi, «strigă și poruncește întregii adunări să-și dea pacea (sărutarea păcii) unii altora», adică să facă ceea ce face preotul întâistătător. Toți își dau unul altuia sărutarea păcii, și prin această sărutare ei manifestă un fel de mărturisire a unității și a dragostei ce există între ei.

În adevăr fiecare dintre noi dă pacea (sărutarea păcii) vecinului care se află lângă el: în chip virtual noi toți ne dăm pacea unii altora, pentru că în această acțiune există mărturisirea că noi toți – care am devenit trupul unic al Domnului nostru Hristos – trebuie să ne iubim unii pe alții deopotrivă, să ne sprijinim și să ne ajutăm unii pe alții și să socotim treburile fiecăruia ca pe cele ale comunității, să fim compătimitori față de mâhnirile fiecăruia și să ne bucurăm fiecare de bunele întâmplări ale celorlalți.

40. Desigur, noi am primit prin Botez o naștere nouă, unică întrucât prin ea noi am fost uniți într-o îmbinare firească unică; și noi toți primim aceeași hrană, în care pripim același corp și același sânge noi toți, care am fost îngropați în unirea baptismală, după cum zice Fericitul Pavel: «De vreme ce este o singură Pâine, noi, cei mulți, un singur trup suntem, fiindcă toți dintr-o singură Pâine ne împărtășim» (*1 Co* 10, 17); este necesar, așadar, ca înainte de a ne apropia de Tine și de liturghie să împlinim rânduiala (νόμος) de a da pace (sărutarea păcii), prin care noi toți manifestăm unii față de alții mărturisirea de unire și de dragoste.

Desigur, nu ar fi potrivit ca cei care formează un singur trup bisericesc să socotească odios pe un frate de credință, care a venit prin aceeași naștere ca și noi să formeze împreună cu noi un singur trup și despre care credem că este în chip egal membru al Domnului nostru Hristos însuși, și că el se hrănește de asemenea din aceeași hrană primită la masa duhovnicească; în legătură cu aceasta Domnul nostru Însuși spune: «Oricine se mânie pe fratele său vrednic va fi de judecată» (*Mt* 5, 22).

Așadar, ceea ce are loc (prin sărutarea păcii) nu constituie numai o mărturisire de dragoste, ci constituie de asemenea un apel la a ne debarasa de orice dușmănie josnică, dacă ni s-ar părea că pe nedrept noi

nile tuturor. Dar, aşa cum ochiul şi limba au nevoie de alte membre corporale care, datorită adaptării lor, îndeplinesc funcţia lor, – este necesar de asemenea ca aceste membre să fie sănătoase şi ca organic să fie bine constituite, dacă trebuie să-şi îndeplinească în chip ireproşabil funcţia –, tot aşa şi preotul întâistătător, fiind bine adaptat la trupul Bisericii, trebuie să fie sănătos în cinul său, pentru ca, după ce a dovedit sănătatea sa morală şi sacerdotală cerute, să arate că el este vrednic de demnitatea sa şi că el îndeplineşte în chip folositor pentru comunitate ceea ce se cere de la funcţia sa. Pentru aceea la cuvântul «pace» cu care binecuvântează pe cei prezenţi, el primeşte din partea lor binecuvântarea prin faptul că ei rostesc: «Şi cu duhul tău».

37. Prin cuvintele: «Şi cu duhul tău» credincioşii nu vor să desemneze sufletul, ci harul Duhului Sfânt, prin care credincioşii încredinţaţi preotului mărturisesc că el a primit darul preoţiei. Iar Fericitul Pavel spune: «martor îmi este Dumnezeu, căruia cu Duhul meu îi slujesc întru Evanghelia (εὐαγγέλιον) Fiului Său» (*Rm* 1, 9), ca şi când ar zice: prin darul harului Duhului Sfânt care mi-a fost dat ca să împlinesc slujba Evangheliei şi ca voi toţi să vă uniţi cu duhul meu; adică: eu am primit de la Dumnezeu (puterea) de a fi în măsură să fac aceasta şi alte lucruri asemenea; dar eu nu am putut îndeplini ceea ce trebuie să facă cel care slujeşte în Duhul Sfânt pentru folosul celorlalţi, întrucât cel care trebuia să mă ajute se îndepărtase.

38. După rânduielile (νόμος) aşezate de la început în Biserică, cei adunaţi în biserică rostesc către preotul întâistătător: «Şi cu duhul tău»? întrucât, într-adevăr, când merg bine cele ce se referă la preotul întâistătător, aceasta este în folosul Corpului Bisericii; iar când sunt în suferinţă cele ce se referă la preotul întâistătător, aceasta este în detrimentul comunităţii, şi toţi se roagă ca, prin «pace», preotul întâistătător să aibă harul Sfântului Duh; în acest fel el va putea avea grijă de tot ce trebuie, şi v-a îndeplini cum trebuie liturghia pentru comunitate.

Într-adevăr, mai ales astfel preotul întâistătător va avea pacea, prin prisosul harului Sfântului Duh, pentru că prin aceasta el primeşte ajutorul pentru acţiunile cerute din partea lui, întrucât şi în celelalte lucrări ca şi în liturghie, el demonstrează că are conştiinţa care se impune.

39. Având astfel loc binecuvântarea preotului întâistătător către cei prezenți și a acestora către el, «preotul întâistătător începe să dea pacea (sărutarea păcii); iar «heraldul» bisericii, care este unul dintre diaconi, «strigă și poruncește întregii adunări să-și dea pacea (sărutarea păcii) unii altora», adică să facă ceea ce face preotul întâistătător. Toți își dau unul altuia sărutarea păcii, și prin această sărutare ei manifestă un fel de mărturisire a unității și a dragostei ce există între ei.

În adevăr fiecare dintre noi dă pacea (sărutarea păcii) vecinului care se află lângă el: în chip virtual noi toți ne dăm pacea unii altora, pentru că în această acțiune există mărturisirea că noi toți – care am devenit trupul unic al Domnului nostru Hristos – trebuie să ne iubim unii pe alții deopotrivă, să ne sprijinim și să ne ajutăm unii pe alții și să socotim treburile fiecăruia ca pe cele ale comunității, să fim compătimitori față de mâhnirile fiecăruia și să ne bucurăm fiecare de bunele întâmplări ale celorlalți.

40. Desigur, noi am primit prin Botez o naștere nouă, unică întrucât prin ea noi am fost uniți într-o îmbinare firească unică; și noi toți primim aceeași hrană, în care pripim același corp și același sânge noi toți, care am fost îngropați în unirea baptismală, după cum zice Fericitul Pavel: «De vreme ce este o singură Pâine, noi, cei mulți, un singur trup suntem, fiindcă toți dintr-o singură Pâine ne împărtășim» (*1 Co* 10, 17); este necesar, așadar, ca înainte de a ne apropia de Tine și de liturghie să împlinim rânduiala (νόμος) de a da pace (sărutarea păcii), prin care noi toți manifestăm unii față de alții mărturisirea de unire și de dragoste.

Desigur, nu ar fi potrivit ca cei care formează un singur trup bisericesc să socotească odios pe un frate de credință, care a venit prin aceeași naștere ca și noi să formeze împreună cu noi un singur trup și despre care credem că este în chip egal membru al Domnului nostru Hristos însuși, și că el se hrănește de asemenea din aceeași hrană primită la masa duhovnicească; în legătură cu aceasta Domnul nostru Însuși spune: «Oricine se mânie pe fratele său vrednic va fi de judecată» (*Mt* 5, 22).

Așadar, ceea ce are loc (prin sărutarea păcii) nu constituie numai o mărturisire de dragoste, ci constituie de asemenea un apel la a ne debarasa de orice dușmănie josnică, dacă ni s-ar părea că pe nedrept noi

am avea ceva (grav) împotriva unuia dintre fraţii noştri de credinţă. De fapt, Domnul nostru după ce a statornicit că nu trebuie să existe absolut niciun fel de mânie care să nu fi fost stinsă, a prescris ca remediu pentru păcătoşii de orice fel ar fi ei, următoarele: «Deci, dacă-ţi vei aduce darul tău la altar şi acolo îţi vei aminti că fratele tău are ceva împotrivă-ţi, lasă-ţi darul acolo, înaintea altarului, mergi mai întâi şi te împacă cu fratele tău şi numai după aceea întarce-te şi adu-ţi darul» (*Mt* 5, 23–24). Adică El porunceşte celui păcătos să se grăbească în toate felurile ca să se împace cu cel faţă de care a avut loc jignirea şi să nu îndrăznească să-şi prezinte darul (προσφέρειν προσφοράν) înainte de a fi adus liniştire celui pe care l-a mâniat, mângâindu-l din toate puterile sale; întrucât noi toţi suntem cei care aducem darul prin preotul întâistătător.

41. Într-adevăr, cu toate că preotul întâistătător se află el singur în picioare (în faţa sfintei mese) pentru a aduce (darul), totuşi el aduce darul pentru întregul trup (al Comunităţii), şi aşa cum darul care se aduce este comun nouă tuturor, şi binefacerea ce decurge din el şi a cărei primire ni se oferă este deopotrivă comună tuturor, tot aşa spune şi Fericitul Pavel despre Marele Preot că «dator este ca pentru păcate să aducă jertfe şi pentru el însuşi, aşa ca şi pentru popor» (*Evr* 5, 4) în acest fel el arată că darul pe care-l aduce preotul întâistătător este comun şi că este statornicit să aducă (jertfa) pentru sine şi pentru toţi ceilalţi.

Este necesar deci ca jignitorul să aducă din toate puterile sale liniştire faţă de cel pe care l-a jignit şi să se împace cu el. Dacă cel pe care i-a jignit este de faţă, împăcarea să fie făcută efectiv acolo; iar dacă acela nu este prezent, jignitorul să se hotărască în conştiinţa sa că în orice chip, la vremea potrivită, el va face împăcarea. Şi abia atunci să se apropie pentru a participa la aducerea darului. Iar cel jignit este dator ca să accepte nu în chip indiferent satisfacţia pe care i-o aduce jignitorul, întrucât şi, cel jignit trebuie să răspundă la atitudinea jignitorului cu aceeaşi pătrundere, îndepărtând din inima sa toate ofensele săvârşite faţă de el, amintindu-şi cuvântul: «dar de nu veţi ierta oamenilor greşalele lor, nici Tatăl vostru nu va ierta greşalele voastre» (*Mt* 6, 15).

Într-adevăr, astfel trebuie să socotim noi această «pace» (sărutare a păcii) ca mărturisire şi aducere aminte a tuturor acestora dacă noi ne dăm unii altora pacea (sărutarea păcii) «printr-o sărutare sfântă», cum zice Fericitul Pavel (*Rm* 16, 16) şi dacă nu ne sărutăm – ca Iuda – numai cu buzele, însă înăuntrul nostru ne străduim să păstrăm ură şi răutate faţă de fraţii noştri de credinţă.

42. «Atunci preotul întâistătător îşi spală cel dintâi mâinile şi toţi ceilalţi, oricât ar fi de mulţi cei care simt în soborul clerical». Aceasta se face nu pentru curăţenia mâinilor, – iar dacă nu au conştiinţă indiferentă, toată lumea trebuie să facă aceasta: unii (preoţii) din pricina slujirii lor, iar ceilalţi din pricina darului pe care-l vor primi –, ci pentru ca preoţii rânduiţi să aducă darul pentru întreaga comunitate să ne aducă prin aceasta aminte tuturor că trebuie să ne prezentăm cu conştiinţele curate când este adusă jertfa. În acest fel deci, îndată ce a fost dată sărutarea păcii, – prin care mărturisim că am aruncat şi am alungat de la noi orice ură şi amărăciune aveam împotriva fraţilor noştri de credinţă, ori că am înlăturat orice aducere aminte de ofensele ce ne-au fost făcute –, trebuie să ne curăţim noi înşine de orice întinăciune.

43. Toată lumea stă în picioare, după semnul dat de diacon, şi ia aminte la ceea ce se petrece. «Apoi se citeşte din pomelnicele (πίναξ) bisericii numele celor vii şi al celor morţi», care au răposat în credinţa în Hristos, fiind limpede că prin numărul mic al celor pomeniţi acum se înţeleg toţi cei vii şi toţi cei morţi pomeniţi în chip virtual, pentru a ne învăţa efectele iconomiei lui Hristos Domnul nostru – pe care o comemorează liturghia de acum –, care este ajutorul tuturor, deopotrivă iar celor vii şi al celor morţi: întrucât cei vii privesc spre nădejdea ce va să vină iar cei răposaţi nu se mai află în moarte, ci, cufundaţi în somn, ei rămân în această nădejde pentru care Domnul nostru Hristos ia primit moartea pe care o comemorăm prin această Taină (a Euharistiei).

44. Iar când s-a terminat citirea (pomelnicelor), «preotul întâistătător se îndreaptă pentru săvârşirea liturghiei, în timp ce heraldul bisericii» – adică diaconul ale cărui cuvinte fac cunoscut în chip limpede tot ce trebuie să facă credincioşii prezenţi pentru a da urmare «semnelor» ce le sunt date de cler – «strigă mai întâi: Luaţi aminte la

am avea ceva (grav) împotriva unuia dintre fraţii noştri de credinţă. De fapt, Domnul nostru după ce a statornicit că nu trebuie să existe absolut niciun fel de mânie care să nu fi fost stinsă, a prescris ca remediu pentru păcătoşii de orice fel ar fi ei, următoarele: «Deci, dacă-ţi vei aduce darul tău la altar şi acolo îţi vei aminti că fratele tău are ceva împotrivă-ţi, lasă-ţi darul acolo, înaintea altarului, mergi mai întâi şi te împacă cu fratele tău şi numai după aceea întarce-te şi adu-ţi darul» (*Mt* 5, 23–24). Adică El porunceşte celui păcătos să se grăbească în toate felurile ca să se împace cu cel faţă de care a avut loc jignirea şi să nu îndrăznească să-şi prezinte darul (προσφέρειν προσφοράν) înainte de a fi adus liniştire celui pe care l-a mâniat, mângâindu-l din toate puterile sale; întrucât noi toţi suntem cei care aducem darul prin preotul întâistătător.

41. Într-adevăr, cu toate că preotul întâistătător se află el singur în picioare (în faţa sfintei mese) pentru a aduce (darul), totuşi el aduce darul pentru întregul trup (al Comunităţii), şi aşa cum darul care se aduce este comun nouă tuturor, şi binefacerea ce decurge din el şi a cărei primire ni se oferă este deopotrivă comună tuturor, tot aşa spune şi Fericitul Pavel despre Marele Preot că «dator este ca pentru păcate să aducă jertfe şi pentru el însuşi, aşa ca şi pentru popor» (*Evr* 5, 4) în acest fel el arată că darul pe care-l aduce preotul întâistătător este comun şi că este statornicit să aducă (jertfa) pentru sine şi pentru toţi ceilalţi.

Este necesar deci ca jignitorul să aducă din toate puterile sale liniştire faţă de cel pe care l-a jignit şi să se împace cu el. Dacă cel pe care i-a jignit este de faţă, împăcarea să fie făcută efectiv acolo; iar dacă acela nu este prezent, jignitorul să se hotărască în conştiinţa sa că în orice chip, la vremea potrivită, el va face împăcarea. Şi abia atunci să se apropie pentru a participa la aducerea darului. Iar cel jignit este dator ca să accepte nu în chip indiferent satisfacţia pe care i-o aduce jignitorul, întrucât şi, cel jignit trebuie să răspundă la atitudinea jignitorului cu aceeaşi pătrundere, îndepărtând din inima sa toate ofensele săvârşite faţă de el, amintindu-şi cuvântul: «dar de nu veţi ierta oamenilor greşalele lor, nici Tatăl vostru nu va ierta greşalele voastre» (*Mt* 6, 15).

Într-adevăr, astfel trebuie să socotim noi această «pace» (sărutare a păcii) ca mărturisire şi aducere aminte a tuturor acestora dacă noi ne dăm unii altora pacea (sărutarea păcii) «printr-o sărutare sfântă», cum zice Fericitul Pavel (*Rm* 16, 16) şi dacă nu ne sărutăm – ca Iuda – numai cu buzele, însă înăuntrul nostru ne străduim să păstrăm ură şi răutate faţă de fraţii noştri de credinţă.

42. «Atunci preotul întâistătător îşi spală cel dintâi mâinile şi toţi ceilalţi, oricât ar fi de mulţi cei care simt în soborul clerical». Aceasta se face nu pentru curăţenia mâinilor, – iar dacă nu au conştiinţă indiferentă, toată lumea trebuie să facă aceasta: unii (preoţii) din pricina slujirii lor, iar ceilalţi din pricina darului pe care-l vor primi –, ci pentru ca preoţii rânduiţi să aducă darul pentru întreaga comunitate să ne aducă prin aceasta aminte tuturor că trebuie să ne prezentăm cu conştiinţele curate când este adusă jertfa. În acest fel deci, îndată ce a fost dată sărutarea păcii, – prin care mărturisim că am aruncat şi am alungat de la noi orice ură şi amărăciune aveam împotriva fraţilor noştri de credinţă, ori că am înlăturat orice aducere aminte de ofensele ce ne-au fost făcute –, trebuie să ne curăţim noi înşine de orice întinăciune.

43. Toată lumea stă în picioare, după semnul dat de diacon, şi ia aminte la ceea ce se petrece. «Apoi se citeşte din pomelnicele (πίναξ) bisericii numele celor vii şi al celor morţi», care au răposat în credinţa în Hristos, fiind limpede că prin numărul mic al celor pomeniţi acum se înţeleg toţi cei vii şi toţi cei morţi pomeniţi în chip virtual, pentru a ne învăţa efectele iconomiei lui Hristos Domnul nostru – pe care o comemorează liturghia de acum –, care este ajutorul tuturor, deopotrivă iar celor vii şi al celor morţi: întrucât cei vii privesc spre nădejdea ce va să vină iar cei răposaţi nu se mai află în moarte, ci, cufundaţi în somn, ei rămân în această nădejde pentru care Domnul nostru Hristos ia primit moartea pe care o comemorăm prin această Taină (a Euharistiei).

44. Iar când s-a terminat citirea (pomelnicelor), «preotul întâistătător se îndreaptă pentru săvârşirea liturghiei, în timp ce heraldul bisericii» – adică diaconul ale cărui cuvinte fac cunoscut în chip limpede tot ce trebuie să facă credincioşii prezenţi pentru a da urmare «semnelor» ce le sunt date de cler – «strigă mai întâi: Luaţi aminte la

jertfă»; în acest fel el îndeamnă pe toată lumea să ia aminte cu grija la aducerea jertfei, întrucât ceea ce urmează să aibă loc este un lucru al întregii comunități. Este junghiată o jertfă a comunității și este adus un dar al comunității: pentru toți, nu numai pentru cei prezenți, ci și pentru cei absenți, în măsura în care ei au participat la credința prin care au fost socotiți în Biserica lui Dumnezeu, și și-au sfârșit viața în Biserică.

Este cu totul limpede că este același lucru ceea ce numim «a aduce darul» și «a junghia jertfa», întrucât este junghiată o victimă înfricoșătoare, care este adusă lui Dumnezeu, după cum spune Fericitul Pavel: «căci El a făcut aceasta o singură dată, aducându-Se jertfă pe Sine însuși» (*Evr* 7, 27) și de asemenea: «din această pricină dator este ca pentru păcate să aducă jertfe și pentru el însuși» (*Evr* 5, 3).

De asemenea, întrucât ceea ce facem noi este asemănărea acestei junghieri (a lui Hristos), o numim «dar» sau «anafora» jertfei. Din care cauză și diaconul zice, pe drept cuvânt, înainte de prezentarea darului: «Luați aminte la jertfă!».

45. Astfel toți au fost pregătiți să ia aminte la ceea ce este așezat (προκείμενον) pe sfânta masă, și fiind împlinite cele ce am arătat, care trebuiau săvârșite înainte de liturghia sfântă și care era necesar să fie lămurite pentru instruirea voastră pentru ca să aduceți aminte, – de acum înainte preotul întâistătător începe aducerea însăși a jertfei.

Trebuie însă să vă învățăm în ce fel se face aducerea jertfei. Întrucât însă este îndeajuns ceea ce v-am arătat astăzi, lăsăm să vorbim despre acestea în altă zi, când ne va îngădui Dumnezeu.

Iar acum, pentru toate să înălțăm laudă lui Dumnezeu Tatăl și Fiului Său unic și Duhului Sfânt, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

OMILIA A ŞAISPREZECEA

A DOUA OMILIE DESPRE SFÂNTA EUHARISTIE

Textul de interpretat: «Preotul întâistătător începe să aducă jertfa şi înainte de toate, binecuvântează poporul credincios cu aceste cuvinte: «Harul Domnului nostru Iisus Hristos şi dragostea lui Dumnezeu-Tatăl şi împărtăşirea Duhului Sfânt să fie cu voi toţi». Iar poporul credincios răspunde la aceasta: «Şi cu duhul tău». Preotul întâistătător zice poporului: «Sus, duhurile voastre». Iar poporul credincios răspunde: «Către Tine, Doamne». Preotul întâistătător zice: «Să aducem mulţumiri Domnului», la care poporul credincios răspunde: Vrednic şi drept este (acest lucru)».

Preotul întâistătător începe să aducă jertfa şi înjunghie Darurile aduse de comunitate, şi zice ridicând glasul şi lăudând: «Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul cel atotputernic, de aceste laude sunt pline cerul şi pământul». Şi toţi păstrează tăcerea ştiu, privirile în jos; iar diaconul, zice: «Noi toţi să stăm cu frică şi cu cutremur». Iar de aici mai departe urmează, în virtutea acţiunilor liturgice ce au loc, ca Domnul nostru Iisus Hristos să învieze din morţi şi să reverse harul Său asupra noastră a tuturor. Şi preotul întâistătător cere de asemenea ca peste toţi cei ce sunt adunaţi în biserică să vină harul Duhului Sfânt. Preotul întâistătător înalţă o rugăciune pentru toţi cei pe care de regulă îi pomeneşte în biserică; şi apoi trece la pomenirea celor răposaţi.

La aceste rugăciuni preotul întâistătător se opreşte, şi îndată ia cu mâinile sale pâinea sfinţită şi priveşte spre cer; el frânge pâinea rugându-se pentru poporul credincios ca harul Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu ei. Iar poporul credincios răspunde cuvântul potrivit. Preotul întâistătător schiţează cu pâinea semnul (τύπος) crucii peste sânge, şi cu sângele peste pâine. Din pricina aceasta există rânduia-

la (νόμος) de a arunca puțin câte puțin pâinea de viață făcătoare în potir.

Înainte de orice, noi trebuie să rugăm pe Domnul nostru pentru cei oare au adus aceste Sfinte Daruri. Preotul întâistătător binecuvântează poporul credincios cu «pacea»; iar poporul de asemenea răspunde cu rugăciunea obișnuită, pe care toți cei prezenți o rostesc cu capetele plecate, așa cum se cuvine.

Diaconul bisericii rostește cu glas tare: «Să fim atenți!», iar preotul întâistătător rostește. «Sfântul, sfinților!», la care toți răspund zicând: «Un singur Tată Sfânt, un singur Fiu Sfânt, un singur Duh Sfânt», și adaugă: «Mărire Tatălui și Fiului și Sfântului Duh». Și din acest moment noi toți ne grăbim să primim jertfa. Din pricina aceasta preotul întâistătător care aduce jertfa merge cel dintâi ca să o primească și fiecare dintre voi merge, plecându-și privirea și ținând amândouă mâinile întinse: el întinde mâna dreaptă pentru a primi jertfa ce i se dă, însă așază mâna stângă sub mâna dreaptă. Preotul întâistătător dând jertfa zice: «Trupul lui Hristos», și face aceleași lucruri pentru a lua potirul; iar tu însuți zici după el: «Amin».

Tu primești jertfa și o înghiți pentru a fi părtaș la Taine; iar după ce ai luat jertfă, tu înalți către Dumnezeu o rugăciune de mulțumire și de binecuvântare. Tu rămâi acolo, pentru ca împreună cu toată lumea să aduci rugăciune de mulțumire și de binecuvântare, după rânduiala (νόμος) Bisericii.

1. Acum este vremea ca Dumnezeu să-mi ajute să împlinesc față de voi ceea ce lipsește. Într-adevăr, am început să vă vorbesc despre hrana spirituală pe care voi o luați prin primirea Tainelor Sfinte; și alte lucruri care sunt în legătură cu aceasta și care erau cu totul necesare v-am înfățișat, iubiților; tot așa v-am învățat liturghia în care această hrană spirituală se desăvârșește, ajungând la cuvintele: «Priviți la jertfă!», pe care le rostește diaconul urmând rânduiala (νόμος) statornicită de către Biserică.

După aceasta preotul întâistătător trebuie se înceapă a aduce (jertfa); însă întrucât fuseseră spuse prea multe lucruri, noi am întrerupt atunci învățătura noastră și «am lăsat – așa cum se cuvenea – să vorbim despre acest serviciu al preotului întâistătător într-o altă omilie,

pe care, cu ajutorul lui Dumnezeu socotim s-o ducem la bun sfârşit astăzi.

2. De îndată ce diaconul a zis: «Priviţi la jertfă!», – privirea tuturor s-a aţintit după această proclamare a diaconului asupra a tot ceea ce se petrece – «Preotul întâistătător începe de aici înainte să aducă jertfa şi, înainte de toate, el binecuvintează poporul credincios cu aceste cuvinte: «Harul Domnului nostru Iisus Hristos şi dragostea lui Dumnezeu-Tatăl şi împărtăşirea Duhului Sfânt să fie cu voi toţi» (*2 Co* 13, 13); el socoteşte că – mai înainte de orice, adică înainte de această acţiune de aducere a jertfei – se cade ca poporul credincios să fie binecuvântat cu acest cuvânt apostolic, care conţine un lucru excelent; din pricina caracterului ei venerabil, preotul întâistătător a rostit la început această binecuvântare care este conformă cu Scriptura: «într-atât a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, pentru tot ca cel crede într-Însul să nu piară, ci să aibă viaţa veşnică», după cuvântul Evanghelistului (*In* 3, 16).

Dumnezeu-Tatăl a arătat o astfel de iubire faţă de oameni nu pentru a primi din partea noastră ceva care să fie demn de bunăvoinţa Lui, ci pentru harul Său şi pentru milostivirea Sa El a arătat faţă de noi această iubire, prin care Fiul unic al lui Dumnezeu, Dumnezeu-Cuvântul, a binevoit ca, singur pentru mântuirea noastră a tuturor, să asume pe unul dintre noi, să şi-l încorporeze şi să-l aşeze de-a dreapta lui Dumnezeu; şi ne-a acordat şi nouă participarea la aceasta şi ne-a trimis pe Duhul Sfânt, prin Care acum noi primim pârga acelor bunuri în chip (τάξει) de arvună (ἀῤῥαβών); pe care însă o vom primi pe deplin atunci când noi vom fi primit în chip efectiv împărtăşirea cu El: «trupul nostru de smerenie spre a-l face după chipul trupului Său de slavă» (*Flp* 3, 21).

De aceea, Fericitul Pavel cere de asemenea aceasta pentru cei credincioşi, ca ei să se arate vrednici de această iubire a Lui, pe care Dumnezeu a arătat-o, prin harul Său, faţă de întreaga noastră rasă (γένος), Dumnezeu Care ne va acorda nouă tuturor favoarea harului Sfântului Duh, ca să ne fie dată – prin împărtăşirea acestui dar – împărtăşirea cu El. Pentru aceasta, aflându-se pe punctul de a îndeplini această liturghie (aducerea jertfei) atât de măreaţă – prin care noi suntem conduşi către astfel de speranţe – preotul întâistătător mai

întâi binecuvântează poporul credincios cu acest cuvânt. Iar unii dintre preoți zic numai: «Harul Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu voi toți», reducând întregul cuvânt al Apostolului la aceste limite, «La aceste cuvinte poporul credincios răspunde preotului întâistătător: «Şi cu duhul tău»; după rânduiala (νόμος) statornicită pentru toate aceste cazuri în care preotul întâistătător, binecuvântează poporul credincios fie cu «harul», fie cu «pacea», toți cei prezenți îi răspund cuvântul acesta, ale cărui rațiuni le-a arătat mai înainte.

3. După această binecuvântare «preotul întâistătător pregăteşte poporul credincios zicând: «Sus, duhurile voastre», pentru a demonstra că deşi noi suntem chemați să împlinim pe pământ această liturghie (aducere a jertfei) de temut şi inefabilă, totuşi noi trebuie să privim în sus spre cer şi să orientăm către Dumnezeu năzuințele sufletului nostru, întrucât noi săvârşim o aducere aminte a jertfei şi a morții Domnului nostru Hristos, Care pentru noi a pătimit şi a fost îngropat, a fost unit cu Firea dumnezeiască, şade de-a dreapta lui Dumnezeu şi este în cer. De aceea şi noi înşine trebuie să îndreptăm privirea sufletului nostru spre cer şi, prin această aducere aminte, să transportăm acolo inima noastră.

4. Iar poporul credincios răspunde: «Către Tine, Doamne!», cuvinte prin care poporul credincios mărturiseşte că este pregătit pentru împlinirea aducerii jertfei. După ce preotul întâistătător a pregătit şi a rânduit (τάξις) sufletul şi inima celor prezenți, zice: «Să aducem mulțumiri Domnului». De fapt, pentru astfel de lucruri care au fost săvârşite pentru noi şi de care noi ne aducem aminte în această liturghie, noi suntem datori ca, înainte de orice, să aducem mulțumiri lui Dumnezeu, Care este cauza tuturor acestor bunuri şi, de aceea, «poporul credincios răspunde: «Vrednic şi drept este acest lucru». Aşadar, poporul credincios mărturiseşte că este pe deplin just ca noi să facem aceasta, fie din cauza măreției lui Dumnezeu, Care ne face astfel de daruri, fie pentru că este drept ca cei care au primit binefaceri să nu se arate nerecunoscători față de Binefăcătorul lor.

5. Atunci, noi toți, stând în picioare şi păstrând tăcerea cu teamă mare, «preotul întâistătător începe să aducă jertfa şi înjunghie Darurile aduse de comunitate». Şi peste preotul întâistătător se lasă o teamă comună – pentru el însuşi şi pentru noi toți –, din pricina a ceea ce a

avut loc: că Domnul nostru pentru noi toți a primit moartea, a cărei aducere aminte o îndeplinește liturghia prin această jertfă.

Și cum preotul întâistătător este, în acest moment, limba comună a Bisericii, el folosește în timpul acestei mărețe liturghii cuvintele care sunt adecvate, adică laude lui Dumnezeu, mărturisind că toate laudele și toate măririle se cuvin lui Dumnezeu: Lui se cuvine adorarea și această liturghie din partea noastră a tuturor; și mai presus de toate slujirile stă această slujire de aducere aminte de harul care ne-a fost dat, și a cărei istorisire este de nepătruns pentru întreaga făptură.

6. Și pentru că noi am fost instruiți și botezați în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh și de la Ei noi trebuie să așteptăm împlinirea a ceea ce se săvârșește acum, preotul întâistătător zice: «Mărire Tatălui»; și a adăugat de asemenea: «Și Fiului», întrucât El este cu adevărat și în chip real Fiul asemenea Tatălui, în aceeași „οὐσία" și nu este cu nimic inferior Tatălui. El adaugă îndată, în chip necesar, pe Duhul Sfânt, mărturisind astfel că Duhul Sfânt este „οὐσία" dumnezeiască.

El spune că toată făptura și înainte de toate celelalte puterile îngerești aduc în toată vremea laude și măriri acestei Firi dumnezeiești, Care există din toată veșnicia. El menționează dintre toate pe Serafimii care fac să urce către Dumnezeu această laudă, pe care a învățat-o, prin descoperire dumnezeiască, fericitul Isaia și pe care a transmis-o prin Sfânta Scriptură, și care este lauda pe care noi toți cei adunați în biserică o aducem cu glas mare și care este una și aceeași cu cea pe care o cântă puterile cele nevăzute: «Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Atotțiitorul, plin e tot pământul de slava Ta» (*Is* 6, 3).

Întrucât fericitul Isaia a văzut de asemenea, printr-o lucrare spirituală, de mai înainte bunurile care urmau să fie făcute neamului (γένος) omenesc, și a auzit în timpul acestei viziuni că Serafimii cântau rostind întocmai aceste cuvinte. Profetul a perceput prin descoperire în timpul viziunii un fel de liturghie măreață, care este prea sublimă pentru firea omenească și pe care o privesc puterile îngerești (cele înțelegătoare) cu teamă și respect; iar faptul că îngerii își pleacă privirea și cu aripile își acoperă picioarele și fața (πρόσωπον) a părut îndeajuns profetului. Tot atunci a fost descoperită și învățătura despre Sfânta Treime: o singură Dumnezeire mărturisită în Treime.

Într-adevăr, această învățătură a fost descoperită prin faptul că ei (Serafimii) au rostit de trei ori «Sfânt», ceea ce indică cele trei Persoane (πρόσωπον): persoana Tatălui şi persoana Fiului şi persoana Duhului Sfânt.

Iar faptul că fiecare dintre Ele există din toată veşnicia şi că este într-adevăr sfânta, ne face să credem că Dumnezeirea este în adevăr sfântă şi neschimbătoare, în timp ce făptura poate fi numită şi poate deveni sfântă numai printr-un dar din partea Dumnezeirii. Iar cuvintele ce urmează: «Domnul Savaot», arată că El este Domnul şi Dumnezeul Puterilor şi Dumnezeu atotputernic; într-adevăr toate acestea arată că numele «Domnul Savaot» convine Firii Treimii, Cea care singură există din toată veşnicia şi este Dumnezeu.

7. Prin urmare, în chip necesar, în timpul acestei liturghii, preotul întâistătător, după ce a numit pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Duhul Sfânt, zice: «Laudă şi adorare să fie aduse de către întreaga făptură Firii dumnezeieşti»; el adaugă însă şi pe Serafimi întrucât sunt întâlniți în Sfânta Scriptură cântând această laudă pe care noi toți, care suntem de față, să o rostim, strigând ca laudă dumnezeiască, rugăciunea, pe care noi o aducem împreună cu toate puterile cele nevăzute, pentru a împlini slujba noastră către Dumnezeu; căci şi noi avem aceeaşi intenție ca şi Puterile cele nevăzute şi facem mărturisire asemănătoare cu a lor, întrucât ea este cea pe care ne-a dat-o iconomia înfăptuită de Hristos, Domnul nostru: de a deveni nemuritori şi nestricăcioşi şi de a săvârşi cultul nostru până când «împreună cu ei vom fi răpiți în nori ca să-L întâmpinăm pe Domnul în văzduh; şi astfel pururea cu Domnul vom fi» (*1 Tes* 4, 17), după cuvântul Apostolului Pavel, deoarece nu este mincinos cuvântul Domnului nostru, când zice: «sunt la fel cu îngerii şi sunt fii ai lui Dumnezeu, fiind fii ai învierii» (*Lc* 20, 36).

8. Isaia însă, auzind în timpul unei viziuni spirituale acest cuvânt, a căzut cu fața la pământ şi a zis: «O ticălosul de mine, că-mi tremură sufletul; că fiind eu un biet om şi având buze necurate şi locuind eu în mijlocul unui popor cu buze necurate, cu ochii mei L-am văzut pe Domnul Atotțiitorul» (*Is* 6, 5), ca şi când el pătimea în inima sa pentru toată firea omenească, în legătură cu ceea ce noi suntem şi cu darurile pe care noi le primim. Pentru aceasta de fapt a zis: «Eu sunt om», pentru ca, numind firea omenească, să arate că firii omeneşti îi este

proprie înclinarea spre rău, după cum zice Dumnezeu: «închipuirea inimii omului se pleacă spre rău, încă din tinerețea lui» (*Fc* 8, 21). Pentru aceasta atunci, pătimind pentru întregul neam (γένος) omenesc, Isaia a fost uimit de milostivirea nemăsurată a lui Dumnezeu, Care a acordat atâta har unui neam plin de atât de multe păcate.

9. Iar noi, întrucât ni s-a arătat un atât de mare dar Care fusese arătat mai înainte profetului Isaia şi întrucât deja a fost împlinită pentru noi jertfa, a cărei aducere aminte noi avem datoria s-o împlinim în această liturghie, care se săvârşeşte acum în faţa noastră, – «plecând privirea noastră spre pământ, noi toţi rămânem în picioare cu mare respect», căci a privi la măreţia acestei liturghii (aducerea jertfei) ne este cu neputinţă. Noi însă ne folosim de cuvintele de temut ale Puterilor cele nevăzute, pentru a arăta măreţia milostivirii, care – fără ca noi să o fi aşteptat – s-a răspândit peste noi.

Teama de care vorbim nu purcede însă din conştiinţa noastră căci în tot cursul liturghiei – fie înainte de a cânta «Sfânt, Sfânt...», fie după aceea – noi plecăm privirea noastră spre pământ, din pricina măreţiei a ceea ce se petrece; adică este aceeaşi teamă pe care noi o manifestăm, după cuviinţă. Iar preotul întâistătător de asemenea se asociază în chip total şi el la glasurile Puterilor cele nevăzute: se roagă şi el însuşi şi slăveşte Dumnezeirea, adică şi el însuşi se află în teama de ceea ce se petrece, întrucât dreptatea nu este mai îngăduitoare pentru el decât pentru ceilalţi. Preotul întâistătător este mai dator decât toată lumea să se afle în «teamă şi în cutremur de ceea ce are loc, deoarece el săvârşeşte pentru toată lumea această slujbă atât de temut.

10. Iar, după ce toţi credincioşii prezenţi au rostit cu glas tare: «Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Savaot» şi după ce ei «şi-au reluat tăcerea, preotul întâistătător continuă de aici înainte cu rânduială sfânta liturghie, zicând mai întâi: «Sfânt este Tatăl şi Sfânt este Fiul şi Sfânt este Duhul Sfânt», ca un fel de mărturisire de credinţă în această Fire (dumnezeiască) ce există din veşnicie şi este sfânta, şi pentru a dovedi că el a înfăţişat limpede sensul laudei aduse de Serafimi, laudă pe care a auzit-o profetul Isaia şi a transmis-o prin Sfânta Scriptură; el înfăţişează de asemenea milostivirea de negrăit revărsată asupra noastră, din pricina căreia Dumnezeu a înfăptuit iconomia mântuirii prin Hristos, Care «dar S-a golit pe Sine luând chip de rob» (*Flp* 2, 6–7), adică a

asumat un om desăvârşit şi întreg pentru mântuirea întregului neam (γένος) omenesc; a anulat lucrurile vechi şi dure pe care ni le impunea altădată greutatea Legii (νόμος), precum şi stăpânia de demult a morţii asupra noastră, şi ne-a dăruit bunuri de negrăit şi mai presus de orice înţelegere omenească, pentru care bunuri Domnul nostru Hristos a primit să pătimească pentru a înfăptui prin învierea Sa abolirea definitivă a morţii, iar nouă ne-a făgăduit că vom fi asociaţi Lui în bucuria acestui viitor.

Aşadar, a fost cu totul necesar ca Hristos să ne dăruiască această taină a iconomiei, care e capabilă să ne ducă acolo, deoarece prin ea noi ne naştem din nou în chipul (τύπος) Botezului; şi prin ea noi consemnăm moartea Domnului nostru prin această liturghie de temut.

Noi primim ca hrană nemuritoare şi spirituală trupul şi sângele Domnului nostru, Care pentru noi, când era pe punctul de a merge la Patimi a transmis Taina aceasta ucenicilor Săi, pentru ca prin ei s-o primim şi noi şi pentru ca noi toţi care credem în Hristos să săvârşim în chip neîntrerupt comemorarea morţii Domnului nostru Hristos; iar prin aceasta să primim o hrană inefabilă, prin care avem nădejdea care poate să ne ducă la împărtăşirea de bunurile viitoare.

11. Aceste cuvinte şi altele asemănătoare rosteşte preotul întâistătător în timpul acestei sfinte liturghii; şi aducând aminte ceea ce a avut loc, el ne pregăteşte pe toţi să vedem prin mijlocirea cinstitelor Daruri însuşi darul făcut nouă de Hristos, Domnul nostru. «Iar de aici mai departe, în virtutea acţiunilor liturgice care au loc, urmează ca Domnul nostru Hristos să învieze din morţi şi să reverse harul Său asupra noastră a tuturor», ceea ce nu se poate înfăptui în alt fel decât prin venirea harului Duhului Sfânt.

Prin acesta a şi înviat atunci Hristos, după cum învaţă Fericitul Pavel, care într-un loc zice: «rânduit ca Fiu al lui Dumnezeu întru putere dintru învierea din morţi, Iisus Hristos, Domnul nostru» (*Rm* 1, 4), iar în alt loc zice «Iar dacă Duhul Celui ce L-a înviat pe Iisus Hristos din morţi locuieşte în voi, Cel ce L-a înviat pe Iisus Hristos din morţi va face vii şi trupurile noastre cele muritoare, prin Duhul Său Care locuieşte în voi» (*Rm* 8, 11). De asemenea şi Domnul nostru zice astfel: «Duhul este cel ce de viaţă, trupul nu foloseşte la nimic» (*In* 6, 63).

12. Aşadar, este absolut necesar ca preotul întâistătător, urmând legea (νόμος) sacerdoţiului, să prezinte lui Dumnezeu cererea şi rugăciunea stăruitoare ca să se înfăptuiască venirea Duhului Sfânt şi ca harul să vină de sus asupra pâinii şi vinului puse înainte, pentru ca să se vadă că în adevăr trupul şi sângele Domnului nostru constituie aducerea aminte de nemurire. Pentru că şi trupul Domnului nostru Hristos, care este din firea noastră, a fost la început muritor prin fire, dar prin mijlocirea învierii el a trecut într-o fire nemuritoare şi neschimbătoare.

Prin urmare, când preotul întâistătător spune că pâinea şi vinul puse înainte sunt trupul şi sângele lui Hristos, el descoperă cu limpezime ce au devenit acestea prin venirea Duhului Sfânt, şi că prin El acestea au devenit nemuritoare. Pentru că aşa cum trupul Domnului nostru s-a arătat în chip limpede nemuritor atunci când El a fost uns şi a primit Duhul, tot aşa şi acum prin venirea Duhului Sfânt, pâinea şi vinul puse înainte au primit un fel de ungere prin harul venit asupra lor.

De aceea, de aici înainte noi credem că Sfintele Daruri sunt trupul şi sângele lui Hristos; nemuritoare, nestricăcioase, nesupuse pătimirii şi neschimbătoare prin fire, cum s-a întâmplat cu trupul Domnului nostru prin mijlocirea învierii.

13. «Şi preotul întâistătător cere de asemenea ca peste toţi cei ce sunt adunaţi în biserică sa vină harul Duhului Sfânt», pentru ca, aşa cum prin naşterea din nou ei au devenit desăvârşiţi într-un singur trup, tot aşa acum ei să fie întăriţi ca într-un singur trup prin comuniunea cu trupul Domnului nostru, pentru ca ei sa facă un singur trup în înţelegere, în pace şi în săvârşirea binelui. Şi pentru ca, atunci când noi toţi privim către Dumnezeu cu o inimă curată să nu, se socotească nouă ca pedeapsă faptul că noi am primit părtăşia Duhului Sfânt, fiind împărţiţi în diferite feluri de a privi lucrurile şi fiind înclinaţi spre discuţii, spre certuri, spre invidie, spre gelozie, disprețuind bunele moravuri; şi ca noi să ne arătăm vrednici de a primi această părtăşie, întrucât în înţelegere, în pace şi în înclinarea spre bine, ochiul nostru să privească spre Dumnezeu cu o inimă curată. Şi astfel noi ne vom uni prin împărtăşirea cu «prin care ne-a dăruit preţioase şi foarte mari

făgăduințe pentru ca, scăpați fiind voi de stricăciunea poftei care e-n lume, să deveniți părtași ai firii celei dumnezeiești» (cf. *2 Ptr* 1, 4).

14. În acest fel preotul întâistătător desăvârșește sfânta liturghie înălțând o rugăciune pentru toți aceia pe care de regulă (νόμος) îi pomenește totdeauna Biserica; și apoi trece la pomenirea celor răposați. Pentru că această jertfă ne acordă starea de a fi păziți și în această lume și – după moarte – acordă celor care vor răposa în credință nădejdea inefabilă pe care o doresc și spre care tind toți fiii tainei lui Hristos.

15. «La aceste rugăciuni preotul întâistătător se oprește și îndată ia cu mâinile sale pâinea sfințită și privește spre cer»; având ochii ațintiți în sus, el aduce o rugăciune de mulțumire pentru darurile atât de mărețe, «și frânge (pâinea); iar în timp ce frânge «se roagă pentru poporul credincios, ca harul lui Dumnezeu să fie peste ei», zicând: «Harul Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu voi toți». «Iar poporul credincios» este de acord «și răspunde cuvântul potrivit. Apoi preotul întâistătător schițează cu pâinea semnul (τύπος) crucii peste sânge și cu sângele peste pâine». După aceea le adună la un loc (συνάπτω), le unește împreună, pentru a manifesta prin aceasta pentru toți că deși sunt două (elemente), prin puterea lor sunt una și constituie aducerea aminte de patimile și de moartea pe care le-a îndurat Domnul nostru, când sângele Său s-a răspândit pe cruce pentru noi toți, – ceea ce preotul întâistătător indică însemnând (pâinea și sângele) cu semnul crucii, adunându-le la un loc și amestecându-le împreună. De fapt, una este întreg trupul omenesc cu sângele său și pretutindeni în corp sângele este prezent.

Prin urmare, în toate părticelele, mai mari sau mai mici, formate după junghierea și frângerea pâinii trebuie (ἀνάγκη) ca sângele să pătrundă după frângere. Așa era trupul Domnului nostru înainte de patimi și apoi mult sânge s-a răspândit prin rănile provocate la răstignire.

16. Domnul nostru dăruind cele două părți – trupul și sângele Său – a zis: «Luați, mâncați; acesta este Trupul Meu Cel ce se frânge pentru voi. Aceasta să faceți spre pomenirea Mea», și «Acest pahar este Legea cea Nouă întru Sângele Meu. Aceasta să faceți ori de câte ori veți bea, spre pomenirea Mea» (*1 Co* 11, 24). Prin cuvântul cel dintâi

El descoperă patimile, iar prin al doilea cuvânt descoperă violența și mulțimea patimilor, în timpul cărora s-a vărsat mult sânge.

Așa că, pe drept cuvânt, și noi, după Tradiție, punem înainte pe altar cele două elemente pentru a manifesta ceea ce a avut loc atunci, pentru ca să ne fie cunoscut că aceste două elemente (trupul și sângele) constituie una prin putere, întrucât aparțin Celui ce singur a îndurat patimile: adică trupul Domnului nostru și sângele Lui, care a fost vărsat atunci. Din pricina aceasta preotul întâistătător, după ce a terminat de adus jertfa, frânge pâinea și o împreună cu sângele; el face semnul (τύπος) crucii cu pâinea, și în același fel apropie și sângele peste pâine, ca să demonstreze că amândouă sunt una și că împreună au îndurat patimile. Așadar aceasta este aducerea aminte pe care avem porunca s-o săvârșim în acest chip.

17. «Din pricina aceasta, există rânduiala (νόμος) de a arunca puțin câte puțin pâinea de viață făcătoare în potir», pentru a demonstra că ele (trupul și sângele) sunt de nedespărțit, că ele sunt una în putere și că unul și același este harul pe care ele îl transmit celor care le primesc.

Preotul întâistătător frânge pâinea nu la întâmplare, ci pentru că Hristos, Domnul nostru, după învierea din morți, s-a arătat tuturor ai Săi: mai întâi s-a arătat femeilor mironosițe, apoi celor unsprezece ucenici, după aceea treptat unora și tuturor celorlalți credincioși adunați la un loc, așa cum s-a arătat celor doi din casa lui Cleopa (*Lc* 24, 18). Or, El a făcut aceasta pentru a se arăta lor înviat, ca să dovedească învierea care avusese loc și să le aducă aminte că și ei vor fi asociați Lui și acelor mărețe bunuri cu care îi salută. El a poruncit ucenicilor, ca și femeilor, după înviere ca să se bucure în așteptarea bunurilor viitoare, zicând: «Pace vouă!».

18. Din pricina aceasta este necesar ca și acum când liturghia s-a apropiat îndeajuns de sfârșit, – după tradiția Domnului nostru, de moartea și învierea Căruia facem aducere aminte –, preotul întâistătător să frângă în continuare pâinea așa cum a făcut cel dintâi Domnul nostru, împărtășindu-se în manifestările Sale, uneori arătându-se unuia, altădată altuia, ajungând ca cei cărora s-a arătat să fie în mare număr la un loc, ca să arate că este cu putință întregii lumi să se apropie de El. Iar ei prețuiesc binele care li se făcuse, îl adoră recunoscând

măreția demnității Lui și îl primesc în inima lor prin mâncarea pâinii sfințite, pentru ca și ei să aibă cu El o comuniune inefabilă. Prin aceasta noi dobândim o mare bucurie și o nădejde tare că am fost aduși la această măreție și că prin mijlocirea învierii așteptăm să fim lângă El în viața viitoare.

19. Pentru aceasta, până la sfârșit întreaga pâine este frântă, în așa fel ca nouă tuturor care suntem prezenți să ne fie cu putință să o primim și fiecare dintre noi, primind o mică bucățică, suntem încredințați că primim în ea pe Hristos întreg.

Căci ar fi un lucru deosebit de neînțeles ca femeia cu scurgere de sânge, atingându-se de marginea veșmintelor Lui – care nu era o parte a trupului Lui ci doar o parte a veșmintelor Lui – să fi primit darul divin tămăduitor, iar noi să nu credem că într-o părticică din trupul lui îl primim pe El întreg; de aceea noi socotim că, îmbrățișând cu ajutorul gurii această părticică din trupul Lui, prin această părticică noi îmbrățișăm întreg trupul Lui.

Tot așa prin mâinile în care primim părticica din trupul Lui noi înfățișăm unirea noastră unul cu altul, ca atunci când ne ținem de mână și mergem împreună.

20. Din pricina a ceea ce trebuie să aibă loc la sfârșit, preotul întâistătător, care aduce jertfa sfântă și inefabilă, trebuie să înceapă prin aceasta (prin frângerea pâinii). Adică atunci când preotul întâistătător a terminat toată slujba de sfințire, el începe să frângă pâinea așa fel ca de aici înainte prin această pâine noi să ne reprezentăm în inima noastră pe Domnul nostru Hristos, Care se apropie, în fiecare dintre părticele, de cel care o primește. El salută și ne descoperă învierea Sa și ne dăruiește arvuna bunurilor viitoare, din pricina cărora noi ne și apropiem de această Sfântă Taină. Și în acest fel, printr-o hrană muritoare, noi suntem hrăniți cu darul nemuririi.

21. Slujba sfințirii luând în acest fel sfârșit, diaconul bisericii rostește din nou și pomenește pe scurt pe cei pentru care toată lumea trebuie să se roage: «și înainte de orice, el zice: trebuie să ne rugăm pentru cel care a adus această sfântă jertfă», ca și când ar zice: să ne rugăm pentru noi care am primit favoarea acestei jertfe, să ne rugăm încă pentru a deveni vrednici să o vedem, să rămânem aproape de ea și să avem parte de ea.

Atunci preotul întâistătător sfârşeşte rugăciunea cerând ca această jertfă să fie plăcută înaintea lui Dumnezeu şi ca harul Duhului Sfânt să vină asupra întregii lumi, şi pentru ca noi să putem obţine favoarea de a participa la această jertfă, fără a o lua spre pedeapsa noastră, întrucât ea este cu mult şi infinit mai sublimă şi înaltă pentru noi.

22. După ce preotul întâistătător a terminat rugăciunea prin aceste cuvinte, «el binecuvântează poporul credincios cu «pacea» iar poporul credincios răspunde cu rugăciunea obişnuită pe care toţi cei prezenţi o rostesc cu, capetele plecate, aşa cum se cuvine», după ce s-a terminat rugăciunea, când totul a luat sfârşit, şi când fiecare dintre credincioşi este atent să primească pe «Cel Sfânt», «atunci diaconul bisericii rosteşte cu glas mare: Să fim atenţi!», prin vocea sa pregătind lumea să ia aminte la ceea ce se va spune. «Şi preotul întâistătător rosteşte: Sfântul, sfinţilor! ...», întrucât cu adevărat sfântă şi nemuritoare este această hrană care este trupul şi sângele Domnului nostru, şi este plină de sfinţenie pentru că Duhul Sfânt a coborât peste ea.

Dar nu toată lumea primeşte această hrană, ci numai cei care au fost sfinţiţi: adică o primesc numai cei care au fost botezaţi; cei care au primit o nouă naştere prin Botez «pârga Duhului» (*Rm* 8, 23) şi prin aceasta au obţinut favoarea de a primi sfinţenia. De aceea preotul întâistătător rosteşte cuvintele: «Sfântul, sfinţilor!» şi face ca inima tuturor celor prezenţi să fie atentă la măreţia a ceea ce se află acolo în sfântul (potir). Adică el vrea să spună: voi toţi sunteţi datori să luaţi în seamă măreţia jertfei aduse, el vă face să ştiţi că voi primiţi o astfel de hrană de care voi prin firea voastră nu sunteţi vrednici, căci această hrană este nemuritoare şi cu desăvârşire neschimbătoare şi că nu toată lumea o poate primi, ci numai cei care au fost sfinţiţi.

23. Într-adevăr, ca oameni care aţi primit sfinţenia prin Botez, voi singuri care primiţi această hrană se cade să ştiţi măreţia a ceea ce este jertfa şi ceea ce sunteţi voi cei care aţi dobândit favoarea de a primi această hrană sfinţită. Din pricina aceasta trebuie ca voi să întăriţi prin bunele moravuri darul care v-a fost făcut, pentru ca, ducând, după puterea voastră, o viaţă vrednică de ceea ce vi s-a dăruit, să puteţi primi această hrană care este potrivită pentru voi.

De fapt, Dumnezeu a făcut pentru orice animal o hrană care să convină şi să fie potrivită firii celui care s-a născut din aceeaşi fire

căci fiecare este născut dintr-un semen al său şi este hrănit printr-un semen al său... Într-adevăr, oaia este născută din oaie şi este hrănită prin firea oii; iapa în acelaşi fel şi toate celelalte animale, oricâte ar fi ele, se nasc dintr-o mamă din aceeaşi rasă cu ele, şi fiecare îşi primeşte hrana din firea celei care l-a născut.

Tot aşa şi voi, care aţi fost născuţi prin harul şi venirea Duhului Sfânt la Botez şi aţi primit atunci această sfinţenie, este potrivit să primiţi o hrană asemănătoare (cu sfinţenia), pe care o primiţi prin harul şi prin venirea Duhului Sfânt, ca să întăriţi şi să faceţi să crească sfinţenia care v-a fost acordată şi pentru a dobândi bunurile aşteptate acolo, în lumea viitoare, unde ne vom afla şi noi toţi care vom fi cu desăvârşire sfinţi. Astfel vi se propune să înţelegeţi cuvântul: «Sfântul, sfinţilor!». Atunci vom ajunge noi la măreţia acestei comuniuni, în această închinare şi în această mărturisire de credinţă cu această înflăcărare, cu frică şi cu cutremur se cade să primim această hrană sfântă şi nemuritoare.

Când preotul întâistătător rosteşte cu această semnificaţie cuvântul: «Sfântul, sfinţilor!», toţi cei prezenţi răspund: «Un singur Tată Sfânt, un singur Fiu Sfânt, un singur Duh Sfânt». Ei mărturisesc astfel că există o singură Fire cu adevărat sfântă – cea care este Tatăl şi Fiul şi Duhul Sfânt, Fire care singura există din toată veşnicia, este singura neschimbătoare şi este capabilă să acorde sfinţenia cui voieşte ea. Şi ei adaugă: «Mărire Tatălui şi Fiului şi Duhului Sfânt în vecii vecilor», pentru că se cade celor care mărturisesc că Firea dumnezeiască este sfântă să o şi laude împlinind datoria lor de laudă.

24. După aceasta, liturghia întreagă fiind terminată, «din acest moment noi toţi ne grăbim să primim jertfa». Într-adevăr, noi vom primi o hrană nemuritoare şi sfântă de la altarul de temut şi mult mai sublim decât cuvântul. Însă cu toate că cei care se află lângă altar şi sunt rânduiţi să săvârşească dumnezeiasca liturghie se apropie de altar pentru a primi hrană dumnezeiască, iar ceilalţi o vor primi departe de altar, nu există în însăşi hrana dumnezeiască niciun fel de deosebire, întrucât unică este pâinea şi unic este trupul Lui Hristos, Domnul nostru, în care a fost preschimbată pâinea ce a fost pusă înainte – care numai prin venirea Duhului Sfânt a primit această preschimbare – şi din care vom primi în chip egal noi toţi, pentru că noi toţi suntem tru-

pul lui Hristos, Domnul nostru, şi din acelaşi trup şi din acelaşi sânge suntem hrăniţi noi toţi.

Într-adevăr, aşa cum prin mijlocirea naşterii celei noi şi prin Duhul Sfânt noi toţi am devenit trupul unic al lui Hristos, tot aşa prin hrana unică a Sfintelor Taine, prin care ne hrăneşte harul Duhului Sfânt, noi toţi intrăm în comuniune cu Hristos, Domnul nostru. «Pentru că noi toţi într-un Duh ne-am botezat, pentru ca să fim un singur trup, fie Iudei, fie Elini, fie robi, fie liberi» (*1 Co* 12, 13); şi în alt loc «De vreme ce este o singură Pâine, noi, cei mulţi, un singur trup suntem, fiindcă toţi dintr-o singură Pâine ne împărtăşim» (*1 Co* 10, 17). Deci când noi toţi suntem hrăniţi din acelaşi trup al Domnului nostru şi când dobândim comuniunea cu El prin mijlocirea acestei hrane, noi toţi devenim un singur trup al lui Hristos; prin aceasta noi primim comuniunea şi unirea cu Hristos în calitate de Cap al nostru. «Pâinea pe care noi o frângem, nu este oare împărtăşirea cu Trupul lui Hristos?» (*1 Co* 10, 16).

Apostolul ne învaţă că primindu-le (pâinea şi vinul), noi ne unim cu trupul şi cu sângele Domnului nostru şi astfel când noi le primim, noi rămânem în comuniune cu El, devenind noi înşine trupul lui Hristos şi, prin această comuniune, noi întărim pe cea pe care am primit-o prin naşterea cea nouă la Botez. Noi am devenit deci trupul lui Hristos însuşi, după cum spune Apostolul: «Iar voi sunteţi trupul lui Hristos» (*1 Co* 12, 27), iar în alt loc zice: «în loc să se ţină strâns de Capul din care întregul trup – prin încheieturi şi legături hrănindu-se – creşte prin creşterea în Dumnezeu» (*Col* 2, 19).

25. Astfel, la modul general, nouă tuturor ne este acordat acest dar al împărtăşirii cu Tainele, întrucât noi toţi avem nevoie de ele, deoarece noi credem că în acest dar ne este dată bucurarea de viaţa veşnică. «Din pricina aceasta preotul întâistătător care aduce jertfa merge cel dintâi ca să o primească». În acest fel devine evident că preotul întâistătător aduce jertfa pusă înainte după rânduiala (τάξει) liturghiei şi după regula (νόμος) preoţească, pentru toată lumea; şi de aceea şi el are nevoie să o primească la fel ca şi ceilalţi.

Iar Domnul nostru a statornicit că în a mânca (trupul Lui) şi în a bea (sângele Lui) se află adevăratul câştig, întrucât iată ce zice: «Cel ce mănâncă Trupul Meu şi bea Sângele Meu rămâne întru Mine şi

Eu întru el» (*In* 6, 56). Acest câştig este în chip egal al tuturor, – nu al «celui ce aduce jertfa», ci al «celui ce o mănâncă»: întrucât jertfa însăşi pentru aceasta este adusă: ca ceea ce este pus înainte să devină prin venirea Duhului Sfânt trupul şi sângele lui Hristos; pentru ca noi toţi să le primim astfel preschimbate, întrucât prin această mâncare şi prin această băutură – după cum credem toţi – ni s-a făgăduit că vom primi viaţa, după cuvântul Domnului nostru.

În general tuturor le este dat să le primească. Mai ales cel care prin iubire, prin credinţă şi prin moravuri se arată, atât cât este omeneşte cu putinţă, vrednic să le primească, – ştiut fiind că nu există niciunul dintre oameni care să fie doar prin firea sa vrednic să le primească. Într-adevăr, în ce fel s-ar putea arăta omul muritor şi stricăcios, care este subiect al păcatului vrednic să ia şi să primească trupul care a devenit nemuritor şi nestricăcios, trup care este în cer şi este aşezat la dreapta lui Dumnezeu, şi care are titlul de Domn şi împărat, primind cinstire din partea întregii lumi? Dintr-un cuvânt, noi avem încredere în milostivirea Domnului nostru, Care ne-a făcut aceste daruri, şi ne apropiem de Sfintele Taine cu atât de mare ardoare şi grijă de câtă suntem în stare, să ne apropiem de ele în chip vrednic după capacitatea firii noastre omeneşti. Cu aceste nădejdi noi toţi ne apropiem de Domnul nostru Hristos. El ne-a dăruit în Sfântul Botez o naştere din nou şi prin aceasta El a făcut din noi propriul Său trup, propria Sa carne, progenitura Sa, – după cum este scris: «Iată Eu şi pruncii pe care Mi i-a dat Dumnezeu» (*Evr* 2, 13) –, şi cu o dragoste de mamă naturală, El a purtat grijă să ne hrănească cu propriul Său corp. Într-o altă imagine Domnul nostru a pus înaintea noastră pâinea şi potirul, adică trupul Său şi sângele Său prin care noi mâncăm hrana nemuririi, şi prin care harul Duhului Sfânt se revarsă peste noi şi ne hrăneşte în vederea nădejdii de a ne preschimba în nemuritori şi nestricăcioşi, adică într-un mod pe care nimeni nu-l poate spune, harul Duhului Sfânt ne conduce la bunurile viitoare. Atunci numai, fără taine şi fără semne, noi vom fi hrăniţi de harul Duhului Sfânt şi vom deveni cu desăvârşire nemuritori, nestricăcioşi şi neschimbători prin fire.

26. Aşadar, acum prin mijlocirea acestor aduceri aminte, prin simbolurile şi semnele care au fost împlinite, noi toţi ne apropiem cu atenţie şi cu mare grijă de Sfintele Taine ca de Hristos Domnul nostru

înviat din morți; și după puterea noastră noi îi îmbrățișăm cu gingășie, pentru că vedem că El este înviat din morți și pentru că nădăjduim să ajungem a fi părtași la înviere, deoarece El însuși a înviat acum din morți din sfântul altar ca dintr-un fel de mormânt, după rânduiala (τύπος) care a fost săvârșită. El s-a apropiat de noi prin arătarea Sa, iar prin împărtășirea cu El ni se vestește tuturor învierea.

Și cu toate că El vine la noi toți și ni se împarte pe Sine nouă tuturor, El rămâne în chip deplin întreg în fiecare părticică și este aproape de noi toți; El se dăruiește fiecăruia dintre noi pentru ca noi să-L luăm și să-L îmbrățișăm cu toată puterea noastră și să manifestăm iubirea noastră față de El după voia fiecăruia dintre noi.

Într-adevăr, în acest fel ne hrănesc trupul și sângele Domnului nostru și ne fac să așteptăm a fi preschimbați într-o fire nemuritoare și nestricăcioasă.

27. «Atunci fiecare dintre noi se apropie, cu privirea plecată și cu amândouă mâinile întinse». Privind în jos, fiecare achită o datorie de bunăcuviință prin adorare, adică prezintă o mărturisire de credință: că primește trupul împăratului, Cel ce devine stăpânul tuturor prin unirea cu Firea dumnezeiască, și este în chip egal adorat, cu titlul de Domn, de către toată făptura. Iar prin faptul că ține amândouă mâinile întinse fiecare recunoaște în adevăr măreția darului pe care-l va primi.

«El întinde mâna dreaptă pentru a primi jertfa ce se dă, însă așază mâna stângă sub mâna dreaptă», arătând prin aceasta un mare respect. Într-adevăr, mâna dreaptă este întinsă și deține un rol (τάξει) mai înalt, întrucât ea primește trupul împărătesc, în timp ce mâna stângă sprijină, însoțește și conduce pe sora sa (mâna dreaptă), fără a socoti o injurie faptul că împlinește rolul (τάξις) de slujitoare a mâinii drepte care-i este egală în vrednicie, întrucât mâna dreaptă poartă trupul împărătesc.

28. Preotul întâistătător dând jertfa zice: «Trupul lui Hristos»; prin acest cuvânt el învață ca fiecare să nu privească la cele două elemente așa cum apar, ci să-și înfățișeze în inima sa ceea ce au devenit elementele care au fost puse înainte și care, prin venirea Duhului Sfânt, sunt trupul lui Hristos. Așa trebuie să-ți reprezinți, cu multa teamă și cu mare dragoste, măreția a ceea ce ți se dă, căci El merită teama

din pricina măreției demnității Sale și dragostea pentru harul Său. De fapt, pentru aceasta tu și zici după preotul întâistătător: «Amin». Prin răspunsul tău tu întăreşti cuvântul preotului întâistătător și contrasemnezi cuvântul celui ce dă (trupul Domnului). «Și face aceleași lucruri pentru a lua potirul».

Însă când l-ai primit în mâinile tale, tu adori trupul – adică recunoşti stăpânia Celui ce se află în mâinile tale – amintindu-ți cuvântul Domnului nostru cel înviat din morți către ucenici: «Mi S-a dat stăpânia în cer și pe pământ» (*Mt* 28, 18). Cu mare și sinceră iubire îl primeşti cu ochii tăi, Îl săruți ca pe Domnul nostru Hristos, Care de aici înainte este lângă tine, și îi adresezi rugăciunile tale, deoarece marea libertate (παῤῥησία) pe care tu o nădăjduiai este deja a ta, întrucât de când te-ai apropiat (de Sfânta Euharistie) și de când ai primit-o tu ai primit această libertate (παῤῥησία). Tu te rogi recunoscând slăbiciunea ta și mulțimea păcatelor tale și că tu eşti cu mult mai prejos față de un astfel de dar tu măreşti cum se cuvine pe Cel ce fiind asemenea ție ți-a făcut astfel de daruri și ți-a făcut favoarea să primeşti ajutorul de a fi în situația să meriți să primeşti jertfa, făcându-te liber de toate relele ca să săvârşeşti ceea ce este plăcut Lui.

29. În asemenea stări sufleteşti «tu primeşti și înghiți împărtăşania Tainelor». Însă nu numai trupul singur, ci, înainte de trup, sufletul însuși este hrănit de harul Duhului Sfânt cu trupul prin această împărtăşire de temut: căci atunci când, în lumina viitoare, harul face trupul nemuritor el face de asemenea sufletul neschimbător, inaccesibil pentru orice fel de păcat.

«Iar după ce ai luat jertfa, tu înalți, pe bună dreptate, către Dumnezeu o rugăciune de mulțumire și de binecuvântare» din partea ta ca să te arați nerecunoscător pentru acest dar dumnezeiesc; «și tu rămâi acolo, pentru ca împreună cu toată lumea să aduci rugăciune de mulțumire și de binecuvântare, după rânduiala (νόμος) Bisericii», pentru că este drept ca toți cei care au luat această hrană spirituală să aducă împreună rugăciune de mulțumire lui Dumnezeu pentru acest mare dar.

30. Timp de multe zile noi v-am vorbit despre ceea ce are legătură cu aceste Taine, pentru ca voi să le cunoaşteți și să știți că măreția lor depăşeşte orice fel de cuvânt și oricât de multe ar fi cuvintele. Într-

adevăr ce poate spune cuvântul unui muritor ca să fie acest cuvânt demn de realităţile nemuritoare şi cereşti, care sunt inefabile. Însă era necesar ca să vi se vorbească toate aceste cuvinte pentru ca să nu rămâneţi necunoscători ai măreţiei acestui dar.

Aceste bunuri sublime de care voi aţi fost învredniciţi de acum înainte vă aparţin ca să vă slujiţi de ele cu gândul, aşa cum se cuvine. Voi veţi aprecia, într-un mod potrivit cu măreţia unui astfel de dar, ceea ce eram noi şi starea la care am fost trecuţi prin acest dar: eram muritori prin fire şi acum aşteptăm să dobândim nemurirea; eram stricăcioşi şi acum devenim nestricăcioşi; din supuşi suferinţei devenim nepătimitori; din schimbători devenim cu desăvârşire neschimbători; de pe pământ şi din răutăţile pământeşti, noi trecem în cer şi la bucurarea de bunurile şi de desfătările cerului. Iar această nădejde noi am primit-o prin iconomia mântuirii înfăptuite de către Hristos Domnul nostru, Care a fost asumat dintre noi; El, cel dintâi, a dobândit această preschimbare prin Firea dumnezeiască, devenind pentru noi Cel ce ne înlesneşte împărtăşirea cu astfel de bunuri.

Din pricina aceasta noi ne silim să participăm la Sfintele Taine, întrucât prin mijlocirea acestui fel de reprezentări (τύπος) şi de semne – mult prea înalte pentru cuvintele omeneşti –, noi credem că deja posedăm aceste realităţi, căci am primit prin această împărtăşire cu Sfintele Taine «pârga Duhului» (*Rm* 8, 23), deoarece, primind Botezul, noi am obţinut o nouă naştere; şi primind Sfânta Euharistie noi avem credinţa că am primit-o ca hrana şi subzistenţa vieţii noastre.

31. Iată deci care sunt stările sufleteşti pe care trebuie să le avem în fiecare zi şi în toată viaţa, dedicându-ne să devenim, pe cât este cu putinţă, vrednici de Sfintele Taine. Or, noi vom fi vrednici de acestea, dacă ne vom supune poruncilor Domnului nostru Hristos, Care de mai înainte ne-a făgăduit aceste bunuri şi altele asemenea lor, dacă purtăm de grijă să ne îndepărtăm de rău şi să ne alipim de bine, să alungăm răutatea şi să progresăm în milostivire, căci ea ne va procura aceste bunuri.

Într-adevăr, dacă Domnul nostru, poruncind celor care se roagă, să zică: «şi ne iartă nouă greşelile noastre precum şi noi iertăm greşiţilor noştri» (*Mt* 6, 12), a adăugat: «dar de nu veţi ierta oamenilor greşelile lor, nici Tatăl vostru nu va ierta greşelile voastre» (*Mt* 6, 14), cu

atât mai mult milostivirea şi bunurile pregătite de Dumnezeu de aici de pe pământ noi nu le vom primi decât dacă ne vom strădui – după puterea noastră – să facem milostivire aproapelui nostru. Aşadar, noi vom fi vrednici de această Taină de temut, dacă noi avem aceste stări sufleteşti, de care v-am vorbit deja; având, aşa cum am spus, inima mai presus de lucrurile pământeşti, căutând bunurile cereşti şi socotind în tot timpul că noi am primit această Taină în nădejdea dobândirii acestor bunuri.

32. Se cade ca cei care duc viaţă cu totul liberă de căsătorie să nesocotească lucrurile pământeşti, să caute în toată vremea la lucrurile cereşti şi să-şi aducă aminte de cuvântul Fericitului Pavel: «Cel neînsurat se îngrijeşte de ale Domnului, cum să-I placă Domnului..., dar cel însurat se îngrijeşte de ale lumii, cum să-i placă femeii» (*1 Co* 7, 32-33). Iată deci ce spune Apostolul că se cade celui necăsătorit: să fie liber de orice cerinţă lumească şi să se dedice cu totul la ceea ce place lui Dumnezeu, de Care este legat şi prin făgăduinţă. Iar cel care s-a apropiat de această Taină şi este chemat la cer, unde nu există nici căsătorie, nici mâncare, nici băutură, se cade ca de acum să se conducă într-un mod care să fie potrivit cu lumea de dincolo, pe care el imitând-o, a ales starea de necăsătorie. Iar cei care sunt căsătoriţi se cade să nu se lase înlănţuiţi de grijile lumii, întrucât, prin mijlocirea Tainei, ei au primit nădejdea de a se bucura de lumea viitoare, în care noi ne vom dezbrăca de căsătorie şi – ca să zicem pe scurt – de toate treburile lumii acesteia. Se cade deci ca şi cei care sunt căsătoriţi să se dedice, după puterea lor, imitării vieţii viitoare, după cum zice Fericitul Pavel: «Că de-acum vremea se scurtează, aşa ca şi aceia care au femei să fie ca şi cum n-ar avea; şi cei ce plâng, ca şi cum n-ar plânge; şi cei ce se bucură, ca şi cum nu s-ar bucura; şi cei ce cumpără, ca şi cum n-ar fi stăpâni; şi cei ce se folosesc de lumea aceasta, ca şi cum nu s-ar folosi deplin; căci chipul lumii aceteia trece» (*1 Co* 7, 29–31).

33. Prin urmare, întrucât viaţa noastră în această lume este trecătoare şi noi aş teptăm lumea viitoare, care va dura totdeauna, trebuie deci ca noi toţi să ne rânduim (τάξις) viaţa după realităţile acelei lumi. Într-adevăr aşa se cade să devenim noi cei ce suntem hrăniţi cu hrana spirituală şi să avem în vedere acest lucru în nădejdea cu care ne împărtăşim cu Sfânta Taină. Greşelile care provin din slăbiciunea

omenească nu merită să ne oprească de la împărtăşirea cu Sfintele Taine. Aşa cum cei care sunt obişnuiţi cu păcatele sunt datori să se apropie cu teamă de această împărtăşire, tot aşa cei care se îngrijesc de mântuirea lor se cade să se apropie pentru a primi Sfintele Taine, ţinând seama că aşa cum pentru a ne întreţine viaţa de aici este necesară hrana, tot aşa pentru subzistenţa vieţii viitoare este necesară hrana spirituală pe care ne-o procură ca pe un dar divin iconomia înfăptuită de către Hristos, Domnul nostru.

34. Adică se cuvine ca noi nici să nu ne îndepărtăm cu desăvârşire (de Sfintele Taine) şi nici să nu ne apropiem de ele cu neglijenţă; ci să ne dedicăm binelui cu toată puterea noastră.

Dedicându-ne acestui lucru, suntem îndemnaţi la împărtăşire, ştiind bine că dacă noi lăsăm viaţa noastră în delăsare completă, păcătuind fără teamă, săvârşind orice fel de lucruri fără nicio grijă de bine, noi mâncăm şi bem această hrană şi această băutură – care este mai presus de cuvânt – spre condamnarea noastră. Dar dacă noi avem grijă de viaţa noastră şi noi ne dedicăm binelui, dacă tot timpul reflectăm la aceasta în inima noastră, greşelile care ni se întâmplă fără ştire din pricina slăbiciunii nu dăunează cu nimic, dar dacă dimpotrivă noi ne abţinem de la primirea Tainelor, acestea constituie un ajutor nu de puţină importanţă.

Trupul şi sângele Domnului nostru şi harul Duhului Sfânt care ne va fi dat prin această Taină, ne vor fi de ajutor la faptele bune şi ne vor întări în hotărârile noastre, înlăturând socotelile deşarte şi stingând cu desăvârşire greşelile, – dacă totuşi noi le-am făcut fără voie, ci ele ne-au asaltat fără ca noi să fi gândit la ele, şi că noi am căzut în greşeli din slăbiciunea firii noastre fără a dori aceasta; dar noi am resimţit din pricina lor o mare tristeţe şi rugăm pe Dumnezeu cu vie strângere de inimă din cauza greşelilor ce am făptuit.

35. În chip neîndoielnic, împărtăşirea cu Sfintele Taine ne va aduce iertarea unor astfel de greşeli, pentru că Domnul nostru zice limpede: «Acesta este trupul Meu, care pentru voi s-a frânt spre iertarea păcatelor», şi: «acesta este sângele Meu, al Legii celei Noi, care pentru mulţi se varsă spre iertarea păcatelor» (*Mt* 26, 26–28), şi: «că n-am venit să-i chem pe cei drepţi la pocăinţă, ci pe cei păcătoşi» (*Mt* 9, 13).

Aşadar, dacă nu ţinem seama că noi păcătuim, ne va fi greu să ne apropiem de Sfintele Taine; dacă facem binele cu râvnă şi avem oroare de rău şi ne pocăim de greşelile ce ni se întâmplă să săvârşim, – noi care, fiind păcătoşi, am fost aleşi pentru pocăinţă în vederea vieţii şi a mântuirii universale numai prin milostivirea Celui ce ne-a chemat –, desigur noi vom primi darul iertării păcatelor prin primirea Sfintelor Taine, după cuvântul Domnului nostru Hristos, întrucât acest lucru este cu putinţă să fie înţeles chiar din cuvintele fericitului Isaia.

36. Atunci când Isaia a avut în viziune acea descoperire de temut, care constituia un indiciu al iconomiei ce avea să fie înfăptuită de Hristos Domnul nostru – prin care întreg universul trebuie să fie plin de lauda dumnezeiască, pentru a învăţa taina Treimii şi a primi catehеza, mărturisirea de credinţă şi Botezul în numele Tatălui şi al Fiului şi al Duhului Sfânt –, ca să facă ştiut acest lucru, serafimii au cântat cu glas mare: «Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul Atotţiitorul; plin e tot pământul de slava Ta» (*Is* 6, 3).

Când a înţeles această descoperire spirituală, profetul a căzut cu faţa la pământ, pentru că i-a venit în minte slăbiciunea omenească plină de păcat şi de întinăciune; unul dintre Serafimi a fost trimis la el şi cu un cleşte a luat un cărbune aprins de pe altar şi l-a apropiat de buzele profetului, zicând: «Iată, acesta s-a atins de buzele tale şi-ţi va şterge fărădelegile, iar păcatele tale le va curăţi» (*Is* 6, 7). Existau aşadar pe altar cărbuni aprinşi, – revelare a tainei care trebuia să ne fie transmisă. Cărbunele era la început negru şi rece; însă după ce este apropiat de foc el devine luminos şi fierbinte.

Şi cu Sfânta Taină a Euharistiei se petrec lucrurile la fel: căci sunt aduse ca Daruri elementele comune ale pâinii şi vinului; dar prin venirea Duhului Sfânt ele se preschimbă în trupul şi sângele Domnului, încât capătă putere de hrană spirituală şi nemuritoare. De aceea Isaia în viziunea cărbunilor aprinşi vede indicarea şi revelarea a ceea ce urma să aibă loc. De asemenea, Duhul Sfânt, în chip de foc, coboară din cer peste fericiţii Apostoli, prin care harul Duhului Sfânt s-a revărsat asupra întregului neam (γένος) omenesc.

Desigur, aşa cum acel Serafim s-a apropiat, a purificat şi a înlăturat păcatele profetului, tot aşa trebuie să gândim şi noi că prin împărtăşirea cu Sfintele Taine sunt transformate greşelile noastre, dacă noi

ne pocăim, suferim şi avem remuşcare în inima noastră din pricina păcatelor noastre.

37. Atunci când profetul a avut această viziune a căzut cu faţa la pământ şi a zis: «O ticălosul de mine, că-mi tremură sufletul; că fiind eu un biet om şi având buze necurate şi locuind eu în mijlocul unui popor cu buze necurate, cu ochii mei L-am văzut pe Domnul Atotţiitorul» (*Is* 6, 5), – cuvinte ale cuiva pătruns de durere şi a cărui conştiinţă este tulburată din pricina păcatelor sale; în timp ce se afla în această stare i s-a acordat puterea de a înţelege acestea (cuvintele revelate), pe când un Serafim îl atingea cu cărbunele aprins. Într-adevăr şi noi dacă ne dedicăm să devenim asemenea, este limpede că în chip sigur harul Duhului Sfânt ne va ajuta să facem binele şi – asemenea focului care mistuie spinii – harul va acoperi cu desăvârşire toate păcatele noastre.

38. Serafimul a apucat cărbunele aprins nu cu mâna sa, ci cu un cleşte: această viziune demonstrează că şi serafimii se tem să se apropie de taine, dacă nu au ceva ca mijlocitor pentru aceasta. Ţie îţi va da Sfânta Taină preotul întâistătător cu mâna lui zicând: «Trupul lui Hristos». Nici preotul întâistătător nu se socoteşte mai vrednic să ia şi să transmită aceste Daruri; dar el are, în loc de cleşte, acel har spiritual pe care l-a primit pentru a deveni preot, har care îi da asigurarea (παῤῥησία) de a face asemenea Daruri. El le apucă cu mâna sa, ca cineva care le primeşte cu încredere în mâinile sale. Adică el nu numai că nu se teme din pricina măreţiei Darurilor, ci el are chiar încredere din pricina harului.

Dacă, cu adevărat, cărbunele aprins, prezentat de către Serafim cu ajutorul unui cleşte, atingând buzele (lui Isaia) a ridicat cu desăvârşire păcatele şi nu a ars nici nu a consumat după fire obiectul văzut (omul), şi tu când vezi pe preotul întâistătător că îţi dă din mâinile sale acest dar cu o mare siguranţă – din pricina harului Duhului care este în el, cel ce împlineşte această slujire –, trebuie să ai încredere şi să primeşti darul cu mare nădejde. Tu te temi din pricina măreţiei a ceea ce ţi s-a dat, dar primind acest dar, tu ai încredere în milostivirea Celui ce a făcut aceste daruri oamenilor, Cel ce a dat şi preotului întâistătător asemenea asigurare (παῤῥησία), nu numai pentru preotul însuşi, ci pentru toţi cei care au nevoie de milostivirea lui Dumnezeu,

dacă este drept – după cuvântul Fericitului Pavel – că preotul a fost rânduit «să aducă jertfe întâi pentru propriile lui păcate şi apoi pentru ale poporului» (*Evr* 7, 27).

39. O astfel de stare sufletească şi o asemenea dragoste trebuie să avem pentru împărtăşirea cu Sfintele Taine. Dacă am săvârşit un păcat mare, care înlătură Legea (νόμος) pentru totdeauna – nu importă cum – trebuie ca noi să ne abţinem de la împărtăşire, dar să nu ne luăm noi înşine dreptul de a sta departe de aceste Taine. Într-adevăr ce folos am avea să facem aceasta, când noi ne arătăm stăruitori în aceleaşi păcate?

Este necesar însă ca noi să ne mâhnim în conştiinţa noastră din toate puterile noastre, pentru ca să ne dedicăm cum trebuie pocăinţei pentru păcatele noastre; să nu ne prescriem noi înşine tratamentul pentru aceste păcate, ci – după cum ştim – aşa cum Dumnezeu a rânduit pentru corpul nostru care este pătimitor leacuri de care se folosesc medicii pentru tratarea noastră, tot aşa şi pentru sufletul nostru, care este creat schimbător, a dăruit pocăinţa ca tămăduire de greşeli; şi hotărârile în legătură cu acesta au fost luate încă de la început.

Preoţii întâistătători, ca şi medicii, care îngrijesc pe cei vinovaţi, ţin seama – după disciplina şi înţelepciunea bisericească – de măsura greşelilor, prezentând conştiinţei celor ce se pocăiesc tratamentul de care aceştia au nevoie.

40. Pentru aceasta Domnul nostru a zis: «De-ţi va greşi fratele tău, mergi, mustră-l numai între tine şi el. Şi de te va asculta, l-ai câştigat pe fratele tău. Iar de nu te va asculta, ia cu tine încă unul sau doi, pentru ca din gura a doi sau trei martori să se statornicească tot ce se spune. Şi de nu-i va asculta pe ei, spune-l Bisericii; iar dacă nici de Biserică nu va asculta, să-ţi fie ca un păgân şi ca un vameş. Adevăr vă grăiesc: Oricâte veţi lega pe pământ vor fi legate şi în cer, şi oricâte veţi dezlega pe pământ vor fi dezlegate şi în cer» (*Mt* 18, 15–18).

Aşa este, de fapt, tratamentul păcatelor, tratament pe care Dumnezeu l-a rânduit şi l-a încredinţat preoţilor Bisericii pentru ca, slujindu-se de el cu toată râvna, să îngrijească răutăţile oamenilor.

41. Asemenea zice şi Fericitul Pavel: «Propovăduieşte cuvântul, stăruie cu timp şi fără timp, mustră, ceartă, îndeamnă, întru toată îndelunga răbdare» (*2 Tim* 4, 2). El porunceşte ca «în toată îndelunga

răbdare şi învăţătură», să «mustri» pe cei vinovaţi, pentru ca să cunoască ei înşişi greşelile lor dar să «îndreptezi» în aşa fel ca aceştia să înţeleagă că primesc îndreptarea ca dintr-un fel de hotărâri şi că prin aceasta ei înşişi îşi află ajutor. El porunceşte însă să şi «mângâi», atunci când datorită mustrărilor şi corecţiilor ei se arată predispuşi să se îndrepte, să se îndepărteze de rău şi dornici să îmbrăţişeze binele. Iar la toate acestea, Apostolul afirmă să adaugi obligator «învăţătura şi îndelunga-răbdare». De fapt el recomandă «îndelunga-răbdare», pentru că aceasta este necesar să fie folosită în vederea recreării a ceea ce a fost câştigat; iar «învăţătura» o recomandă ca să însoţească fiecare dintre acţiunile ce se întreprind – fie mustrarea, fie corecţia, fie mângâierea – ca să înveţe prin cuvânt ceea ce se cuvine şi duce la datorie.

42. Aşa pare că a procedat şi Fericitul Pavel (*1 Co* 5, 1), care, aflând că în Corint un nerușinat «luase pe femeia tatălui său», a poruncit ca el să fie dat Satanei, adică l-a scos din Biserică, demonstrând raţiunea acestui fapt: «spre pieirea trupului, pentru ca sufletul să se mântuiască în ziua Domnului Iisus» (*1 Co* 5, 5), Eu poruncesc – zice Apostolul – să se facă aceasta pentru ca acela să fie tulburat în lumea aceasta, pentru ca dându-şi seama de greşelile sale să primească mustrarea, să fie pedepsit prin mijlocirea corecţiei şi, devenind înţelept, să se îndepărteze de păcat şi să se apropie de datorie: aşa ca atunci când va fi părăsit păcatul să dobândească o viaţă desăvârşită în lumea viitoare, – întrucât, în realitate, fiind botezat, el a primit harul Duhului, care atunci când el a păcătuit şi a rămas în păcat, l-a părăsit

Ceea ce Apostolul numeşte «viaţa Duhului» este, desigur, îndepărtarea de greşeli şi primirea desăvârşită a Duhului Sfânt, care îl va reaşeza în starea sa de mai înainte. Şi îndată ce acela s-a pocăit, în a doua sa Epistolă Apostolul spune: «Destul este pentru un astfel de om pedeapsa ce i s-a dat de către cei mai mulţi, aşa încât voi, dimpotrivă, mai degrabă să-l iertaţi şi să-l mângâiaţi, pentru ca un astfel de om să nu fie copleşit de prea multă întristare. De aceea vă rog să-i dovediţi iubire. Că de aceea v-am şi scris, ca să vă-ncerc, şi prin aceasta să cunosc dacă-n toate sunteţi ascultători. Iar cui îi iertaţi voi ceva, îi iert şi eu; pentru că şi eu, dacă am iertat ceva, de dragul vostru am iertat în faţa lui Hristos» (2 *Co* 2, 6–10). Prin toate acestea Apostolul

a poruncit ca cel ce păcătuise să reintre în încrederea pe care o avea înainte, întrucât el primise o corecție și fusese pedepsit, și printr-o pocăință strictă, dobândise iertarea greșelilor.

43. La sfârșit, Apostolul a precizat încă aceste hotărâri: «dar acum v-am scris să nu vă amestecați cu vreunul care, deși numindu-se frate, va fi desfrânat, sau lacom, sau închinător la idoli, sau ocărâtor, sau bețiv, sau hrăpitor. Cu unul ca acesta nici să nu mâncați» (*1 Co* 5, 11).

Apostolul arată că acest amendament nu trebuie aplicat la cei dinafară, ci la cei dinăuntru, celor care au ascultat ceea ce li s-a spus și care au primit mustrarea cum trebuie. Și apoi Apostolul arată folosul pe care-l vor avea cei dinăuntru în urma acestei judecăți, zicând: «Pe cei din afară însă îi va judeca Dumnezeu» (*1 Co* 5, 13).

Iată ce învață el prin aceasta: cei «dinafară», dacă rămân fără judecare înseamnă că sunt sub pedeapsa pe care o vor primi în mod sigur, fiind străini chiar de religie. Cât privește pe frații de credință (πρὸ τοὺς οἰκείου τῆς πίστεως; – cf. *Ga* 6, 10), dacă ei vor să primească mustrarea ce li se face, ei primesc iertarea de păcatele lor și devin liberi de amenințarea pedepsei în lumea viitoare. Prin urmare, deoarece există și oameni care nu acceptă mustrarea care li se face, Apostolul zice: «Pe cel rău scoateți-l din mijlocul vostru» (*1 Co* 5, 13), ca și când ar spune: să fie exclus cu desăvârșire dintre voi, cuvânt asemănător cu cel spus de Domnul nostru: «iar dacă nici de Biserică nu va asculta, să-ți fie ca un păgân și ca un vameș» (*Mt* 18, 17).

44. Pentru că voi știți că în marea Sa purtare de grijă pentru noi Dumnezeu ne-a acordat pocăința și ne-a arătat leacul pocăinței și că a rânduit pe preoți ca doctori pentru greșeli, pentru ca, primind aici jos prin mijlocirea lor tratamentul și iertarea păcatelor, să fim scutiți de pedeapsa viitoare. De aceea, trebuie să ne apropiem cu mare încredere de preoți și să înfățișăm păcatele noastre, la care, cu deplină solicitudine, compătimire și dragoste (după cele expuse mai înainte) oferă celor vinovați tratamentul, fără a răspândi în afară ceea ce li s-a descoperit în taină, ci păstrând numai pentru ei ceea ce a avut loc. Și – așa cum fac părinții adevărați și binevoitori – preoții sunt obligați să țină seama de rușinea fiilor lor și să impună pentru trupurile lor tratamentul care-i va vindeca.

Într-adevăr având astfel orânduită viața noastră spirituală, recunoscând măreția Tainei şi a darului infinit la care au fost chemați şi care ne obligă, pentru viața noastră, să purtăm grijă să îndreptăm cum se cuvine greşelile noastre, arătându-ne astfel vrednici de nădejdea viitoare. Căci pentru aceasta noi am obținut prin harul dumnezeiesc favoarea să săvârşim acum această Taină, să ne bucurăm de împărăția cerului şi de toate acele bunuri inefabile care vor dura veşnic; bunuri pe care noi toți le vom primi prin harul Domnului nostru Iisus Hristos, a Căruia, împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt, să fie slava acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

S-au terminat cele şase omilii pentru explicarea Tainelor sfintei Biserici, pe care le-a alcătuit Mar Teodor, episcop şi tâlcuitor al Dumnezeieştilor Scripturi. Slavă Domnului nostru Hristos.